

T. 7.

COMPENDIUM
THEOLOGIAE
CHRISTIANÆ,

Accurata methodo sic adornatum,

ut sit

Ad SS. Scripturas legendas,
Ad Locos Communes digerendos,
Ad Controversias intelligendas,

MANUDUCTIO:

Autore

JOHANNE WOLLEBIO SS. Th. D.
& in Acad. Basil. Profess. Ord.

---

*Editio nova, prioribus correc*ti*o*r*.*

CANTABRIGIÆ,
Ex officina R. Danielis Almæ Academæ
Typographi. 1642.

SALUTIS CATENA.

DEUS ordinavit,
VERBUM promittit,
CHRISTUS meruit,
SACRAMENTA obfignant,
FIDES recipit,
OS fatetur,
OPERA teftantur.

Præfatio ad Lectorem.

Ræclare B. Apostolus ad Timotheum suum (2. ep. 1. 13.) scribit, οὐ παρὰ εὐεῖ πάντας ἐχεῖν μανεῖτων λόγων, τὸν παρὰ εὐεῖ πάντας ἐν πίστῃ καὶ ἀγάπῃ. Digna utiq; commonefactio, quæ cum omnibus Christianis tum iis imprimis inculcetur qui se toto Theologico studio manciparunt. Ut enim cuiusque hominis Christiani interest, minimum præcipua capita catechetica tenere, quorum ductu Verbum Dei fructuosius audiat & legat; ita sacrarum quoq; Literarum studiosos, ante omnia corporis Theologici anatomen memoriarum suæ imprimere convenit, ut Locos Communes, Definitiones & Distributiones rerum Divinarum, in numerato habeant. Atque hoc in genere, viri longe uberiore Spiritus sancti punctione instruëti, talia studiosæ Juventuti subministrarunt adminicula, ut, qui alia iis superaddere satagit, multis lucernam in meridie accendere, aut sidera cœlo addere velle, non immerito videatur. Verum enimvero cum conscientiæ & vocationis ratio ab unoquoque Dei servo efflagitet, ut, quæ ad publicam utilitatem faciunt, ipse quoque sedulo promoveat; Professionem Veteris Testamenti mihi, prius ad Pastoratus præcipui officium vocato, demandatam, Divini auxilii fiducia fatus, venerandi Collegii Theol. jussu & arbitrio sic auspicatus sum, ut præter textuales prælectiones, Auditorio nostro istiusmodi οὐσι-

Ad Lectorem.

πωοιν sanorum sermonum, ex multorum aliorum lucubrationibus de promtam, & in compendium redactam, proposuerim. Etsi autem hoc institutum quamplurimis gratissimis suisse animadverterim, testor tamen me nihil minus quam ejus divulgationem in animum induisse. Quod igitur nunc demum septennis hic partus in lucem prodeat, nec scribendi pruritui sed crebris solicitationibus, quibus mihi extortus est, id imputet amicus Lector, obnixe rogo; Deum precatus, ut pia docentium & dissentientium agmina, per ejus miserationes (quæ novæ sunt singulis matutinis, quibusque hoc unice debemus, quod non omnes simus absunti) residua clementer conservet; dispersa vero gratiose recolligat & instauret, propter Filium suum unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum,
Amen.

IN

IN SS. THEOL. EPITOMEN
à Rever. & Clariss. viro
DD. JOAN. WOLLEBIO,
Antistite & Professore dignissimo bono
publico editam.

INSTITUIT multos discentes atque docentes
CALVINUS, laudem hanc ut ferat ille
Liber:

Præter Apostolicas post Christi tempora chartas
Huic peperere Libro secula nulla parem.
POLANUS methodo illustrat **SYNTAGMA**
celebre:

Mortuus ut vivens agmina nostra docet.
Quicquid ut ergo docet, docta hic brevitate docebit
WOLLEBIUS, paucis dicere multa potis.
Tu, qui Pastores, Doctores, atque Prophetas
Largiris, eatum pascer e pergetum.

JOHAN GROSSIUS

Basil. Pastor. Eccles.

Leonard.

Aurea felices diuisis Compendia in auras,
Et vera Musas instruis Eusebia.
Orthodoxa tuo solide comprensa libello
Doctrina, egregiis serviel ingeniis.
Ihova tibi vitam viresque aternet, & usque
Te inbeat longa dexteritate frui.
Sentiat optatam dispersa Ecclesia pacem,
Et repeatant miseri pascha leta greges.

JOAN. JAC. GRASSERUS.

Ecccl. Minister.

PRÆ-

P R A E C O G N I T A
CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ.

Heologia Christiana, est doctrina de Deo ad ipsius gloriam & salutem nostram cognoscendo & colendo.

C A N O N E S .

1. *Vox Theologiz cum πολύσημοι sit, hoc loco, de ea Dei cognitione intelligitur, quam homo Christianus in hac vita, ex Dei verbo, assequi potest.*

*Theologie vox ράτζημ-
σινος, etiam de Gentili-
um Theologia usurpatur,
qua triplex erat: Poetica,
μυθικη seu fabulosa: Phi-
losophica, φυσικη seu natu-
ralis: & Sacerdotalis, πολι-
τικη dicta, eo potissimum
faciens, ut qualicunq; re-
ligionis exercitio, populus
in officio contineretur. Ve-
re autem dicta Theologia,
Archetypa est, aut Ectypa.
Archetypa est cognitio,* qua Deus cognoscit se ip-
sum, quæ re ipsa non dif-
fert à Dei essentia. Ectypa
est Archetypæ quædam ef-
figies, primario quidem in
Christo παραβόλα, secun-
dario vero in membris Chri-
sti. Cum vero membrorum
Christi pars in cœlis tri-
umphet, pars in terris mi-
litet; triumphantum The-
ologia, nominatur Theolo-
gia Beatorum; militantum
vero, Theologia Veterum.

11. *Theologia, hoc loco, non ut habitus in in-
tellectu residens, sed ut præceptorum systema,
consideratur, ideoque per doctrinam definitur.*

Difserit enim Theologia genus ex habitibus intel-
præceptis comprehensa, à
Theologæ habitu, ut cau-
sa efficiens ab effectu.
Quæritur autem si Theo-
logia, ut habitus intelle-
ctus consideretur, quod ei lectus assignandum foret;
Sane nullum est quod se-
lum ac seorsim sumtum,
definitio non sit angustius:
Cum enim Intelligentia
principia apprehendens,

2 CHRIST. THEOLOGIÆ

Scientia conclusiones ex principiis demonstrans, & Sapientia, ex Intelligentia & Scientia emergens, habitus mere contemplativi; Prudentia vero habitus activus, mentem in actionibus dirigens, & Ars habitus cum recta ratione activus fit: Theologia parum in contemplatione,

partim in actione consistit. Ideo Theologia Sapientia est & Prudentia; Sapientia, quatenus per intelligentiam divinitus illuminatam principia apprehendit, & per Scientiam conclusiones exinde demonstrat; Prudentia vero, quatenus animum hominis in actionibus suis dirigit.

III. Principium Theologiae, essendi quidem Deus est; cognoscendi vero, Verbum Dei.

IV. Verbum Dei initio αγραφον ante Mosis tempora; ουταφον ανεμ est, ex quo Deus illud sapientissimo suo consilio, inde a Mose, per Prophetas & Apostolos consignari voluit.

Pontificii, ut pro verbo Dei scripto, suas obrudant traditiones, fortuitis tantu occasionibus illud scriptum esse dicunt. Verum reclamant tot mandata scribendi Prophetis & Apostolis data, Exod. 17, 14. & 34, 37. Deuter. 41, 19. Esaie 8, 1. & 30, 8. Jerem. 30, 2. Habac. 2, 2. Apocalypsi 1, 11, 19. & 14, 13. & 19, 9. & 21, 9. Reclamant testimonia Apostolorum, qui nihil humano consilio dictum aut scriptum esse pronunciant. Joh. 20, 31. Hac autem scripta sunt, uocatis, &c. Rom. 15, 4. Quae omnes scripta sunt, ad no-

stram doctrinam scripta sunt ut per pauciam & consolationem Scripturarum spem habeamus. 1. Cor. 10, 11. Hac scripta sunt ad nostri admonitionem. 2. Tim. 3, 16. Tota Scriptura a divinitus inspirata est. & 2. Pet. 1, 20, 21. Si illud primum noveritis, nullam prophetium esse propria explicationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed aucti a Spiritu sancto loquuntur sunt sancti Dei homines. Reclamant denique præcepta, quibus ad verbum scriptum in rebus salutis allegamur. Esaie 8, 20. Ad legem & testimonium, Joh. 5, 39. Scrutini Scripturas.

V. Nullum igitur aliud Theologie principium,

pium quam *Verbum Dei* scriptum agnoscimus.

VI. *Sacram Scripturam divine originis & autoritatis esse, principium est inter omnes Christianos, extra controversiae aleam possum.*

VII. *Quæstio igitur, An Scripturæ seu Sacra Biblia sint Dei Verbum hōine Christiano indigna est*

Ut enim in Scholis contra negantē principia non disputatur: ita indignum judicatur, si quis Christianæ Religionis principium neget.

VIII. *Quæstio vero hac, Quo testimonio Sacrarum Scripturarum divinitas nobis innotescat? docendi & non seducendi aut cavillandi studio mota, inter Christianos locum habet.*

IX. *Testimonium autem h̄c duplex est: principale & ministeriale. Principale est testimonium Spiritus sancti, foris, in ipsa Scriptura; intus vero in corde ac mente hominis fidelis ab ipso illuminati, loquentur, eique Scripturæ divinitatem persuadentis. Ministeriale vero testimonium est testimonium Ecclesie.*

Foris in Scripturis ipsis, de divina Verbi origine & autoritate, Spiritus sanctus passim talibus formulis testatur, *Verbum Domini. Sic ait Jehova. Dixit Jesus. Tota Scriptura divinitus inspirata est.* 2. Tim. 3,16. *A Spiritu sancto alti, loquuntur sunt sancti Dei homines.* intus vero, cordibus fidelium Scripturæ divinitatem persuadet: quatenus homini Scripturas prævia ejus invocatio legenti, oculos aperit,

mentemque ejus sic illuminat, ut mirabilia Dei cernat, & vocem Spiritus Dei in Scripturis sonantem agnoscat.

Pontificii solius Ecclesie testimonium urgent, tanti que illud faciunt, ut omnem Scripturæ autoritatem ab Ecclesia pendere contendant, & ob hanc solam causam pro Verbo Dei habendam clamitent, quod Ecclesia hoc testetur. Quod sane non tantum est, de-

Scripturæ divinitate testari, sed eam demum divinam facere. Nos vero solius Spiritus sancti testimonium, divinitatem Scripturæ, firmiter nobis persuadere, his argumentis probamus. 1. Cujus inspiratione Scripturæ sunt exaratae, ejus testimonium de Scriptura firmissimum est; suam enim manum ac proprium stylum quisque optime agnoscit. Atqui inspiratione Spiritus sancti exaratae sunt, 2. Tim. 3, 16. 2. Petr. 1, 20. 21. Ergo, &c. 11. Qui fidelibus una cum Scripturis individuo nexus promittitur, ejus de Scriptura testimonium firmissimum est. Atqui Spiritus sanctus fidelibus individuo nexus cum Scriptura promittitur, Esa. 59, 21. *Spiritus meus qui in te est, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ex ore tuo.* 111. Sive cujus illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, ejus solius testimonium de Scripturæ autoritate firmum est. Atqui sine Spiritu sancti illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt. Psal. 119, 134. *Reuge oculos tuos, ut inueas mirabilia ex lege tua.* Ergo, &c. 14. Cujus officium est nos in omnem veritatem ducere, ejus testimonio quoque hæc veri-

tas innotescit, quod Scriptura sit Dei Verbum. Atqui Spiritus sancti officium est, *nos in omnem veritatem ducere*, Joh. 16, 13. Ergo &c. Jam ad Ecclesiæ testimonium quod attinet, tametsi illud tanquam à Dei Ministera, acceptandum sit, falso tamen statuitur, Scripturæ autoritatem ab illo dependere; quid enim absurdius, quam Patris familias verba à famulo, literas parentum à Tabellario, mandata Magistratus à Typographo, autoritatem suam habere, regulamque à regulato dependere? Scimus, Ecclesia concordia esse Dei eloqua, Roman. 2, 2, *estque columnam & stabilitum veritatis esse*, 1. Timoth. 3, 15. Verum ut inepte diceretur, candelam, lucem à candelabro habere, licet ei infestata stulte quoque Scripturæ autoritas Ecclesiæ transcribitur. Testimonium Ecclesiæ valet apud eos, qui Scripturæ adhuc sunt ignari, & nondum accepterunt lac illud sermonis sincerum, n*ec per illud adoleverunt*, 1. Pet. 2, 2. Scriptura vero ac Spiritus sancti testimonium firmum est ac efficax in illis, qui suavitatem divinorum oraculorum ipsi gustarunt. Ut enim longe certius novit mellis dul-

dulcedinem, qui mel ipse gustat, quam qui alii de ea loquenti & testanti credit: ita multo certius novit Sacras literas Dei Verbum esse, qui suavitatem illarum ipse degustat, quam is, qui Ecclesiæ solum hoc dicenti credit. Samaritani primum mulieri de Christo testanti credunt; sed ex quo Christum ipsi audiverunt, mulieri dicunt, *Non amplius proprios sermones credimus, ipsi enim audivimus & scimus hunc esse Servatorem illum mundi & Christum,* Joh.4, 47. Sic qui Spiritus sancti auxilio imperato Scripturas legit & re legit, tandem pronunciat, *Jam non amplius propter Ecclesiæ testimonium credo Sacras literas esse divinas, sed quia ipsem legi, & legendu hunc Syllogismum menti meæ impressi,*

Quia Scriptura 1. passim Deum ipsum loquentem introducens: 2. Ab his hominibus exarata, qui prophetie ac miraculorum donis divinitus & extraordinarie instruti, ex fide cuncta referunt, ut in peccatis ac virtutis memorandis, nec sibi, nec suis parcant: 3. Res non solum veras & rectas rationi consentaneas, sed divinas

quoque & rationem omnem transcendentes: 4. Divino modo & miranda circumstantiarum, in isdem, à variis recensuris, mira prograda: 5. Ad unius Dei gloriam & nostram salutem: 6. Admirabili cum efficacia, in cordibus movendis, & adversus exquisissima supplicia corroborandis: 7. Accedente miraculosa ejus contra Diabolii & Tyrannorum furorem conservacione, traditæ illa sine dubio divine & originis & autoritatis existit.

Atqui talis est Scriptura sacra.

Ergo divina est originis & autoritatis.

Ita igitur rem in summans contraham, Ecclesiæ testimonium prius est tempore; Spiritus sancti vero prius est natura & efficacia. Ecclesiæ credimus, sed non propter Ecclesiam; Spiritui autem sancto creditur, propter se ipsum. Ecclesiæ testimonium rō dō monstrat; Spiritus sancti vero testimonium rō dō demonstrat. Ecclesia suadet; Spiritus sanctus persuadet. Ecclesiæ testimonium opinionem; Scripturæ vero testimonium scientiam ac fidem firmam parit.

X. Libri Scripturae Canonicæ Veteris. Testimoniis mencitibz,

6 CHRIST. THEOLOGIÆ

stamenti sunt, aut Novi. *Ad Vetus Testamentum* pertinent, Pentateuchus Mosis, Iosue, Iudicum, Ruth, singuli: Samuelis, Regum, Chronicorum, bini: Ezechie, Nehemias, Estheræ, Jobi, Psalmorum, Proverbiorum, Ecclesiastis, Cantorum, Prophetarum quatuor majorum & duodecim minorum, singuli. *Novi vero Testamenti* sunt, Quatuor Evangelia; Acta Apostolorum; Epistole Pauli, ad Romanos unica, ad Corinthios due, ad Galatas, Ephesios, Philipenses, & Colossenses, singulæ, ad Thessalonicenses & Timotheum bina, ad Titum, Philemonem & Hebræos, singule. Epistole item, Petri due, Iohannis tres, Jacobi & Judæ singulæ, & Apocalypsis.

xii. Libri vero Tobiae, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, Ezechie 3, 4. Maccabæorum 1, 2, 3. Baruci 1. Oratio Manassis, Epistola Jeremias, Adiectiones ad Danielem, & Estheram, et si utiliter legi possint, non tamen eandem cum Canonicis autoritatem in probandis fidei articulis obtinent, ideoque Apocryphi, hoc est Absconditi, nominantur.

Rationes sunt. 1. Quia non a Prophetis, sed post Malachiam, Prophetarum ultimum, maximam partem scripti sunt. 2. Quia non propheticō stylo, Hebraico, nimirum, exarati sunt. 3. Quia in Novo Testamento nusquam citantur. 4. Quia illos legenti multa Canonicis contraria, & pietati repugnantia, occurunt.

xiii. S. Scriptura ad salutem perfecta est.

2. Tim. 3. 16, 17. Tota Scriptura divinitus inspirata est, & utilis ad doctrinam, ad redargitionem, ad corre-

ctionem, ad institutionem quae est in justitia. Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfecte instructus.

xiii. Ut igitur Ecclesiae sanctiones, ad extenorū rituum evanesciarū facientes, quo par est loco habendae sunt; ita nulla traditio præter Scripturam, tanquam ad salutem necessaria, admittenda est.

Pontifici pro traditionibus Papanis non solum pugnant, sed easdem Scripturis aequiparant, imo præferunt. Nos vero Dei precepto acquiescimus, qui Verbo suo nec addi, nec detrahi permittit, Deut. 4, 2, & 5. 32. & 12, 32. Apoc. 22. 18.

xiv. Scripturæ scrutatio omnibus Christianis incumbit.

Joh. 5, 39. Scrutamini Scripturas. Coloss. 3, 16. Sermo Christi habuerit in verbis copiose. Nec obstat Sacrarum literarum, quam Pontifici prætendunt, obsecuritas; et si enim quibusdam locis obscurior sit, aliis tamen se explicat, & primarios Religionis articulos perspicue tradit.

xv. Translatio igitur ejus in linguam cuique genti vernaculam necessaria est.

xvi. Nulla tamen translatio authentica est, nisi qualenus cum Hebreis & Græcis fontibus congruit.

xvii. Et si Scripturæ interpretatio Ecclesiae demandata, summus tamen Iudex interpretationis nemo aliis est, quam spiritus sanctus in illa loquens

Elaiæ 59. 21. Spiritus meus, qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent a te. 2. Pet. 1, 20, 21. Si illud primum non veritis, nullum prophetum esse propriæ explicacionis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetis, sed a spiritu sancto loquuntur sunt sancti Dei homines. Sacrilege igitur Pontifici hoc supremi Judicis jus Ecclesiae Romanæ, hoc est, Conciliabulis suis, aut etiam soli Pontifici arrogant.

8 CHRIST. THEOLOGIÆ &c.

XVIII. *Sensus cujusque Scripturæ non nisi unicus est: in Veteris tamen Testamenti Vaticiniis sape est compositus ex historia & tipo.*

Exempli gratia, Hosce[cap. 11. v. 1. in his verbis, Quia puer est Israel quem diligo, ideo ex Ægypto vocavi Filium meum, sensus est compositus; literaliter enim ac historice de liberatione populi Israelitici ex Ægypto; typice vero seu mystice de vocatione Christi ex Ægypto sunt intelligenda. Matthæi 2. 15.

XIX. *Media verum Scripturæ sensum investigandi sunt, frequens oratio; linguarum cognitionis; fontium inspectio; argumenti & scopi consideratio; verborum priorum & figuratorum distinctio; causarum, circumstantiarum, antecedentium & consequentium notatio ac Logica analysis, obscuriorum cum illustrioribus, similium cum similibus, dissimilium cum dissimilibus comparatio; fidei denique analogia.*

XX. *Ut Deus proprium & primarium objecum, ita primarius quoque ac summus Theologie finis est.*

XXI. *Cum igitur summus finis & summum bonum idem sint, manifestum est, solam Theologiam Christianam nos recte de summo bono docere.*

XXII. *Subordinatus SS. Theologie finis, est salus nostra; quæ in Dei communione & fructuone consistit.*

Partes Theologie duæ sint: prior, de Deo cognoscendo: posterior, de eodem colendo. Prior fidem seu τὰ πίστιν: posterior opera τὰ πράκτα complectitur.

LIBER

9

LIBER PRIMUS
agens
DE DEO COGNOSCENDO.

CAPUT. I.

In quo

De Essentia Dei.

Deus est Spiritus, à se ipso ab æterno exsistens; Unus essentia, Trinus personis, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Cognoscitur Deus in se & in operibus suis.

In se cognoscitur, absolute in Essentia; relate vero in Personis.

Essentia Dei, cum ex nominibus ejus, tum ex proprietatibus intelligitur.

Nomina Dei aut ab essendo petita sint, ut Jehova, Jah, Eheje, cui in Noyo Testamento fere nomen Κύπιος respondet; aut à potentia, ut El, Elohim; aut ab æxtræpsia, ut Schaddai; aut ab excelsitate, ut Helion.

C A N O N E S.

1. *Nomen Jehova præcipuum & maxime proprium Dei nomen est.*

Deductum enim est à radice *Hajah*, fuit, siveque symbolum est summi illius Entis, quod erat, est, & erit ab æterno, in æternum, Apoc. 1. 4. 6. quod idem semper manet, Psal. 102. 38. quodque essendi causa est, aliis omnibus, Act. 17, 28. Hinc proprium Deo est, Esa. 42, 8. Nec creaturis nisi per metomyniam, quatenus symbola sūt præsentia Dei, tribuitur: ut Altari, Exod. 17, 15. Arcæ, Psal. 47, 6. & Hierosolymæ, Eze. 48, 35.

11. *Idem*

II. *Idem nomen in promissionibus & comminationibus divinis maximam vim habet.*

Hinc formulæ illæ, *Sic Deus est & sibi similis manet, tam certum quoque est Verbum ejus.* *Fehova: Dictum Fe-
hova, &c. Quam vere enim*

III. *Nomen Elohim et si plurale sit, non tamen personale, sed essentiale est, & idiotismo Hebraico de uno Deo & de singulis personis prædicatur. Unde non tres Elohim, sive Dii sunt, sed unus tantum.*

Sicut in symbolo Athanasii recte dicitur, *Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, & Omnipotens Spiritus sanctus, non tamen tres Omnipotentes, sed unus Om-*

nipotens : sic, quia Elohim Deus à potentia dicitur non tres sunt Elohim, sed unus, Psalm. 7. Elohim Zaddik, Deus justus.

Proprietates divinæ sunt attributa Dei, quibus se nobis infirmis cognoscendum præbet, & à creaturis distinguit.

C A N O N E S.

I. *Proprietates in Deo, non sunt qualitates, aut accidentia, aut res ab essentia, aut à se invicem diverse.*

Patebit hoc infra, ex simplicitate Dei.

II. *Proprietates divina, nec ab essentia, nec à se invicem separabiles sunt.*

Hic canon evertit dogma Lutheranorū, de trans-
fusione proprietatum di-
vinarum in humanā Chri-
sti naturam : Si enim illi
tribuitur ubiquitas, omni-
scientia, omnipotentia,
quidni quoque æternitas ?

Suntq; proprietates hæc, creaturis prorsus in-
communicabiles aut cōmunicabiles, in effectis
analogis.

Prioris

Prioris ordinis sunt, tum simplicitas, tum infinitas.

Accensentur his immutabilitas & perfectio; sed hæ nihil aliud sunt quam *simplicitas*, simplicitatem & infinitatem consequentia.

Simplicitas est, qua Deus ens vere unum, omnisque compositionis expers intelligitur.

Infinitas est, qua Deus ens infinita verum a bonum, omnisque mensuræ aut termini expers cognoscitur.

C A N O N I S.

I. *Deus est ens vere & simplicissime unum.*

Nempe, nec ex partibus; nec ex genere & differentia; nec ex substantia & accidentibus; nec ex potentia & actu; nec ex esse & essentia compositum.

II. *Nihil ergo in Deo est, quod non sit ipse Deus.*

III. *Dei essentia nobis incomprehensibilis est.*

Finiti enim ad infinitum, vasis angusti ad mare, nulla est proportio.

IV. *Deus ὅλος ὅλον est, seu totaliter totum: totus in se; totus in omnibus; totus in singulis; totus extra omnia.*

V. *Deus nec loco circumscribitur, nec loco definitur, nec loco includitur, nec loco excluditur.*

VI. *Deus aeternus est, sine principio, sine fine, & sine mutatione.*

Posterioris ordinis proprietates sunt, Vita, quæ Deo in essendo; Voluntas, quæ ei in imperando; Potentia denique, quæ ei in exsequendo tribuitur.

12. CHRIST. THEOLOGIÆ
CANONES.

1. Proprietates posterioris ordinis, Deo, secundum priores, hoc est, simplicissime & infinite tribuuntur.

2. Hinc non in concreto tantum, sed in abstracto quoque de Deo prædicantur.

Nec enim tantum vivens, ipsa vita, sapientia, boni-sapiens, bonus, justus; sed ~~tas~~, & justitia esse dicitur.

3. Cum vita Dei simplicissima & infinita sit; Igitur,

1. Vita Dei & vivere ejus, idem sunt.

2. Vivendi causam aliam non habens, vivendi tamen causa est aliis omnibus viventibus, sicut ejus respectu mutualitatem & precariam vitam obtineant.

3. Vita Dei immutabilis, perfectissima & beatissima.

4. Cum intellectus Dei simplicissimus & infinitus sit; Igitur,

1. Seipsum primario, tanquam infinitum objec-tum, cognoscit.

2. Omnia, ut creaturis abscondita, exquisitissi-me novit.

3. Cuncta cognoscit per se ipsum.

4. Idque uno & simplicissimo actu, nec enim re-velatione, nec discursu noetico, aut dianoetico, à notiori ad ignotius, opus habet.

5. Præterita & futura aque ei nota sunt ac præsentia.

6. Scientia Dei infinita est.

7. Immensis ab omni ignorantia aut obliuione.

v. Cum

v. Cum *Voluntas Dei simplicissima* sit; *Igitur,*
 1. *Nec due, nec plures, nec contrarie* sunt *Dei voluntates.*

Variae quidem sunt vo-
 tis divinis ostendet: sed
 luntatis distinctiones, ut nominis potius, quam rei
 infra doctrina de decre-
 sunt.

2. *Primarium voluntatis divine objectum, est ipse Deus.*

3. *Voluntas Dei liberrima est.*

4. *Nihil sit nolente seu invito Deo.*

5. *Voluntas Dei, pro vario obiecto, alia atque alia sortitur nomina; nimurum, Sanctitatis, Bonitatis, Amoris, Gratiae, Misericordiae, Irae, Iustitiae, & similium.*

VI. Cum *potentia Dei simplicissima & infinita* sit; *Igitur,*

1. *Potentia Dei unica est.*

2. *Vere omnipotens est Deus, & non solum potest quicquid vult, sed plura, quam vult.*

3. *Ex potentia Dei actus seu ratio rei non concluditur, nisi cum potentia conjuncta sit voluntas.*

4. *Objectum omnipotentiae Dei est, quicquid ejus naturae non est adversum, & contradictionem non implicat, adeoque non adiutorias potius est quam dunderas.*

Mentiri itaque factum
 infectum reddere, corpus
 humanum facere infinitum, & similia, Deo tri-
 bui nequeunt; hæc enim
 impotentia potius, quam
 potentia forent.

5. *Potentia Dei plane irresistibilis est.*

CAPUT. II.

In quo

De Personis Deitatis.

Personæ Deitatis sunt subsistentiæ, quarum qualibet essentiam Dei totam habet, proprietatibus interim incommunicabilibus differentes.

C A X O N E S.

i. Personæ Triadis, & 'Ouovis vobacula, et si totidem syllabis in Scripturis non reperiantur, Scripturis tamen consentanea sunt, & utiliter in Ecclesia usurpantur.

ii. Vox 'Vno&tris & 'Vglamivs latior est quam vox Personæ.

*T*ρισάντη & ιεράμενος etate incommunicabili ab est qualibet substantia singularis differens. Apostolus tamen Hebr. 13. vocabulo substantia singularis completa, rationalis, & propriæ pro Persona ματαληπτικῶς utitur.

iii. Persona divina nec Dei seu Deitatis species est, nec pars ejus, nec res à Deitate alia, nec nuda relatio, nec τρόπος tantum τῆς ὑπόστασος: sed essentia Dei, cum certo τῆς ὑπόστασος τρόπῳ.

iv. Nec tamcn Persona compositum quid est esse ente & ente; nec essentia Dei & τρόπος τῆς ὑπόστασος sunt res et res, sed res seu ens et modus entis.

Personæ Deitatis tres sunt: Pater, Filius & Spiritus sanctus.

Pater

Pater est prima Deitatis persona, à seipso existens, Filium ab æterno gignens, & cum eodem Spiritum s. producens.

Filius est secunda persona, à Patre ab æterno genita, cum Patre Spiritum sanctum producens.

Spiritus sanctus est tertia Deitatis persona, à Patre & Filio ab æterno procedens.

C A N O N E S.

I. *Trinitas non numerus numerans est, sed numeratus.*

II. *Trinitatis dogma, non est Ecclesie traditio tantum; sed doctrina in Sacris literis expressa.*

Contra Pontificios, qui ad imperfectionem Scripturæ evincendam, contra afferere non verentur

III. *Etsi Veteris Testamenti tempore doctrina SS. Trinitatis obscurior fuerit, non tamen plane ignota fuit.*

Gen. 1, 1. *In principio creavit Deus calum & terram, & v. 2. Spiritus Dei incepit superficiei aquarum, & v. 26. Faciamus hominem, Psal. 33, 6. Verbo Jehova cali facti sunt, & Spiritus ejus totus exercitus eorum, 2. Sam. 23, 2. Spiritus Jehova locutus est in me, & sermo ejus per linguam meam, Esaie 6, 3. Sanctus,* Sanctus, Sanctus est Jehova exercitum, Esaie. 63, v. 9. Angelus facies ejus (Dei Patris scilicet) seruans eos, & vers. 10. Ipsi rebellibus & dolore afflentibus Spiritum sanctum ejus. Quæ testimonia tametsi pertinaces Judæi eludere satagant, Christianæ tamen menti satisfaciunt.

IV. *Clariora autem testimonia sunt in Nuevo Testamento.*

Matth.

Matth. 3, 16. Et aperi sunt ei (Domino Iesu) cali, & viauit Spiritum Dei de- scendentem & venientem super illum. Et v. 17. Et ecce vox è calis adfuit, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus, in quo acquiesco. Matth. 28, 19. Baptilizate eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti. Johan. 14, 16. Ego rogabo Patrem,

& alium Consolatorem dabit vobis. & 15, 26. Cum venerit Consolator ille, quem ego mittam vobis à Patre. 2. Cor. 13, 13. Gratias Domini Iesu Christi, & charitas Dei, & communio Spiritus sancti sit cum vobis omnibus. 1. Johan. 5, 7. Tres sunt, qui testificantur in calis, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus.

v. Accedunt his, probationes divinitatis Filii & Spiritus S. 1. à nominibus. 2. à proprietatibus. 3. ab operibus. 4. ab honoribus divinis. Ergo.

1. Filii Deitatem probant,

1. Nomina divina.

In Veteri Testamento, Angelus ille faderis, Malach. 3, 1. qui patribus frequenter apparuit, in præludium incarnationis, Dei Filius fuit. & passim appellatur Jehovah & Deus. Gen. 16, 13. & 18, 1. & 32, 1. (qui locus conferatur cum Hosea 12, 6.) Exod. 3, 15. Ios. 6, 3. Zach. 2, 12. & 3, 1. 2.

Novi vero Testamenti testimonia clarissima sunt. Joh. 1, 1. Et sermo erat Deus,

& 17, 3. Hac autem est via aeterna, ut te cognoscant illum solum virum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Joh. 20, 31. Hac autem scripta sunt, ut credaris Iesum esse Christum, Filium Dei. Act. 20, 28. Ecclesiam Deus proprio sanguine redemit. Rom. 9, 5. Deus benedictus in secula. Tit. 2, 13. Magnus ille Deus. Talia in Apoc. frequentissima sunt.

II. Proprietates divine.

1. Æternitas.

Joh. 38, 1. Prisquam Abraham esset, ego sum. Apoc. 1, 8. Ego sum & o, Qui est, qui erat, & qui futurus est.

2. *Omniscientia.*

Joh. 2, 24. 25. *Noverat omnes: nec opus erat, ut quis-
quam ei restareret de homine: ipse enim sciebat quid esset
in homine.*

3. *Omnipræsentia.*

Matth. 28, 20. *Ero tibi secum usque ad consummatio-
nem seculi.*

4. *Omnipotentia.*

Joh. 5, 19. *Quaecunque Pater facit, hæc Filius pariter
facit. Heb. 1, 3. Sustinet omnia Verbo suo potestate.*

III. *Opera divina.*

Joh. 14, 11. *Credite Patrem in me, & me in Patrem esse:
sicut minus, propter opera saltem credite.*

IV. *Honor divinus.*

*In ipsum credendum, Joh. 3, 16. In ejus nomen bapti-
zandum, Matt. 28, 19. Ad ejus nomen fleandum om-
ne genu, Phil. 2, 10.*

II. *Spiritus S. Deitatem probant,*1. *Nomen, Deus.*

Auctor. 5, 3. *Dixi autem Petrus, Ananias, cur implevis
Satanas cor tuum, ut meniceris in Spiritum sanctum? &
v. 4. Non homini, sed Deo menitus es.*

II. *Proprietates.*1. *Eternitas.*

Gen. 1, 2. *Spiritus incubabat superficies aquarum.*

2. *Omnipræsentia.*

Psal. 139, 7. *Quo abibo à Spiritu tuo?*

3. *Omniscientia.*

1. Cor. 3, 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profundis-
tates Dei.*

4. *Omnipotentia.*

18 CHRIST. THEOLOGIAE

Hæc ex operibus ejus manifesta est.

III. *Opera divina.*

1. *Creatio omnium.*

Gen. 1,2. Psal. 33,6. Joh. 26,13. &c 54,4.

2. *Conservatio omnium.*

Gen. 1,2. *Incubabat aquis: simile à Gallinis pullis insidentibus, eosque foventibus.*

3. *Missio & unitio Christi.*

Esa. 61,1. *Spiritus Domini super me, quoniam unxi me.*

2. *Dona linguarum & miraculorum.*

1. Cor. 12,4. *Varia dona, sed idem Spiritus.*

IV. *Honores divini.*

1. In eum credendum, | 13,13. Apoc. 1,4. ubi septē
juxta symbolum. 2. In e- | Spiritus dicuntur, non nu-
jus nomem baptizandum, | meri, sed donorum respe-
Matth. 28,19. Ad eundem | ctu. Unde vetus Ecclesia
preces dirigendæ, 2. Cor. | canti, Tu sepiiformis munere

v. *Differentia Personarum cernitur in ordi-
ne, proprietatibus, & modo operandi. Ordine
differunt; quia Pater est prima, Filius secunda,
& Spiritus sanctus tertia persona. Proprietati-
bus; quia Pater non essentia tantum, sed & per-
sonæ ratione est à seipso, Filius à Patre, Spiritus
s. à Patre & Filio. Modo operandi; quia Pater à
se, Filius à Patre, Spiritus s. ab utroque agit.*

vi. *Trinitas personarum non tollit Unitatem
essentiae: tres sunt Personæ, sed unus est Deus.*

Deut. 6,4. *Audi Israël, Jehova Deus noster, Jehova* | & unus Dominus Jesus
unus est. 1. Cor. 8,4. *Nobis* | Christus, per quem omnia, &
Deus unus est, Pater ille, à | nos per ipsius. Ephes. 4,6.
quo omnia & nos in ipso: | Unus Deus & Pater om-
| nium. 1. Tim. 2,5. *Unus* | est

est Deus, & natus Mediator sus Christus, 1. Joh. 5,7.
Dei & hominum, homo Ie. Et hi tres unum sunt.

VII. Hinc vox Deus, nunc vox de tota SS. Trinitate, nunc vox unius de certa ejus persona usurpatur.

Act.10,28. Deus Ecclesia Hic nomen Dei Iesu Christi proprio sanguine acquisivit. xvi de Filio intelligitur.

VIII. Unitas trium personarum SS. Trinitatis consistit in 'Oμοροΐα 'Ισότητι & Περιχώρησι.

IX. 'Oμοροΐα seu 'Ενοτητα est, qua tres personae coessentiales seu ejusdem essentie existunt.

Non enim sunt ομοροΐοι id est, diversa essentiae et, id est similis essentia; nec ταυτότοι, hoc est, nec διάτοι, id est dissimili ejusdem essentia specifica. illa essentia; nec ισημερίοι,

X. 'Ισότης est, qua tres personae Deitatis aequaliter sunt, essentia; proprietatibus; actionibus essentialibus; gloria & honore. Unde Filius & Spiritus S. non minus quam Pater, est αὐτίθεος, αὐτοζωης, & αὐτοδικαιουσιν.

XI. Περιχώρησι est, qua personae arctissime unitae sunt, ut maneat alia in alia, & cum alia.

Joh.14,11. Credite mihi, Parrem in me & in me in Patre esse.

CAPUT III.

In quo

De operibus Dei & de decretis divinis
in genere.

Sic Deus in se consideratur. Nunc considerandum quoque in operibus.

Sunt autem opera Dei essentialia, aut personalia.

Essentialia sunt, quæ toti SS. Trinitati sunt communia.

Personalia sunt, quæ singulis personis sunt propria.

Utraque tum essentialia, tum personalia, sunt opera ad intra, aut ad extra.

Opus Dei ad intra est, quod non ad terminum extra Deum refertur:

Velut Intellectio, qua | Generatio Filii, Productio Deus intelligit se ipsum; | Spiritus sancti.

Opus Dei ad extra est, quod ad terminum extra SS. Trinitatem refertur.

Talia sunt Prædestinatio, | aturas, tanquam terminū Creatio, & similia, quæ cre- | extra Deum respiciunt.

C A N O N E S.

i. *Unum idemque opus ad extra, diverso respectu, personale est aut essentialie.*

Sic incarnatio Christi, inchoative, essentialie opus est toti SS. Trinitati commune; terminative vero opus est personale solius Filii. Etsi enim Pater quoq; & Spiritus S. sit causa incarnationis Christi; solutamen Filius incarnatus est. Sic tametsi Creatio, Redemptio & Sanctificatio, essentialia sunt opera totius SS. Trinitatis; alio ta-

men respectu personalia dicuntur. Pater enim *Creator* appellatur; quia *conservator* SS. Trinitatis, sic *operationis*, & *Filius ac Spiritus sanctus agunt a Patre*; *Filius Redemptor* nominatur; quia assumta humana natura *Redemptionis* opus pergeit. *Spiritus S. vero Sanctificator* dicitur; quia ut *Consolator & Sanctificator a Christo mittitur*.

ii. *Opera ad extra sunt indivisa, secundum omnibus personis communia.*

Hoc axioma ex priori eō sequitur; ut enim essentialia communia est omnibus

personis, ita opera quoque essentialia,

III. *Unumquodq; tamen opus unum manet, principio essentiali, actu efficiendi et effectu ipso.*

Opera Dei ad extra sunt *immanentia, immaterialia seu interna; vel materialia, transmutationis seu externa.*

Ipmamentia seu interna opera sunt, quæ intra Dei essentiam fiunt: atq; huc pertinent Dei decreta.

C A N O N E S.

I. *Non omne opus ad extra statim est opus externum.*

Decretum Dei est opus ad extra, quatenus ad creationes seu rem extra Deum refertur; est tamen opus internum, quatenus in ipsis Dei essentia permanet.

II. *Immanentia seu interna Dei opera, non sunt res ab essentia Dei diversæ.*

Quicquid enim in Deo est, Deus est, ut supra ex simplicitate divinæ essentiaz collegimus: & ut in Deo Essentia & Esse non differunt, ita in ipso Voluntas & Velle non realiter differunt.

Decretum Dei, est interna voluntatis divinæ actio, qua de ipsis, quæ in tempore fieri debebant, ab æterno liberrime & certissime statuit.

C A N O N E S.

I. *Appellatur (a) ἀριστόν βελόν, definitum consilium; (b) ἡ χεὶρ χ, ἡ βελὸν τὸ Θεῖ, manus & consilium Dei; (c) εὐσθένα τὸ Θεῖ, beneplacitum Dei, & æterna Dei providentia.*

(a) Act. 2, 23. (b) Act. 4, 28. (c) Eph. 1, 9. *Æterna vero Providentia* tur ab actuali Providentia, quæ nihil aliud est, quam decretorum Dei ex-nominatur, ut distingua- sequatio.

II. *Nominatur quinetiam Voluntas Dei, & quidem Voluntas beneplaciti.*

Decretum revera est ipsissima Dei voluntas, docendi tamen causa Voluntas ut causa efficiens, Decretum vero, ut effectum consideratur. Ceterum cum varie Voluntatis vocabulum accipiatur, variis quoque modis a Theologis distinguitur: in Voluntatem beneplaciti & signi; in antecedentem & consequentem; in absolutam & conditionalem; in occultam & revelatam. Verum haec non sunt reales Voluntatis divinae distributiones aut partitiones, sed tantum nominis distinctiones. Proprie loquendo, Voluntas Dei non nisi unica est, quae beneplaciti voluntas dicitur; quia haec pro liberrimo suo beneplacito, quid fieri debeat, decretit: voluntas item antecedens, quia prius quam res ulla creata existet, & ab eterno apud Deum data fuit: *absoluta quinetiam*, quia solo Dei beneplacito nicitur, nec ab iis, quae in tempore sunt, pendet: *occulta* denique, quia a priori nemini An-

gelorum aut hominum innotescit. Improprie vero voluntatis divinae nomine intelliguntur, quae vulgato comprehenduntur versiculo,

Principis & prohibet, permittit, consulit, implet.

Ult enim Magistratus mandata Voluntas ejus appellantur; ita Voluntatis nomen tribuitur praeceptis, prohibitionibus, promissionibus, nec non ipsis factis & eventis. Atque haec *Voluntas signi* dicitur, quia significat quid Deo gratum sit, quid velit a nobis fieri; *voluntas quinetiam consequens*, quia aeternam illam antecedentem sequitur: *conditionalis* item, quia Dei praecepta, prohibitions, comminationes & promissiones adjunctam habent conditionem obedientiae & inobedientiae: *revelata* denique, quia haec Verbo Dei quotidie exponitur. Haec distinctio Voluntatis probe observanda est, ne in Deo aut realiter diversie aut contrarie voluntates statuantur.

III. *Præter voluntatem Dei non sunt etiam quæ contra ejus voluntatem sunt.*

Possum

Possunt enim multa fieri contra voluntatem signi, quæ tamen conformia sunt voluntati beneplaciti. Voluntate signi Deus imo severissime prohibuit; voluit tamen ac decrevit eundem, voluntate beneplaciti; quatenus meditum erat patefaciendæ gloriam hominis noluit, ria sua.

iv. *Decreto igitur & voluntate Dei sunt bona & mala; illa efficiente, hæc permittente.*

v. *Decretum tamen seu voluntas Dei nullius mali aut peccati causa est: et si quiequid decrevit Deus necessario eveniat.*

Cum enim mala decreta quod decreta Dei à mutabilitate, & inevitabilitate sint; non enim eveniunt necessitate coactionis, sed necessitate tantum immutabilitatis.

vi. *Necessitas decretorum Dei non tollit libertatem in creaturis rationalibus.*

Ratio; quia non est necessitas coactionis, sed immutabilitatis. Lapsus Adami decreti divini respectu necessario evenit; integrata tamen libere peccavit Adam, nec jussus, nec coactus, nec impulsus à Deo; imo severissime, ne peccaret adamitus.

vii. *Nec tollit contingentiam in causis secundis.*

Multa enim causarum Dei respectu necessario secundarum respectu contingentia sunt, quæ consiliu eveniunt.

viii. *Decreti divini, præter liberrimam Dei voluntatem & beneplacitum, causa impulsiva nulla dari potest.*

ix. *Finis decreti divini summus est Dei gloria.*

x. *Decretum Dei in se unicum & simplicissi-*

mum est, nec in eo datur prius aut posterius.

x i. Rerum vero decretarum respectu sic distinguitur, ut, quo ordine eveniunt eo ut evenirent, Deus decrevisse dicatur.

Inceptæ sunt hæc quæstiones, An Deus prius hoc aut illud decreverit? An prius de fine, an de mediis statuerit? cum enim Dei decretum in se actio una & simplicissima sit, non datur in illo prius & posterius, sed rerum tantum decreta- rum respectu distinguitur. Hac ratione dicimus, decrevisse Deum, 1. Creare hominem. 2. Donare eum imagine sua, sed amissibili. 3. Permittere Iapsum ejus. 4. Ex Iaphis alios sibi ipsiis relinquere; alios erigere, & ad vitam æternam servare.

C A P U T. IV.

In quo

De Praedestinatione.

D Ecretum Dei creaturarum respectu, generale est aut speciale.

Generale Decretum est, quo in universis creandis & conservandis gloriam potentiae, sapientiae, & bonitatis suæ declarare constituit.

Speciale Decretum Praedestinatio dictum est, quo in creaturis rationalibus eligendis aut reprobandis gloriam gratiae, misericordiae, & iustitiae patefacere decrevit.

C A N O N E S.

1. *Etsi Praedestinatio in mente Dei unus & simplicissimus actus sit, pro nostri tamen intellectu infirmitate, in Praedestinationem ad finem et ad media distinguitur.*

II. *Praedestinatus ad finem, praedestinatus quoque est ad media.*

Praedestinatio

Prædestinatio est Angelorum aut hominum Angelorum Prædestinatio est, qua Deus Angelorum alios quidem, in felicitate primæva, in Christo capite, æternum servare; alios vero sibi ipsis relinquere, & stationem suam sponte deserentes, æternum punire constituit, ad patefaciendum gloriam gratiæ & justitiæ suæ.

Hominum Prædestinatio est, qua Deus ex humano genere ad imaginem suam creato, sed sua sponte in peccatum prolapsuro, alios quidem per Christum æternum servare; alios vero sibi in miseria sua relictos, æternum damnare constituit, ad patefaciendum gloriam misericordiæ & justitiæ suæ.

Partes igitur hujus Decreti duæ sunt; Elec-
tio, & Reprobatio.

C A M O N I S.

I. *Prædestinatio est decretū absoluū, & non est.*

II. *Absolutum est respectu cause efficientis im-
pulsivæ, qua nec in eligendis, est fides; nec in re-
probandis, peccatum; sed liberrima Dei voluntas.*

Fides sane, aut prævisa peccatum prævisum causa sanctitas, causa electionis non est; non enim ideo eligitur homo, quia creditur, sed ideo credit, quia electus est, Act. 23, 48. Et crediderunt quoique orationi erant ad vitam æternam. Nec electi sumus, quia sancti futuri eramus, sed ut sancti essemus & inculpati coram eo per charitatem, Ephes. 1, 4. Nec

est reprobationis, alioquin enim omnes essemus reprobati. Pro liberrimo autem suo beneplacito Deum egisse, manifestum est ex illo, Luc. 12, 32. Placuit Patri sibi tradere Regnum. Et Rom. 9, 16. Miserebor cuius miserebor. & vers. 18. Itaque cuius vult miseretur, quem autem vult, madura.

III. Non absolutum autem est, respectu materiae seu objecti & mediorum, quibus decretum hoc exsequitur.

IV. Materia enim seu objectum Electionis & Reprobationis non est homo absolute consideratus, sed sua sponte in peccatum lapsus.

Rationes evidentissime sunt. 1. Quia decretum de patefacienda misericordia & ira seu justitia, peccatum presupponit: misericordia enim nulla est, nisi erga misericordiam, & justitia seu ira

justa nulla est, nisi erga peccatorem. 2. Quia reprobari non potest, nisi quod est reprobabile: Atqui homo non qualis à Deo creatus, sed qualiter à Satana deformat⁹, reprobabilis est

V. Peccatum itaque non est reprobationis causa impulsiva: sed materiae seu objecti conditio necessaria. Licet autem non causa sit reprobationis, est tamen causa reprobabilitatis.

Differunt enim reprobabilitas & reprobatio, ut peccatum reprobabiles erat omnes homines, sed non ideo omnes sunt reprobati

VI. Presupponit itaque Prædestinationis Decretum, 1. De homine creando. 2. De donanda homini creando imagine Dei, sed amissibili. 3. De lapsu ejus permittendo.

VII. Media vero exsequutionis sic comparata sunt, ut licet pro liberrimo suo beneplacito Deus agat, tamen nec electi gloriandi, nec reprobri conquerendi causam justam habeant. Illis enim indebita gratia confertur; his vero debita pœna infertur.

VIII. Diversæ quæstiones sunt, 1. Quo jure Deus hominem, creaturam suam, reprobet? 11. Cur non omnes sed quosdam elegerit, quosdam vero.

vero reprobarit? III. Cur hunc, e. g. Petrum, elegerit; alium vero, e. g. Judam, reprobarit? Ad primam respondetur ex causa materiali; quia homo, qua lopsurus, reprobabilis erat. Ad secundam, ex fine, quia Deus gloriam misericordiae & justitiae patefacere voluit. Ad tertiam denique, ex causa impulsiva, quia sic ei placuit.

Simile. Si queratur, cur ex hac massa particula urceolum, ex alia matulam efficiat; respondetur ex causa impulsiva, quia sic figura placuit.

IX. Christus, aut ut Deus, aut ut ~~Θεός~~ & Mediator noster consideratur: priorem modo, cum Patre & Spiritu S. causa efficiens est Electionis nostrae: posterior modo est Electionis exsequendae medium.

Dicimus itaque electi in Christo, Ephes. 1,4. nempe per ipsum ad salutem deducendi. Decretum de nobis servandis, est pra-

destinatio ad finem: decretum vero de Christo, tanquam Capite nobis dando, est praedestinatio ad media.

X. Voces haec, $\omega\acute{e}g\acute{e}t\acute{o}is$, $\pi\acute{r}\acute{o}gy\acute{e}w\acute{o}is$, & $\pi\acute{r}\acute{o}gy\acute{e}p\acute{o}is$, et si quandoque pro iisdem accipiantur; docendi causa tamen sic distingui possunt, ut $\omega\acute{e}g\acute{e}t\acute{o}is$ ipsum servandi propositum; $\pi\acute{r}\acute{o}gy\acute{e}w\acute{o}is$, gratuitam illam benevolentiam, qua nos pro suis agnoscit; $\omega\acute{e}g\acute{e}p\acute{o}is$ vero praedestinacionem ad Christum aliaque salutis media indigit.

28 CHRIST. THEOLOGIA

Roman. 8, vers. 28, 29.
Novimus autem, iis qui diligunt Deum omnia simul

ex proposito vocati sunt.
Nam ἐγώ ποιῶ (quos praescrivit, & πούποι) & praedestinavit, ut conformes fi-

llicheret qui (γαταὶ ποδοῦσι)

ant imagini Filii sui, &c.

x. Insulsi plane sunt, qui Electionem sic agnoscunt ut negent Reprobationem.

Quia reprobationem non minus quam electionem esse, docet Scriptura, Isa. 41, 9. *Eligo te, non reprobo.* Malach. 1, 3. *Facobum dilexi, Esavum odio habui.* Roman. 9, 18. *Cujus vult misereatur, quem auens induxit.* Rom. 11, 7.

Electi assequunti sunt, reliqui occalluerunt. 1. Thess. 5, 9. *Non constituit Deus nos ad iram, sed ad salutem.* 2. Tim. 2, 20. *Vasa ad decus & ad dedecus.* Judæ v. 4. *Surrexerunt quidam homines, prius jam olim descripsi ad hanc damnacionem.*

xii. Ut Christus causa est non Electionis, sed salutis: ita infidelitas causa est non Reprobationis, sed damnationis.

Differt damnatio à reprobatione ut medium exsequutionis à decreto.

xiii. Damnatio non est finis reprobationis; sed patefactio glorie justitiae Dei.

Non igitur recte dici- exsequutionis, cuius ho-
tetur homo creatus ut dam- mo reprobis se spontanea-
naretur; damnatio enim malitia reum facit.
non finis est, sed medium

xiv. Reprobationis, docendi causa, duo abusus statuuntur: indebet graiae negatio, quæ præteritio; et debet pœna destinatio, quæ prædamnatio dicitur.

xv. In exploranda Electione nostra, methodo analytica, progrediendum à mediis exsequutionis. ad decretum, factum initio à Sanctificatione nostra.

Tali Syllogismo, Qui catus, seu vera fide dona-
cunque in se sentit donum tus & electus est. Atqu
Sanctificationis, qua pec- per Dei gratiam hoc sen-
tato morimur & vivimus tio. Ergo justificatus, vo-
justitiae, is justificatus, vo- catus, & electus sum.

*xvi. Diabolicum vero hoc argumentum est,
Si electus sum, bonus operibus non opus est: Si re-
probus, bona opera frustranea sunt.*

Primum enim non est Christiani hominis dicere, Aut electus sum, aut reprobos; sed potius fidem suam tanquam electionis medium explorare, 2. Cor. 13, 5, 6. *Vos ipsis tentate, an non sitis in fide, vos ipsis probate. Annon agnoscitis vosmetipos, Iesum Christum videlicet in vobis esse: nisi reprobis sitis. At spero* fore, ut cognoscatis nos non reprobos esse. Secundo, hic syllogismus subordinata disjungit & *etiam* conjungit; subordinata enim minimeque ab electione divellanda sunt bona opera, quae sunt ejus exsequendae & nobis certificandae media. *Aouiam* vero sunt, reprobum esse & bona opera praestare.

CAPUT. V.

In quo

De Creatione:

Tantum de internis Dei operibus. **Externa** sunt, quae extra Dei essentiam sunt.

Suntque tum **Creatio**, tum **Creaturarum**. **Gubernatio**, seu **Actualis Dei Providentia**.

Creatio est, qua Deus mundum, & quae in eo sunt, partim ex nihilo, partim ex materia naturaliter inhabili, produxit, ad patefaciendum **Potentiae**, **Sapientiae**, & **Bonitatis** suae gloriae.

Historia Creationis existat Gen. 1. & 2.

30. CHRIST. THEOLOGIA
C A N O N E S.

I. Creare non tantum est ex nihilo aliquid facere, sed etiam ex materia inhabili supra natura vires aliquid producere.

II. Creationis opus & honor nulli Creaturæ, ne Angelis quidem, sed soli Deo tribui debet.

III. Creatio non Creatoris, sed creaturæ est à potentia ad actum transitio.

IV. Potentia illa non est privativa, sed negativa.

Quia materia creationis aut dispositio erat ad corruptus humanum exinde tam id, quod ex ea creaturæ: e.g. artificiose ac miraculose in pulvere nulla habilitas exstruendum.

V. Creatione Mundi Deo nulla perfectio accessit: nec Mundum fecit ut inde boni quid ad ipsum perficiendum rediret, sed ut bonitatem suam cum creaturis communicaret.

VI. Creatio aut est speciei cum omnibus individualiis, sicut Angelii, Stelle, & Elementa simul creatas sunt; aut est speciei cum quibusdam individualiis, vi propagationis insita donatis.

VII. Specialiorem creaturarum cognitionem. Physicis relinquimus: sufficerit hoc loco easdem secundum dies creationis singulos perpendere.

VIII. Primus dies creationis tribus operibus illustris est.

I. Angelorum cum cœlo supremo. (cœlo beatorum dicitur) creatione.

Nusquam melius refer- quia cum terram funda-
tur Angelorum creatio, set Deus, jam ab ipsis erat
quam ad primam diem; celebratus, Job. 28, 7.

2. Mate-

2. *Materia Mundi* hujus asperabilis producione, que non omni forma prouersus caruit; sed perfectione, separatione, ac ornatu, quem deinde paulatim accepit, desirata erat.

3. *Lucis primigenie immissione*: que quidem lux nec ignis elementaris fuit, nec nubes lucidae, nec aliud quodpiam corpus, sed qualitas à Deo (qui est lux inaccessa) aeri immissa, postmodum vero quarto die stellis indita.

IX. Secundo die constitutum est expansum, aer seu cœlum aereum dictum, quod inferiori sui parte inter aquas superiores, hoc est nubes; & inferiores, mare videlicet, distinguit.

x. Tertio die Deus,

1. *Aquas inferiores terræ* adhuc circumfusas separavit, & certis alveis, ut reliqua terra, arida dicta, homini & animalibus commodum exhiberet domicilium, cobibuit.

2. *Terræ*, nullo adhuc semine, nullo Sole exsiliente, vim herbescentem producendis plantis & stirpibus indidit.

XI. Quarto die fidea & luminaria in cœlo collocata sunt: quorum motus non ab anima aut intelligentia assistente, ut Philosophi fabulantur, sed à vi divinitus indita existit: non secus ac terra insita virtute sua immota stat.

XII. Usus stellarum triplex est. 1. Distinctio diei & noctis. 2. Notatio vicium & temperatum anni. 3. Communicatio virium in rebus inferioribus.

XIII. Quinto die aves, pisces, & reptilia creata sunt.

XIV. *Sexto die animantibus quoque terre productis, sicque toto hoc mundo, velut amplissima domo omnigena supellestile instructa, hominem quoque fecit.*

Ex his Creaturis cum primis Theologia Angelos & Homines considerat, utpote quibus Deus imaginem suam contulit.

C A N O N E S.

I. *Etsi totus Mundus divinae potentie, sapientiae, ac bonitatis sit speculum, proprietatem Dei imago solis Angelis & Hominibus tribuitur.*

II. *Imago Dei, partim in naturalibus donis consistit, Angelorum nimurum & anime humanae simplici & invisibili substantia, vita, intellectu, voluntate & immortalitate; partim in supernaturalibus, beatitudine scilicet primeva, intellectus & voluntatis restitudine, maiestateque & dominio in reliquas creaturas.*

Angeli sunt Spiritus intelligentes, à corpore liberi.

C A N O N E S.

I. *Angeli non accidentia, neque qualitates, sed vera substance sunt.*

II. *Angeli corporeæ molis & interitus sunt expertes.*

III. *Corpora, quibus Angeli apparuerunt, non erant mera φαντασμata, neque tamen in illis hypostaticè unita, sed certi ministerii causa libere assumta.*

IV. *Angeli in loco suarum non circumscriptive, sed definitive.*

V. *Angeli*

v. *Angeli in pluribus locis simul esse nequeunt.*

vi. *Angeli revera de loco in locum moventur.*

Homo est creatura, corpore ex terra primi-
tus formato, deinceps vero seminis traduce pro-
pagato; anima vero rationali divinitus indita
conflans.

Non improbamus hic | Interim ad iustitatum no-
Philosophorum definitio- | strum, in schola Theolo-
nem, qua hominem, ani- | gica, rectius hoc pacto ho-
mal rationale esse dicunt. | minem describimus.

C A N O N I S.

i. *Triplex miraculosa corporis humani pro-
ductio in Scripturis traditur. Prima, ex pulvere
terræ sine patre & matre. Secunda, ex costa
Adami sine matre. Tertia, ex Virginis beatæ
sanguine sine patre.*

ii. *Anima humana non ex seminis traduce
propagatur, sed immediate à Deo creata corpori
inditur.*

De hominis creatione, Moës sic scribit. Gen. 2, v. 7. *Insufflavit Iehova in
natus ipsius halitum viuæ, si-
homo factus est anima vi-
vens. Quo loco tria memo-
rantur. Primo, immediata
animæ creatio; dicitur e-
nim *halitus Dei*. Secundo,
inspiratio ejus; inquit enim
& *insufflavit in natus ejus*.
Tertio, *unio corporis &
animæ hypostatica*; & fa-
ctus est anima vivens, *mi-
teris*, i. e. animatum
vivens. Cæterum, hodieq;*

animam à Deo è nihilo
creatam homini inspirari,
probant sequentes rati-
ones. I. Quia aliunde esset
nostra anima quam anima
Adami; nostra scilicet ex
præxistente materia, Ad-
ami vero è nulla. Nec
objici hic potest, aliam
generationis, aliam crea-
tionis rationem esse; nihil
enim ex materia genera-
tur, nisi quod initio quoq;
ex materia fuit creatum.
II. Quia anima Christi,
non est ex traduce semi-
nis;

nis; nec enim viri ministerio, sed Spiritus S. operatio ex sanguine B. Virginis, conceptus est. III. Quia Scriptura de anima nostrarum ortu, tanquam de opere creationis, non natura, loquitur, Jobi, 33, 4. *Spiritus Dei fecit me, & astutus omnipotens uiam indidit mihi.* Zach. 12, 1. *Deus extensis eis carnis, fundas terram, & formans spiritum hominis in eo.* ubi manifeste creationis operibus accensetur. IV. Quia talis est cuiusque genesis, qualis analysis. At hominis haec est analysis, ut corpus in pulvrem, spiritus vero ad Deum redeat, Eccl. 12, 9. Cum igitur in analysi hominis spiritus immediate ad Deum redeat, immedi-

ate haud dubie ab ipsis factus est. V. Quia Scriptura inter partes corporum & spirituum aperte distinguit, Hebr. 12, 2. VI. Quia anima est à corpore, ideoque non nisi ex nihilo producitur. VII. Quia si ex traduce generaretur, aut ex anima generaretur, aut ex corpore, aut ex corpore & anima simul. At non generatur ex anima; quia ex incorruptibili nihilo generatur. Non ex corpore; quia corporeæ non est. Non ex corpore & anima simul; quia partim corporeæ, partim incorporeæ esset. Quod si igitur ex nihilo producitur, à solo Deo producitur, cuius solius est ex nihilo aliquid facere.

III. *Axiomata Physica simile generat simile & homo hominem, nihilominus hoc in negotio vera manent; tum quia homo hominem, persona personam generat; tum quia parentum ministerio generatur corpus, velut anime subjectum, illudque cum anima à Deo indita unitur, & tandem partus homo in lucem editur.*

Non obstat, quod homo quidem causa efficiens sit hominis, sed non secundum omnes partes.

Ut enim hominem occidere dicitur, qui tantum tibus,

corpus interimit; ita homo hominem generare dicitur; et si animam non generet.

Nec homo aliis vivendere dicitur, qui tantum tibus, hac in parte, est ignobilior;

ignobilier; cum potius quod Dei operatio nomine
eam ob causam hominis diata cum natura opera-
generatio prestantior sit, tione concurrat.

IV. *Anima humana immortalis est, non di-
misi, & quod a Deo in nubilum redigi nequeat;
sed Dei ordinatione, & quod a causis secundis
destrui non possit.*

V. *Facultates anime ab anima realiter dif-
ferunt, ut qualitas seu proprium accidens a
subiecto.*

Ratio ex eventu peti- | cultatibus animæ, integrâ
tur; quia labefactati fa- | mansit ejus essentia.

VI. *Facultates ejus aut mere organicae sunt,
ut facultas vegetativa & sensitiva; aut ex
parte tantum & ad tempus tales sunt, ut in-
tellectus & voluntas. Ille corruptio corpore se-
non exserunt; haec & absque corporis ministe-
rio se se exercere possunt, & corpore destructa
se exserunt.*

VII. *Libertas a conditione, essentialis voluntati
proprietas existit.*

Secus enim voluntas effet noluntas.

CAPIT. VL.

In quo

De actuali Dei Providentia

Actualis Dei Providentia est, qua Deus
non solum creaturas suas conservat, sed
pro immensa sapientia, bonitate, potentia, ju-
stitia & misericordia, omnia gubernat.

C A N O P

CANONES.

I. Providentiam banc negare, est Deum ipsum negare.

II. Providentia actualis ab aeterna differt, ut ex securitate decreto.

III. ut in aeterna Providentia voluntas Beneplaciti, ita in hac voluntas Signi cumprimis elucet.

IV. Providentia non tantum in scientia, sed & in gubernatione omnium, maximorum & minimorum, consistit.

V. Providentia Dei causas secundas non tollit, sed penit.

VI. Providentiae Dei respectu, quas causarum secundarum ratione contingentia sunt, necessaria sunt. Necesse tamen immutabilitatis, non coactionis.

VII. Providentia Dei longe abest à Fato Stoicorum.

Stoicum enim Fatum timæ voluntati subordinatur; quippe quibus non necessario sed libertime, non ex indigentia sed ex indulgentia utitur.

VIII. Providentia Dei bona & mala reguntur

IX. Bona reguntur efficaci actione, ad quam pertinet virtutis divinae præcursus, concursus, & succursus.

X. Mala reguntur actuosa permissione, adeoq; permittendo, determinando, & dirigendo.

XI. Providentia Dei etiam circa inordinata & peccata manet ordinata & incontaminata.

Duo enim in malis actionibus spectanda sunt; actio ipsa & *accipia* actionis; actio ipsa, tanquam motus naturalis, sit efficaci Dei operatione: anomia vero seu malitia sit actuosa Dei permissione. Regitur enim peccatum 1, Permittendo. 2, Determinando & intra limites conti- nendo. 3, Ad bonum eventum dirigendo. Jam vero Deus nullo istorum modorum peccati autor dici potest. Non efficiendo ~~et~~ materiale, seu *accipem* naturalem; ut enim in equo alia causa est motus, alia claudicationis: ita aliud est, esse causam actionis, aliud vero, esse causam adhaerentis mali-

tiæ. Non permittendo prava- vam actionem; quia peccatum impedire nulla lege cogitur. Non determi- nando; ut enim, qui incen- dium restinguat, ne latius grassetur, non causa est incendii: ita qui terminos fit peccato, non causa est peccati. Non dirigendo ad bonum finem; ut enim summum artificium est ex venenatis animalibus fa- lubrem parare medici- nam; ita Deo gloriosum est etiam ex tenebris lu- cem, ex malis boni quid elicere. Paret igitur, quam frivolum sit illorum com- mentum, qui ut Deum a peccati labe vindicent, ad nudam & otiosam tantum permissionem confugiunt.

XIII. *Etsi Scriptura eandem actionem seu idem opus sape Deo, Diabolo, & impiis adscribat; Deo tamen peccatum imputari minime potest.*

Neque in hoc casu ad nudam permissionem re- currendum, sed ex scopo & fine de his actionibus judicandum. Aliud enim in una eademque actione Dei, aliud Satanæ, aliud Impiorum consilium est. Jobi afflictio Deo ascribi- tur: *Deus dedit, inquit Job, Deus abiulit*: ascribi- tur quoque Satanæ & Sabazis ac Chaldæis, ve-

rum ex fine de singulis ju- dicandum. Satanæ propon- sum erat Jobum ad de- sperationem redigere; Sa- bæis & Chaldæis decretum erat furto ac spoliis sancti viri ditari; Deus vero con- stituit servi sui fidem pro- bare & patefacere. Sic in crucifixione Christi, Pilato propositum fuit in gratia Iudeorum & Cæsaris ma- nere; Judæis propositum erat

erat odio & vindicta cupiditati satisfacere ; Dei vero finis erat humanum genus redimere. Hinc ni-

hil fecisse dicuntur, quam quod Dei manus & consilium decrevit, Act. 4, 28.

XIV. *Induratio impiorum Deo ut justissimum judicium adscribitur, sic, ut neque culpa Deo imputari, nec impii excusari possint.*

Impii inexcusabiles hac in parte sunt, quia Deus eos solū indurat, qui seipso indurant, nec ex molibus duros, sed ex induratis iusto iudicio induratores facit. Indurant autē seipso, abusu eorum, quibus maxime emolliri debebant, nēps, I. Longanimitatis Dei. Rom. 2, v. 4, 5. *An copiam benignitatis & tolerantia ejus ac lenitatis cōtēns, ignorans te benignitatem Dei ad resipiscētiā, deducit. Sed prodicatne sua & corde, quod resipiscere nesciu, thesauriā tibi iram in diē ira, &c.* II. Verbi Dei. 2. Cor. 2, 25. *Nam Christi bona fragranzia sumus, in iis, qui servantur, & in iis, qui pereunt. His quidē odor mortis ad mortem, illis vero odor vita ad vitam.* III. Castigationis seu ferulae Dei, qua incedis in kar duriores reduntur. Jerem. 5, 3. *Percutis eos, sed non dolens; consumis eos, sed rennunt accipere ereditiōē; reddunt faciem suā obfirmatiōē petra, rennunt converti.* Hac ratione, quia

seipso indurant, justissime indurantur à Deo, qui toties de Pharaone dixit, *Tenebo cor ejus, obfirmabo, indurabo cor eus.* Non autem permittendo solum indurat, sed I. Frānum, quo cupiditates impiorum inhibuit, laxando. Rom. 1, 24. *Tradidit eos cupiditatis iis ipsoīum & v. 28. Traquidit eos Deus in menē omnis iudicii expertē.* II. Satanæ, tanquā carnifici ipsos tradendo. I. Reg. 22, v. 21, 22. *Tandem prodius quidā Spiritus, qui consistens coram Jēhova dixit, Ego pelliciā eum, (Ahabum puta) Dicente vero Jēhova, quo pater dixit, Egressus ero sp̄ratus mundacū in ore omnium prophetarum ejus. Tum dixit, pellicies eum etiamq; pravilebio, exi & fac ira. Ut igitur Magistratus facinorosum carnifici plectendum tradens, nec facinoris nec interitus facinorosi causa est: ita Deo impios Satanæ tradenti, nec indurationis nec exitii illorum culpa imputanda est.*

CAPUT VII.

In quo

De Gubernatione Angelorum.

Providentia Dei actualis cum primis elucet in Angelorum & Hominum gubernatione. Gubernatio Angelorum bonorum est aut malorum Bonorum Angelorum gubernatio est, qua Deus illos in primæva rectitudine & felicitate, in filio suo tanquam Capite ipsorum, ad laudem gloriose suæ gratiæ, confirmavit.

C A N O M B S.

I. Boni Angeli sua natura aequa labiles erant ac mali Angeli.

II. Confirmationem igitur sui in bono, non sibi, sed gratiae Dei Patris, & Filio tanquam Capiti suo, acceptam ferre debent.

III. Filius Dei Caput Angelorum est, non Redemptionis sed Creationis, & gratiose cum Deo Unionis jure.

Nec enim Dei imagine Dei, Qui est imago Dei donari, nec in filios adoptari poterant, nisi in Filio conspicuus, & prærogatus omnis creatura, Col. 1, 15.

IV Angelus ille, qui Patribus in forma humana, in Incarnationis præludium, tam frequenter apparuit, non erat creatus angelus, sed ipse Dei Filius.

Gen. 19, 13. Dixit Jehova ad Abramum, quid ista risus Sara? Gen. 32, 28. Principem te, inquit Angelus ad Jacobum, gessisti cum Angelo: quod ita explicatur Hosea 13, 4. Primus se gessit cum Deo, Iosua, 6, v. 2. Dixit (vir ille, quem vidit Iosua,) ego sum princeps militiae Jehova, &c v. 5. Deinde dixit Jehova ad Faboschuanum. vide Zach. cap. 1, 3, &c 3.

v. Etli

v. *Etsi nulla inter Angelos sit à trāgīa, an lamentis ordo ipsis intercedat, ut Principem seu Caput aliud quam Filium Dei habeant, ex Scripturis non liquet. Rebellis sane per Michaelem Archangelum Filius Dei intelligitur.*

Opponitur enim Diabolus & Iacob tanquam capiti malorum Angelorum. Apocal. 22,7. *liabantur cum Dracone. & v.10. Nunc facta est salus & virtus & Regnum Dei nostri Michaelis & Angelorum eius praesertim & potestas Christi ejus.*

vi. *Boni Angeli voluntatis divine promptissimi sunt exsequitores: in primis in Deo laudando & piis custodiendis.*

vii. *An vero certi Angeli certis hominibus aut provinciis praesint, anxiæ non inquirendum.*

Nunc enim unius, nunc uti ex Scripturis manifestum ministerio Deum stissimum est.

Malorum Angelorum gubernatio est, quia Deus illos à primæva integritate deficientes, & hostes Regni Christi factos, cœlo ejectos, in infernale deturbavit exitum.

C A N O N I S.

i. *Mali Angeli tales sunt non ex creatione, sed ex propria defectiōne.*

ii. *Præcipuum illorum peccatum an fuerit superbia, Scriptura non exprimit: certum tamen est non sine superbia admissum fuisse.*

Superbia enim, cum appetitus commisso, est quolibet peccato, in propria conjuncta.

iii. *Tutius cum Iuda Apostolo v. 6. defecitionem à prima origine, & desertionem domicilii proprii, illud appellamus,*

iv. *Mali*

iv. Mali Angeli Principem habent, quem Scriptura Diabolum καὶ ἔχοχον, Veterem item serpentem, Satanam & Draconem nominat.

Vide Apoc. 12,9.

v. De tempore defectionis, & numero malorum Angelorum, cum Scriptura nihil habeat, nobis quoque tacendum.

vi. Pœna ipsorum, parum in memoria amissæ ac irrecuperabilis felicitatis, partim in sempiterno malorum sensu & cruciatu consistit.

vii. Mansit in malis Angelis simplex, invisibilis, & immortalis substantia.

viii. Mansit quoque in ipsis non exigua scientia, & in scrutandis etiam futuris sagacitas. Cujus adminicula sunt, 1, Naturalis cognitio. 2, Cognitio ēπερφίκη ex diurna experientia. 3, Astrologia. 4, Scripturæ nouitia, imprimis Prophetarum. 5, Revelatio extraordinaria, quoties Deus ipsorum, tanquam carnificum, ministerio usurpus est.

ix. Ut autem hæc ipsorum scientia à charitate aliena est, ita ab omni quoque solatio vacua exsistit, nihilque quam terrorum ipsis incutit.

Matth. 8, 29. Quid nobis pus. Jac. 2, 19. Tu credis Deum tuum, Iesu Fili Dei, venisti in unctione, recte facio; & de-
stis hue nos vexantem ante te. monia credis & horrescunt.

x. Mansit quoq; in ipsis magna potentia, quam exserunt in corporibus vastissimis loco movendis, in tempestatibus ciendis, in ædibus & montibus convellendis, in aere & corporibus venenato ba-
litu inficiendis, in hominibus occupandis & ob-
sidendis, in sensibus internis & externis, organi
aut

aut objecti variatione & mutatione, fascinandis.

xi. In corpora tamen cœlestia seu stellas nihil
juris ac potestatis obtinent.

Quia tantū ipsis concessa est ihermia & ipso. Eph. 2,2

xii. Omnis quinetiam ipsorum in inferiora
potestas, Dei Providentia sic limitata est, ut sine
eius permisso ne minimum quid possint.

Matth. 8. 31. Demones | mire nobis abire in gregem
vero precabuntur eum, di- | porcorum illorum.
centes, Si ejicis nos, per-

xiii. Mali Angeli mira faciunt, sed miracu-
la facere nequeunt.

Miracula enim sunt o- | rum potentiam supera-
peta. omniem creatura- | tia.

CAPUT VIII.

In quo

De Gubernatione hominis in statu innocentiae.

Talis est Angelorum gubernatio. Hominis
Gubernatio, tum in statu innocentiae &
miseriae, tum in statu gratiae & gloriae elucescit.

Gubernatio hominis in statu innocentiae est,
qua Deus cum homine foedus operum iniit, ei-
que sub obedientiae conditione felicitatis peren-
nitatem promisit, inobedienti vero mortem
minatus est.

CANONIS.

1. Duplex est foedus Dei cum homine pacium,
foedus operum, & foedus gratiae: illud ante lap-
sum, hoc post lapsum.

II. Fœdus operum, duplii Sacramento confirmatum fuit, Arbore Vite & Arbore scientie boni & mali, utraque in medio Paradisi collocata.

III. Uſus illarum duplex erat: 1. Ut illius uſu, hujus vero abſtinentia, hominis probaretur obedientia. 2. Ut illa felicitatis perennitatem obſignaret obedientibus, haec vero inobedientibus summi boni amissionem & summi mali immiſſio- nem ſignificaret.

IV. Arbor igitur Vitæ, non ab inſitæ vivificandi facultate, ſed a ſacramentali ſignificatione ſic dicta eſt.

V. Similiter arbor ſcientia boni & mali, no- men hoc habet à ſignificatione summi mali & boni, ac eveniu.

Re ipsa enim homo ex- | num amiferit, & quantum pertus eſt quantum bo- | malum ſibi accerſiverit.

VI. Felicitas hominis adhuc integri, imprimis conſistebat in Dei imagine.

VII. Imaginis divinae ſubjectum primarium eſt anima; ſecundarium, corpus, quatenus anima operationes ſe in eo exferunt.

VIII. Imaginus Dei dona partim naturalia, partim ſupernaturalia erant.

IX. Naturalia erant, anime ſimplex ac inviſibilis ſubſtantia, ejusque facultates, intellectus numerum & voluntas.

X. Supernaturalia erant, intellectus claritas, voluntatis libertas & rectitudo, appetitum ſeu affectuum conformitas, totius hominis immortalitas, & dominium in inſcriores creatureſ.

xi. *Intellectus in primo homine ea fuit clarissimæ, ut naturalia omnia, quæ in primis principiis per se notis potestate existunt, noverit.*

Cujus rei specimen ille, naturis ipsorum constitutæ edidit Adamus, cum gruens, indidisset. Genes. cuilibet animantium no. 25 20.

xii. *Voluntas libera erat, ad bonum & malum indifferens, ut homo in integritate perseverare potuisset, si voluisset: accepit posse, si vellat, non autem velle, ut posset.*

Liberum arbitrium pro quadruplici hominis statu quadruplex est. In primo homine liberum erat ad bonum & malum. In homine lapso liberum tantum est ad malum. In homine regenito seu statu gratiæ liberum est à malo & ad bonum per Dei gratiæ, sed

imperfecte. In statu gloriæ vero liberum erit à malo, & ad bonum perfecte. In statu integratæ potuisset non peccare. In statu misericordiæ nihil potest quæ peccare. In statu gratiæ non potest peccatum in homine regnare. In statu gloriæ plane non poterit peccare

xiii. *Inferiores appetitus omnesque affectus cum ratione congræbant.*

xiv. *Homo primus etiam corporis respectu immortalis erat, non απλως tamen, quasi corpus ex elementis compositum in principia sua resolvi non potuisset, sed ex fæderis divini patre; non quod non posuerit mori, sed quod potuerit non mori.*

xv. *Imperium hominis in creaturas inferiores non solum κτισμæ integrum, sed & χριστi mite fuit & placidum.*

xvi. *Labor ille, quo paradisum custodire & colere debuit Adam, non cum molestia conjunctus, sed jucundissimus erat.*

CAPUT IX.

In quo

*De lapsu primorum Parentum tanquam
miseriae humanæ principio.*

Tantum de Gubernatione hominis in statu innocentia. Gubernatio hominis in statu misericordiae est, qua Deus hominem in peccatum sponte prolapsum variis miseriis, justo iudicio subjecit.

Consistit igitur hic status in peccato, & miseriis peccatum consequentibus.

Peccatum est *āvōia*, seu quicquid legi divinæ repugnat.

1. Joh. 3, 4. *Legis nominis* in sculpta intelligitur. De *Legis autem post lapsum* instauratione ac ampliacione infra agetur suo loco.

CANONIS.

1. *Peccati nomine aut concrete subjectum
āvōias cum ipsa āvōia, aut abstracte sola āvōia
indigitatur.*

2. *Nimis stricta est definitio peccati, per
cogitatum, dictum aut factum.*

Taliter à Pontificiis definitio hæc in peccatum nitor: verū, ut infra patebit originale non competit.

3. *Deus peccati autor citra blasphemiam
statui nequit.*

4. *Nihil obstat, quin unum idemque, diverso
tamen respectu, sit peccatum & pæna peccati.*

Peccatum primum est, aut ex primo ortum.

Primum peccatum est, inobedientia primorum parentum, quâ Dei interdictum de arbore scientiæ boni & mali sunt transgressi.

C A N O N E S.

I. *Causa transgressionis Adami & Eve*
nec Deus est, nec decretum Dei, nec denegatio
specialis gratiæ, nec lapsus permisso, nec mo-
tus naturalis excitatio, nec denique lapsus illius
gubernatio.

Non Deus; quia arboris illius fructu homini se-
rissime interdixit. Non de-
cretum ejus; quia illud
tantum immutabilitatis, non coactionis, necessita-
tem infert, nec ad peccan-
dum quenquam impellit. Non denegatio specialio-
ris gratiæ, qua homo inte-
ger maneret; quia ne qui-
dem eam gratiam homini

debuit, quam ipsi dedit; accepit enim posse, si vel-
let, et si non acceperit
velle, ut posset. Non mo-
tus naturalis excitatio;
quia motus per se non est
peccatum. Non lapsus il-
lius gubernatio; quia ma-
lum in bonum converte-
re, est boni potius quam
mali autorem esse.

II. *Peccatum primum Deus noluit & voluit.*

Noluit, quatenus pec-
catum est; voluit & de-
crevit illud, quatenus est

medium patefaciendæ glo-
riæ misericordiæ & ju-
stitiæ.

III. *Causa ejus οργατηρικὴ fuit, anti-
qui illius serpens, Satana, instinctus & per-
suasio.*

IV. *Causa προνούμδιν erat, voluntas homi-
nis, per se quidem ad bonum & malum indiffe-
rentes, sed Satane persuasione ad malum inflexa.*

V. *Certi sunt lapsus istius gradus, quibus*

non

non simul, sed paulatim homo à Deo defecit; nempe, 1, *Incogititia* & πλυνταγμούν *Eva*, cum serpente, absente marito, conferens. 2, *Incredulitas*, qua paulatim *Satana*, Dei in hominem benevolentiam in dubium vocantis, mendacii assentiri ac Deo diffidere cœpit. 3, *Fructus prohibiti* & glorie divine affectatio. 4, *Factum ipsum*. 5, *Seductio Adami* & ἀτακτοί affectus in ipso quoque excitatus.

VI. *Partes hujus lapsus si species, recte totius legis naturalis transgressionem dixeris.*

Peccavit enim homo Domino, contrectatione, incredulitate, diffidentia, ἀχρισίζ, idolatria, qua à Deo defecit & ex se ipso idolum facere satagit, Verbi Dei contemtu, rebellione, homicidio, intemperantia, furto, reique alienæ, inconsulto falsi testimonii assensu, ambitiosa denique altioris dignitatis, imo gloriæ soli Deo competentis, affectione. Undenim si stricte peccatum hoc per intemperantiam, ambitionem aut superbiam definitur.

VII. *Recte igitur cum B. Apo^{lo} Peccatum hoc ὁρίσασι, ὑπέτινα, & ὁρίσασι, b. e. transgressionem, offendam, & inobedientiam nominamus.*

Rom. 5, vers. 14, 18, 19.

VIII. *Adamus, hoc in negotio, non ut privata, sed ut publica persona, adeoque ut totius humani generis Parsens, Caput et Radix considerandus est.*

IX. *Quicquid igitur accepit et perdidit, sibi et omnibus posteris accepit et perdidit.*

Ut caput sibi & membris rationem tenet : ut nobilis sibi & posteris secundum amittit aut servat : ita Adamus felicitatem primam sibi & posteris pertinet. Ut ex venenata radice nihil salubre nascitur, ita quotquot naturaliter ex Adamo descendunt, peccati illius primi rei nascuntur.

x. *Peccatum igitur illud primum non personale tantum est, sed naturale quicque, quippe quia tota natura depravata est, cuius eti. m posteri Adami rei tenentur, quotquot nimirum naturaliter ex Adamo descendunt.*

Excipitur igitur ab hoc reatu Christus, ex Adamo quidem natus, sed non per generatione, sed per virutem Spiritus sancti.

xii. *ut igitur persona naturam inficit : ita deinceps natura personas.*

xiii. *Primos parentes à Deo in gratiam receptos esse, pie credimus.*

C A P U T X.

In quo

De Peccato Originali & Libero Arbitrio.

PECCATUM ex primo ortum Originale est aut Actuale.

Originale peccatum est nativa illa vitiositas omni & toti homini naturaliter ex Adamo descendenti, propter reatum primi peccati immissa, qua, libertate ad bonum penitus amissa, tantum ad malum proclivis existit.

C A N O N E S.

i. *Peccatum hoc in Scripturis nominatur peccatum καὶ ἔξοχω, & corpus peccati, (a) peccatum*

catum peccans, (b) peccatum inhabitans, (c) lex membrorum, (d) veius homo, (e) & caro. (f)

(a) Rom. 6, 6. (b) Rom 7, | 7, 23. (e) Rom. 6, 6. (f) Jo-
13. (c) Rom. 7, 17. (d) Rom. | han. 3, 6. Gal. 5, 17.

II. Appellatur etiam concupiscentia.

Roman. 7, 7. *Concupi-* Lex dixisset, non concu-
sceniam non nossem, nisi p̄sces.

**III. Falso igitur illam Pontificii peccatorum
numero eximunt, & operibus Dei accensent.**

Concupiscentia enim no-
mine aut naturalis con-
cupiscenti facultas intel-
ligitur, quæ homini eti-
am ante lapsum inerat: aut vitiositas facultati il-
li adhærens, quatenus
ei actu primo inest, qua-
ve tantum ad malum in-
clinat.

**IV. Peccati originalis causa proxima est rea-
tus peccati primi, cuius respectu est justissima
Dei pœna; pars nimirum mortis, quam Deus ho-
mini minatus est.**

**V. Etsi anima homini immediate à Deo in-
spiretur, unita tamen cum corpore, protinus rea
est p̄iimi peccati, toti homini imputati, ideoque
& illa labo originali inficitur.**

**VI. Nec ideo peccatum originale peccatum
esse definit, quod nec voluntarie, nec scien-
ter à nobis sit commissum, sufficit enim ad es-
se naturæ nostræ τὸ ἀρχεῖον, ut maxime abicit
τὸ ἔκειτον.**

**VII. A peccato hoc originali (excepto solo
Christo) nemo hominum immunis est, ne qui-
dem B. Virgo Maria: nec solum illud in-
fantibus, sed etiam homini rixdum conce-
pto & nondum nato inest: & ut rapacitas**

in catulis luporum se magis magisque exserit.

Psal. 51, 7. Enim iniquitas conceperis sum, & in peccatum non natus, peccato feci me mauer mea. 2. Cor. 5, 21. Fecit, ut qui peccatum non natus, peccatum efficeret pro nobis.

VIII. Peccatum originale non tantum in avaritia & ineptitudine ad bonum, sed & in proclivitate ad malum consistit: nec boni tantum primitus accepti est amissio, sed contrariis malis immisso.

IX. Peccato originali, naturalia bona sunt corrupta, supernaturalia vero penitus sunt sublata.

X. Mansit igitur intellectus, sed obtenebratus: mansit voluntas, sed depravata: mansit appetitus inferior, sed totaliter vitiatus.

XI. Hinc etiam in actionibus naturalibus & civitibus nihil boni agere potest homo irregenitus, sine speciali gratia.

XII. Sine hac speciali Dei gratia nihil preclarum à Gentibus actum fuit.

XIII. Quicquid tamen illud fuit, multiplici cum vanitate coniunctum fuit, ut etiam praecipue illorum virtutes coram Deo splendida sint peccata.

XIV. Bona enim opera non statim sunt, quæ in se bona sunt, sed quæ bene quoque sunt.

Bonum opus univoce dicitur aut æquivoce. Illud bonum est simpliciter & omnium circumstantiarum respectu: istud in se quidem bonum est, sed aut obiecti, aut subjecti, aut modi, aut finis respecluvitiosum est. Sane si finem actionis Gentilium spectemus, pascit, propriæ magis quam divinæ gloriae ipsos rationem habuisse in actionibus suis.

XV. Et si reproborum quoque affectus à Deo velut

velut frano inhibeantur, non tamen sanantur.

xvi. Supernaturalia vero dona penitus amissa sunt; intellectus nimirum claritas, voluntatis rectitudo, & appetitus cum ratione conformitas.

xvii. Hinc in spiritualibus aut cognoscendis aut agendis, homo, nec quoad agendum, nec quoad potentiam, ullum principium in se habet.

xviii. Aedificium igitur in cineribus querunt, qui homini irregenito liberum arbitrium seu reliquas vires tribuunt, quibus aut bene agat, aut ad conversionem & Dei gratiam acceptandam se preparet.

Qui error est Pelagianorum & Semipelagianorum.

xix. Mansit quidem arbitrium hominis liberum a coactione, sed non ad bonum & malum.

xx. Imo liberum factum est tantum ad malum, adeoque Servum potius quam Liberum dici meretur.

Intellectum quod attinet, animalis homo non est capax eorum, qua sunt Spiritus Dei, 1. Cor. 2, 14. Voluntatem si species, signum-
tum cordis hominis tantum malum est, Gen. 8, 21. Totum denique hominem, vita spirituali amissa, in peccato mortuum jacere, Scriptura clamat, Eph. 2, 1. Coloss. 2, 13.

xxi. Et si peccatum hoc remissum sit prius parentibus, nihilominus tamen per generationem in posteros transfunditur.

Ratio; quia remissione inhabitans vitium non penitus tollitur, et si reatus auferatur. Et ut fidei dominum non est ex generatione, sed ex regeneratione; ita homo non qua regeneratus, sed qua homo, generat hominem. Sicut semina ab aristis, paleis & siliquis purgata, cum iisdem resurgent.

2 CHRIST. THEOLOGIÆ

CAPUT XI.

In quo

De Actuali Peccato.

HÆc de peccato Originali. Actuale peccatum est, quo in cogitationibus, cupiditatibus, dictis, aut factis lex Dei violatur.

C A N O N E S.

I. *Ex circumstantiarum varietate, varium quoque exhibet peccatum.*

II. *Ex causa efficiente, est persone publice aut privatae, majori aut minori utriusque donante.*

III. *Ex materia, est cogitatum, concupitum, dictum, aut factum.*

IV. *Ex forma, est omissionis aut commissoris.*

V. *Ex fine, est inconsideratum aut affectatum seu contra conscientiam, idque magis ex malitia quam ex infirmitate, aut contra, magis ex infirmitate quam ex malitia.*

VI. *Ex subiecto, est animæ imprimis, aut corporis, aut utrinque.*

VII. *Ex objecto, commissum est in Deum aut in proximum.*

VIII. *In Deum commissum est, aut ex fratre aut ex plena voluntate: atque hoc posterius peccatum Scriptura peccatum in Spiritum sanctum & ad mortem vocat.*

Matth. 12, 32. 1. Joh. 5, 16.

IX. *Est autem peccatum in Spiritum sanctum seu*

seu ad mortem, cum quis *Spiritus sancti testimonio intra conscientiam suam convictus*, eidem tamen hostiliter, petulanter, & elata quasi manus, adversatur.

x. *Peccatum in homines ledit superiores, inferiores, aut aequales, pluribus aut paucioribus vinculis sanguinis, affinitatis, &c. unitos.*

x. *Ex adjuncti, peccatum tale est per se aut per accidentem.*

Qualia sunt scandala in rebus alioquin indifferentes. Vide Roman. 14.

xii. *Nullum peccatum sua natura veniale est, seu tam leve ut damnationem non mereatur.*

Damnatur hoc axioma. & effectu; nullum enim te error Pontificiorum, peccatum est, quod non statuentium quædam peccatum offensa divinæ ac incaæ ex se venialia esse. finitæ majestatis Dei sit Ratio patet ex objecto conjunctum.

xiii. *Eventus tamen, meriti Christi & gratiae Dei, respectu omnia sunt remissibilia, excepta infidelitate finali, & peccato in Spiritum sanctum.*

Non quod gratia & merito Christi sint majora, in merito repugnant, ac conjuncta sint cum utriusque sed quod gratiae & Christi contemtu.

xiv. *De reliquorum peccatorum gradibus ex circumstantiis judicandum; quarum consideratione exaggerantur aut extenuantur.*

Gravius est e. g. peccatum admissum à digniore, quam ab inferiore. Tanto (enim) conspectus in se crimmen habet, quanto qui peccatum, major habetur. Gravius est peccatum appetitu, quā nuda cogitatione; gravius item dicto & facto, quam appetitu aut cogitatione.

commissum. Gravius est peccatum affectatum, quā in affectatum. Gravius peccatum commissionis, quam omissionis, in eodem genere. Gravius est peccatum in Deum, quam peccatum in proximum. Gravius est peccatum in eum commis- sum, in quo plura nos avo- care à peccando debeant, quam in alium.e.g. pecca- tum in parentes gravius est, in eodem genere, quam peccatum in fra- trem. Gravius est scanda- lum datum pusillo, quam, datum adultiori.

CAPUT XII.

In quo

De Miseriis Peccatum consequentibus.

Hactenus de peccato: Nunc de miseria pec- catum consequente.

Miseria hæc temporalis aut æterna est.

Utraque corporalis est vel spiritualis.

C A N O N E S.

i. *Totam hominis miseriā complexus est Deus mortis vocabulo.*

Genes. 3, 17. *Quo die co- mederis ex eo (fructu scili- ceter arboris scientiæ boni & malii) mors morieris.*

ii. *Mortis illius quatuor gradus sunt.*

iii. *Primus gradus est mors Spiritualis, quæ est privatio vitæ spiritualis, qua desitutus homo, vivit tantum peccato.*

Apoc. 3, 1. *Novi opera vere, sed mortuus sis.*
tui, nempe quod dicaris vi-

iv. *Secundus gradus est mors Afflictionum, quæ est privatio felicitatis primævæ & immissio omnis generis calamitatum.*

Exod. 10, 17. *Supplices as à me mortem hanc.*
eas. *Jehovam, ut amore.*

v. *Tertius.*

v. *Tertius gradus est mors Corporalis, qua est privatio hujus vitae, & corporis in terram resolutionis, spiritusque ad Deum reversio.*

Ecclesiast. 12, 9. *Redeuntes ipso in pulverem, quemadmodum fuerat: spiritu autem redeuntem ad Deum, qui dedit eum. Redit anima ad Deum, aut tantum ad Patrem, aut tantum ad justum Judicem.*
Etsi autem mors Christi beneficio, in transitum ex hac vita ad eternam conversa sit, hoc tamen loco consideranda est, qualis in se est.

vi. *Quartus gradus est mors Aeterna, seu status damnatorum, qui mortis corporalis respectu, mors Secunda nominatur.*

Apoc. 21, 8.

vii. *De statu damnatorum, nihil extra Scripturam fingendum est.*

viii. *Consistit autem hic status, in privatione summi boni, & immissione summi mali.*

ix. *Summi boni privatio est, qua in eternum exclusi erunt Dei & beatorum communione.*

Matth. 25, 41. *Exsiccabiles abire a me.*

x. *Summum contra malum erit, eterna communio cum Diabolo & Angelis ejus.*

Matth. 25, 41. *In ignem lo & Angelis ejus. infernum, paratum Diabolo-*

xi. *Locus damnatus destinatus infernus est:*

xii. *Ubi vero infernus sit, nec experiri nec scrutari expedit.*

xiii. *Satis est, in Scripturis nominari gehennam, (a) fornacem ignis, (b) locum cruciatum, (c) carcerem, (d) abyssum, (e) & stagnum ignis, (f) ardentem igne & sulphure. (g)*

(a) Matth.

56   CHRIST. THEOLOGIA

(a) Matth. 5, 22. (b) 19. (c) Apoc. 9, 1. (d) Matth. 13, 42. (e) Luc. 19. (f) Apoc. 20, 15. (g) Apoc. 26, 28. (h) 1. Petr. 3, 10. (i) 1. Cor. 11, 28.

XIV. Pœnarum consideranda est multiplicitas, gravitas, & aeternitas.

XV. Multiplicitas inde patet, quia cruciatus erunt spirituales, & corporales.

XVI. Spiritualium præcipui sunt, vermis conscientie non moriens, (a) cumque consequens extrema & ineffabilis compressio & angustia. (b)

(a) Isa. 66, 24. (b) Roman. 2, 9.

XVII. Corporales Ignis inextinguibilis nomine indigitantur; igne autem in hac vita non est exquisitior cruciatus.

Matth. 13, 42. Apoc. 20, vers. 15.

XVIII. Gravitas ejulatu & fridore dentium indicatur.

Sunt enim hæc symp- & doloris. Vide Matth. tomatæ summi cruciatus 22, 13.

XIX. Miseria autem hæc aeterna est, quare reprobis nulla expectanda liberatio.

Luc. 16, 26. Inter nos possint, neque illi hinc huc & vos ingens hiatus contransire. Apoc. 14, 11. Siturus est, ut iij. qri volunt Funis cruciatus ipsorum hinc transire ad vos, non ascendet in secula seculorum

XX. Insulsa, nec multa refutatione digna sunt Papistarum, ex Poetarum Ethnicorum somniis petita, de Limbo Infantum, Patrum, & Purgatorio deliria.

CAPUT XIII.

In quo

De Lege Morali.

HActenus de statu Innocentiae & Miseriae: Sequitur status Gratiae & Gloriae.

Partes doctrinæ de statu Gratiae duæ sunt: prior de Redemptore, tanquam causa hujus statutus efficiente; posterior de vocatione nostri ad hunc statum.

Redemptor ex Lege & Evangelio cognoscitur: ex Lege quidem Redemtionis necessitas; ex Evangelio vero Redemtionis veritas.

Lex est doctrina, qua Deus, quid à nobis fieri velit, sub comminatione mortis æternæ & promissione vitæ æternæ ostendit, ut adiuvia illi satisfaciendi in nobis sentientes, ad Christum quærendum compellamur.

C A N O N E S.

I. *Lex divina per Mosen tradita, à lege naturali, primo homini indita, cuius reliquiae etiamnum in gentilibus quoque cernuntur, non re, sed ratione tantum differt.*

Rom. 2,14,15. *Genites, isti enim sibi ipsis sunt lex, qua legem non habent, nra. Ut qui ostendant opus Legis nostra qua legis sunt faciunt: scriptum in cordibus suis.*

II. *Nemo hominum est, præter Christum, qui Legem perfecte servarit aut servare possit.*

III. *Quinimo transgressionis ac violationis, totius Legis, omnes sumus rei.*

Rom. 3,23. *Omnes peccarunt, ac deficiuntur gloria Dei.*

IV. *De-*

iv. *Duplex igitur est nostra miseria: quod vite aeternae promissione non tantum exciderimus; sed & mortis aeternae rei simus.*

Lev. 18, 5. *Qui fecerit hac, Maledicet qui non præstaverit vobis per ea.* Deut. 27, 26. *verba Legis hujus faciendo ea.*

v. *Duplicem proinde satisfactionem requirit a nobis, si servari velimus. Obligat enim nos ad paenam, & ad obedientiam; illam comminatio, hanc promissio Legis requirit.*

Falso itaq; hæc disjunctive pronunciantur: aut ad obedientiam, aut ad paenam nos obligari. Obligat nos Lex ad utrumque; nulla enim via est ad vitam aeternam pervenendi, quam Legis impletio,

de qua Christus inquit, *Fac hæc, & vives,* Luc. 10, 28. Si maxime igitur a reatu ac pena transgressonis liberaremur, vitam tamen aeternam, sine Legis impletione, impetrare non possemus.

vi. *Neutram satisfactionem cum nos præstare possumus, utramque querere nos jubet in Christo.*

vii. *Atque hoc sine Lex post lapsum a Deo, post liminii quasi jure, repetitur.*

Primo enim homini data & indita est, ut propria obedientia, si vellet, aeternam felicitatem conqueretur: homini vero

lapso proponitur, ut omni Legem implendi facultate destitutus, eam impletat per Christum, Rom. 10, 4. *Finis Legis est Christus, ad justitiam, cui vis credenti.*

viii. *Promulgatio igitur Legis in monte Sinai Israëlitis facta, summum erat beneficium.*

ix. *Legem nec tanquam imperfectam Christus correxit, nec velut alter Moses novam sanxit, sed a Phariseorum corruptelis illam vindicavit.*

Pharisei præcepta Dei tantum $\chi\alpha\tau\alpha\tau\alpha\tau\alpha\tau\alpha$ p^{ro}pt^{er}os interpretari sunt, & externā solum obedientiam urse- runt, ut ex illorum refuta- tione patet, Matth. 5. Fal- luntur igitur Samosatenia- ni & illorum similes, Le-

gem imperfectionis argu- entes: et si enim nostri re- spectu imperfecta sit, quod nostro vitio ad vitam non sufficiat, perfecta tamen est in se, perfecta quine- clam idea justitiae Regni cœlorum existit.

x. *Falso quoque Pontificiū assīruunt, Legis per- fectionem magis in consiliis, quam in præceptis consistere.*

Partes Legis tres sunt: moralis, cæremoni- alis, & forensis.

Lex moralis est, quam Deus decem præcep- tis complexus est.

Regulæ Decalogum recte intelligendi & explicandi sequentes sunt.

C A N O N S .

i. *Cujusq; præcepti interpretatio, ex proximo ejus fine petenda est.*

ii. *Præcepta cum brevissima sint, synecdo- chica quoque sunt. Ex negativis ergo affirmati- va & contra; ex præceptis prohibita, & contra; ex specie genus, & contra; ex cultu externo in- ternus, & contra; ex factis & dittis, cupiditates quoque consilia & actiones; ex relatis denique correlata sunt intelligenda.*

iii. *Unum idemque ad aliud atque aliud præceptum diverso respectu potest reduci.*

iv. *Lex generalis cedit speciali.*

v. *Major est emphasis præcepti negativi, quam affirmativi.*

Negativum

Negativum enim multo pli gratia : ad benefaciem-
latius patet; cum affirmativa circumstantias inclu-
dant. Affirmativum obligat dum proximo semper ob-
ligati sumus, sed non ad semper; nec enim semper
semper, sed non ad semper; datur beneficiandi occa-
negativum vero obligat sio. E contrario proximum
semper & ad semper. Exe- londere nunquam licet.

VI. Hinc plura præcepta sunt negativa, quam
affirmativa.

VII. Peccata quævis ejus nomen gerunt, quod
nominatum prohibetur.

Factum hoc ideo, ut pec- lieris aspectum Adulteri-
catorum fœditatem meli- um, & Johannes odium
us cognosceremus. Sic Homicidii appellat, Math.
Christus libidinosum mu- 5, 28.1. Johan. 3, 15.

VIII. Promissiones terrena cœlestium rerum
sunt symbola.

Falso igitur Servetani & lestes includunt: sic enim
Anabaptistæ somniant, Deo se populo rudi & sub
promissiones illas tantum pædagogo agenti, accom-
terrenas esse. Terrenæ cœ- modare visum est.

Partes Decalogi duæ sunt: Præfatio, &
Præcepta.

Præfatio duplex est: una Mosis, altera Dei.

Mosis præfatio hæc est: *Tum eloquutus est
Jehova omnia hæc verba.*

Dei præfatio vero sic sonat: *Ego sum Jehova
Deus tuus, qui eduxi te è terra Ægypti.*

Quibus verbis autorita- mina, *Jehova, Elohim.* II. A
tē àutoræ etiæ, & plen- fœdere gratiæ, cuius nota
num præcipiendi imperiū est vox cōplexa, *Deus tu-
demonstrat; rationibus pe-
tis, t. Ab essentia sua divi-
na, cuius symbola sunt no-
mina, *Jehova, Elohim.* II. A
fœdere gratiæ, cuius nota
est vox cōplexa, *Deus tu-
us.* III. A redētionis bene-
ficio, cuius typus est libe-
ratio Israélitarū ex Ægypto.*

Præceptorum duæ sunt tabulæ : prior de officio nostro erga Decum ; posterior de nostro officio erga proximum.

Prioris tabulæ summa est, *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis.*

Requirunt hæc verba fit mentio : perfectionem, tum sinceritatem, tum quia *toto corde, tota anima, & totis viribus* Deum sinceritatem, quia *cordis, diligere* jubemur. *anima & omnium virium*

Ad hanc tabulâ quatuor præcepta pertinent.

Primum indicat, *Quis pro vero Deo sit collendus.*

Secundum, *Quo ritu coli velit.*

Tertium, *Quæ reverentia nomini Dei, in tota vita exhiberi debeat.*

Quartum, *Quibus temporibus legitimus Dei cultus publice sit testificandus.*

Posterioris tabulæ summa est, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*

Mandatum hoc priori simile dicitur; quia ut illud summa est quatuor primorum præceptorum, ita hoc summa est sex ultimorum præceptorum de charitate erga proximum.

Huc igitur refertur,

1, Præceptum quintum, *De conservanda dignitate proximi.*

2, Sextum, *De vita ejus.*

3, Septimum, *De pudicitia ejus.*

4, Octavum, *De facultatibus ejus.*

5, Nonum, *De fama ejus.*

6. Decimum, De cohibendis quoque vitiosis in proximum affectibus.

Atque hæc de Lege na opera ad unumquod-
moralis ad necessitatem que præceptum pertine-
Redemptionis evincendam ant, secundo libro doce-
sufficient; quæ enim bo- bitur.

CAPUT XIV.

In quo

De Lege Cærimoniali, & Fœnse.

Legi morali ancillatur cærimonialis, & fo-
rensis: illa priori, hæc posteriori cumpri-
mis tabulæ.

Lex cærimonialis est, qua Deus certas cæ-
remonias & ritus externos, velut typos Chri-
sti olim exhibendi, præcipit.

CANONES.

1. *Lex cærimonialis pædagogus est ad Christum*
Galat. 3,24.

11. *Lex cærimonialis cedit morali.*

Primo, quia legis mora-
lis quodammodo est an-
cilla. Secundo, quia non
perpetua esse debuit. Ter-
tio, quia major habenda
est ratio charitatis, quam
cærimoniarum. Hinc il-
lud Hoseæ, 6, 6. *Miseri-
cordiam volo, non sacrifici-
cium.*

111. *Lex cærimonialis erat velut chirogra-
phum, & testimonium reatus, quo conscripsi-
tientur omnes homines.*

Coloss. 2, 14. *Ac de- quam nobis erat contra-
leto, quod adversus nos e- rium, ipse vero cruce su-
rat, chirographo, quod in- flatus.*

IV. Lex

iv. *Lex igitur cæmerialis sublata est per Christi mortem.*

v. *Uſus ejus ante Christi mortem salubris; post mortem ejus, usque ad Evangelii promulgationem indifferens fuit; sed post Evangelii promulgationem, insalubris non tantum cæmeriarum obſervatio, ſed & mortifera exſiſtit.*

Hinc Paulus initio Timotheum, propter infirmitatem Judæorum, circumcidi curavit, Act. 16, 2. Verum ex quo plenius Evangelium patefactum est,

Titum circumcidi noluit, Galat. 2, 3. Et ſane cæmeriarum Judaicarum obſervatio nihil hodie eſſet, quam adventus & mortis Christi negatio.

vi. *Ut igitur damnabilis eſt Encratitarum & aliorum veterum hereticorum ſententia, qua cibos quosdam, tanquam per ſe impuros prohibuerunt; ita aversandus Papistarum error, cæmerias partim Ethnicas, partim Judaicas, Eccleſie obtrudentium.*

Præcepta legis cæmerialis, aut de personis ſacris ſunt, aut de rebus ſacris.

Personæ ſacræ erant, in genere, omnes circumcione initiati, qua ad reliquos quoque ritus ſervandos obligabantur, & de ſanctificatione per Christum admonebantur. In ſpecie vero, personæ ſacræ erant Miniftri, ordinarii & extraordianarii.

Ordinarii, Sacerdotes & Levitæ.

Sacerdotes erant, qui Legem interpretando, ſacrificando, intercedendo & benedicendo, quæ apud Deum & homines peragenda erant, ad miniftrarunt.

CANONES.

I. *Summus Sacerdos typus fuit Christi summi Sacerdotis.*

II. *Splendidus ejus amictus & ornatus, ad regalem propemodum dignitatem accedens, typus erat dignitatis Christi, ac imprimis perfectissimæ iustitiae.*

Vide Zach. 3, 5.

III. *Præcipuum ornamentum erat amiculum, & pectorale, amiculo suffitatum: in amiculo erant nomina duodecim tribuum, gemmis inserta; in pectorali latebat Urim & Thummim; ex quibus responsa dabantur Ecclesiæ. Amiculum itaq; Ecclesiam repræsentavit; Urim & Thummim, h. e. lumina & perfectiones, Christum designabant, Verbum & Interpretem Patris, Lucem & Perfectionem nostram. Amiculum ostendebat Christum τὰ πρὸς ἡμᾶς: pectorale vero docebat ipsum τὰ πρὸς Θεὸν peragere.*

Levitæ erant, qui primogenitorum loco adhibiti, Sacerdotibus præsto erant, tabernaculumque cum ejus instrumentis custodiebant & deportabant.

Extraordinarii Ministri erant tum Prophetæ, tum Naziræi.

Prophetæ erant, qui divino instinctu Sacerdotes & populum docendo ac in ordinem redigendo typi fuerunt Christi, magni illius Prophetæ.

Naziræi erant, qui peculiari voto à vino abstinentes, Deoque se consecrantes, typi erant sanctimoniz Christi.

Cultus sacri tum instrumenta, tum modus spectandus.

Instrumenta erant Tabernaculum & quæ in Tabernaculo servabantur, nempe arca, altaria, mensa, & labrum æneum.

C A N O N E S.

I. Tabernaculum typus erat Deitatis in Christo omnianas habitature.

John. 1, 14. *E*στιν ὁ ρωμαϊκός *loſſ. 2, 9.* In eo habiti-
εστιν ἡ μέση, habuavit inter nos, bat omni plenius D. ius-
velut in tabernaculo. Co- tis corporaliter.

II. Tabernaculi artificiosa coagmentatio figura erat coagationis Ecclesie, super Christum fundandæ.

Ephes. 2, 20, 21.

III. Tabernaculi deportatio figurabat peregrinationem Ecclesie Christianæ in hanc terram.

IV. Unitas templi significabat unitatem Christi & Ecclesie.

V. Partes ejus tres erant; Atrium, Sanctum, & Sanctum Sanctorum.

VI. Atrium, in quo populus conveniebat, figura erat Ecclesie visibilis, in qua boni & mali.

VII. Sanctum, erat atrium Sacerdotum, typus verorum Ecclesie membrorum, generis illius electi & regalis Sacerdotii.

VIII. Petr. 2, 9.

VIII. Sanctum Sanctorum, in quod nemo nisi summus Sacerdos & quotannis quidem semel tantum ingressus est, adumbrabat Sanctuarium cœlestie, in quod nostro bono ingressus erat Christus.

IX. Vellum

ix. *Velum templi Cherubinis refertum, carnem Christi, divinam naturam quodammodo operientem, denotabat.*

x. *In atrio erat tum altare holocausti ære obductum, carnem Christi cum divina natura unitam, adeoque virtutem quælibet pro nobis perfervendi, significans; tum altare suffitius, Christi pro nobis intercessionem indigitans.*

xi. *Ibidem erat labrum æneum, purgationibus destinatum, quod significabat, Christi sanguine nos purgari, ut grata Deo offeramus sacrificia.*

xii. *In Sancto, seu Sacerdotum atrio, erat mensa, eique impositi panes propositionis & lychnibus aureus, quibus docebatur, Christum suis cibum, potum, & lucem ad vitam æternam esse.*

xiii. *Ibidem erant vasa aurea, ad aspersiōnem & suffitum parata, tam sacrificium, quam intercessionem Christi representantia.*

xiv. *In Sancto Sanctorum erat Thibulum aureum, summo Sacerdoti proprium, & Arca fæderis.*

xv. *Arca ex ligno cedrino facta, & auro oblectata, durarum Christi naturarum erat figura.*

xvi. *Impositæ arce tabule fæderis, manna et virga Aaronis, docebant, Christum suos docere, alere, et regere.*

xvii. *Operculum arce, Propitiatorium dictum, una cum Cherubinis, unde Deus se Moysen alloquiturum promisit, typus erat Christi, tegentis peccata nostra, defendantis nos per Angelos suos, et Verbum Patris nobis exponentis.*

Modus cultus Levitici partim in rebus Deo offerendis, partim in tempotibus sacris consistit. Res Deo offerendæ erant sacrificia, tum *iasanga* seu expiatoria, tum Eucharistica.

Expiatorium sacrificium (*Versohnopffer, Peace-offering*) erat, cum animalium maceratione & oblatione testati sunt fideles, se mortis reos esse, suamq; fiduciam in sanguinem Christi, tanquam agni illius immaculati, olim pro peccatis mundi offerendi, collocare.

Sacrificium Eucharisticum offerebatur pro omnibus, aut pro certis peccatis.

Sacrificium pro omnibus peccatis, *holocaustum*. (*Brandopffer, Burnt-offering*) dictum, totius victimæ combustione peragebatur.

Sacrificium pro certis peccatis, *redimens* dictum, pro peccato erat, aut pro reatu.

Sacrificium pro peccato (*Schuldopffer, Sin-offering*) erat, quo expiatum erat peccatum, errore aut ignorantia commissum.

Vide Levit. 4, 2, 3.

Sacrificium pro reatu (*Schuldopffer, Trespass-offering*) erat, quo expiabatur peccatum, scienter quidem, sed ex infirmitate commissum.

Levit. 5, & 7.

Eucharistica sacrificia (*Dankopffer, Offering of Thanks-giving*) erant, quæ gratitudinis testificandæ nomine oblata erant.

Hæcq; peragebantur aut muneribus tantum, aut etiam animalibus adhibitis.

Sacrificium muneribus peractum, *libatio*

(*Speis vnd Tranctopfer, Meat-offering*) dictum erat, in quo cibus, potus, oleum, sal, thus, &c. offerebantur.

Sacrificium adhibitis animalibus peractum, aut pinguedinis tantum victimarum incensione, aut animalium quoque mactatione cum libatione expediebatur: illud *hostia pacificorum*, istud *sacrificium laudis* dicebatur.

Tempora sacra erant dierum & annorum.

Tempora sacra dierum erant, 1, Cujusque diei tempus matutinum, & duæ vesperæ, quibus juge sacrificium offerebatur. 2, Diei septimi seu Sabbati, quod sanctificationis & requiei per Christum parandæ figura erat. 3, Calendarum seu Neomæniarum.

Tempora annorum anniversaria erant, aut post plures annos recurrentia.

Aniversariæ solennitates majores aut minores erant.

Majores erant, Festum Paschatis, Pentecostes, & Tabernaculorum.

Paschatis festum, decimo quinto die mensis primi celebratum, erat ut *μνημόσυνον* liberacionis ex Ægypto, & ut typus futuræ liberationis per Christum.

Pentecostes festum, quinquagesimo, à Paschate, die celebratum, erat ut *μνημόσυνον* Legis in monte Sinai latæ, & typus ejus, per Spiritum S. olim mittendum, in corda nostra inscribendæ. Oblatæ etiam sunt hoc festo frugum primitiæ, unde *festum primitiarum* dictum fuit.

Tabernaculorum festum, decimo quinto die

Septimi

septimi mensis celebratum, erat ut ~~μηνούσιον~~ gratiosæ conservationis Israelitarum in deserto, sub tabernaculis, & ut typus Incarnationis Christi. Gratiae etiam actæ sunt Deo hoc festo, pro frugibus ac messe, unde *festum collectionis* quoque dictum est.

Minores solennitates erant, festum clangoris seu tubarum, primo die mensis septimi (quo annus civilis inchoabatur) celebratum, & festum expiationis in diem decimum ejusdem mensis incidens: illud clangoris Evangelii, hoc expiationis per Christum figura fuit.

Solennitates post plures annos erant, annus Sabbaticus & annus Jubilæus.

Annus Sabbaticus seu hebdomadarius erat septimus quisque annus, quo terræ cultus & debitorum exactio intermissa erat.

Annus Jubilæus erat quinquagesimus quisque, quo possessiones ad dominos suos redibant & servi Hebrei manumittebantur, in typum manumissionis ex servitute peccati & diaboli per Christum.

Tantum de Lege Cærimoniali. Forensis est, quæ ad politiæ Judaicæ constitutione pertinet.

C A N O N S.

I. *ut lex ceremonialis Deum, ita forensis proximum respicit.*

II. *Lex forensis in iis, que legi morali consentanea & juris communis sunt, nos quoque obligat.*

III. *Que vero peculiaris erant iuris, &*

pro terræ promissæ ac politiæ Judaicæ conditione
præcepta sunt, ad illa non magis obligamur, quam
ad aliarum rerum publicarum jura municipalia.

CAPUT XV.

In quo

*De Evangelio, ejusque cum Lege conveni-
entia & ab illa differentia.*

HAec tenus Redemtionis necessitatem ex Le-
ge vidimus: nunc ejus veritas in Evan-
gelio spectanda est.

Evangelium est lætum nuncium, seu doctri-
na de Dei Filio in hunc mundum misso, ut
assumta humana natura, Legis maledictionem,
nostro loco, subiret, & eidem perfectissime obe-
diendo, vitam nobis æternam promereretur.

CANONS.

I. *Conveniunt Lex & Evangelium causa effi-
ciente principe, Deo; & instrumentalis, Vero
scripto. Differunt autem causis instrumentalibus
externis: tum quod Lex per Mosen; Evangelium
per Christum plene traditum sit: tum quod Lex
naturaliter quoque homini nota sit; Evangelium
vero non nisi ex grata Dei revelatione.*

II. *Conveniunt materia communi; quod u-
trinque urgetur obedientia, additis promissionibus
& comminationibus. Differunt autem materia
propria: Lex enim primario facienda; Evangelium
vero primario credenda, docet.*

III. *Conveniunt forma communi; quod u-
trinque*

trinque perfectæ obedientie exhibeat speculum. Differunt autem forma propria. Lex enim docet, quæ sit perfecta illa ac Deo placens justitia; Evangelium vero docet, ubi seu in quoniam reperiamus perfectam illam justitiam. Lex illam à nobis efflagitat; Evangelium illam in Christo demonstrat.

IV. Conveniunt fine summo, Dei gloria; ei-que proximo subordinato, salute nostra, quæ utrinqe spectatur. Differunt vero finibus propriis. Lex enim ea data est, ut ad Christum querendum impellat; Evangelium vero ut Christum exhibeat.

V. Conveniunt objecto communi, homine lapso scilicet. Differunt autem objecto proprio. Legis enim objectum proprium, est homo confundandus & humiliandus; Evangelii vero, jam consternatus & humiliatus.

VI. Conveniunt adjuncto communi, sanctitate, bonitate & perfectione, quam Lex juxta & Evangelium in se considerata, habent. Differunt autem, quod ex accidenti & propter nostram infirmitatem, Lex sine Evangelio ad salutem sit insufficiens.

VII. Apparet ex hac collatione, quo pacto Lex & Evangelium in Scripturis ut subordinata, aut ut opposita proponantur.

VIII. Opposita sunt, respectu dominus irregeniti & regeniti; subordinata vero sunt, in homine regenito.

Tanquam opposita pro- | Rom. 6, 14. Non estis, in-
ponuntur ab Apostolo, quic sub lege, sed sub gratia.

Hic statum hominis ante & post regenerationem indigitat. Sub lege esse dicitur homo infidelis: 1. Quia est sub maledictione legis. 2. Quia est sub legis rigore, quo iustitiam ac obedientiam perfectam requirit. 3. Quia ex lege peccandi occasionem captat, juxta illud, *Nuimur in verbum semper, cupimusque negata.* Vide Rom. 7, 8. Sub gratia vero esse dicitur homo fidelis. 1. Quia liberatus est à maledictione legis. 2. Quia liberatus est à legis rigore & perfecta iustitiae exactione, quippe quam Christus præstidit. 3. Quia liberatus est à peccato regnante, sic, ut non

amplius ex lege peccandi occasionem capiat, sed per Spiritum S. legi, gratitudinis testificandæ causa, parere incipiat. Tanquā subordinata vero urgentur, cum *legis finis* Christus esse dicitur, Rom. 10, 4. Cum *pædagogus ad Christum* nominatur. Galat. 3, 24. Cumque lex ei, qui Spiritus opera facit, non adversari dicitur, Gal. 5, 22, 23. Quam enim iustitiam lex requirit, eam homini fidei Evangelium in Christo exhibet. Et tametsi plene in hac vita legi satisfacere nequeamus, renati tamen ei per sanctificationis donum parere incipiunt.

CAPUT XVI.

In quo

De Persona Christi Θεαὐθεωπίᾳ.

PArtes doctrinæ Evangelicæ de Christo Redemptore duæ sunt: prior de Persona, posterior de Officio ejus.

Personæ ratione Redemptor Θεαὐθεωπία est, h. e. Dei æternus Filius, in tempore incarnatus, seu homo factus.

Joh. 1, 14. *Et Sermo ille caro factus est, & communis est inter nos.* Gal. 4, 4. *At postquam venit plenum tempus, misit Deus filium suum, factum ex muliere.* 1. Tim. 3, 16. *Et sine controversia magnum est mysterium pietatis, Deus conspicuus factus est in carne.*

CANON

CANONES.

I. *Incarnatio Christi inchoative opus totius SS. Trinitatis est, terminative vero solius Filius.*

Solus enim Filius natum humanam asumisit, Spiritum sanctum ex substantia Beatae Virginis formam Pater in Filio per misericordiam dedit.

II. *Persona Christi autem omnib[us] consideratur, Sermo ille ac eternus Dei Filius; aut omnib[us], tanquam Theodivitator. Prior considerationis gloria Theologica, posterior vero oikonomia seu gratiosam dispensationem fieri dicitur.*

III. *Similiter natura divina autem Christi est aut simpliciter, aut relate, quatenus est in persona spiritus loci, & Christi oikonomia spectatur.*

IV. *Etsi igitur verum sit, Christum Deum hominem factum esse, non tamen sequitur, Deitatem incarnatam esse, aut Filio incarnato, Patrem quoque & Spiritum S. esse incarnatum.*

Materia ex qua, Incarnationis, est semen misericordie, seu B. Virginis.

Gen. 3, 15.

VI. *Forma ejus, in personali unione consistit, qua omnis Logos omnipotens eternus, Christusque mansit quod erat, & factus est quod non erat.*

VII. *Finis ejusdem, est Dei gloria & salus nostra.*

VIII. *Necessitatem incarnationis Christi cum Veritas Dei coincidit, tum Salus nostra.*

IX. *Dei Veritas; quia in Veteri Testamento Vaticiniis compluribus prænunciata, & variis typis adumbrata fuit.*

Vaticinia illustria sunt, Genes. 3, 15. *Inimicarias ponam inter te & mulierem hancce; & inter simen tuum & simen illius: hoc conteret ubi caput, in autem mordetibis ei calcaneum.* Genes. 22, 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Esa. 7, 4. *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejus Immanuel.* Esa. 9, 6, 7. *Puer natus nobis, Filius datus nobis, &c.* Jer. 23, 5. *Ecce dies venturi sunt, quibus excitabo Davidi germen ju-*

stum, qui regnabit Rex, secundabis turque ac exercetbit jus & iustitiam in terra: diebus ejus servabuntur Iehuda, & Israel habuabit secure: aique hoc nomen ejus est, quo vocabit eum Israel, O Iehova iustitia nostra. Typi vero ejus erant, Tabernaculum, Arca foederis, & similia, de quibus supra. Imprimis Melchisedecus ἀμίτωπος, ἀμίτωπος, Hebr. 7, 3. & species humana, qua Patribus olim frequenter apparuit.

X. *Salus vero nostra ideo Incarnationis necessitatem evincit; quia servari non poteramus nisi per talem Redemptorem, qui Deus & Homo in una persona, adeoque Θεόθρηπτος, esset.*

XI. *Deus ut esset, partium requirebat conditio: illinc Dei Majestas; hinc nostra egestas & magnitudo mali tollendi, & boni restituendi.*

Majestas Dei tanta est, ut nemo, nisi qui cum Patre unum est, se interponere potuerit. Ne quidem Angeli id facere ausi fuissent, quia Mediatore Christo ipsis quoque opus habent, Coloss. 1, 16, 17. quia ne quidem ipsis ad Deum collati paritati ejus respondent, Jobi 15, 15. ideoque coram Deo faciem suam obvelant, Esa. 6, 2. Quanto minus

igitur hominum quispiam, cum ne unicus quidem justus fuerit? Rom. 3, 10. Malum tollendum, erat peccatum & consequentia peccatum; Ira Dei, Potestas Satanæ, Morsque temporalis & aeterna. Jam vero, cuius quæsio passione, infinitæ Majestatis offensa expiari poterat, nisi ejus, qui ipse quoque infinitus est? Cujus intercessione ira Dei placari poterat,

poterat, quam ejus, qui est Filius ille Dei dilectissimus: Cujus viribus Satan cum tota tenebrarum potestate vinci poterat, nisi ejus, qui omnibus diabolis est potentior: Quis denique mortem superare potuisset, quam qui mortis etiam potestatem habet: Hebr. 2, 15. Bona vero restituenda erant, perfecta justitia, *υقة*, Dei imago, Spiritus S. dona, Vita æterna, & simi-

lia. Jam vero, Quis justitiam illam nobis donare posset, nisi qui est ipsa justitia: Quis melius nos filios Dei faceret, nisi naturalis ille Dei Filius: Quis ad imaginem Dei nos rectius instauraret, quam qui ipse est imago Dei invisibilis: Quis certius Spiritum S. conferret nobis, quam is, a quo procedit: Quis denique Vitam nobis æternam daret, quam qui est Vita ipsa: Joh. 3, 4.

XII. *Homo ut esset, Dei postulabat justitiam, que ut peccatum impunitum non relinquit, ita illud non punit nisi in ea natura que peccavit:*

Prius hujus canonis lemma, tum ex justitia, tum ex veritate Dei manifestum est. Ex justitia, quia hac Deus peccatum non tantum adversatur, sed punit quoque, Psalm. 5. 5, 6, 7. Non es, O Deus, stolidus improbitatis, non diversatur apud te misericordia. Non constituit insanis è regione oculorum tuorum, odisti omnes operarios iniquitatis. Perdis loquentes mendacium, virum sanguineum & dolosum abominatur Jehova. Ex veritate vero; quia com-

minatio, ante Iapsum data, irrita esse non potuit. Inane igitur est Socini deliriū, quo (ut meritum Christi evertat) justitiam Dei tallem fingit, quæ non necessario aut mortem æternam inferat, aut satisfactionem requirat, quæq; hac in parte de jure suo remittere queat. Quod si punienda fuerunt peccata, in nostra utiq; natura punienda erant; homini enim lex data est, homini Deus mortem minatus est. Homini igitur pena quoque luenda incubit.

XIII. Θεόνθυμον vero, h.e. Deus & Homo in una Persona esse debuit, ut Mediatores inter Deum & nos agere posset.

Medius itaq; inter Deum & Homines, h. e. Deus & Homo, simul fuit, ut, quæ apud Deum & homines peragenda erant, expedi-

ret, Hebr. 5, 1. Efflagitant utramque naturam in eadem persona opera $\pi\alpha\delta\pi\eta\pi\alpha$, de quibus in sequenti capite fusi.

Partes Incarnationis Christi duæ sunt: Conceptio, & Nativitas.

In conceptione tria docendi causa spectantur, naturæ humanæ formatio, assumtio, & personalis unio.

Formatio naturæ humanæ Christi est, qua illa, sine virili operatione, è sanguine Mariæ Virginis, à Spiritu sancto est producta.

C A N O N E S.

I. *Spiritus sanctus non materialis sed efficiens causæ est conceptionis Christi: conceptus est non de substantia, sed de potentia ejus, non generatione, sed iussione & benedictione.* Aug.

II. *Materia proxima est sanguis B. Virginis.*

III. *Forma conceptionis Christi consistit in sanguinis B. Virginis per Spiritus S. virtutem præparatione & sanctificatione, in corporis formatione, qua simul & semel, non successive, ut aliorum hominum corpora, perfectum fuit, & in anime rationalis inspiratione.*

Cum in ordinaria generatione formationis tempore momento absolutum fuit. Alioquin conceptus esset post quadraginta dierum non Christus homo, sed statuatur, corpus Christi embryo.

IV. *Finis miraculose conceptionis Christi est, ut immunis esset à peccato originali. Hoc quippe omnibus.*

omnibus ex Adamo, & per Adamum, b. e. naturaliter descendantibus adhæret. Christum vero sine peccato nasci oportuit, ut sanctum habemus Sacerdotem;

Heb. 7.17.

Assumptio humanæ naturæ est, qua Christus vere corpus & animam humanam, cum proprietatibus & infirmitatibus, citra peccatum tamen, assumvit.

C A N O N E S .

I. *Christus non hominem, sed humanitatem; non personam, sed naturam assumvit.*

Secus enim non Θεός & una persona esset, sed duæ personæ, duo Christi forent. Scriptura ipsum *Immanuelē* nominat, quia idem ille, qui nobiscum, hoc est, ho-

mo est, Deus existit, Esaïæ, 7, 14. Idem ille Sermo æternus, caro factus dicitur, Joh. 1, 1. Et idem Davidis Filius & Dominus appellatur, Matth. 22, 42.

II. *Nec tantum verum corpus humanum, trina dimensione constans, & veram animam, sed & proprietates essentiales.*

III. *Imo & infirmitates, non tamen damna- biles illæ, sed insculpabiles & miserabiles.*

Infirmitates illæ corporis aut animæ sunt. Corporis infirmitates iterum ab extrinsecis causis sunt, ut calamitates & cruciatus ab hostibus illati; aut ab intrinseca causa exsistunt, & naturam ex quo

primæva felicitate excidit: universe consequuntur, ut algere, astuare, fitire, esurire, dolere, defatigari, & similia. Animæ vero infirmitates sunt, tristitia, timor, ignorantia, &c.

IV. *Sic affectus quoque nostros in se se suscep- gita,*

pit, sed ab omni *ἀταξίᾳ* aut proclivitate in malis communis.

Personalis unio est, qua persona Filii Dei *ὑπόστασιν* suam humanæ naturæ communicavit, illamque sibi & cum natura sua divina sic univit, ut servatis utriusque naturæ proprietatis, in una persona sit *Θεόθρωπός*.

C A N O N E S.

i. *Humana Christi natura non habet peculiarem aut aliam quam τὴ Λόγος, i. e. Filius Dei ὑπόστασιν seu subsistentiam.*

Differt igitur hac in parte Christus ab omnibus aliis hominibus, quod quivis homo præter essentiam, anima & corpore constantem, habeat peculiarem *ὑπόστασιν* seu modum subsistendi, quo ab omnibus aliis personis differat; humana vero Christi natura, propria subsi-

stentia earens, assumta sit in consortium *ὑπόστασις* personæ divinæ. Neque hinc concluditur, humana naturam, hac in parte, in Christo inferiorem esse, quam in aliis hominibus; tanto enim in Christo præstantior est, quanto *ὑπόστασις* Filii Dei creaturis antecellit.

ii. *Expedit docendi causa indicari, quomodo humana natura Filio Dei unita sit & non sit.*

iii. *Non unita est ei οὐρανοῦ ὁμοιότης, ut personæ divine sunt unitæ. Non ἵστασθε tantum καὶ δραστηρία, essentia & virtute, ut essentia Christi omnibus præsens est. Non παραστητικός, seu præsentia gratiæ tantum. Non φυσικός, ut forma & materia ministratur. Non σχετικός, ut amicus amico. Non μυστικός tantum, ut Christus habitat in fidelibus. Non sacramentaliter, ut est in S. Coena, sed ὑπόστατικός, personaliter,*

b. e.

L I B . I . C A P . X V I .

b. e. ut, ad Eutychianam & Nestorianam heret-
sin effugiendam, plenius nos explicemus:

1. Ἀγέντως, sine persone divine mutatione.

2. Ἀδιαπέτως, sine naturarum divulsione, con-
tra Nestorianos.

3. Ἀοὐγχότως, sine earundem confusione, con-
tra Eutychianos.

4. Ἀχωρίτως, sine separatione.

iv. Unionis personalis tria sunt effecta:
Communicatio idiomatum; Excellentia naturae
humanae; & utriusque naturae in operibus The-
andricis cooperatio.

v. Communicatio idiomatum, est modus lo-
quendi, quo de Christi Persona, quocunque mo-
do appelletur, prædicatur, quod est alterutri-
us naturae.

Directius hoc sit, cum
prædicantur de persona à
divina natura denominata
quæ naturæ divinæ; & ab
humana denominata, quæ
humanae sunt naturæ. Ut
Joh. 1, 1. *In principio erat
Verbum, & Verbum erat a
pud Deum, & Verbum erat
Deus, &c.* Luc. 18, 32.
Filius hominis tradetur
Genibus, illudetur, conser-
vetur, afficietur, conspiciatur.
Indirectius, vere tamen,
hoc sit, quoties de Christo
homine, quæ divinitatis;
& de Christo Deo, quæ
humanitatis sunt, enunci-
antur. Ut Joh. 3, 13. *Nullus
ascendit in celum, nisi qui
descendit, nempe Filius ho-
minis qui est in celo.* Acto.
20, 28. *Ecclesiæ Dens proprio
sanguine acquisivit.*

vi. Communicatio hæc verbalis est & realis.
Verbalis ratione loquendi, realis vero ra-
tione fundamenti, personalis nimirum unionis.

Ut enim vere utraque prietates utriusque natu-
rae in persona Filii Dei subsistit, ita pro-
ræ ei communes sunt.

vii. Discer-

VII. Discernenda autem hic sunt vocabula concreta ab abstractis: illa personæ sunt, hæc alterutrius nature.

Recte proin dico, Deus est homo, & homo est Deus; sed non item, Deitas est humanitas, aut humanitas est Deitas. Etiam in naturalibus hæc differentia valet; multa enim in abstracto sunt opposita, quæ in concreto sunt diversa seu subordi-

nata. Recte dicitur, animalum est corporeum, & quoddam corporeum est animatum: sed non item, anima est corpus, aut corpus est anima. Sic totus Christus ubique est, sed non totum Christi, id est, utraque natura.

VIII. Excellentia humanae nature Christi partim in donis, quæ ex unionis gratia prominunt, partim in bonore adorationis consistit.

IX. Ex donis imprimis consideranda Scientia & Potentia ejus.

X. Et si scientia illa æterna, quæ proprietas divine naturæ essentialis est, in humanam naturam transfusa non sit; triplicem tamen scientiam humana quoque natura obtinet, Donativam, Infusam, & Experimentalem.

XI. Donativa, scientia beatorum dicta, est, quæ humana natura divine essentiae arctissime unita, eandem videt, tametsi eam non comprehendat.

Infinitum enim à fini videt Deum ὁ λόγος, & λόγος & χρόνος comprehendendi nequit: ὁ λόγος.

XII. Scientia infusa est, quæ Christus à Spiritu sancto unitus, novit quicquid ad res cælestes pertinet, & alias non nisi per gratiae lumen videri potest.

XIII. Scientia experimentalis est, per quam cognoscit Christus, quæ lumine naturæ cognoscuntur; ex causis effecta, ex effectis causas, ex contrariis contraria, &c. intelligendo.

XIV. Et si autem tum donativa tum infusa scientia Angelos non minus quam homines superet, alia tamen est à scientia eterna, seu omniscientia.

XV. Scientie vero experimentalis opponitur ignorantia, quæ Christo tribuitur; in hoc enim scientie genere, Luca 2. 52. profecisse dicitur.

XVI. Potentia humanae naturæ ea data est, ut illa quoque Angelis & hominibus superior sit; virtutem enim instrumentalem accepit edendi miracula, principali tamen potentia seu omnipotentia reservata tῷ Λόγῳ, qui humana natura ut instrumento utilitur.

XVII. Honor, qui ex unione personali consequitur, est humanae naturæ adoratio: non tamen carnis, qua caro est; nec creaturae, sed Dei in carne creata.

XVIII. Tertium consequens unionis hypothetica, est concursus utriusque naturæ in operibus, quæ Deavdignitatem, Dei-virilia, & apostolice operata nuncupantur, in quibus haec quatuor consideranda: 1. ὁ ἀρρενεῖος, agens persona, seu Christus ipse. 2. τὸ ἀρρενικόν, principium secundum quod, nempe due naturæ Christi. 3. ἡ ἀρρενία, duplex actio secundum duplēm naturam. 4. τὸ ἀρρενίου, opus externum, ad quod actiones illæ communionem habent.

Facit huc simile gladii igniti, in quo occurrit, 1, Unitas gladii. 2, Duo agendi principia, ferrum & ignis. 3, Due actiones, sectio & ustio. 4. Unum opus, sectum & ustum.

Tantum de Conceptione Christi. Nativitas est, qua Christus tempore ordinario à B. Virginie in utero gestatus, tandem genitus & in hanc lucem editus est.

Luc. 2, 6, 7. Factum est autem, cum essent illuc, completi sunt dies, quibus ipsa pareret. Peperit igitur Filium suum primogenitum.

C A N O N E S.

i. *Nativitatem Christi adversus Iudeos firmiter credimus.*

Confirmatio duplex est. Prior, ex Prophetis; quia & loca, quibus nasci, educari, docere & pati debuit, vastata sunt; & tempus, quo secundum Prophetarum vaticinia venire debuit, præterit. Bethlehem quippe nasci, Mich. 5, 2. Nazareth educari, Esa. 11, 1. Hierosolymam stante secundo Templo ingredi debuit, Zachar. 9, 9. Chagg. 2, 7, 9. idque abolita quarta Monarchia, Daniel. 2, 44. Sceptro item à Judæis nondum penitus ablatum, Gen. 49, 10. At

Bethlehem, Nazareth, Jerusalem, & Templum secundum jamdudum vastata sunt. Quarta illa Monarchia sublata est, & Sceptrum à Juda penitus sublatum. Necesse est igitur Messiam venisse. Posterior, ex congruentia historiæ Lucæ Evangelistæ de nativitate Christi, cum vaticiniis Propheticiis de tempore adventus Messiae, Gen. 49, 10. de familia, Jer. 23, 5. de Virgine matre, Esa. 7, 14. de patria, Mich. 5, 2. de statu denique ejus, Esa. 53, 2.

ii. *Nativitas, proprie loquendo, non est humanitatis, sed Christi hominis; non natura, sed persona.*

III. *Dua sunt Filii generationes: eterna una, qua genuit eum Pater; temporalis altera, qua natus est ex Virgine: due quinetiam filiationes, quarum altera Patris, altera Maria Filius exsuffit.*

IV. *Falso tamen duplex Filius aut dno Filius statuuntur. Non enim est in ipso anno xij anno, sed anno xij anno.*

V. *Proinde Maria non tantum Christotoxos, (ut Nelloriani voluerunt) sed & Theotoxos appellanda est.*

VI. *Christi nativitas naturalis & supernaturalis est. Naturalis quatenus ordinario tempore & aperto utero; supernaturalis vero, quatenus ex virgine genitus est.*

Pontificii sub Virginitatis Mariæ tuendæ praetextu statuunt, Christum ex Maria, utero clauso, & sine ejus dolore, natum: et si autem posterioris, quod de partu a Iudicis affirmant Veteres, in medio relinquimus; per megamus tamen, per clausum uterum Christum exivisse, cum diserte ipsi applicetur Lex, quæ vult, omnis masculus diabolus puerus; sanctus sit Dominus, Lucæ 2, 23. Nec Virginitas Mariæ in hoc consistit, quod uterus ejus in partu non apertus sit, sed quod a viro non cognita sit.

VII. *Mariam post partum quoque Virginem mansisse credimus; non enim conjugium ejus cum Josepho in prolis generatione, sed in ejus educatione & sancta vita conjunctione consistebat.*

VIII. *Etsi Christum alii fratres subsequuntur non sint, recte tamen Mariæ Primogenitus appellatur.*

Quatuor modis Christus in Scriptura Primogenitus dicitur. 1, Ratione generationis aeternae, qua prius genitus est, quam esset ulla creatura, Coloss. 1, 15. 2, Ratione electionis & dignitatis, qua primogenitus est inter fratres, Roman. 8, 29. 3, Ratione resurrectionis, qua primogenitus est ex mortuis, Coloss. 1, 18. 4. Ratio-

ne nativitatis ex Virgine, Luc. 2, 7. Primogenitus autem non tantum is est, quem alii fratres sequuntur, sed is quoque, qui primus nascitur, ut maxime unigenitus sit, aut nulli alii fratres eum sequuntur. Unde talis etiam prius quam fratres haberent, Deo consecrati sunt, tanquam primogeniti, Num. 18, 16.

IX. *Fructus nativitatis cum oratione, tum cantico Angelorum indicatur.*

Oratio est, Luc. 2, 10, 11. *dñe Servatorem, qui est Christum dixit Angelus pastori- stus Dominus in urbe Dabu- bus, Ne timete; ecce enim vid. Canticum vero est, evangeliō vobis gaudium Gloria Deo in altissimis, & in magnum, quod erit vobis po- tula: Natum esse vobis ho- binevolentia, Ibid. v. 14.*

CAPUT XVII.

In quo

De officio Christi mediatorio.

Hactenus consideravimus Personam Christi Redemptoris. Officium ejus Mediatorum est, ut tanquam Θεός Θεωπότερος illa quæ salutis nostræ causa inter Deum & nos peragenda erant expediret.

C A N O N E S.

1. *Officium Christi Mediatorum pulchre nomine Iesu, Messia, Christi, & Domini, indi- gitatur.*

II. *Alia*

II. *Alia ratione Christus Mediator Angelorum quam Hominum dicitur. Illorum Mediator est, respectu gratiæ cum Deo Unionis, horum vero respectu Reconciliationis ac Redemtionis.*

III. *Causa efficiens hujus officii est tota SS. Trinitas, sed Pater r̄gt' ēξοχήν.*

Esa. 42, 1. *Huī servus meus, non peniebit eum, Tu eris quem sustento: electus meus, Sacerdos, &c. Heb. 5, 5. Christus sibi hunc honorem non tribuit, ut fieret Pontifex, sed is, qui dicerat, Filius meus es tu, hodie te genui.*

IV. *Subiectum ejus non solum est totus Christus, sed & totum Christi, estque Mediator secundum utramque naturam.*

Negant hoc Samosateni & Pótificii, docentes Christum secundum humanam tantum naturam Mediatorem esse. Verum nititur hic canon ratione firmissima. Si enim mediatoria opera sunt *ταυτίζωνται*, in quibus non tantum humana, sed & divina actione opus est, tum officium hoc Christo tribuitur etiam secundum divinam naturam. Atq; prius est. Ergo & posterius. Assumptum probatur exemplis. Sine Deitatis operatione nec occultam illam Dei sapientiam proferre, nec mentes nostras illuminare posset. Sine Deita-

tis efficacia nec satisfactio meriti locum apud Deum habere, nec intercessio efficax esse potuisset. Sine Deitate nec onus illud iræ divinæ infinitum sustinere, nec mortem aut Diabolum superare & abolere potuisset. Sine Deitatis virtute nec Ecclesiam conservare, nec hostes coercere potuisset. Nec obstat, quod unus Mediator Dei & hominum homo Jesus Christus dicitur, 1. Tim. 2, 5. Non enim vox hominis naturæ est, sed personæ, & cum Dei & hominum Mediator dicitur, mediatio ὑπερστῶν, qua Deus & Homo est

est, presupponitur. Multa interim testimonia sunt, quibus Deitatis operatio imprimis urgeatur, Act. 20, 28. Deus Ecclesiam redemit proprio sanguine. Hebr. 9, 14. Per Spiritum aeternum seipsum obrulit. Ioh. 1, 7. Sanguis Iesu Christi Filii ejus purgat nos ab omni peccato. Etli vero Filius pars offensa sit, nihil tamen obstat, quin Mediatorem agat apud se ipsum. Ut enim proprie justitia dicitur respectu al-

terius, analogice vero respectu nostri: ita media-
tio proprie est respectu aliorum, analogice vero respectu ipsius mediantis. Est quidem Christus absolute consideratus pars of-
fensa; idem tamen Medi-
ator est, quatenus per
gratiosam *exercitiam*, Inter-
cessoris officium in se
suscepit: non secus ac
Regis cuiuspiam Filius, qui
una cum Patre offensus,
ad perduelles transit, eoque
Patri reconciliat.

v. *Objectum officii Christi est, Deus offensus & Homo offensæ reus.*

vi. *Modus, quo ad officium hoc vocatus est, in ubere illa Christi unitione consistit, qua Spiritus sancti Charismata, nostri respectu, sine mensura accepit.*

Psalm. 45, 8. *Unxit te mihi Jehovah super me, quoniam Deus tuus, oleum laetitiae pra conservibus tuis.* Jes. 61, 1. *Spiritus Domini unxit me. Iohann. 3, 34. Huic non admeiusur Deus Spiritum.*

vii. *Finis ejus est, ut per quem Deus omnia considerat, per eundem sibi omnia reconciliaret.*

Coloss. 1, 20.

viii. *Christus Mediator est, merito & ef-
ficacia. Merito, quia plenissime pro nobis satis-
fecit. Efficacia, quia meritum nobis efficaci-
ter applicat.*

Hinc

Hinc iterum apparet, non tantum secundum humanam, sed & secundum divinam naturam, officium hoc ab illo administrari; quippe sine qua nec infiniti valoris esset meritum, nec nobis applicaretur. Servat igitur & vivificat nos, peccata remittit; ac preces exaudit, secundum humanam merito, secundum divinam naturam vero efficacia.

IX. Christus solus & unicus Mediator est.

Act. 14, 13. *Non est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen sub calo datur est, ut sit iner ho-* mines, per quod nos aportemus servum. 1. Tim. 2, 5. *Unus est Mediator Dei & hominum, homo Jesus Christus*

Officium hoc Christi triplex est: Propheticum, Sacerdotale, & Regium.

Propheticum officium est, ut in veritate cœlesti electos instituat.

Partes ejus sunt, externa confilii divini promulgatio, & interna mentis illuminatio.

Sacerdotale officium est, ut cum satisfactione coram Deo plenissima nostro loco compareat, & pro nobis intercedat.

Partes ejus sunt, Satisfactio & Intercessio.

Regium officium est, ut Ecclesiam gubernet & conservet.

Partes ejus sunt, Ecclesiæ gubernatio, & hostium debellatio.

CAPUT XVIII.

In quo

De Christi Mediatoris exinanitione.

Tantum de Persona & officio Mediatorio Christi. Status ejusdem est conditio, qua Christus tanquam Θεόθρων, officium suum Mediatorium exsequutus est.

Et que

Estque tum Exinanitionis, tum Exaltationis.

Status Exinanitionis seu Humilitatis est, quo cum in forma Dei esset, forma servi assumta, Patri pro nobis obedivit, mortuus & sepultus est, atque ad inferos descendit.

Officio igitur suo Prophetico, Sacerdotali, & Regio ita functus est in hoc statu, ut Deitatis forma ac gloria se quodammmodo abdicarit.

Non exuendo se Deitate, sed occultando eam in assumta servi forma. Etsi vero Deitas Christi in humiliationis quoq; statu, in miraculis praesertim, se exseruerit, parum tamen hoc fuit, si conferatur cum clara ejus, in exaltatione, patefactione.

Prophetico officio, in statu Exinanitionis, functus est, non mediate tantum, praemissio Johanne Baptista Præcursori, & vocatis Apostolis, sed immediate quoque, perditis ovibus, Israelis imprimis, veritatem cœlestem, magna cum constantia, tolerantia & efficacia, tum doctrinæ, tum miraculorum, prædicando.

Sacerdotale vero officium administravit in hoc statu, plenissime pro nobis satisfaciendo, humilianterque pro nobis intercedendo.

Satisfactio Christi est, qua Legi nostro loco subjectus, maledictionem peccatis nostris debitam subeundo, & obedientiam à nobis requisitam Legi perfectissime præstando, nos à maledictione liberavit, & vitam nobis æternam restituit.

Hæc igitur in poenarum persolutione & justitia perfecta consistit: in illa præcipue obedientia passiva; in hac activa imprimis elucet.

Studio hanc restrictio-
nem addo, ne existime-
mus obedientiam passivam
& activam sic differre, ut
pœnæ persolutio in sola
passiva, & justitia perfecta
in sola activa obedientia
consistat. Nec enim tem-
pore differunt, cum utraq;
à primordio incarnationis
usq; ad mortem extendan-
tur. Nec subiecto differunt,
quia eadem obedi-
entia diverso respectu acti-
va & passiva est, adeoque
obedientia Christi actio
passiva & passio activa ex-
sistit; quatenus enī pas-
sio pœnæ est receptio, pas-
siva obedientia dicitur;
quotenus vero summa di-
lectionis est testificatio,

activa nominari potest.
Nec obedientia in activam
& passivam divisio, est di-
visio in partes, sed tantum
distinctio à fine petita, du-
plici nimurum satisfactione
pro pena & pro vita æter-
na. Priorem Communio
Maledictionis transgressio-
ribus, Deut. 27, 26. facta;
posteriorem Promissio Vi-
tae sub perfectæ obedi-
entia & justitiae conditione,
Lev. 18, 5. requirit. Ana-
logice igitur dicimur, uni-
ca perfectissimaque Christi
satisfactione, & à pœ-
na liberari, quia pœnas
pro nobis tulit; & jure
vitæ æternæ donari, quia
Legem pro nobis im-
plevit.

Persolutio pœnarum est, qua pœnas nobis
debitas in se suscepit, seque ultro pro nobis vi-
ctimam sanctam Deo obtulit.

Hæc tum in perpessionibus magnam & ex-
tremam Passionem antecedentibus, tum in hac
præcipue consistit.

C A N O N E S .

I. *Nulla Passionis Christi particula à satis-
factione Christi excludenda est.*

Ratio, quia nihil pro se, sed omnia nostro loco pas-
sus est.

II. *Non igitur removenda à Christi autem
perpessiones innumere, quas Christus ad extre-
mam*

mam usque perfectionem Hierosolymitanam sustinuit. Et si enim Passio Christi extremam antecedens ejus ~~extremam~~ dici possit, revera tamen pars satisfactionis integralis existit.

Sicut negari non potest, centum florenos ab gralem, quamvis respectu eo, qui tonnas aliquot totius ac principalis summi debet, solutos, pars exiguam.

III. Scriptura tamen synecdochice & ~~ρ~~ ἔξοχην extremam illam Passionem, tanquam Redemtionis Λύτρον, mortemque Christi ac ejusdem in aera crucis oblationem, velut hostiam, victimam & sacrificium expiatorium describit.

Videatur hac de re, cap. 9, & 10, ad Hebreos.

IV. Causa hujus Passionis efficiens princeps, est SS. Trinitas: administræ sunt, hosties Christi ex Judeis & Gentibus.

V. Persona, quæ pro nobis passa est, non est Pater, nec Spiritus sanctus, sed Filius Dei.

VI. Et si autem Deus recte passus esse dicatur, divinitas tamen non est passa. Passus est Deus in carne, sed non cum carne.

VII. Perpessiones Christus varias pertulit, quarum tres sunt classes: Antecedentes Mortem, Mors ipsa, & Mortem consequentes.

VIII. Antecedentes mortem interne sunt & externæ.

IX. Internæ sunt, Tristitia, Angores & Cruciatus, ex atrocitate ire divina & conflictu cum tentatione abjectionis ac desertionis orti, qui & sanguineum ei sudorem, & miserabilem illam vocem, Eli, Eli, lamma sabbachthani, Deus mi, Deus

Deus mi, cur me deseruisti? expreſſerunt.

x. Etsi autem cum abjectionis tentatione lu-
ctatus sit, nec tamen desperavit, nec tentationi
succubuit, sed eam fiducia firma in Deū superavit.

Cujus victoriz argu- | gore Deum, Deum suum
mentum indubium est, | nominare non desit.
quod in summo illo an-

xi. Externe perpeſſiones ſunt cruciatus cor-
poris, quos ſingulis propemodum membris & ſen-
ſibus ſuſtinuit: capite spinis lacerato & calamis
percusſo; facie ſputis fœdata & alapis contuſa;
auribus ditterius & convitius lacinatis; oculis
Discipulorum & Matris luctu adſectis; lingua
ſiti peruſta ac aceto & ſelle infeſta; corpore nu-
dato & flagris diſciſſo, eodemque perfoſſis mani-
bus & pedibus cruci affixo, ac inter latrones ſu-
ſpento, nervis diſtrictis, & latere lancea confoſſo.

xii. Mortis non vulgare genus, ſed maledi-
cum, delectum fuit; crux nimirum, jam oīum
Dei oraculo exſecrabilis.

Maledictus qui pendet in ligno, Deut. 21, 22.

xiii. In morte Christi non ſoluta eſt perſo-
nalis unio: ſeparata eſt anima à corpore, ſed ne-
trum ab iactioſe Filii Dei.

xiv. Perpeſſiones mortem conſequentes, nullo
quidem cum dolore, at tamen cum ignominia con-
junctæ, ſunt ſepultura Christi & triduana ejus
in ſepulcro detentio.

xv. Sepuliura eſt pars perſolutionis pœna-
rum, qua corpus Christi, non ſecus ac quod-
vis humanum cadaver, in ſepulcrum conjeſtum
fuit.

XVI. Triduana ejas in sepulcro detentio, est ultimus humiliacionis gradus, quo, anima in paradisum translata, corpus Christi sub doloribus & vinculis Mortis, acsi ab ea plane superatus & absorptus esset, per triduum adhuc in sepulcro, triumphantibus hostibus de ipso tanquam exciso, detentum fuit.

Act. 2, 24. Quem Deus suscivit, soluis doloribus mortis

XVII. Queritur hic, cum in quarto Symboli articulo Christus ad inferos descendisse dicatur, de quanam Passionis Christi parte id intelligendum sit?

Fabulosa plane & ridicula est Pontificiorum narratio de locali Christi in limbum Patrum descensu, & corundem liberatione: cui non multum dissimilis est illorum sententia, qui Christum in infernum ingressum esse fingunt, ut illic tanquam Victor triumpharet. Repugnat utraque opinio Evangelicas historias; cum enim Christus Deitate sua alioquin sit ubique, anima vero ab ipso, in cruce pendente, manus Patris commenda- ta & corpus in sepulcrum reconditum sit, falsum est, Christum localiter ad inferos descendisse. Adhuc, cum Deus se Deum Patrum, etiam post obitum illorum, profiteatur. Exod. 3, 6. nihil absurdius est,

quam Patrum animas in limbo fuisse detentas. Testatur Petrus 1. Epist. 3, 19. Christum praedicasse spiritibus olim immorigeris: verum id de ea praedicatione intelligitur, que facta est ante diluvium, per Noachum, ad hoc, a Christo Spiritu suo instructum. Nec quicquam fundamenti habet figmentum de triumpho Christi apud inferos: tum, quia non triumphavit ante resurrectionem: tum, quia in celis potius quam apud inferos triumphandum fuisse. Ceterum, cum vox Schol alias sepulcrum, alias infernum seu damnatorum locum notet, in Scripturis varias significationes habet haec phrasis, ad inferos descendere. Aut enim idem est, quod

quod sepultum esse. Psalm. 16, 10. *Non derelicturus es animam meam apud inferos.* Aut idem est, quod in summos cruciatus & angores incidere. 1. Sam. 2, 6. *Zeborus ad inferos deducit, & educit.* Psalm. 8, 6. *Dolores inferni circumdedecunt me.* Aut statum eorum designat, qui à morte oppressi & absorpti sunt. Psalm. 49, 15. *Tanquam pecudes in inferno dispositi fuerint, mors depaseret eos.* Vide Es. 14, 11. & seqq. Prima expositio in quarto Symboli articulo locum non habet; non enim verisimile est, in tam brevi fidei compendio & *ταυτολογίας* committi, & planius per obscurius declarari. In secunda tantum *ταυτολογίας* incommodum obstare videtur, quod deum post mortem summa illa Christi tristitia & animi angores memorentur. Sed rem planam facit Calvinus, ostendens, non temporis, sed rerum ordinem observari: sic, ut articuli illius duo sint

membrâ, prius de corporis, posterius de internâ animâ cruciatibus. Tertiâ expositionem qui tenent, ordinem cum primis urgent, tum quod detentio Christi in sepulcro, ultimus sit humiliationis gradus; tum, quia hæ ratione per passionibus Christi læta respondeant exaltationis gradus, nempe Morti Resurreccio, Sepulturæ Ascensio in cœlum, & Descensus ad inferos. Sessio ad dextram Patris. Ut autem hæc sententia non improbatur, ita prior non temere rejicienda est. Imprimis non contentiose hac de re disputandum videtur, cum particula, De descensu Christi ad inferos, non semper quarto articulo fuerit adjecta, ut testatur Symbolum Nicænum & alia quamplurima. Modo hoc firmum maneat, nec spirituales illas animâ passiones, nec triduanam illam detentio Christi in sepulcro, à Christi per passionibus separari debere.

xviii. Formam seu modum Passionis Christi
quod attinet, passus est, 1. Vere. 2. Sancte &
innocenter. 3. Voluntarie.

Probe hæc tria tenenda sunt; nisi enim vere passus esset, pro peccatis nostris non satisfactum esset. Nisi

sante & innocenter passus esset, non perfectum haberemus Pontificem, Heb. 7, 26. Nisi denique voluntarie se maledictio-

ni subjecisset, coactum fuisse esset ejus sacrificium. Hinc ait, Hebr. 10, 7. Ecce ad-
sion, usfaciam Deus voluntatem tuam.

xix. Finis passionis Christi generalis, est Dei Gloria, & imprimis Patesactio Ira Dei adversus peccata, Justitiae item & Misericordiae. Nec non Demonstratio divina & humanae nature. Specialis vero & proprius, est Satisfactio pro peccatis nostris.

xx. In fine & usu cujusque specialis perpetu-
onis ratio habenda est analogiae, qua expiatio cum peccato, & passio cum pena alioquin nobis persol-
venda comparetur.

Exempli gratia: Gravissi-
mos dolores in anima, &
in corpore sustinuit, tum
ut peccata animae & cor-
poris expiarentur, tum ut
a doloribus spiritualibus
& corporalibus, aeternum
alioquin nobis sustinen-
dis, nos liberaret. Mor-
tuius est genere mortis
exsecrabilis, crucis nimi-
rum, partim ut expiaret
peccata, quibus exsecrati-
onem promeriti eramus,
partim ut exsecratione illa
ac damnatione nos suble-

varet. Sepultus est, ut se-
staretur, peccata nostra
secum sepulta esse, & ut
sepulera, quibus velut car-
ceribus ad judicii horren-
di diem includendi era-
mus, sanctificaret in ~~restitu-~~
~~restituta~~. Triduana in se-
pulcro detentio docet,
promeritos esse nos pec-
catis nostris ut aeternum
mors nobis dominaretur,
nisi ignominiosa ejus de-
tentio pro hac quoque
pena satisfecisset.

xvi. Annibilant Passionis Christi finem &
fructum, qui ideo tantum passum esse dicunt, ut
nobis exemplo preiret.

Verum quidem est, Chri-
stum patiendo nobis ex-
emplum reliquisse: prima-
rius tamen passionis fru-
tus,

dus, est satisfactio pro peccatis nostris. Sociniani Christum hactenus tantum Servatorem agnoscunt: 1. Quod veritatem cœlestem annunciet, 2. Quod eandem confirmet. 3. Quod Passionis & Resurrectionis exemplo præcat. 4. Quod vitam æternam tandem conferat. Ubi urguntur Scripturæ dicta, quæ testantur, Christum pro nobis mortuum esse, eludere illa conantur, explicando particulam propter per propter: ut sensus sit, mortuum esse pro nobis, h. c. propter nos, nostro bono, non autem nostro loco. Verum pestilentissimam hanc hæresin sequentia argumenta refellunt. 1. Quia sic pro nobis mortuus est, ut animam suam dededit λύτρον ἀγνοιῶν, præcium Redemtionis pro multis, Matth. 20, 28. Ut se ipsum dederit λύτρον ἐμπάντων, 1. Tim. 2, 6. Ut sanguine suo precioso nos redemisse dicatur, 1. Pet. 1, 18, 19. Elutgálmus, inquit, redemis estis. Jam vero, quis ignorat, aliud esse, exemplo ad salutem seu liberationem præire; aliud vero, λύτρον pro aliquo solvere: Qui enim non pro mancipio & ejus

loco satisfaciat, qui λύτρον illum redimit: 2. Quia sic pro nobis mortuus est, ut peccatum pro nobis factus sit, 2. Cor. 5, 21. Ut peccata nostra in se suscepit, & penas peccatis nostris debitas ipse tulerit. Esa. 53, 4. An vero alterius delictum in se suscipere, & poenam ab ipso promeritam ferre, est tamen exemplo præire, & non loco ejus puniri ac satisfacere: 3. Si sacrificia Veteris Testamenti à Sacerdotibus populi loco oblata sunt; tum Christi quoque sacrificium nostro loco præstitum est. Prius verum est. Ergo & posterius. Ascunt audacter, non dari exemplum in Scripturis, ubi particula pro sit idem quod loco alievius. At quis non videt hoc in sequentibus: Johan. 10, 11. Bonus Pastor ponit animam pro ovibus suis: utique ad mortem usque loco ovium pugnando. Roman. 5, 17. Vix pro iustis aliquis moriarus. Roman. 8, 26. Spiritus interpellat pro nobis. & vers. 31. Si Deus pro nobis, quis contra nos? & 9, vers. 1. Optarem an in hæsi si eri pro fratribus. Neque vero ideo non sufficiens

ciens λύπον est Christi
passio, quod pena peccatis
nostris debita sit æterna,
passio vero Christi non sic
æterna. Et si enim tempore
non æterna sit, æquivalens
tamen est pena æterna;
tum propter infinitam

majestatem & dignitatem
personæ Christi; tum pro-
pter infinitum pondus &
magnitudinem passionis,
& oneris iræ divinæ, cui
totus Mundus omnesque
creatüræ ferendo impa-
res fuissent.

*xxii. Exertunt eandem Christi satisfactio-
nem Papani, alios Sacerdotes constituentes, &
Missam idololatricam pro sacrificio obtrudentes.*

Refelluntur firmissimis
rationibus. I, Quia unus
Mediator est, 1. Tim. 2, 15.
II, Quia de uno tantum
Sacerdote Paulus loqui-
tur, Hebr. 7, 26. Talis nos
decebat Pontifex. III, Quia
una oblatio facta esse dici-
tur, Heb. 7, 25. Id enim
fecit semel. & 9, 25. Non ut
sape scipsum offerat. & 10,
10. Per oblationem semel
factam, & v. 14. Unica ob-
litione consecravit in perpe-
rrium eos, qui sanctificantur.
v. 18. Ubi peccatorum remis-
sio, non est amplius oblatio
pro peccatis. IV, Si ideo
abrogatum fuit sacerdoti-
um Veteris Testamenti,
quia Sacerdotes pristini
Iudei ἔργα ποιοῦσι fucunt;
cum nemo nisi Filius Dei
in N. T. Sacerdos idoneus
existat, Heb. 7, 28 Lex ho-
mines Sacerdotes constituit,
as Sermo jurisjurandi Fili-
um. Excipiunt, Christum
primarium Sacerdotem es-
te, ipsos secundarios & hac

in parte Christi instrumen-
ta. Verum aut illud ipsum
Sacrificium offerunt, quod
Christus in cruce, aut aliud.
Si aliud offerunt, ex su-
perioribus rationibus non
est idoneum: si idem, se-
quatur hæc absurdæ. 7,
Christum ipsum pro se ip-
so offere, quia & ihi pro
se ipsis offerunt. Idē enim
faciet primarius Sacerdos
& secundarius, quamvis a-
lio modo. 2, Ipsos se car-
nificibus, qui Christum
cruci affixerunt, accensere.
3, Cum idem sit Sacerdos
& victimæ hujus sacrificij;
ipso, minimum secundario,
erunt victimæ. Non majo-
ris momenti est distincio
sacrificij cruenti & in-
cruenti. Sic enim contra su-
periora testimonia, non
unicum esset sacrificium,
& sacrificio in cruento re-
missio peccatorum impe-
traretur, quod aperte negat
Apostolus, ad Hebr. 9, 11.

XXIII. ut autem prædictis erroribus, plurimū
Passioni Christi detrahitur, ita latius quam par-
est extendunt ejus objectum, qui Christum pro om-
nibus & singulis hominibus mortuum esse docent.

Enimvero si meriti &
magnitudinem & dignita-
tem spectemus, tantam
esse fatemur, ut decem
Mundis redimendis suffi-
ceret: si vero ad Dei con-
silium ac Christi intentio-
nem respiciamus, falsum
est, Christum pro omni-
bus & singulis mortuum
esse. Hinc ab aliis, pro om-
nibus mortuus esse dicitur
sufficienter, sed non effi-
cacerit: i. e. sufficiens esse
meritum Christi pro om-
nibus ratione dignitatis
sue, sed non efficax in om-
nibus ratione applicatio-
nis, cum non ea intentione
mortuus sit Christus, ut
mors ejus omnibus applica-
retur. Quid enim pro iis
morereretur, pro quibus non
oravit? Atqui testatur,

se pro Mundo non orare,
Joh. 17, 9. Urgent Adver-
sarii loca quibus Mundi
etiam totius, omnium
item hominum sit mentio.
1. Tim. 2, 4. & 1. Joha-
n. 2, 2. Quibus item
generaliter omnes vocan-
tur. Verum. 1. Johan. 3, 2.
10:ius Mundi nomine, me-
tonymice Electi in 10:0
Mundo dispersi, & 1. Ti-
moth. 2, 4. per omnes ho-
mines, ut sequentia ver-
ba docent, quivis homi-
nes, seu Ethnici, seu Ju-
dæi, seu Reges, seu pri-
vati illi sint, adeoque non
singula generum, sed ge-
nera singulorum, intelli-
guntur. Quo sensu vox
omnis sumitur, Gen. 6, 19.
Joelis 2, 28.

Perfecta justitia, altera satisfactionis Christi
pars est, quam conformitate sua cum Lege, &
perfecta obedientia eidem præstata, nobis ac-
quisivit, ut hæredes essemus vitæ æternæ.

Estque hæc justitia partim originalis, par-
tim actualis.

Originalis est conformitas Christi cum Le-
ge, in qua conceptus & natus est.

C A N O N E S.

I. *Originalis justitia peccato originali appetitur.*

II. *Hæcque non tantum innocentia seu immunitas est à peccato, sed & aptitudo ac inclinatio ad bonum.*

Sicut peccatum originalis appetit justitiam, sed ad male non tantum est pri- | vatio justitiae, sed ad malum quoque inclinatio.

III. *Originalis Christi justitia pars quoque est satisfactionis pro nobis praesitæ.*

Ratio I, Quia Lex non tantum actualem obedientiam, sed & omnime- | datum non esset. II, Quia Christus totus noster est, & quicquid factus est, fecit & fuit, id nostro loco factus est, fecit & fuit.

Actualis justitia, est obedientia, qua Christus Legem actu ipso perfectissime implevit. Atque hæc *activa* in Scholis *obedientia* nominatur.

C A N O N E S.

I. *Sicut Passio Christi necessaria est ad peccatorum expiationem, ita activa quoque ejus obedientia & justitia ad vitam aeternam impetrandam.*

Ratio I, Quia Lex nos & ad poenam & ad obedientiam obligat. Ad poenam; quia maledictum pronunciat, Qui non omnia verba Legis fecerit, Deuter. 27, 26. Ad obedientiam; quia Vitam iis tantum promittit, qui fecerint omnia. Lev. 18, 5. Qui fecerit hæc, vives per ea. & Luc. 10, 28. Facta hæc, & vives. Nec obstat distinctio justitiae, in Legalem & Evangelicam: siquidem eandem justitiam, quam Lex efflagitat, Evangelium in Christo exhibet. II, Quia duplex hæc satisfactionis, dupli misericordie no-

stræ respondet : reatui vi-
delicet peccati ac damna-
tionis, & defectui justitiae,
Rom. 3, 23. *Omnies enim
peccaverunt, ac deficiuntur
gloria Dei.* III, Quia vere
ac proprio dicta justitia
in actuall obedientia con-
sistit, Deut. 6, 25. *Justi-
tia erit nobis, si obseruauer-
ficerimus cuncta hac pre-
cepta coram Iehova.* IV.
Quia actualem illam obe-
dientiam aut pro se præstis-
tit, aut nostro loco. Atqui
non pro se. Ergo nostro lo-
co. Assumtu manifestu ex
relatione Christi ad nos.
Quicquid enim in toto obe-
dientiæ cursu fuit & e-
git, id nostro loco fuit &
egit. Excipiunt hic, qui
Passivam tantum obedientiam
pro satisfactione &
merito agnoscunt, activam
obedientiam facere qui-
dem ad nostri Redemptio-
nem & Salutem, sed tan-
tum, ut necessarium re-
quisitum & causam sine
qua non ; duabus enim
de causis requiri à Chri-
sto. Primo creationis jure:
secundo, ut gratum esse.

Deo sacrificium ejus, &
ut sanctus esset Sacerdos.
Verum prius istius senten-
tiae membrum falsum est ;
quia Christus hac in parte
cum aliis hominibus com-
parari nequit ; ut enim
Filius Dei non pro se,
sed pro nobis, homo &
creatura factus ; ita non
pro se, sed pro nobis Legi
subjectus est. Posterior
membrum confundit san-
ctitatem seu innocentiam
cum obedientia seu actuall
justitia ; quæ non mi-
nus quam privatio & ha-
bitus differunt. Innocen-
tia quidem est sacrificii
Christi requisitum : sed
actualis obedientia non
tantum requisitum Christi
Sacerdotis est, sed & pars
satisfactionis & meriti. Si
enim actualis inobedien-
tia Adami causa est me-
ritoria damnationis, quid-
ni obedientia actualis al-
terius Adami causa erit
meritoria salutis ? Nisi
potiorem dicere velimus
Adamum, priorem ad
damnandum, quam poste-
riorem ad servandum.

II. *Mandatum Patris, cui obediuit Christus, speciale & generale fuit. Speciale, respe-
ctu finis, ut non pro se, sed pro nobis obediret.
Generale vero, respectu objecti ; eidem enim*

Legi subjectus fuit, qua nobis præscripta est, & in omnibus, ad que Lex nos obstringit.

Qui volunt Passivam tantum obedientiam Christi meriti rationem habere, pretendunt Christi obedientiam tantum speciali Patris mandato præstitam esse, ut pro nobis moreretur. At vero hoc non speciale, sed partiale

tantum foret mandatum; quam late enim se Lex extendit, tam late quoque Christi obedientia. Cum igitur Lex & ad poenam & ad obedientiam nos obliget, utriusque ejus requisito satisfecit.

III. *Vita eterna aut in se consideratur, quatenus est plenissima gaudiorum caelstium participatio: aut opposite ad damnationem, quatenus est liberatio à damnatione. In priori sensu, vita eterna causa est perfecta Christi justitia: in posteriori vero, vita eterna causa est poenarum persolutio.*

Aliud est, vitam eternam privative tantum; aliud, positive describere. Proprie loquendo, vita eterna causa nulla alia est, quam perfecta justitia, juxta Legem, *Fac huc, & tu vives*. Mors tamen Christi vita eterna causa dicitur, quatenus illa est ab omni malo liberatio. Neque liberatio à damnatione, & gaudium caeleste, partes sunt vitæ sed diversæ tantum relationes. Apparet hinc, quo sensu Christus promittat, se carnem suam daturum pro *Mundi missis*, Joh. 6, 51. Duo hic

objiciuntur: I. Si Christi activa obedientia causa sit vita eterna, tum frustra passum esse. II. Si Christus obediverit pro nobis, tum nobis non fore obedientium. At in primo argumento nulla est consequentia; alius est enim, finis utriusque satisfactionis parti communis, nempe *Salus nostra*; alius cuique proprius: Passio enim finis est liberatio à poena; Justitia vero finis est acquisitione juris vitæ eternæ. Posterioris argumentum contra activæ obedientiæ meritum, tale est, quale

quale Socinus format contra meritum obediencie passiva, *Si Christus inquit, nostro loco mortuus est, num nobis non fore morundum.* At utrobiq; nulla est consequentia. Alia Christi, alia piorum mors est; illa cum execratione conjuncta; haec cum benedictione. Illam subiit Christus tanquam stipendium nostro-
ram peccatorum; hanc subimus, ut transitum ex hac vita in cœlestem. Sic alia Christi, alia nostra est obediencia: illa perfecta justitia est, quam nostro loco, & vite promerendæ causa præstuit; haec vero imperfecta est, & gratitudinis pro Redemtione testificandæ causa præstatur.

IV. Justitia Christi activa in Veteri Testamento summi Sacerdotis ornatu, propemodum Regio, tanquam typo adumbrata fuit.

Querunt, qui activæ obediencie meritum negant, quo typo illa adumbrata fuerit? Si enim, inquiunt, pars est officii sacerdotalis, qua in re sumimus Sacerdos ejus typum gessit? At quorsum splendidissimus ille Sacerdotis ornatus, quo coram Deo comparuit, nisi ut vestis justitiae Christi esset umbra? Hinc legimus, Sacerdoti Jehoschua non tantum vestes sordidas in signum peccatorum translatorum detractas, sed novas insuper ei datas, ac Cidrim velut coronam impositam fuisse, Zach. 3, v. 4, 5.

Tantum de satisfactione Christi. Intercessio ejus in statu humiliationis est, qua Christus deprecationes & supplicationes non sine gemibus & lacrymis apud Patrem pro nobis obtulit.

Exemplis plena est historia Evangelica, quæ Christum etiam integras noctes precando transgisse testatur. Imprimis autem munere hoc fatus est Passionis suæ tem-

pore. Johan. 17. & Hebr. 7, 5. Qui in diebus carnis sua deprecationes & supplicationes apud eum, qui ipsum servare poterat à morte, cum clamore valido & lacrymis obtulit.

CANON.

*Christi intercessionem annibilant, qui alios
prater ipsum Mediatores intercessionis, ut vo-
cant, querant.*

Pontificii distinguunt inter Mediatorem Redemptionis & Mediatores Intercessionis. Atque posterius hoc officium Sanctis demortuis tribuunt. Verum non minore sacrilegio intercessionem cum secundariis intercessoribus, quam sacrificium ejus cum secundariis Sacerdotibus communicant. Et cum non tantum inter-

cessione, sed etiam meritis, Sanctos nobis prodesse fingant, corruit ipsorum distinctio; siquidem redemtionis quoque gloriam inter Christum & Santos dividunt; dum ipsorum meritis velut succedanea opera nostrorum peccatorum sordes purgari, defectumque suppleri fingunt.

Haec tenus de Sacerdotali officio. Regium officium in humiliationis statu administravit, Ecclesiam Verbo & Spiritu sic congregando & conservando, ut nihil externæ Regiae Majestatis in ipsa apparuerit.

CANON.

Falso Iudei corporale & terrenum Messie Regnum somniant.

Esa. 42,2. *Non vocifer-
biur, neq; attoller se, neque
facies ut audiatur vox vox
sua.* & 53, 2,3. *Affurgi in-
terrena planta coram illo, &
sanquam radix e terra soli-
taria: non est forma ei, neq;
decor;* & quando inuenies
me, non est aspectus cui-

*desideremus eum. Contemnus
& abjectissimus virorum,
doloribus affectus, & famili-
aris morbo, & quasi abscon-
dens faciem a nobis, contem-
nus ita ut non estimemus il-
lum.* Zach. 9,9. *Rex nunc
venit tibi, justus, salute pra-
ecepit pauper & insidet a fratre.*

Q.A.P.

CAPUT XIX.

In quo

De Christi Mediatoris Exaltatione.

SIC actum de Exinanitionis statu. Exaltatio-
nis status est, quo Christus è mortuis susci-
tatus, in cœlum sublatus, ad dextram Dei Pa-
tris exaltatus, & ad summam gloriam elevatus est

CANONIS.

i. Causa exaltationis hujus efficiens, est tota
SS. Trinitas.

ii. Filius tamen Dei, ngl' ὁικορομίαν con-
sideratus, ejus est objectum.

iii. Competit autem exaltatio persone Christi Θεαρθρώπου secundum utramque naturam.

iv. Secundum humanam naturam exaltatus est, depositione infirmatum, quas assumserat; & impietatione donorum, quæ prius non habuerat; corporis enim & animæ tantam perfectionem consequutus est, quantum creatura capere potest, maximam.

v. Secundum divinam naturam exaltatus est, non dignitati alicujus ad eam ngl' sanctius con-
federata accessione, sed Majestatis ejus, quæ pri-
us sub servi forma occultata erat, patefactione.

vi. Exaltationem hanc Christus consequens est obedientia sua, non tanquam merito; sed tan-
quam via & medio.

vii. Finis ejus est testificatio, quod munere
a Patre injuncto, in exinanitionis statu pro-
be defunctus sit; & patefactio potestia divi-

na, qua meritum nobis efficaciter applicat.

Partes seu gradus ejus tres sunt: Resurrec^tio, Ascensio in cœlum, & Sessio ad dextram Dei Patris.

Resurrec^tio, est primus exaltationis gradus, quo Christus, mortis imperio superato, tertio die in ea ipsa carne quam deposuerat suscitus est, ut Deo vivat æternum.

C A N O N E S.

I. *Christus non objec^tum tantum, sed causa efficiens est Resurrectionis sue.*

Rom. 1, 4. Declarato Fili^o | resurrectionem ex mortuis. 1. Dei potenter secundum Spi- | Pet. 3, 18. Mortificatus car- | reū Sanctificationis, per Re- | ne, vivificatus autem Spiritu.

II. *Materia Resuscitationis, est idem corpus, quod crucifixum erat; qualitatibus tamen novis donatum & glorificatum.*

III. *Nec tamen ita mutatum est, ut quantitate ac trinam dimensionem habere desierit.*

Secus nec corpus esset, | tationem homo mansi- | nec Christus post exal- | set.

IV. *Forma in nova & indivisibili unione corporis & animae consistit.*

V. *Etsi miraculosa plane sit Christi Resurrec^tio, falso tamen, corpore suo saxum sepulchro obditum, aut post Resurrectionem clausas jannas penetrasse dicitur.*

Math. 28, 2. Ange- | θυρῶν κακλομένων, clau- | lus Domini devolvit lapi- | sis ianuis, non, per clau- | dem, Johan. 20, 19. Tās | sis jannas.

VI. *Finis Resurrectionis preter generalem supra*

supra dictum, est certitudo nostra quoque Resurrectionis cum à morte peccati, tum à morte corporali.

Rom. 6.1,2, 3, &c. 1. Cor. 15,12, &c.

Ascensio in cœlum, est secundus Exaltationis gradus, quo Christus quadraginta diebus à Resurrectione, in terra versatus, in cœlum ascendit.

C A N O N I S.

i. *Ascendit Christus secundum divinam & humanam naturam: secundum humanam, tanquam objectum: secundum divinam, tanquam causam efficientem.*

ii. *Forma in reali & locali translatione Christi ex hoc mundo, in supremum usq; cœlum translatione consistit.*

iii. *De penetratione corporum hac in parte non anxi laborandum; tum, quia cœlum non solidum, spissum, aut chalybeum corpus est, ut fixerunt Philosophi; tum quia corpus corporis immo Creatura Creatori facile cedere potuit.*

iv. *Doctrina de corporali Christi in terra praesentia, Ascensionem Christi penitus evertit.*

v. *Finis Ascensionis Christi specialis, est certificatio nostra quoque ascensionis triplicis. Prima fidei est & pietatis in hac vita. Secunde anime in morte. Tertia corporis & anime in die novissimo.*

Sessio Christi ad dextram Dei Patris, est summus ille exaltationis gradus, quo in cœlum collocatus, supra omnem potestatem elevatus est.

Eph.

Eph. 1, 20, 21, 22. Collocavit eum ad dextram suā in celis, longe supra omne imperium ac potestū, & potestiam & dominium, & omne nomen quod nominatur, non scilicet in hoc seculo,

sed etiam in futuro. Et omnia subjecit pedibus, et unumque constituit caput super omnia ipsi Ecclesia, qua est corpus ipsius & complementum ejus, qui omnia implet in omnibus.

CANONIS.

I. *Ad dextram Dei sedere, est proximam post Deum potestatem habere.*

Ex Regum more, qui eos, quibus præcipuum post se honorem tribui volunt, ad dextram suam collocant. Psalm. 45, 10. *Collocata est conjux ad dextram tuam.* 1. Reg. 2, 19. Itaque cum venisset Balaam scuba ad Regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Ado-

nia: *Affurgens Rex obvi- am ei, incurvavit se, & sedens in solio suo, apponi- jussit solium maiori Regis, qua sedet ad dextram e- jus.* Matth. 20, 21, *Dic, ut sedeant duo filii mei, unus ad dextram tuam, alter ad sinistram, in Re- gno tuo.*

II. *Christus ut Θεός πων Θ., hoc est, secundum utramq; naturam, sedet ad dextram Dei*

III. *Sic tamen natura humana est exaltata, ut divina non sit exequata. Gloriam accepit omnibus creaturis maiorem, sed glorie essentiali, quam cum Patre & Spiritu sancto communem habet, minime aequalem.*

In hoc summo exaltationis gradu, officio suo fungi Christus non desit:

Prophetico quidem; Ministros donis, olim extraordinarie, per Spiritus sancti effusionem, nunc vero ordinariis mediis instruendo, Evangeliumque per totum terrarum orbem, augustinissimo cum successu, propagando.

Eph. 4, 11. *Dedit alios quidem Apostolos, &c.*

Sacerdotali

Sacerdotali vero; non se ipsum iterum offrendo, aut cum suspiriis & lacrymis ad Patris genua se provolvendo: sed cum satisfactionis plenissimæ meritis, coram Patre pro nobis comparendo, eamq; nobis efficacitez applicando

Ps. 110, 4. *Furavit Iehova*
uia, non penitabit eum: tu
Sacerdos es in aeternum, se
cordus ordinis Melchisedec.
Heb. 9, 24. *Non in manu fa-*

ctum sacrarium ingressus est
Christus, quod sibi exemplar
vero sacrario respondens: sed
in celum ipsum, ut appararet
nunc in cunctu Dei pro nobis

Regio deniq; non solum triumphari Ecclesie
præsidendo, sed militarem quoq; congregando,
conservando, protegendo, hostesq; debellando.

Psal. 110, 1. *Dixit Iehova* | *mea, donec posuero inimicos*
Domino meo, sede ad dextram | *tuis scabellum pedum tuorum.*

C A N O N S .

1. *Regnum hoc Christi, non est essentialie illud,*
quod ab eterno cum Patre & Spiritu sancto ob-
tinet; sed personale, donativum & ecumenicum,
quod tanquam Caput nostrum & Mediator a
Patre accepit.

11. *Regnum tamen hoc ecumenicum in ater-*
num administrabit.

2. Sam. 7, 15. *Stabiliam*
soliū Regni ejus usque in
seculum. Daniel 7, 14. Cu-
jus dominatus est domini-
nus perpetuus, qui non pra-
terit. Lucæ, 1, 33. Regni ejus
non erit finis. His dictis
non obstant Patris ad
Christum verba, Donec po-
suero inimicos tuos, &c.
Non enim sensus est, Chri-

stum post ultimum ad-
ventum, non amplius reg-
naturum: sed hoc saltē
indicat, futurum, ut om-
nnes hostes suos vincat.
Particula enim illa, do-
nece, usque dum, & similes,
non sunt exclusivæ tēpo-
ris futuri, sed de illo quo-
que negant & affirmant;
sæpeque idem significant
quod

quod nunquam non aut
nunquam. c. g. Gen. 28, 15. Non deseram te, usque dum
perfecero id, quod loquutus
sum tibi. 2. Sam. 6, 23. Mi-
coli non fuit proles usque in
diem mortis sue. Matth. 2,
25. Non cognovit eam, do-
nec peperisse primogenitum
suum. Matth. 28, 20. Ecce
ero vobiscum usque ad con-
summationem seculi. Nec
officit, quod Regnum Patri
tradidurus, seque Patri sub-
jecturus dicitur, ut Deus su-
cemia in omnibus, 1. Cor.
15, 24, 28. Regni enim tra-
ditio Apostolo non est of-
ficii Regii abdicatio: sed
per Regnum illic intelligi-
tur, prout Scripturæ fami-
liatissima, Ecclesia. Tra-
det igitur Patri Regnum,
quando ipsi totam Eccle-
siam sisteret. Subjectio vero
illa non tollit Regnum
Christi; cum enim Christus
qua Mediator, etiam in
gloria Patri subordinatus
sit, sic erit & manebit

Christus Rex noster, ut
tamen una nobiscum, Patri
se sit subjecturus. At vero,
dices, jam antea Patri sub-
jectus est. Verum id qui-
dem, sed non simpliciter;
nunc enim caput cum Ec-
clesia, sed non tota subji-
citur, tum autem una cum
omnibus Ecclesiaz mem-
bris, adeoque totus Chri-
stus mysticus Patri subjec-
etur. Qnod denique Deus
omnis in omnibus futurus
dicitur, non ita accipien-
dum, ahi non hodieque
omnia in omnibus esset,
aut tum demum regnatus
esset: sed dicitur hoc
more Scripturæ, quo sae-
pienti aliquid pronunciatur,
cum declaratur esse: sen-
tentia igitur est, Cum hoc
in Mundo Regnum Dei
ab hostibus infestetur ac
obscuretur, devictis tamen
hostibus, manifestissimum
futurum, quod Re-
gnum in solidum sit Dei &
Christi ejus.

CAPUT X X.

In quo

De communi ad statum gratie vocatione.

Hactenus de Redemptore Christo, qui causa
efficiens est status gratie. Vocatio ad e-
undem sequitur.

Est autem hæc communis electis & repro-
bis, aut propria solis electis.

Com-

Communis Vocatio est, qua ad statum gratiae seu participationem Christi Mediatoris quivis homines invitantur.

Appellatur etiam Ele^{ctio} | Deut. 7, 6. Populus sanctus
etio totius populi alicujus. | as Jehovah Deo suo te selegit.

C A N O N E S .

I. Ut electio, ita vocatio; alia est ad officium, alia vero ad salutem: atque posterior bujus est considerationis.

Electionis & vocationis | Saule. I. Sá. 10, 34. Videris-
ad officium, exemplu est in ne, quem elegit Jehovah;

II. Causa efficiens bujus vocationis, commu-
niter est tota SS. Trinitas: singulariter vero
Christus Dominus, qui ut diebus Ministerii sui in
hīs terrīs peccatores immedie^{re} quoque, ita nunc
mediantibus Ministeriis Vocabat.

Matth. 22, 2, 3. Simile est Regnum celorum Regi, qui fecit nupicias filio suo: & misit servos suos, qui vocarent vocatos ad nupicias, &c. Marc. 1, 14, 15. Venit Iesus in Galileam, pradicans Evangelium Dei, & dicens, Expli-
cum est tempus & appropin-
quevit Regnum Dei: recipi-
cie & credite Evangelio.

2. Corinth. 3, 20. Itaque nomine Christi legatione fungimur, &c.

III. Materia vocationis bujus nec omnes homines; nec electi tantum sunt, sed quivis ex toto genero humano.

Non omnes vocari, de-
statur tota Veteris Testa-
menti historia; ejus enim tempore Deus, præteritis aliis Gentibus, populum Israëliticum vocavit. Sed & Novi Testamenti tem-
pore, non omnes & singuli vocantur; siquidem per multi de Christo Domino nihil unquam audiverunt. Non electos tantum vocari, testatur luculentus Christi parabola, qua boni & mali

mali invitati, multi item tar autem quivis homi-
vocati, pauci vero electi nes, id est, cujuscunque
dicuntur, Matth. 23, status, conditionis, &
vers. 10, & 14. Vocan- tis, &c.

IV. *Forma vocationis bujus partim in obla-
tione beneficij Redemissionis, partim in pracepto
de ejus acceptatione consistit.*

2.Cor.5,20. *Iraq; nomine conciliamini Deo. Fecit enim
Christi legatione fugimur, & ne qui peccatum non novit,
velut Deo precarie per nos, pro nobis peccatum esset, ut ref-
oramus Christi nomine, re- ficeremus justitiam Dei in eo.*

V. *Finis ejus, est Dei gloria & electorum sa-
lus. Afferitur autem tum gloria misericordiae, in
electis vocationi obtemperantibus, tum gloria
justitiae in reprobis inobedientibus.*

VI. *Vocatio igitur communis primario propter
electos fit; secundario propter reprobos.*

VII. *Utrosque tamen serio & a iunctu regit
vocat.*

De electis dubium nul-
lum est. Reprobos quod
accipiet, et si non vocentur
nam neque seu servandi
proposito, serio tamen vo-
cantur, serio salutis ipsis
promittitur sub condicione
fidei. Nec ideo illis
illuditur, quod gratia cre-
dendi destituantur, sed
quia gratia prima sua
ponto excederunt, &
spontanea quoque mali-

tia salutis media asper-
nuntur. Deus fidem nihil
ominus ab ipsis exigendi
ius habet, eodemque non
minus quam alii credito-
res juste utitur, ut os ip-
sis obturetur, inexcusabili-
les reddantur, Deique
justitia afferatur. Non igitur
ideo eos vocat, ut
illis illudat, sed ne justi-
tiam suam declarat ac
patefaciat.

VIII. *Ex vocatione itaque communi non sta-
tim electio concluditur: tum quia reprobis & elec-
tis contingit, tum quia fit sub conditione fidei.*

Etsi

Et si etiam integra gens electa dicatur, non tamen ideo omnes in illa gente sunt electi. Sicut populus Judaicus electus dicitur, cum tamen plurimi Judaei fuerint reprobi.

IX. Nec ideo omnes sunt electi, quia jubentur credere, se esse electos; non enim id absolute jubentur credere, sed cum exploratione fidei.

2. Cor. 13, 5. *Vos ipsis sum Christum in vobis esse testate, annos suis in fide, nisi reprobi sis. Asperges ipsis probate. Annos fore, ut cognoscatis, vos non agnoscatis vestimentis, sed reprobus esse.*

CAPUT XXI.

In quo.

De Fœderis Gratia.

Vocationis fructus & beneficium, est externa tum fœderis gratiae tum Ecclesie communio.

Externa fœderis gratiae communio est, quia Vocati pro fœderatis & Dei populo censentur.

Analogice tamen, sicut alii Dei populus sunt in rei veritate, alii externa tantum professione.

Fœderis gratiae tum oblatio, tum ob-signatio spectanda.

Oblatio fœderis gratiae est, qua Deus Vocatis promittit, se ipsis in Christo Patrem fore, si filialem præstiterint obedientiam.

C A N O N S.

1. Fœderis nomine non generale illud intelligitur, quod pepigit Deus cum universis creaturis; nec fœdus operum cum primis nostris parentibus initum; sed quod post lapsum, Deus

Deus ex mera sua misericordia nobiscum percussit.

II. Ideo Fædus gratiae, & Testamentum, Διαθήκη, Dispositio nominatur; quia hoc Deus filius suis cœlestem hereditatem destinat, morte Iesu Christi Filii sui interveniente, consequendam.

Hebr. 8, 10. "Oti autem in Diabólo, non in Diabólo sumus: Quamobrem hoc est fædus, quod paciscar, &c. &c. c. 9, 15, 16. Itaque ob id novi fæderis Mediator est, ut morte intercedens ad redemtionem earum prævaricationem, qua fuerunt sub priore Testamento, vocati præmissionem accipiant aeterna hereditatis. Nam ubi Testamentum est, mors intercedet, necesse est, restatoris.

III. Causa ejus efficiens communiter est tota SS. Trinitas, singulariter vero Christus Órdinátor, Angelus ille fæderis.

Malac. 3, 1. Ecce ego & repente veniet in Tommissurus sum Angelum meum, (Joh. Bapt.) qui exequos quatinus, & Angelus fæpediat vitam meam ante me: plum suum Dominus, quem vos delectamini.

IV. Materia fæderis gratiae, sunt pacta utriusque partis, Dei & hominis. Deus promittit se Deum nostrum fore in Christo Domino: Homo repromittit obedientiam fidei & vite.

V. Forma in mutua obligatione consistit. Sic tamen, ut sint relata disjunctio; Dei enim promissio & obligatio est gratuita; hominis vero debita & juris existit.

VI. Finis oblati fæderis idem est, qui Vocationis communis, Dei gloria & Electorum salus.

VII. Subjectum seu objectum fæderis oblati, sunt omnes Vocati, proprietamen soli Electi.

Omnibus quidem vocatis hoc fædus offertur, verum soli Electi fæderis promissionibus fruuntur.

VIII. Ex

vii. *Ex Adjunctis spettanda est fæderis gratie administratio.*

ix. *Administratio hæc temporis respectu distinguuntur, in Vetus, & Novum Fœdus seu Testamentum.*

x. *Vetus Testamentum, est fœdus gratie, administratum tempore Christi exhibendi.*

xi. *Hujus administrationis triplex forma fuit. Prima ab Adamo ad Abrahamum. Secunda ab Abrahamo ad Mosen. Tertia à Mose ad Christum.*

xii. *Inter primam & secundam administrationis formam hoc interest: 1. Quod illa facta sit verbis promissionis, brevissimis illis quidem, sed luculentissimis; ista non promissionem tantum, sed expressam quoque obsequi conditionem habet. 2. Illa sacrificiorum tantum; ista etiam circumcisiois ritum habet. 3. Illa toti humano generi proposita fuit; hæc ad Abrahami posteritatem restricta est.*

xiii. *Inter tertiam vero & duas priores administrationis formas hoc est discriminis, quod tercita perfectior sit ac vere testamentaria quippe non Paschatis tantum, sed quamplurimis aliis mortis Christi typis aucta.*

xiv. *Novum Testamentum, est fœdus gratie, quod administratur Christo jam exhibito.*

xv. *Conveniunt Novum & Vetus Testamentum substantia; utrobique enim idem Testator Christus est: utrobique eadem permissio gratie in Christo: utrobique idem requisitum obedientie fidei & vite.*

XVI. Errant igitur, qui parallelas statuunt distinctiones Veteris & Novi Testamenti; Fæderis operum & Fæderis gratiæ; Legis & Evangelii; utrumque enim Testamentum seu Fædus est gratiæ fædus. Utrinque Lex & Evangelium urgetur.

XVII. Differt autem Veteris & Novi Testamenti administratio; 1. Tempore; quia Vetus Testamentum ante Christum exhibitum: Novum vero Christo jam exhibito administratur: illud ad Christum usque, istud semper durat. 2. Loco seu amplitudine; quia illud tantum populo Israelitico oblatum fuit; istud per totum terrarum orbem se extendit. 3. Claritate; quia promissio-nes gratiæ de Christo clarius in Novo Testamento prædicantur & obsignantur, sublatis typorum & ceremoniarum umbris. 4. Facilitate; quia administratio in Veteri Testamento longe fuit operosior, quam in Novo Testamento. 5. Suavitate; in Veteri enim Testamento frequentius urgetur perfecta Legis obedientia: non quidem exclusis promissionibus Evangelicis; eo tamen fine, ut rigorosa illa obedientia exactione tamquam pedagogo ad Christum quærendum compellerentur. In Novo vero Testamento frequenteres sunt Evangelicæ promissiones, non tamen exclusa Lege, ad novam obedientiam ex regenerationis gratia præstandom, impellente.

XVIII. Paret igitur hinc, quo sensu Novum fædus apud Jeremiam Veteri opponatur.

Jere. 31. 31, 32. Ecce | Fæhova, quibus pangam dies venitri sunt, dictum cum domo Israeli & cum

domo

domo. *Te huic fædus meum.* Non secundum illud fædus, quod pepigeram cum majoribus illorum, &c. & v. 33. Hoc est fædus meum: *indam legem meam mentis eorum, & cordi eorum inscribam.* & vers. 34. Non docebunt amplius quisque amicum suum, &c. & iterum: *Cognoscere me à mi-*

nim ad maximum. In his verbis ad tertiam & quintam differentiam respicitur. Et ad hanc quidem, dum Legis fit mentio tabulis olim lapideis inscripte, deinceps vero cordibus inscribendis: ad illam vero, dum clarioram cognitionem promittit.

CAPUT XXII.

In quo

De Sigillis seu de Sacramentis fœderis gratiae in genere.

O Blationem fœderis sequitur ejus obsignatio, facta Sacramentis, tanquam Fœderis Gratiae sigillis.

Sacramentum est actio sacra divinitus instituta, in qua gratia per Christum fœderatis promissa, à Deo visibilibus signis obsignatur, atque hi vicissim in ipsis obsequium adiguntur.

CANONES.

i. Sacramenti vox, olim de juramento militari, vel de pecunia à litigantibus pignoris loco deposita, intellecta, non incommode in Ecclesia gratiae signis applicatur.

Sacramentis enim, velut iuris; eademque nobis pignora sunt gratiae in fœderis servanda obstringi.

ii. Appellatur quoque mysterium, quatenus hoc rem arcanam & divinam signis seu typis

116 CHRIST. THEOLOGIE

propositam significat. Latior tamen est vox mysterii quam Sacramenti, cum omne quidem Sacramentum sit mysterium, sed non omne mysterium sit Sacramentum.

III. Sacramentum proprie loquendo, pro integra actione tam signum quam signatum complettante; synecdochice vero pro signo tantum sumitur.

IV. Priore modo sumtum jam definitum est. Posteriore modo intellectum, definitur, Visibile signum invisibilis gratia.

V. Causa efficiens princeps est communiter rotas SS. Trinitas, singulariter vero Christus, Angelus ille Fæderus.

VI. Instrumenta quibus Sacraenta administrantur, sunt Ministri legitime vocali.

VII. Instrumentum, quo Sacraenta efficiuntur, seu, quo signa consecrantur, est Verbum Institutionis, duabus precipuis constans partibus, precepto de legitima Sacraenti administracione & perceptione, & promissione de ejus fructu & efficacia.

VIII. Verbum Institutionis non substantiam aut qualitatem elementorum, sed usum tantum mutat: idque non arcaña quadam vi ipsis verbis inherente, ut fingunt Pontificis, sed Dei ordinatione.

Ut lapis Magistratus ordinatio (ut inquit Aug.) ad elementum, fit Sacramentum, manente elementi substantia & qualitate, mutato usum ecedente Verbo (ut inquit communi in sacrum.

IX. Falso quoque docent, intentionem Ministri

strictam præcise requiri, ut nisi bac ad sit, nullum sit aut fiat Sacramentum.

Nisi enim à Dei potius institutione Sacramentum, latio eripietur misericordia conscientiis, quibus ignotæ sunt quæ à Ministri intenduntur. Ministri, rem sacrâ administrantis, cogitationes.

x. Inepte quoque opponunt Verbum concionale & Institutionis; non enim realiter, sed ratione tantum differunt, cum concionib[us] aliud sit, quam Verbi explicatio. Verbum igitur institutionis ad Sacramenti essentiam; Verbum vero concionale, ad modum administrandi pertinet.

xii. Materia Sacramenti externa & terrena, est visibile signum seu elementum.

xiii. Materia interna & cœlestis, est res significata, Christus nimirum cum omnibus beneficis.

xiiii. Forma externa in legitima tum administratione, cum participatione Sacramenti juxta Dei mandatum, confitit.

xv. Forma interna posita est in analogia signi & rei signatae.

xvi. Unio itaque signi & signatai, non est quæcumq[ue], seu localis, sed & genericus, quatenus signum rem signatam representat, & exhibito signo à Ministro, res quoq[ue] signata datur fidelibus à Christo.

xvii. Nec tamen præsentiam Christi, ejusque corporis & sanguinis in actione sacramentali negamus; præterquam enim quod præsens sit divina sua persona & Spiritu suo S. præsens quoque est corpore & sanguine suo, non localiter, sed sacramentaliter.

Præter localem præsentiam triplex alia datur: I, Symbolica; quando res menti humanæ representantur symbolo aliquo: ut res verbo seu voce; homo imagine. II, Præsentia spiritualis; quando rem spiritualem, non præsentem, fide nobis representamus: qualiter Abraham sibi præsentem fecit, & vidit diem Christi, Jo-kan. 8, 56. III, Præsentia virtutis; quando quod loco distat, præsens est efficacia: ut Sol. Tres hi modi præsentiaz in Sacramentis concurrunt. Præsens enim nobis est corpus & sanguis Christi:

1, Symbolice; quatenus repræsentatur exter-
no symbolo. 2, Spiritua-
liter; quatenus fide cor-
pus & sanguinem Christi,
cum ejus merito, nobis
applicamus. 3, Virtute;
quatenus fructum ejus per
fidem in cordibus nostris
percipimus. Primus gra-
dus sacramentalis præ-
sentiaz etiam infidelibus
competit, secundus & ter-
tius non nisi fidelibus. Ita-
igitur corpus Christi, lo-
cali præsentia, tam longe
distet à symbolo, quam
celum à terra, manet ta-
men præsentia sacramen-
taliz. Præsentia non oppo-
nitur distanz, sed absenz.

XVII. Nec ideo Sacra-
menta vacua signa
sunt, quod symbolum & res significata locali-
ter non sint unita; manent enim nihilominus.
1, Signa significantia. 2, Exhibentia. 3, Ap-
plicantia. 4, Obsignantia.

Quatuor hæ species
signorum probe sunt ob-
servandæ, contra eos qui
elamitant, nos vacua in
Sacramentis signa habe-
re. Signa igitur aut signi-
ficantia tantum sunt, ut
imago picta hominem sig-
nificat; aut exhibentia
quoque, ut sceptrum, cla-
ves & similia, quibus ex-
hibitit, potestas Regia,

aut facultas ingrediendi
domum conferunt; aut
applicantia insuper, sicut
promissio Dei de con-
servandis 144000. cuique ab Angelo, signo in
fronte notato, applica-
tur, Apocal. 7, 3. aut
obsignantia denique, qua-
lia sunt arrha, sigilla &
similia. Jam vero hi qua-
tuor gradus in Sacramen-
tis

dis concidunt. Primum dante rem signatam. Tercium extrema symbola corpus Christi ejusque sanguinem significant ac representant. Secundo, una cum signo exhibetur quoque res signata; non tamen in signo, sed in actione sacramentali, exhibente Ministro signum, Christo vero Domino 4, 11.

XVIII. *Ex unione & relatione rei signatae cum signo filii loquuntur seu phrasis sacramentalis, qua de signo res signata predicatur: in quo loquendi modo, non tam exprimitur, quid externa signa in se & sua natura sint, quam quid significant.*

Genes. 17, 10. Circumcisio (phrasi sacramentali) sedes nominatur; & vers. 11, proprium signum foderis. Exod. 12, 11. Agnus Pascha, hoc est transitus, appellatur quem locum ab Adversariorum exceptionibus vindicant parallela dicta. Luc. 22, 1. Veni dies alborum, quo portebas matrem Pascha. & vers. 8. Profeti parate nobis Pascha, ut vescamur. & vers. 11. Ubi est adversarius, ubi Pascha cum meo Discipulis edam? & vers. 12. Illuc parate Pascha. & vers. 15. Desideravi vobis scum aders hoc Pascha. Huc faciunt omnia illa loca,

quibus sacrificiis expiatio, & aqua seu ablutionibus purificatio tribuitur. Item, quibus nomen Iehova arce ant Hierosolyma tribuitur. Psalm. 47, 6. Ezech. 48, 35. Similia testimonia in novo Testamento sunt, Matth. 26, 26, 27, 28. Edentibus autem eis, accepit Jesus panem, & cum biberet, fregit, deduque Discipulis, & ait, Accipite, comedite, hoc est corpus meum: & accepit poculum ac grains altis, dedicis eis, dicens, Bibitis ex eo omnes. Hoc est enim sanguis Novi Testamenti, &c. Vide parallela loca apud

Marcum, Luc. &c 1. Cor. 11. puritatem, &c. Imo id ipsum in aliis quoque quam sacramentalibus signis videtur: ut Genes. 41, 37. Septem vacca, sunt septem anni: id est, typi & figuræ septem annorum. Apoc. 17, vers. 9. Septem capra sunt septem montes. & vers. 12. Decem cornua sunt decem Reges.

Sic 1. Cor. 10 4. Petra vero erat Christus. Eph. 5, 26. Ut Ecclesiam sanctificaverit, postquam eam purgasset lavacro aqua. Coloss. 2, 12. consecratio cum eo per Baptismum. Hebr. 9, 13. Nam si sanguis taurorum & bocorum & cimini juvenca aspergens inquinatos sanctificat ad carnis

xix. Loquendi hæc ratio, Metonymia sacramentalis, rei signatae pro signo, nominatur. In attributo vero, an in copula tropus esse dicatur, non multum interest; et si enim tropus statuatur in attributo, causa tamen seu fundamentum tropi est in copula.

Subjectum & attributum materialis causa sunt simplicis enunciationis: copula vero affirmata vel negata, formalis ejus pars est, per quam vera aut falsa, propria aut figurata existit; quoties enim disparata per copulam conjunguntur ac affirmantur, falsa est enunciationis, aut tropica. Sed es igitur tropi est in prædicato, sed causa ejus est in copula. Cum igitur copula est in hac enunciatione, Hoc est corpus meum, disparata conjungat panem nimis & corpus Christi, necesse est falsa statuatur enunciationis quod circa blasphemiam Christum.

dici nequit) aut tropica. Plana agitur est talium enunciationum interpretatione; Panis est corpus Christi, i. e. Sacramentum Corporis Christi. Circumcisio est fœdus Dei, i. e. signum seu sacramentum fœderis. Septem bœves sunt septem anni, hæc est, figuræ septem annorum. Sic agitur lavacro purgari dicimus sacramentaliter, quatenus Baptismus seu lavacrum est sacramentum purgationis. Sic sacramentaliter sacrificia veteris Testamenti expiare dicebantur, quia typi fuerunt expiacionis per

xx. *Finis Sacramentorum est fæderis gratie ob-signatio.*

xxi. *Effecta Sacramentorum non sunt Justificatio aut Sanctificatio, tanquam ex opere operato, sed utrinusque beneficii confirmatio & ob-signatio.*

Res manifesta est ex exemplo Abrahami, qui prius quam circumcisus esset, justificatus erat, Rom. 4, 11. Falso igitur Pontificum asserunt, Sacramenta insita quasi vi ex opere operato remissionem pec- catorum & similia beneficia conferre. Loca autem Scripturæ, quibus de Sacramentis talia prædicantur, ut supra ostensum est, per sacramentalē metonymiam sunt exponenda.

xxii. *Sacramenta communia sunt omnibus fæderatis, quoad signa; propria vero elettis, quoad rem signatam.*

xxiii. *Sacramenta ad salutem necessaria sunt, non simpliciter & absolute, tanquam prima salutis causa; sed ex hypothesi, quatenus media sunt salutis ordinaria; Christi præcepto usurpanda.*

Hinc Bernardi regula: *Non priusio, sed contenitus damna.*

xxiv. *Verbum & Sacramenta conueniunt substantia; idem enim sigilla ob-signant, quod Testamento promittuntur. Differunt autem: 1, Quod Verbum auditu, Sacramenta visu percipiuntur, adeoque Sacramentum sit Verbum visibile. 2, Quod Verbum Evangelii generale sit: Sacramento vero promissiones Evangelice cuique fidem applicentur. 3, Quod Verbo ordinarie fides excitetur; Sacramentis confirmetur.*

Sacramenta Veteris aut Novi Testamen-
ti sunt.

Veteris Testamenti primaria & ordinaria
duo erant, Circumcisio, & Agnus Paschalis.

De his in doctrina de Lege Cœrimoniali actum est.

Novi Testamenti duo sunt, Baptismus, &
Cœna Domini.

C A N O N E S .

I. *Sacramenta Veteris & Novi Testamenti
conveniunt re significata quoad substantiam,
Christum videlicet cum beneficiis, qui omnium
Sacramentorum nucleus est.*

Heb. 13, 8. *Iesu Christus clavis ab iacio mundi; ne-
heri, hodie id est, & in seculi- pe Sacramentaliter, sub
Li. Apoc. 13, 8. Agnus ma- sacrificiis & Agno Paschali.*

II. *Respondet quinetiam analogice Baptismus
Circumcisio, & Cœna Domini Agno Paschali.
Ut enim Circumcisio Sacramentum fuit initiati-
onis seu unctionis in fœdus & regenerationis seu
spiritualis circumcisionis; ita Baptismus. Et ut
Agnus Paschalis sacramentum fuit spiritualis
nutritionis; ita sacra quoque Cœna: Hinc
sacra Cœna ultima Paschalis celebrationi suc-
cessit.*

III. *Differentia Sacramentorum Veteris &
Novi Testamenti consistit 1, In signis exter-
nis. 2, In modo significandi; illic enim signi-
ficabatur Christus exhibendus, hic exhibitus.
3, In numero; prater Circumcisionem enim &
Agnum Paschalem alia quoque habuerunt: nos
prater Baptismum & sacram Cœnam nullum.*

4, In

4. In amplitudine; prout fædus quoque novum non ad unum tantum populum se extendit. 5. In durazione; illa enim tantum ad primum Christi adventum, hec ad finem mundi durant. 6. In claritate.

IV. Falsa autem est differentia, quam Pontificii fingunt. 1. Quod Sacra menta Veteris Testamenti fuerint typi Sacramentorum Novi Testamenti. 2. Quod Sacra menta Veteris Testamenti gratiam justificantem tantum adumbrarint, nostra vero ipsum corpus spiritualium bonorum in se realiter habeant.

Primam differentiam ut nostra significant. Altera differentia itidem falsa est; utrobiq; enim Christus cum beneficio suis res Sacramenti est & nucleus. Potius inter Sacra menta veteris fæderis & Christum hæc differentia est, quod illa bonorum spiritualium umbra fuisse, quorum corpus Christus, Coloss. 2, 17.

V. Nee ideo Sacra menta Novi Testamenti antiquis non sunt praefantiora; quod gratiam justificantem, non ex opere operato conseruant: manent enim prerogativa illorum tertio canone expressæ, imprimis secunda & sexta.

Objicere hie solent, clari- riora fore Sacra menta Ve- teris Testamenti, nisi hanc differentiam (ab ipsis con- ficiam) agnoscamus; agni- enim meditatione clarius

morte Christi repre- sentari, quam pane Eucharistico.

Verum sciendum ante omnia, qua in re claritas Sacramenti consistat: utique non in signis tantum

externis, sed in verbo sacramentali. Jam nonne clarissima sunt hæc verba, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradidimus. Hoc est sanguis meus, qui pro vobis funditur.* Nihil tam aperte de Christi morte in agni institutione. Deinde, falsum quoque est, agni mastationem clarius signum

esse, cum quia longe plures & obscuriores ceremoniæ agni mastationi adjectæ sunt; tum, quia fractio panis, fusio vini, & utrinque perceptio, fractionem corporis Christi & fusionem sanguinis, nec non utriusque participationem, clarissime representat.

VI. Duobus Novi Testamenti Sacramentis perperam accensent Pontificis, Confirmationem, Pænitentiam, Extremam Unctionem, Ordinationem Ministrorum, & Matrimonium.

Ad Sacramentum tria requiruntur: 1, Ut sub fædere gratiæ divinitus sit institutum. 2, Ut habeat externum symbolum a Deo ordinatum. 3, Ut annexa quoque ei sit promissio gratiæ. Jam vero hæc tria tantum in Baptismum & Sacram Coenam, in nullum vero reliquorum competit. Confirmationis Papistis ritus est, quo Episcopus, seu Suffraganeus, baptizato, de Religione ac capitibus illius præcipuis interrogato, chrisma illimit, imposito lanteo, non ante terrium diem, a testibus, amovendo, eique in rei memoriam alapam infligit, ut copiose ei suppeditetur Spiritus S. contra Diaboli tentatio-

nes. Verum ubi in Scripturis istius Sacramenti seu ceremoniarum institutio: s. ubi promissio? Verius hoc Papæ extematum quam Sacramentum dixerimus, & characterem illum, quo bestia suos in fronte notat, Apo. 13, 16. ut ex eo manifestum est, quod Sacramentum hoc impie Baptismo preferant; aperte enim docent; Confirmatione Baptismū perfici, & in ea ubiorem esse Spiritus S. donationem, quam in baptismo, cumque Baptismum quivis Pastor aut Presbyter, imo idiora quoque aut mulier administrare queat, confirmationem a solo Episcopo aut Suffraganeo peragi debere. Pænitentia-

Sacramentum ipsis est, quo lapsi post exploratam respicientiam, à Sacerdote seu Ministro absolvuntur. Et vero agnoscimus, & conscientiam lapsis praecipum esse, & potestatem absolutionis Ministris datum; namvis illi longe aliam Penitentiam & absolutionem singant, ut infra patebit; interea tamen nullum exterum symbolum divinitus est ordinatum, quod promissionem habeat. Nec, ut inepit singit Bellarminus, haec verba, *Absolvo te, symboli loco esse possunt. Unctio extrema ipsis Sacramentum est, quo Sacerdos hominem de vita desperantem, peccata confessum & absolutum, recitatis prius litanis, iis corporis partibus, quæ sedes sunt quinq; sensuum, oleo olivæ benedicto ungit, ut convalescat, si ad salutem ejus expedit, & abstergantur peccata, post alia Sacraenta accepta, residua. Promisit quidem Christus Discipulis, si agrotis manus imponuerint, figurum ut melius habeant, Marc. 16, 18. Præcipit etiam Jacobus, ut agroti successoris senioribus impositis manibus & premisis pretibus, ungan- tur. Verum haec extenua-*

non fuerunt sacramenta, sed ritus miraculis, libertatem, adhibiti, qui una cum miraculorum donis exspirarunt. Nihil igitur similitudinis, cum unctio ne illa, habet extrema unctio; ut enim de magico exorcismo, quo oleum consecratur, nihil dicam, certum est Apostolorum tempore non solum mortuatos (ut fit in Papatu) sed quovis agrotos unctos fuisse. Ordinatio ipsis Sacramentum est, quo solus Episcopus vel Suffraganeus, Ministro manus imponit, eique solennibus verbis librum, patinam, baculum pastoralē, &c. adhibitis etiam unctionis & rasuræ ceremoniis, tradit, characteremque indelebilem imprimit, ad conferendum gratiam iustificantem, qua potestatem clavum recte exerceat. Et si autem ordinatio Ministrorum impositis manus & adhibitis precibus, Apostolorum exemplo, fieri possit; adiaphora tamen est manus impositio. Ceremonia vero Papistarum pacem Iudaicas sunt; ut unctio: partim Æthriæ, partim expressæ proibita, Levit. 19, 27. Conjugium gratiani se- ris Sacramentum non est,

tum quia ante lapsum institutum, tum quia federatis cum non federatis commune est. Interim non negatur, connubium imaginem quādām esse connubii spiritualis cum Christo. Si vero ideo Sacramentum esset, tum tot Sacra menta farent, quot parabolæ

CAPUT XXIII.

In quo

De Baptismo

Baptismus est primum novi fœderis Sacramentum, in quo, electis in Dei familiam receptis, externa aquæ aspersione, peccatorum remissio, & regeneration per sanguinem Christi & Spiritum sanctum obligatur.

C A M O N N S.

1. Baptismi vox Immersionem & Afferse-
mentum significat, & ex consequenti Ablutionem.

Asspergionem significa-
re pater ex Marc. 7, 4.
Et à foro tunnus, nisi
loss fuscus (scilicet
mysticus) non edens.

11. Quatuor Baptismi appellations hic con-
federande. Baptismus fluminis seu aquæ, (a)
Luminis seu doctrinae, (b) flaminis seu donorum
Spiritus sancti, (c) & sanguinis seu marty-
rii. (d)

(a) Matth. 28, 19. Ego | Ministerium tuum doctri-
baptizo te aqua. (b) Matth. | na-tum Baptismi) unde
23, 25. Baptisma. Io- | erat ? & Acto. 18, 25.
niss. (i. e. totum ejus | Apollo monachum sciebat Ba-

peñsum Johannis. (c) Actor. 1. 5. *Vos baptizabi-* | Math. 20, 22. *Potestis
mini spiritu sancto. (d) baptizari?* baptisare, quo ego baptizor.

III. *Causa efficiens princeps, est Christus Dominus; Instrumentalis vero, est Minister legitime vocatus.*

IV. *Baptismum igitur a privato aut a muliere administratum (ut sit in Papam) ratum non habemus.*

Si enim in terrena re- | cit: quanto minus cor-
publica nullo loco habe- | ruptio talis Christo pla-
tur, quod privatus quis- | cebit in Ecclesia sua?
piam citra mandatum fa-

V. *Materia ejus externa, est aqua: Oleum vero, sal, sputum, & que alia huius elementa a Pontificiis adjunguntur, ad profanationem potius, quam administrationem Baptismi faciunt.*

VI. *Materia interna, est Christus, cum mortis sepulture & resurrectionis, aliisque beneficiis.*

VII. *Forma ejus externa, partim in actionibus, partim in verbis consistit.*

VIII. *Actio est aspersio aqua, que loco immersionis usurpatur.*

Immersio & emersio il- | in frigidioribus locis af-
lustre symbolum fuit se- | spersione adhibemus, qua-
pultura & resurrectionis | in familiis quoque domes-
Christi: teneret autem sta- | tis baptizandi. Aposto-
tis infantilium ratione habita | los usos esse credibile est.

IX. *Trina aspersione, an unica res perag-
atur, non magni interest: modo absit supersticio;
& non guttacim aut digito saltem, sed ita res-
peragatur,*

peragatur, ut symbolum aspersionis aut ablutionis respondeat.

x. *Verbum*, quo Baptismus administrandus est, institutione Christi, imprimis autem formulibus illis, Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, comprehenditur.

xi. Repugnat Baptismi forma, tum lingue peregrina seu Latine in Baptismi administratio- ne usus, tum aquae superstitionis consecratio & exorcismus.

xii. Forma interna, in analogia aspersionis & remissionis peccatorum, nec non regenerationis seu sanctificationis consistit.

Baptismus hac in parte Legalibus aspersionibus respondet, quibus ipsis quoq[ue] remissio peccatorum per Christi sanguinem adumbrata fuit. Aqua quin-

etiam a sordibus abluens & plantis humorē suppeditans regenerationis rationem adumbrat, qua peccato mortui, vivimus justitiae. Vide Rom. 6, 1, &c.

xiii. Finis Baptismi, preter ceteros ei cum S. Cena communis, est receptionis, seu inscriptionis in familiam Dei, & regenerationis obsignatio.

xiv. Baptismi subiectum sunt omnes fæderati, etiam infantes illorum qui fæderorum numero censemur.

Nititur hæc regula, 1, mandata & baptis, utique mandato Christi. Matth. 1, 14. Sinite puerulas, & ne prohibebet eos ad me venire. Quos Christos sibi adduci vult, eos a baptismo亟re minimo decet. Emphatice sunt in hoc loco, & Luc. 28, 13, vocabula.

infantes designantia. 2, Ratione a Christo addita, Matth. 19, 14. Talum est Regnum Celorum. Ad quos pertinet Regnum. Celorum & sordus gratiae, iis quoque debetur Sigillum fæderis. Atque ad infantes quoque

quoque pertinet hoc se-
dus. Gen. 17, 7. Ego Deus
tuus, & seminosis tui. Actor.
2, 30. Vobis & liberis ve-
stris facta est promissio. 3.
Analogia circumcisionis,
que Sacramento initiati
quoque sunt infantes. 4.
Exemplo Apostolorum,
qui integras familias bap-
tizasse leguntur. Act. 16.

15, 33. Quidam autem incep-
tis regula illa, 2. Theiss. 3,
6. Si quis nolit operari,
non edito, infantibus ac-
commodaretur: tam in-
false Anabaptista loca
Scripturæ detorquent in
costrariam sententiam,
quibus adulatori prius
doceri jubentur & quam
baptizentur.

XV. Infantes fidem non secus ac rationem
babent: et si non in fructu, tamen in semine, &
radice; et si non actu secundo, tamen actu primo;
et si non operis externa demonstratione, tamen
Spiritus S. interna virtute.

XVI. Alia vero infidelium eorumque infan-
tum ratio est, qui ne quidem ex altero parente fi-
deli nascuntur: bi prius baptizandi non sunt,
quam ad annos discretionis pervenerint & fidem
testati sint.

XVII. Baptismus campanum borrenda est
Baptismi profanatio, cum abominabili idololatria
conjuncta.

XVIII. Ut natura ordine prius est nasci quam
pasci: ita prior est Baptismus Cœna Domini.

XIX. Baptismus semel suscepimus, si essentialia
Baptismi servata sunt, non iterandus est.

Hac de causa Ecclesia respectu, qui admisceret,
nostra Baptismum in Pa-
patu administratum, ra-
tum habet. Non abusus
sed quod infans in nomen-
SS. Trinitatis baptizatus
sit.

XX. Necessarius est Baptismus non absoluto,
sed ex Christi precepto: nec talis fingi potest ne-
cessitas.

cessitas, propter quam infantes aut ab alio, quam a Ministro baptizari, aut si sine Baptismo descendant, Beatorum numero excludi debeant.

xxi. *Baptismus Christi & Johannis re ipsa idem est.*

Pontificii Johannis Baptismum a Deo institutum negant, contra apertissima testima nia, Matth. 21, 15. Luc. 3, 2. & 7, 30. Joh. 1, 33. Nec obstat, quod Johannes inter suum & Christi Baptismum distinguat, Marci 1, 8. Ibi enim non opponitur Baptismus Baptismo, sed comparatio instituitur inter partes Ministri in Baptismo administrando & Christi; illius enim est dare symbolum, hujus vero, dare

rem signatam. Dicunt eos, qui a Johanne baptizati sunt, rebaptizatos esse, Act. 19, vers. 1, & seqq. Si rebaptizati sunt ab Apostolo, necesse est ab amulo quodam Johannis non recte baptizatos fuisse. Nec tamen ex rectu illos rebaptizatos esse colligitur: verba enim illa v. 5, non sunt Lucce de Paulo, sed Pauli de Johanne & discipulis ejus. Nihil igitur facit hic locus vel Papistis, vel Anabaptistis.

CAPUT XXIV.

In quo

De Sacra Coena.

Sacra Coena est alterum Novi Testamenti Sacramentum, in quo Christianis adultis, panis & vini usu a Christo mandato, spiritualis participatio corporis & sanguinis Christi ob signatur.

CAPUT XXV.

i. *Sacra Coena metonymice Eucaristia, Synaxis, Mensa Domini, Novum Testamentum; & synecdochice Fractio panis appellatur.*

ii. *Cause.*

ii. *Cause ejus efficientes eadem sunt quae Baptismi.*

iii. *Materia ejus externa seu signa, sunt Panis & Vinum seu Poculum Domini.*

iv. *Mutila igitur Caena est, ubi non utriusque symbolo locus est: nec calix laicis sine sacrilegio eripi potest.*

Matth. 26, 27. *Bibite ex eo nis Christi est: & c. 11, 36.*
*omnes. 1 Cor. 10, 16. Poculum Quotiescumq; ederis panem
 benedictionis, cui benedici- & poculum hoc biberis,
 mus, nonne cõmuni sanguis mortem Domini annunciasse*

v. *Materia interna, est Christus cum tota scisfactiōne & merito suo.*

vi. *Ut azymus panis non sine Judaica super-
 stitione usurpatur, ita numularii panes Papane
 superstitionis sunt reliquia.*

vii. *Forma ejus externa in actionibus &
 verbis consistit.*

viii. *Actiones sunt, Panis fractio, & Vini
 fusio, utriusque signi distributio, & perceptio ma-
 tri & ore facta.*

ix. *Verbum est, tum tota institutio d' Xapi-
 siar, mandatum, & promissionem complectens,
 tum imprimis promissio.*

x. *Impie igitur statuitur, quatuor verborum,
 Hoc est corpus meum (quibus ramen quintum,
 enim, inserunt) submissa demururatione, unico
 spiritu & Sacerdotis intentione, facta, panem in
 corpus Domini converti, manentibus tantum ex-
 ternis accidentibus panis.*

xi. *Forma interna in analogia signi & figura-
 ti consistit: qua pane & vino, corpus & sanguis
 Christi,*

Christi, velut cibus & potus spiritualis; fractione vero panis & fusione vini, corporis ipsius fractio & crucifixio ac sanguinis effusio; utrunque denique distributione & perceptione, mortis Christi applicatio significatur.

XII. *Fractio panis non est res adiaphora.*

Hac quippe Christus ipse usus est: Hanc usurpandam demandavit, dicens, *Hoc facite.*; hanc ipse explicavit, addens, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Ab

hac S. Cœna nomen habet. Hac denique Ecclesiæ unio designatur. 1. Corinth. 10, 17. *Umus panis, unum corpus, nulli unus;* nam omnes unus panis sumus participes.

XIII. *Verba, Hoc est corpus meum, neque de transubstantiatione, neque de consubstantiatione intelligi possunt: sed sensus est, Hoc (panis nimirum) est sacramentum corporis mei.*

Pontifici hæc verba sic interpretantur: Quod sub specie panis continetur, est corpus meum: Lutherani, i. e. cum, sub hoc est corpus meum. Nostræ interpretationis ratio superiori capite explicata est. Absurdum esse dicunt, in Testamento phrases tropicas, quippe obscuras, usurpari. At 1, *Falsa est hypothesis ipsorum, quod tropicæ phrases, statim obscuræ quoque sint;* sepe enim tropis ad illustrandum utimur. 2, *Æque falsum est,* in Testimentis

tropis non esse locum. Contrarium enim docent Testamenta Jacobi, Gen. 49, Mosis, Deuter. 33, Davidis, 2. Sam. 23, Tobit, 4. Mathæi, 1. Macc. 2, 3. Si tropus nullus est in S. Cœna, tum ostendunt, quomodo sine tropo, calix Novum Testamentum, in sanguine dicatur. Dignum est Augustini dictum, quod hic subjiciatur. *Non dubitavimus Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.* Advers. Admant. Manichi. cap. 42.

XIV. *Aliud est dicere, Christum in pane præsentem*

sentem esse; aliud presentiam ejus in S. Cœna afferere. Præsens est Christus Deitate & Spiritu suo. Præsens etiam est corpore & sanguine suo, presentia sacramentali, que est 1. Symboli, non quod præsens sit in pane, sed quod pane tanquam symbolo representetur. 2. Fidei, qua Christum cum ejus merito nobis applicamus. 3. Virtutis & fructus.

xv. Finis S. Cœna, prater alios, proprius est, obsignare spiritualem nutritionem seu conservationem ad vitam aeternam, per meritum mortis & obedientie Christi. Ex qua dependet unio fidelium cum Christo & inter se.

xvi. Intolerabilis igitur abusus est, cum adhabetur ad probandam innocentiam in foro: ad fædera humana firmanda: ad capta & proposita fortunanda, &c.

xvii. Sacra Cœna usus sapienterendum est. Quotiescumque ederis hanc panem, &c. 1. Cor. 11, 26.

xviii. Sacra Cœna à Baptismo non tantum externis Symbolis differt, sed & fine proprio; quia Baptismus spiritualis regenerationis, sacra Cœna vero nutritionis signum est & objecto item seu subiecto; Baptismus enim infantibus quoque, sacra Cœna tantum adultis & probatis debetur; nec non tempore, quia Baptismus semel suscipitur, sacra Cœna vero sapienterendum iteratur.

xix. S. Cœna è diametro repugnat Missa Papistica.

1. Sacra Cœna à Christo institutum est in memoriam Sacrificii Christi. 2. Sacra Cœna Sacra missa peracti: Missa vero

vero Paganis est sacrificium ipsum, quotidie peragendum. Nominarunt quidem Veteres quoque S. Cœnam Sacrificium, verum non expiatorium pro peccatis, sed Eucharistie, & tale, quod conjunctu cum precibus & charitatis operibus, quæ grata sunt Deo Sacrificia. 3, Christus se non in Sacra Cœna, sed in cruce obtulit: at in Missa sua Christum offerri volunt. 4, Christus S. Cœnam pro vivis instituit: Missa etiam pro mortuis celebratur. 5, In S. Cœna corpus Christi jam fuit factum Spiritus S. virtute, non ex pane, sed ex sanguine B. Virginis: in Missa corpus Christi demum cre-

atur a Sacerdote, quinque verborum demurmarione, & quidem ex pane. 6, In S. Cœna verus panis & verum vinum fuit & manuit, nomenque hoc etiam post consecrationem obtinuit: in Missa, si credere fas est, externa tantu elementi species & accidentia manent. 7, In S. Cœna Christi mandato è poculo biberunt omnes: in Missa negatur laicis. 8, In S. Cœna fratio panis facta est in signum corporis pro nobis frangendis: in Missa privata frangitur hostia major in tres partes, primam pro Ecclesia triumphante, secundam pro Ecclesia in Purgatorio, tertiam pro Ecclesia in his terris.

CAPUT XXV.

In quo

De Ecclesiæ visibilis natura.

Hactenus de externa communione fœderis gratiæ: sequitur externa Ecclesiæ visibilis societas, qua omnes vocati pro Ecclesiæ membris habeantur.

Consideratur autem Ecclesia hæc in se aut opposite respectu falsæ Ecclesiæ, & *τομηγενικῶς* sic dictæ.

Ecclesia in se consideratur respectu naturæ suæ & externæ administrationis.

Est

Est igitur Ecclesia visibilis cœtus hominum
Verbo & Sacramentis ad gratias statu vocatorum

CANONES.

i. Ecclesiæ & Synagogæ nomen, idem est
cum Hebreis Kahal & Edah, sed usitatus Chri-
stianorum cœtus Ecclesia nominatur.

ii. Accurate autem vocis distinctio hic ob-
servanda est, ut constet qua de Ecclesia hic agatur.

iii. Cum enim in triumphantem & militan-
tem distinguitur; illa ad doctrinam de gloria sta-
tius pertinet; hæc præsentis est considerationis.

iv. Sed & militans Ecclesia in invisibilem &
visibilem distinguitur.

v. Invisibilis Ecclesia est cœtus tantum ele-
ctorum.

Invisibilis autem nomi-
natur: non quod homines
ad eam pertinentes non
videantur, qua homines; sed quod non cernantur
qua electi: solus enim De-
us novit, qui sunt sui.
2. Timoth. 2, 19.

vi. Hæc ad vocationis specialis doctrinam
pertinet; ex ejus enim propriis effectis, fide,
charitate & similibus, electi, qui sunt Ecclesia
invisibilis, cognoscuntur.

vii. Visibilis vero Ecclesia, est cœtus com-
muniter vocatorum cum electorum, cum repre-
borum.

viii. Nec vero visibilis Ecclesia nomen am-
biguitate sua careret. Proprie enim de catholicæ
seu universalis Ecclesia, per totum terrarum orbē
dispersa; stricte de quavis Ecclesia particulari,
velut Gallicana, Anglicana, Belgica, Helvetica;

præcettissime

strictissime vero de Ecclesia representativa, seu
Pastorum & Seniorum collegio intelligitur.

IX. Causa ejus efficiens communiter, est tota
SS. Trinitas; singulariter, Christus.

X. Materia Ecclesie, sunt tum communiter
vocati & in sedis gratie recepi, tum quaque
infantes in Ecclesia nati.

XI. Nec ergo infantes nondum baptizati, nec
Catechumeni, nec excommunicati, membrorum
Ecclesie numero excludendi sunt.

Prius duo hominum genera ad Ecclesiam per-
tinent, et si non professio-
nis, tamen foederis iure: | ri Ecclesia ejicitur, non
tertium vero genus homi-
num tametsi ex particula-| tamen similiiter ejicitur
ex Catholica.

Contra Pontificios, | predictos excludentes.

XII. Forma Ecclesie in duplii communione
consistit: prior est Ecclesia cum Christo tan-
quam capite; posterior est membrorum Ecclesie
inter se.

XIII. Prior unio in hoc posita est, quod in
Ecclesia non solum Christus tanquam caput emi-
natur, sed non secus ac caput membris vires su-
as communicet.

Ephes. 1, 22, 23. Eum-
que constituit super om-
nia, ipsi Ecclesia, qua est
corpus ipsius & comple-
mentum ejus, qui implet
omnia in omnibus. & cap. 5,

23. Quoniam vir est ca-
put uxoris, ut & Christus
est caput Ecclesie, & is est,
qui salutem das corpori, &c.
Coloss. 1, 18. Estque caput
corporis Ecclesie.

XIV. Ex Ecclesia igitur monstrum faciunt,
qui alind prater Christum, Ecclesia visibilis uni-
versale caput statuunt.

Ut non ~~divisa~~ est Ecclesia, sic nec ~~modulata~~ est. Ihius corporis unum est caput, nisi monstrum sit. Nec quia Ecclesia visibilis est, ideo visibile caput in terris habet: proprio enim Ec-

clesiae membra soli electi sunt. Etsi igitur visibilis sit ratione externæ administrationis; invisibilis tamen est ratione electorum, & unionis illorum cum Christo.

xv. *Posterior unio membrorum aut particulærum quoque Ecclesiæ inter se, in unitate professionis, fidei, & charitatis consistit.*

Ephes. 4,4,5,6. *Unum est corpus & unus Spiritus, sicut & vocati estis in unam spem vocacionis vestra. Unus*

Dominus, una fides, unum Baptisma. Unus Deus & Pater omnium, &c.

xvi. *Finis Ecclesiæ summus, est Dei gloria: huic proximus, salus nostra.*

xvii. *Ex adjunctis, cum titulis, cum nota & ius spectandæ sunt.*

xviii. *Titulos quod attinet, Una, Catholica & Sancta dicitur.*

xix. *Unica est Ecclesia Christi, ratione forme jam explicata.*

xx. *Catholica autem dicitur, temporis loci & personarum unione.*

Catholica Ecclesia triplicem significationem habet: 1, Generalissimam, de cœtu omnium hominum, tam Angelorum quam homi-

num. 2, Specialiorem; de cœtu omnium electorum hominum. 3, Specialissimam, de Ecclesia militante visibili.

xxi. *Temporis respectu Catholica est, quia inde à mundi principio nunquam penitus defecit, quin esset aliqua visibilis Ecclesia in hac terra.*

Sicut Lux lumen decrescit, substantia tamen in nihilum non redigitur: ita quantumvis Ecclesia lux nunc major, nunc mi-

nor sit, manet tamen Ecclesia & quidem visibilis, non pororum quidem, sed tamen piorum oculis patens.

XXII. Loci & Personarum ratione Catholicæ est, quia nec loco, nec personis est alligata.

Matth. 24, 14, 15. Evan- gelium prædicabatur in uni- versa terra. Act. 10, 34, 35. In veritate competit, Deum

non accipere personam, sed in quavis genere accepimus ei esse quenamvis, qui cum rimet & operetur iustitiam.

XXIII. Sancta est Ecclesia, communiter, vocationis ac fæderis nomine: singulariter vero, respectu electorum, qui sancti sunt in Christo, iustitia imputata & inchoata.

De sanctitate vocatio- nis, inquit Deus apud Moysen, Deut. 7, 6. Populus sanctus es Jehova Deo tuo. De sanctitate imputata &

inchoata, Paul. 1. Corinth. 6, 17. Sed abluti estis, sed iustificati estis, in nomine Domini Iesu, & per Spiritum Dei nostri.

XXIV. Sanctitas inherens Ecclesie in hac vi- ra non est perfecta, nisi Christi respectu, qui per- fectione sua ejus imperfectionem regit, & spe fu- turæ perfectionis.

Ephes. 5, 25, 26, 27. Christus dilexit Ecclesiam suam, & semetipsum exposuit pro ea: ut eam sanctifi- carer, postquam eam pur- gasset lavacro aqua per Ver-

bum. Ut silderet eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejusmo- di, sed ut esset sancta & in- culpata.

XXV. Non igitur ab omni errore Ecclesia im- munis est, ut volunt Papani. Et si enim Catholicæ Ecclesia in fidei fundamento non ita erret ut penitus deficiat, non tamen est extra omnem er- roris

erroris aleam posita; quippe cuius nullum mem-
brum in hac vita perfectum est. Particularis
vero Ecclesia non tantum errare, sed & in me-
retricem degenerare potest.

Hinc Ecclesia Romana, que Apostolorum tempore mulieri Sole amictæ, & coronam in capite ac sub pedibus Lunani habenti similis fuit, adeo degenerasse legitur, ut assimiletur meretrici, Bestie insidenti, Apocalyps. 13, vers. 1, & 17. 1, &c.

XXVI. *Nota Ecclesie visibilis sunt, pura Verbi Dei praedicatio, & legitima Sacramentorum administratio.*

De notis invisibilis Ecclesie supra dictum est, eas ex vocationis effectis pendere; eadem enim notæ sunt Electorum specialiter vocatorum, & Ecclesie invisibilis. Hic vero ex tantum notæ spectantur, quibus Ecclesia visibilis indubie ostenditur. Patet autem, has notas Ecclesie esse ex his testimoniois. Matth. 28, 19, 20. Profeti docere omnes gentes, bu-

pidantes eos, In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæ mandavi vobis. Act. 2, 42. Et anque perducentes in doctrina Apostolorum & communicatione & fratione panis & precibus. Adjungunt nonnulli disciplinam Ecclesiasticam; verum hæc sub duabus prioribus comprehendit 3 nam disciplina Ecclesiastica utriusq; est requisitorum.

XXVII. *Nota ista, quoad fundamentum Religionis, omnibus Ecclesiis equaliter; quoad accidentalia vero, alii Ecclesie magis, alii minus competunt.*

XXVIII. *Non statim igitur propter quemvis errorem aut abusum, de veritate Ecclesie particularis dubitandum.*

Non enim ea requiruntur unico articulo erretur, aut puritas, qua ne quidem in nihil plane abusus in Sa-

eramentorum administratio-
nem irrepat. Dummodo
à cardine salutis, velut
Legis utraq; tabula & fide
in Christū non recedatur.

1. Cor. 3, 11, 12. Nam fun-
damenū aliud nemo po-
test ponere, prater id, quod
positum est, quod est Iesus
Christus. Quod si quis super-
adūcēs super hoc fundamen-
tum, aurum, argenū, la-

pides pretiosos, ligna, fu-
num, stipulam: cuiusque o-
pus manifestum fieri, dies
enim declarabūt; nam per
ignem resegetur, & cuiusque
opus quale sit, ignis proba-
bit. Si cuius opus manebit,
quod superadūcēt, mer-
cadem accipiet. Si cuius opus
excusum fuerit, dampnum
faciet: ipse vero seruabitur, iu-
tamen, ut per ignem.

XXIX. Quindecim Ecclesie notarum à Bellar-
mino recensitarum quādam veræ sunt, nostrisque
congruunt, à quibus tamen longe abest Ecclesia
Romana; alia vero aut ab Ecclesia visibili ali-
enæ, aut false polius quam veræ Ecclesie note,
aut cum Ecclesia non reciproce sunt, quippe nec
soli, nec semper ei competentes.

I. Prima nota ipsi est, Nomen Ecclesie & Christi-
anorum. Verum sepe no-
mina de facto, non de jure,
tribuuntur; unde nullum
firmum argumentum de-
ducitur à nomine, nisi res
ipsa respondeat. Apoc. 3, 1.
Diceris ut vere, sed mortuus
es. II. Secunda est, Anti-
quitas; quæ nec soli Ec-
clesie, nec semper com-
petit. Non soli; quia Mundus,
Cælum & Elementa,
antiqua, nec tamen Eccle-
sia sunt. Non semper; quia
Ecclesia non semper anti-
qua, sed quondam recens
quoque fuit. Vera antiqui-

tas, est primum rei prin-
cipium, quod ut primum,
ita verissimum est. In ge-
nere igitur Ecclesie anti-
quitas inde à Paradiso, in
specie vero, antiquitas Ec-
clesie Apostolice, à Chri-
sti & Apostolorum præ-
dicatione estimanda est.
Jam vero Ecclesia Roma-
na, qualis hodie est, longe
post Apostolorum tempo-
ra exorta est. III. Tertia
est, Duratio diuturna, nec
interrupta: quæ quidem
proprietas est Ecclesie Ca-
tholice visibilis, verum ex
promissione Dei, fidei po-
tius, quā sensui innotescit.

Et

Ecce ut vera antiquitas non est, quæ non à primo principio dependet: ita duratio nulla est, quæ non ab eodem sumit initium. IV. Quarta est, Amplitudo & credentium multitudine: quæ non semper Ecclesiæ competit, ut testatur exemplum Ecclesiæ, tempore primorum parentum, Noachi, Abrahami, &c. Imo à natura Ecclesiæ aliena est, cum major semper sit numerus impiorum. Matth. 7, 13. *Introitio per angustiam portam.* & Luc. 12, 32. *Ne time, pusille greci.* V. Quinta est, Succelio Episcoporum, quæ ipsa quoq; nec semper, nec soli Ecclesiæ tribuitur. Non semper; ut enim in primordiis Ecclesiæ non fuit, ita in fine earum est desirata. Non soli; quia etiam in falsa Ecclesia successio Episcoporum reperitur. Unde successio potius doctrinæ, quam personarum spestanta, & ex doctrina personæ, non ex personis doctrina judicanda est. Non habent hereditatem Petri, inquit Ambrosius, qui fidem Petri non tenent. VI. Sexta est, Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua, quæ quidem vera nota est, sed eadem cum nostris, Verbi videlicet &

Sacramentorum puritate, prout fuit tempore Ecclesiæ Apostolicæ, à qua defecit Romana. VII. Septima est, Unio membrorum cum capite (Papa nimirum) & inter se. Prius lemma falsæ, & non Apostolicæ, sed Apostaticæ Ecclesiæ nota est, quæ adorat Bestiam, Apoc. 13, 12. Posterius non soli Ecclesiæ tribui potest, cum etiam unio Diabolis intercedat, Matth. 12, 8. VIII. Octava est, Sanctitas doctrinæ, eadem cum sexta. IX. Nona est, Efficacia doctrinæ, itidem sextæ, adeoque nostris notis respondens: minime autem conveniens Romana Ecclesiæ. X. Decima est, Sanctitas vitaæ autorum seu primorum Patrum Religionis. Hæc vero sanctitas aut interna est, aut externa. Si interna, non visibilis Ecclesiæ nota est. *Verus Iudas in occulio* est, Rom. 2, 29. *Dens novit suos.* 2 Tim. 2, 19. Si externa, fallax est; cum etiam Diabolus se in Angelum lucis transformet. 2. Coriuth. 11, 14. Unde ex doctrina, non ex vita doctorum judicanda est Ecclesia. Matth. 23, 2. *Qua dicunt, faciatis, qua auem faciunt, ne faciatis.* XI. Undecima est, Gloria G. 2 mita

miraculorum. XII. Duo-decima, Lumen Prophe-ticum. Atque miracule-rum & Prophetarum dona extraordi-naria sicut sunt, data ad Evangelii confir-mationem, quo propagato ac prædicato inter Gen-tes, evanuerunt. Nlade A-postoli nec miracula alia, nec prophetiam promis-erunt, sed potius prophetarum & miraculorum gloriatio-nem Antichristianæ Eccle-sia notam faciunt, a. Thess. 2,9. Apoc. 13,13. Et Chri-stus ipse, tales se agnitu-rum negat, Matth. 7, 22.

XIII. Decima tercia nota est, Confessio Adversario-rum, Ethnicorum, Judæ-orum, &c. At talium testi-

moniorum tanta autoritas est, quanta ipsorum Adver-sariorum, quorum accessione nihil additur, decessione nihil detrahitur. XIV. De-cima quartâ est, Infelix exitus Ecclesiam oppug-nantum. XV. Decima quin-ta, est Felicitas Ecclesiam defendentiam. Hæc vero tam incerta nota est, ut ne quidem nomen notæ merca-tar. Nescit enim homo ex talibus amore ait odiū, Eccl. 9,3. Quin imo falsa potius Ecclesiae nota exis-tit; certum enim est, Eccle-siae statu ut plurimū in hac vita infelicē ac tristē esse. Joh. 16,20. Amē amē dico vobis, flebitis & lamē tabimi-ni, mundus autē gaudet in-

CAPUT XXVI.

In quo

De Extrina Ecclesie Administracione.

DE Ecclesiae natura hactenus actum est. Sequitur ejus administratio. Hæc ordinaria est, aut extraordinaria. Ordinaria publica est, aut privata. Publica, est Ecclesiastica, vel Politica. Ecclesiastica est, quæ res spirituales tractat. Estque propria personis in Ecclesia publicis, vel integro cœtui communis.

Propria est, quæ à quolibet Ecclesiae Ministro pro vocationis suæ ratione peragitur.

Ministri

Ministri Ecclesiæ sunt, quos Deus plebi Ecclesiasticæ præfecit.

CANONIS.

I. *Nemo Ecclesiæ præfici potest, nisi legitime vocatus.*

II. *Nemo ad Ministerium Ecclesiasticum cogendus est.*

III. *Ministri conjugio non est interdicendum*

I. *Cor. 9, 5. Annen habemus potestatem, sororem uxorem circumducendi, ut & reliqui Apostoli & fratres Domini & Cephas § 1. Tim. 3, 2. Oportet Episcopum ir-* reprehensibilem esse, unius uxoris virum, & vers. 4. Qui domus sua bene preseruit, qui liberos conseruat in subjectione, cum omni honestate.

Ministri extraordinarii sunt, aut ordinarii.

Extraordinarii sunt, quos Deus extra ordinem suscitat, vel ad novum regimen Ecclesiæ instituendum, vel ad vetus collapsum instaurandum.

Tales sub Veteri Testamento erant Prophetæ. Novi vero Testamenti tempore Johannes Baptista; Christus; Apostoli; Prophetæ, h.e. dono Scripturæ interpretandi instructi; Evangelistæ, Apostolorum comites & successori; Pastores Ecclesiæ, & Doctores Scholis præfetti, Ephes. 4, 11.

CANONIS.

I. *Note Ministri extraordinarii fuerunt dona extraordinaria.*

II. *Talia erant, donum Prophetie, Linguarum & Miraculorum.*

III. *Dona illa extraordinaria tamdiu vigerunt, quamdiu Dei voluntas & Ecclesie necessitas serebat, inque sublatis successit Ministerium ordinarium.*

Ordinarii Ministri sunt, qui ordinariis mediis instruuntur & vocantur.

Suntque tum Pastores & Doctores, tum Presbyteri & Diaconi.

Pastores sunt, qui certo gregi præsunt docendo, Sacra menta adminitrando, & invigilando.

C A N O N E S.

1. *Pastoribus omnibus nomen Episcopi cōpetit.*

1. Timoth. 3, 1.

II. *Et si autem in Ecclesiis hic mos invaluerit, ut qui diæcessi particularium Ecclesiarum præfectus erat, Episcopus nominaretur, nemini tamen universalis Episcopi nomen debetur.*

Doctores sunt, qui in Scholis in hoc incumbunt, ut veritas doctrinæ juventuti infilletur, & in Ecclesiis quoque obtineat.

C A N O N .

Inter Pastores & Doctores hoc interest, quod illi Ecclesiæ, hi Scholis præsint; illi movendis, hi docendis præcipue Auditoribus intenti sint.

Presbyteri sunt viri pii & graves, Pastoribus adjuncti, ut illis in iis, quæ ad Ecclesiæ εὐταξιαὶ pertinent, in visitandis ægrotis, in observandis inordinate viventibus, & aliis similibus præsto sint.

Diaconi & Diaconissæ olim erant, quibus bona Ecclesiastica colligenda & distribuenda concredita erant.

Act. 6, 1, &c. 1. Tim. 3, 8, &c.

CANONES.

1. Bonorum Ecclesiasticorum collectio & usus
est juris divini.

Apparet hoc ex Veteris
Testamenti economia; Dei enim mandato, deci-
mæ pro Sacerdotibus &
Levitis & pauperibus col-
lectæ erant. In Novo Te-
stamento Christus quoque
pecunias à piis & locu-
pletibus subministratas,
non aspernatus est, Luc.

8, 3. ex quibus non fa-
miliares tantum suos, sed
pauperes quoque suspen-
tavit, Johan. 13, 29. A-
postolorum vero tempo-
re Diaconi bonis Ec-
clesiasticis administrandis
præfæcti sunt, Actor. 6,
1, &c.

11. Ut vero improbanda est Ecclesie Romane
in illis colligendis φιλαργυρία horrenda superflui-
tione & idololatria suffulsa, & nefaria eorundem
in luxum & pompam profusio: ita graviter in-
Deum & Ecclesiam inter Evangelicos quoque
peccant, si qui eadem mala fide administrent.

Et hæc de propria administratione. Com-
munis in Vocatione Ministrorum, in ordinan-
da Ecclesiæ εὐαγγίᾳ, in judicanda doctrina &
controversiis, & in clavium usu consistit.

Vocatio Ministrorum est, qua Ecclesiæ ido-
neos homines, explorata eorum vita & erudi-
tione, ad Ministerium eligit, & soleanni ritu
in munera possessionem intromittit.

CANONES.

1. Causa Vocationis hujus efficiens princeps,
est Deus, qui intrinsecus Ministros vocat, de-
nisque suis eos instituit. Ministerialis vero, est
Ecclesia tota, aut minimum Ecclesie representa-

tiva, ex Pastoribus & Presbyteris aut etiam plebe Ecclesiastica. Non autem solus Episcopus aut Pastor.

Eligendi enim jus ne vendicarentur, Act. 1, 23. quidem Apostoli sibi solis & 6, 5. & 14, 23.

II. Ad vocationem legitimam tria pertinent, Exploratio, Electio, & Confirmatio.

III. Exploratio est tum vita, tum doctrina. Prius autem vita exploranda est quam doctrina; cujus enim mores tolerabiles non sunt; is ad examen doctrinae non est admittendus.

IV. Electionis hic processus est, ut precibus ad Deum ardentibus fusis, nominatis personis, e quorum numero quispiam eligendus, unus aliquis omnium aut majoris partis suffragiis, voce seu electorata indicatis, eligatur.

V. Confirmatio, est personae electae introductio, in qua publicis precibus premissis, Ecclesia commendatur, eique vocatione impositis manibus confirmatur.

VI. Falso statuunt Pontificii vocationem non legitimam esse, si a Presbyteris, non ab Episcopis facta sit.

Nec enim jure divino autoritatem habent Epimajorem potestatem & scopi.

VII. Vocationem eorum, qui Patrum nostrorum aucto Ecclesiam reformatarunt, Ecclesia reformataratum habuit non quatenus a Papismo tanquam struma Ecclesiae profecta est, sed quatenus xupiws a Deo vocati & donis instructi fuerunt.

Objiciunt tales quidem vocationem ipsorum ex-vocatos fuisse sub Papatu, spirasse. Respondemus autem, falso ipsos accusari defectio-

defectionis; non enim defecerunt ab Evangelio, ad quod prædicandum etiam in Papatu vocati sunt, sed à corruptione Evangelii. Nec est cur clamitent, illos vocatos fuisse ad prædicandum doctrinam Ecclesiæ Romanae: cum enim doctrinam suam sub titulo

Evangelii comprehēdant, Minister, qui animadver-
tit, eam in rei veritate ab Evangelio alienam esse, eidem jure vocationis suæ contradicere potuit. Et si igitur ab Ecclesia Ro-
mana defecerint, à vo-
catione sua tamen non defecerant.

VIII. *Nec quicquam proferre possunt, quo vocationem Ministerorum apud nos, secundum superiores regulas factam, infringant.*

Primam enim ipsis in-
terrogantibus, Quo jure
doceamus idem responde-
mus, quod Christus id ip-
sum quarentibus, Matth.
21,34. *Baptisma Johannis*
unde est, è celo, an ex homi-
nibus? Pari ratione & nos
dicimus, doctrina Antecef-
forum nostrorum, quæ ho-
dieq; apud nos sonat, unde
est repugnat illa Verbo
Christi & Apostolorum, an

consonat? Si repugnet, o-
stendant, in quibus articu-
lis: si consonat, vocationem
nostrorum improbare neque-
unt. Ubi enim vera doctri-
na locum habet, ibi legiti-
ma quoq; vocatione. Adhuc,
quæ vocatione respondet
exemplo Apostolorum &
Ecclesiæ primitivæ, illa
legitima est. Talem autem
esse nostram vocationem,
manifestum est.

Judicandæ doctrinæ ἐξοίτα est, qua Eccle-
sia in doctrinam inquirit, ac controversias Ec-
clesiam turbantes dirimit.

C A N O N E S .

I. *Doctrina à singulis etiam idiotis judicari
potest & debet, sitne Scripturae consentanea.*

Act.17,11. Beroenses quo-
tidie scrutati sunt Scripturas
an hac in se haberent. I.
Cor.1e,15. Ut prius loquor,

judicare vos quod aio. I.
Joh.4, 1. Diletti, ne curias
Spiritui credite, sed probate
spiritus, num sint ex Deo.

CHRISTI. THEOLOGIA

11. Graviore autem controversia exorta, à publico quoque conventu seu Presbyterio id fieri debet.

111. Et autem Spiritus sanctus summus controversiarum Judex est: ita Scriptura, tanquam vox Spiritus sancti, norma & regula est, qua curvum à recto dignoscendum.

Potestas circa Ecclesiae iurisdictionem est, quæ statuit de iis, quæ decenter in Ecclesia fieri debent.

C A N O N E S.

1. Objectum hujus potestatis, sunt externe circumstantiae cultus divini, tempus, locus, & alia similia per se adiaphora.

11. In his siquid incommodi deprehendatur, Ecclesia jus habet vetera abrogandi, & commodiora substituendi.

111. Nec tamen canones & consuetudines Ecclesie Scripturæ canonii sunt exequande.

Potestas clavium est, qua Ecclesia ad disciplinæ conservationem utitur.

Partes ejus duæ sunt: Solutio, & Ligatio.

Ligatio est, qua peccatori ira divina denunciatur, ni resipiscat.

Solutio est, qua peccatori resipiscientiam testato, peccatorum annunciatur remissio.

Ultraque certos gradus habet.

Ligationis gradus sunt; 1, Severa adhortatio & comminatio, antegressis, frustraneis tamen, privatis monitis, à Presbyterio facta (a). 2, Abstentio à sacra Cœna. (b) 3, Excommunicatione.

nicatio major, qua peccator extra Ecclesiam rejicitur, non tamen sine spe venie ac reditus, si resipiscat. (c) 4, Anathema & Syro vocabulo Maranatha, cum omni spe abjecta ejicitur. (d)

(a) Matth. 18, 15, 16, 17. *Si peccaverit in te frater tuus, veni & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audiueris, lucras es fratrem tuum. Si vero te non audiueris, accipe adhuc tecum unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium stabile sit omne verbum. Quod si neglexerit eos audiire, dic Ecclesia, &c.* (b) Matth. 7, 6. *Ne dare quod illo, dico, ut roget.*

(c) *sanctum est canibus, nec projicie margaritas vestras coram porcis.* (c) 1. Cor. 5, 5. *Eiusmodi homo tradatur Satanae, ad imperium carnis, ut Spiritus salvus sit die illo Domini Iesu.* (d) 1. Cor. 16, 22. *Si quis Dominum Iesum Christum non amat, sit anathema Maranatha.* 1. Johan. 5, 16. *Est peccatum ad mortem, non pro illo, dico, ut roget.*

In solutione iisdem gradibus observatis, peccator in gratiam ab Ecclesia recipitur.

Sic Apostoli monito, *catus in gratiam receperus Corinthius excommuni- est. 2. Cor. 2, 7, 8.*

C A N O N E S.

1. *Autor ac fundator hujus potestatis, est Christus.*

Ex testimoniis supra citatis.

1. *Clavum hæc potestas non est penes solum Episcopum aut Pastorem, sed penes totum Presbyterium.*

Falso sibi potestatem hanc arrogat Papa. Ut enim, quo jure Petri sibi jus vendicet nihil dicam, certum est, non soli Petro claves traditas, Matth. 16, 18. sed idem jus reliquis quoque concessum fuisse. Matth. 18, 18. *Amen dico vobis, quacunque ligaueritis in terra, &c. & Joh. 20, 23. Quibus remiseritis, &c.*

III. Objectum ligationis *istius*, est peccator, qui aut privata admonitione non emendatus est, aut tale scandalum dedit, quod privata abdicatione tolli non potuerit.

IV. Forma in decenti graduum observatione consistit; ubi enim primus aut secundus gradus cum fructu tentans est, non deveniendum ad tertium. Ad quartum vero rarissime.

V. Aliene plane à vera clavium potestate sunt Indulgentiae Papistarum, commentitium thesaurum jactantium, quem Papa ex Christi, Beatae Virginis, & Sanctorum meritis conflat; quippe quos majora passos esse perhibet, quam peccata ipsorum requisiuerint.

Sufficiat nobis sanguis qui purgat nos ab omnibus Iesu Christi thesaurus, peccato, 1. John 1, 7.

VI. Nec minus repugnant Solutionis satisfactio-nes, quas peccatoribus injungunt.

Satisfactio hic non ea intelligitur, quae Ecclesia testificatione scria penitentia, etiam publica, si quando res id postulet: sed qua pro pena satisfactio-nes at. Ceterum, sententia illorum falsa nititur hypothesi remissa culpa penam reservari, qua de re in doctrina de Justificatione infra agetur.

VII. Finis *istius* potestatis est, ut Ecclesia nitor & decus conservetur, impisque ad resipientiam adigantur.

VIII. Inter potestatem Magistratus & Ecclesie hec differentia est: 1, Illius objectum est quivis homo: bujus tantum Ecclesie membra, etiam summis personis non exceptis. 2, Il-ius objectum est corpus & facultates externe: bujus

bujus vero anima. 3. Illa etiam resipiscentiibus panam irrogat: bac resipiscentes in gratiam recipit.

IX. Ministri & Presbyteri facinus aliquod occultum sibi ab homine, conscientia angustia presso, revelatum, nisi publicae tranquillitatis & salutis ratio id requirat, non evulgare debent, ne consolationis Ecclesia occasio alii praecidatur.

Hæc vero est Ecclesiastica gubernatio. Politica nunc sequitur, qua Ecclesia à Magistratu quoque regitur.

C A N O N S.

I. Magistratus Ecclesie sunt nutriti, quatenus utramque Legis tabulam custodiunt, Ecclesias & Scholas conservant, veritatemque propugnant.

II. A subjectione Magistratui debita Ministri & Clerici, quos vocant, nequaque immunes sunt.

Roman. 13, 1. *Omnis Christi censum dantis, anima potestatibus supere ministris subiecta esto.* Matth. 17, 27. & Pauli ad Cæsarem provocantur id, exempla tis, Act. 20, 11.

III. Imo etiam infideli Magistratui obedirendum est, in ius, que salua conscientia praestari possunt.

IV. Pro Magistratu etiam infideli Deus servandus est.

2. Timoth. 2, 3, &c.

Sic.

Sic fuit publica administratio. Privata est qua singula Ecclesiæ membra charitatis vinculo inter se coagmentantur, ad totius corporis mystici ædificationem.

Vide Roman. 13, 6. &c. Ephes. 2, 20, &c. & 2 Cor. 1. Corinth. 12, 12, 4, 1. &c.

Hæcque omnia hactenus de ordinaria Ecclesiæ gubernatione. Extraordinaria est, cum necessitate sic requirente Concilium convocatur

Concilium est conventus à politico Magistratu, vel de communi consensu Ecclesiæ inditus, in quo viri Spiritus sancti donis ornati, legitimeque ad hoc delegati, causam Ecclesiæ cognoscunt, & ex Verbo Dei definiunt.

Estque vel Oecumenicum seu Universale, vel Particulare.

Particulare iterū est, nationale aut provinciale

C A N O N E S.

I. Concilium convocandum est à Magistratu, si fidelis sit: si infidelis sit, aut libello supplici impetrandum; aut, si Concilii apertus hostis sit, communi Ecclesiæ consensu, necessitate sic efflagitante, celebrandum est.

II. Personæ, quæ Concilio interesse debent, sunt, Praeses Politicus & Ecclesiasticus, sotidemque Scribe, & viri idonei ad hoc delegati. Nec plane excludendi sunt privati quoque, qui doctrina tractationi interesse possunt, scandalorum (quæ charitas tegit) cognitioni non item.

III. Materia in Concilio seu Synodo trattanda, est causa Ecclesiastica, gravis & considerata digna ac necessaria.

IV. FORMA

IV. *Forma Concilii in religiosa & ordinata veritatis disquisitione posita est.*

V. *Religiosa erit, si ardenteribus ad Deum preceptibus premissis, ad sacram Scripturam omnia, tanquam infallibilem normam & regulam, examinata fuerint.*

VI. *Ordinata erit, si unusquisque suis officiis memor fuerit.*

VII. *Politici Praesidis est, Concilium cogere, coactum tueri, vim omnem & auctoritatem prohibere, decreta legitime facta auctoritate sua promulgare, reluctantes coercere.*

VIII. *Ecclesiastici Praesidis est, questionem proponere, Disputationem ex Assessorum consilio moderari, sententiam rogare, decreta per Notarios in acta referre.*

IX. *Reliquorum delegatorum est, sententiam suam placide & rotunde proponere, aut alteri praecanti & recte sentienti stipulari.*

X. *Longe abest ab hac Concilii forma Praesidium, quod sibi Pontifex arrogat, qui nec Scripturam consulit, nec Assessorum sententiam roget, sed placita sua Concilio confirmanda obtrudit.*

XI. *Alia fuit ratio Concilii Hierosolymitani, in quo cuique sententiam dicere fas erat; nec minus Paulus & Barnabas, quam Petrus, audiri sunt, & ponderatis ultro citroque sententiis, tandem Jacobus conclusit.*

Act. 15, vers. 6, 19.

XII. *Finis Conciliorum, est veritas & tranquillitas Ecclesie.*

XIII. Con-

XIII. Conciliorum tanta autoritas est, quanta illorum cum Scriptura conformitas existit. Nec magis quam Ecclesia ipsa extra errandi aleam posita sunt.

Quid enim Conciliis, imprimis Papisticis, tribuendum sit, cum ex Anticonciliis, tum ex decretis palam impiis facile liquet. Concilium Constantiense & Basiliense Episcopum Romanum Synodo subesse & parere volunt.

Tridentinum contra Papam super omnia Concilia effert. Concilium Nicenum II Secundum præceptum Decalogi, & Constantiense præceptum Christi de S. Cœna integre percipienda, impudenter proculat.

CAPUT XXVII.

In quo
De Falsa Ecclesia.

Si duobus capitibus actum est de Ecclesia in se considerata. Eadem nunc falsa Ecclesia hostium opponitur.

Hostes Ecclesiæ sunt aperti & dissimulati.

Appellantur, Apoc. 20, testi & reteki.
3, Gog & Magog, id est,

Aperti sunt Ethnici, Judæi, & Mahometani. Ethnici sunt, qui falsos & commentitios deos fingunt, pingunt & colunt.

Judæi sunt, qui SS. Trinitatem & Messiæ exhibitionem negant, quæque de spirituali Christi Regno à Prophetis prædicuntur, de carnali interpretantur.

Mahometani sunt, qui Mahometem suum Christo, & Alcoranum à Mahomete impostore, adjuvantibus illum Nestoriane Monacho &

Ariane.

Ariano quodam, ex Ethnicismi, Judaismo, Manichaeismo, Arianismo, aliarumque hæresium clœacis, conflatum, S. Scripturæ anteferunt.

Dissimulati hostes sunt Pseudochristi, vel Antichristi.

Pseudochristi sunt, qui se pro Christo venditant.

Ut Simon Magus, Bar-sis, David Georgius, & eochab, Moses Cretensis, similes.

Antichristi communiter omnes hæretici dicuntur: singulariter vero & $\chi\eta\tau' \epsilon\xi\omega\chi\omega'$ Antichristus ille magnus.

I. Johan. 2, 18. Pueruli, ultimum tempus adest, & sicut audivistis Antichristum venturum, etiam annunciantem Christum muli cœperunt esse. & r. epist. cap. 4, 3. Quicunque spiritus non confitetur, Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille spiritus Antichristi, de quo audivit, eum venturum & jam in mundo esse.

Hæretici sunt, qui dogma aliquod fundamentum fidei Christianæ directe, aut per necessariam consequentiam convellens, pertinaciter, adversus demonstratam veritatis lucem, propugnant.

C A N O N I S.

1. Non quilibet error facit hereticum.

Aut enim erratur in fundamento: ut sit ab Arianis & Marcionitis, quorum illi Deitatem, hi vero humanitatem Christi negant: aut circa fundamentum, qualiter erant, Pontificii, docentes transubstantiationem, qua naturæ humanae Christi veritas tollitur: aut præter fundamentum, quales errores à Paulo sceno, ligno, &c. assimilantur, 1. Corin. 3, 12.

2. Hare-

II. *Hæreticum* facit, 1, *Error in fundamento*, aut *circa fundamento*. 2, *Convictio*. 3. *Contumacia*.

III. *Non omnis schismaticus est hereticus*:

Schismaticus est, qui *tulanter & ambitionis* *stulso* *fidei fundamento*, à *dio* *discedit*.
ritu aliquo Ecclesie pe-

Antichristus ille magnus est, qui *sub Vicarii* *Christi nomine summus ejus hostis existit*.

C A N O N E S.

I. *Antichristi vox non unius tantum persone*, *sed status est seu ordinis hominum in eodem quasi Regno sibi succendentium*.

Perinde ut *vox* *summi personæ*, *ratione substantiae*: *sed* *opponitur ei respetu* *Sacerdotis*. *Non* *opponitur* *ei* *qualificationis seu officii*.

II. *Papanis Antichristus est homo singularis*, *numero unicus*, *ex Iudeis & quidem tribu Dan* *orientindus*, *Iudeorum Messiam & Religionis ipsorum* *se Instauratorem venditaturus*, *Hierosolymæ* *tribus annis & sex mensibus regnaturus*, *cum Elia & Enoch pugnaturus*, *ascensionem in cælum* *in Oliveti monte paraturus*, *sed à Christo interficiendus*.

III. *Nos vero, ex Scriptura sententia*, *describimus Antichristum* *hoc pallo*, *quod sit*, 1, *Homo uno quidem tempore unicus*, *successu vero temporis*, *hominum in eodem statu sibi succendentium* *ordo*. 2, *A Satana excitatus*. 3, *Nominatus Christianus*. 4, *Re ipsa Christi adversarius*. 5, *Sedens in templo Dei ut Deus*. 6, *Regnans*

vans in civitate magna, dominium exercente in Reges terræ. 7, Miraculis mendacibus terra incolas seducens. 8, Characterem suis imprimens. 9, Plenus idololatria, ambitione, avaritia, crudelitate & impuritate. 10, Revelatus ultimis temporibus. 11, Conficiendus spiritu oris Christi, destruendus à propriis amissis, & penitus abolidus in illustri Christi adventu.

His probatis facile in fumum abibit Pontificiorum descriptio. 1, Non unica singularis persona est, sed series sibi ordine succendentium, ut manifeste patet ex tempore Antichristo definito, quod inde à tempore Pauli & Johannis, quo mysterium hoc se jam exseruit, 2. Thess. 2,7.1. Joh. 4,3. usq; ad Christi adventū sese extendit, 2. Thess. 2,8. Unde & figuramentum de tribus annis dimidio corruit. 2, A Satana excitatus est. 2. Thessal. 2, 9. Adventus ejus cum efficacia Satana Apoc. 13, 4. Draco ei potestatens dedit: cum alias Magistratus divinitus excitentur, Roman. 13, 2.3. Nomine tenus Christianus, 2. Thessal. 2, 8. Sedet in Templo Dei. 4, Christi adversarius. 1. Joh. 4,5. Negat Christum in carnem venisse, nempe per consequentiam dogmatum suorum. Apocal. 13, 11.

Cornua similia agni habet, quod Christi est sibi arrogando. Apocal. 17, 14. Milnat contra Agnum. & 19, 19, & 20, 8. 5. Sedet in templo Dei, 2. Thess. 2, 4. Non utique Hierosolymitanus, sine spe restitutioonis vastato, Dan. 9,26, 27. Sed in Ecclesia, qua Dei templum est. 2. Corinth. 6, 16. Sedet autem, i. e. regnat. Apoc. 18, 7. Sedes Regina. Sedet ut Deus & efferens se super omnes, quod Deus aut Numen dicuntur, 2. Thessal. 2, 4. 6. Regnat in civitate magna, cuius typus est Bestia septem capitata & decem cornua habens, sedens super aquas multas. Ubi septem capita, septem mones & septem Reges, seu formas regnandi, per metonymiam, decem cornua, decem Reges, & aqua, populos multos & nationes significant, Apoc. 17, 1, &c. 7; Miracula praedicanter, 2. Thess. 2, 9. Prodigia mendacia. Apoc. 13, 13,

13, 14. Edit signa magna, in eam ignem faciat de cœlo descendere in terram in conspectu hominum. Et seducat molas terra, &c. & ver. 15. Darum est ei, ut animariet Bestia imaginem, ut etiam loquatur, &c. 8. Faciat ut omnes parvi & magni, &c. accipiant characterem in manu sua dextra aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui haberet characterem aut nomen aut numerum nominis ejus, &c. Et numerus ejus sexcenta sexaginta sex, Apoc. 13, 16, 17, 18. 9. Idolatria, more Scriptura familiarissimo, meretrice adumbratur, Apoc. 17, 2. Ambitio, ex loco ad Thess. patet. Avaritia mercanura quaestuosa notatur, Apoc. 18, 11. Crudelitas bestia ebria sanguine martyrum, Apoc. 17, 6. Impuritas peccatis accumulatis usque ad colum pertingentibus, Apoc. 18, 5. Imo hæc in universum, mystico nomine Sodoma,

Ægypti, Babylonis & Hierosolyma (in qua Christus, mysticus scilicet, id est, Christus in membris crucifixus est) nomine perstringitur, Apoc. 11, 8. & 14, 8, 10, Revelatio ultimis temporibus fieri debuit, sublato eo, qui ostabat, 2. Thess. 2, 7, 8. hoc est, Imperatore Romano, quādiu enim Roma fuit, obstitit ille, quo minus manifestaretur Antichristus. 11, Destructionis duo sunt gradus: primum conficiunt Spiritu oris Christi, 2. Thess. 2, 8. hoc est, gladio verbi ex ore ejus prominente, Apoc. 19, 21. cuius hic erit effectus, ut animadversa Antichristi fraude, meretricis amasii, eam persequantur, deserant, denudant, carnem ejus devorent & ipsam igne exurant, Apocalyp. 17, 15. Secundo, abolebitur illustri Christi adveniu, 2. Thessal. 2, 8. in quo conjicietur in flagrum ignis ardoris sulphure, Apocal. 19, 20.

iv. Hæc descriptio non tantum quid, sed & quis sit magnus ille Antichristus, ostendit. Cui enim competit definitio, ei quoque definitum. Atqui Pape competit definitio. Ergo & definitum ipsum.

Minor inductione seu applicatione singulorum membrorum probatur. 1, Primum membrum extra

con-

controversiam est; nemo enim ignorat, Pontificum alium alii succedere. 3, Secundum membrum eum ex effectis ejus, tum ex illorum exemplo imprimis manifestum est, qui malis artibus ad sedem illam pertigerunt, ut Alexander VI, Sylvester II, Benedictus IX, de quibus videatur Platina & alii Pontifici Scriptores. 3, Professione, Papa utique se Christianum esse non negabit. 4. Adversarium Christi esse & cornua sibi, Agni cornibus similia, fabricare, manifestum est: quia sibi officium ejus Propheticum, Sacerdotale & Regium, una cum titulis summi Pontificis, Principis Pastorum, Capitis & Sponsi Ecclesie, &c. arrogat; imo Verbum ejus, ut non necessarium, obscurum, cereo naso simile, explodendo, eique suas traditiones a quando & anteferendo, Propheticum; Sanctorum merita, Mariæ & Sanctorum intercessionem ac meritum urgendo, Sacerdotale; & potestatem quidvis in Ecclesia pro lubitu agendi, jactando, Regium Christi officium plane convellit. Quod si vitam Papæ cum vita Christi, illius fastum cum hujus

humilitate, illius doctrinam cum hujus doctrina de Libero Arbitrio, de Justificatione, de Sacramentis, & aliis similibus articulis, conferas, patebit, non ignem aquæ magis contrarium esse. 5, Quod in Templo, hoc est, Ecclesia Dei, quæ Templum Dei est, ut supra demonstratum, sedeat, res ipsa loquitur. Nec vero Romæ Ecclesia, quatenus Papana, Ecclesia seu Templum dicitur: sed I, Quatenus vera Christi Ecclesia, Johannis tempore adhuc fuit. Et hac ratione olim Templum Hierosolymitanum, Templum Dei dictum est, quantumvis in latronum speluncam esset conversum, Jerem. 7, vers. 11. II. Quatenus Deus etiamnum illic suos electos habet. Natus est in Ecclesia, & sedet in illa, non ut germanus Ecclesie filius, sed ut monstrum, ut tuber, struma, & cancer corpori inhaerens. Porro, quod illic ut Deus sedeat, tituli, quos ei assentatores tribuunt, satis evincunt. Hominem esse negant, ideoque (titulo Christi, Isaia. 9, vers. 7.) admirabilem nominant. Gloss. de Elect. cap. fundament. Item, Dominum Deum suum. De

De concess. præb. e. pro-
posuisti. Leoni X, in Con-
cilio Lateranensi accla-
matum est: *Tibi data est
omnis potestas in cœlo & ter-
ra. Sed & supra Deum se
effert, non solum Magistra-
tibus, qui dii nominantur,
& imprimis Imperatori
tanquam Lunæ, se tanquam
Solem anteponendo, sed
& sua placita Dei verbo,
sicque leipsum Deo præfe-
rendo. 6, Eam urbem oc-
cupat, quæ septicollis est,
& septem Reges habuit.
Romam septicollum esse,
totus Mundus novit. Se-
ptem Reges vero, sunt me-
tonymice septem regnandi
formæ quas Roma ante
Papatum habuit, Regnum
puta, Consulatus, Dicta-
tura, Tribunatus plebis,
Decemviratus, Tribunatus
militum, & Imperium. Ex
quibus ait Angelus cap. 17
v. 10. *quinq; jam ceciderunt,*
*nempe Regnum, Dictatu-
ra, Tribunatus plebis, De-
cemviratus & Tribunatus
militum. Unus*, inquit,
est, nempe imperator cum
Consulibus, qui etiam sub
Imperio manserunt: unde
*at, quinque, non sex, ce-
cidisse. Et alius nondum*
*venerat, ibid. vers. 10, nem-
pe Papa. Et is ex septem,*
& clavus est, ibid. vers. 11.
Ostavus, respectu septem nem quinq;
Bestia animatur, ut
loquitur.*

antecedentium. Ex septem;
quia omnium septem reg-
norum potestas, tyrannis,
idolatria, &c. in Papa-
tum tanquam sentinam
confluxit. *Eras*, inquit
Angelus ad Johān. vers. 8.
non est, & tamen est. Eras
bestia seu Roma: nempe
sedes septem Regum. *Non*
est; sedes Antichristi, tum
nondum patefacti. *Ez 22-*
men est; sedes nimirum
Imperatoris, Johānis tem-
pore regnantis. Hæc tam
apposite Romæ accommo-
dantur, ut etiam Jesuita-
rum nonnulli fateantur,
Romam esse Bestiam illa-
m. 7, Miracula quod ar-
tinet, nihil in Papatu fre-
quentius, quam gloriatio
de miraculis. At qualia?
Mendacia sunt. *Ignem de*
cœlo descendere facit, hoc
est, fulminibus excommu-
nicationum, ignem iræ di-
vinæ & cœlo arcessit, inque
ejus rei signum Reges &
Principes excommunica-
tur, candelas ardentes,
de Capitolio dejicit. Quod
si quis literalem spectet in-
terpretationem, Hilde-
brandus ignem ac scintil-
las ex manica excusit, &
sepius ignem Sanctorum
precibus, de cœlo impe-
tratum fuisse, in Legendis
suis memorant. Sed imagi-
nari.

loquatur. In imagine nomine, Idololatria intelligitur, cuius introductione, Gentium idololatria quasi ex inferis suscitata, animata & instaurata fuit. Sed & literalis sensus locum habet; notissimum enim est, Papanos idolis suis risum, sicutum, & sermonem tribuere. In Legenda Thomae legitur, quod cum tertiam partem Theologiaz suaz, Christi imagini proponens, quævisisset recte, ne scripserit: *Imago responderit, Bene de me scripsi*, Thomæ. 8. Charakterem suis imprimit. Christum simus instar imitatus, qui suos in fronte signat, Apoc. cap. 7. v. 5, &c. Cæterum Character. Nomen & Numerus Bestiaz idem sunt, nomen videlicet numerum 666 in se complectens. Nomen illud Irenzo, Polycarpi (qui Joannem Preceptorē habuit) discipulo, est *Λατιζός*, cuius literæ numerū 666 exakte exprimunt.

Λ — 30

α — 1

τ — 300

ε — 5

ι — 10

γ — 50

ο — 70

η — 200

666

Accommodatissimum sane nomen: siquidem in Italia dominatur, in qua olim Latinorum erat Regnum. Latina Biblia fontibus præfert. Latine Ministri ejus cultum sacrum administrant. Latine Bullas suas scribunt, &c. Imprimat autem characterem suis generaliter in frontibus & dextra manu, quatenus aperta professione (cujus symbolum frons est) & actionibus (quarum figura dextra est) testari coguntur, se ad Ecclesiam Latinam & Romanam pertinere. Specialiter autem characterem suis imprimit, non tantum in Baptismo, cruce eos signando, sed & in confirmatione, chrisma frontibus illimendo, & in Ministeriorum ordinatione, caput & digitos illorum ungendo. 9. De idololatria & reliquis vitiis legatur Paparum historia; plura enim memorare, hujus instituti ratio non permittit. 10. Reuelatio facta est circiter annum Christi sexcentesimum. Ex quo enim Imperator Constantinus Magnus Constantiopolim migravit, Sylvester Palatium occupavit, à quo tempore adeo invaluit Episcoporum Romanorum insolentia

tia, ut circiter annum Christi 595, inter Gregorium Magnum & Johannem Constantinopolitanum acerbissima de primatu vigerit contentio. Tandem Bonifacius III ab Imperatore Phoca parricida & tyranno obtinuit, ut Ecclesia Romana omnium

aliarum caput esset, ipseque Episcopus universalis salvaretur. II. Destructio- nem ejus quod attinet; quantum Evangelli verbo ejus potestari detractum sit, & quot Reges ab eo alienati, testatur eventus. Cetera patienter exspectanda sunt.

v. *Rex locustarum, cum illorum examine, ex puto abyssi, excitato, Antichristi & Clericorum, Monachorum & similium ordinum figura est. Apoc. 9. 1. II.*

VI. *Duplex Bestia, Apocal. 13. unius ejusdemque Antichristi figura est. Prior septiceps e mari ascendens, &c. truculenta, eum depingit, qualis in rei veritate est. Posterior, Agno similis, eum adumbrat, qualis apparet per imposturam.*

VII. *Draco, Bestia, & Pseudopropheta (idem enim his nominibus indigitatur) tres impuros spiritus, ranis similes emittens, spiritus deminorum dictos, signa edentes & totum Mundi ad praelium inflammantes, Apoc. 16, 13, 14. cuius rei figura sit, adeo clare eventus ipse docet, ut cucus sit, qui id non videat.*

VIII. *Bestia cap. 17, vers. 1. & seqq. sedem Antichristi; Meretrix ei insidens, Ecclesiam Antichristianam notat.*

Hæc ideo fusi tracta- paucis proposita sunt, ad vi, quia ut Christum, ita intelligendum librum A- Antichristum cognovisse, pocalypseos non parum magni refert. Et quæ faciunt.

CAPUT XXVIII.

In quo

De Vocatione speciali.

Sic fuit Vocatione electis & reprobis communis. Nunc specialis sequitur, quæ solis Electis contingit.

1. Est autem hæc Vocatione, qua Deus electos, in se adhuc miseros & corruptos, extrinsecus Verbo Evangelii, intrinsecus autem mentis illuminatione & cordis mutatione vocat, ad participandam salutis gratiam.

CANONES.

1. *Appellatur in Scripturis Nova Creatio,*
(a) Regeneratio, (b) Tractio, (c) Institutio
divina, (d) & Resuscitatio. (e)

(a) Ezech. 36, 26. *Dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in medio vestri. Et auferens cor lapideum ex carne vestra, indam vobis cor carneum.* 2. Cor. 4, 6. *Qui dixit, ut ex tenebris lux splendesceret, is est, qui splenduit in cordibus nostris, ad praebendum lumen cognitionis gloriae Dei, in facie Iesu Christi.* (b) Joh. 3, 3 *Nisi quis fuerit genitus de-* *nus, non potest videre Regnum Dei.* (c) Joh. 6, 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.* (d) Joh. 6, 45. *Scriptum est in Prophetis: Erunt omnes docti a Deo. Quisquis ergo audierit a Pare & didicis, venit ad me.* (e) Joh. 5, 25. *Amen, amen dico vobis, veniet tempus, & nunc est, quæ moritur audient vocem Filii Dei, & quis audierint, vident.*

II. *In Scholis nominatur Electio actualis, Vocatione efficax, & Vocatione interna.*

Electio actualis nominari potest, quia hac Deus de- *cretum electionis exsequitur. Quos enim praedelli-* H *noscit*

natus vocatur, Rom. 8, 30. Sic Joh. 15, 19. Elegi vos ex mundo. Efficax autem vocatio dicitur, respectu vocationis reproborum, quae ipsorum vitio ad salutem inefficax existit. Sic interna

nominatur, quia reproborum vocatio, aut tantum extrinsecus verbo fit; aut, si maxime intrinsecus quoque aliquo modo illuminentur, aut afficiantur, mutationem temporaria existit

III. Causa efficiens princeps vocationis, est Deus; impulsiva, gratuita ejus Misericordia; instrumentalis, Verbi Ministerium.

2. Tim. 1, 9. Quis servavimus nos, & vocavit, vocatione sancta; non ex operibus nostris, sed ex propenso & gratia,

qua data est nobis in Christo Iesu, ante tempora secularia.

2. Thes. 2, 14. Qui vocavit vos, per Euangelium nostrum.

IV. Materia seu objectum Vocationis, est homo electus, sed in se adhuc miser, animalis, carnalis, pescator, alienatus à vita Dei, imo mortuus in peccato.

Ephes. 2, 1. Et vos una viri facti quum essetis mortui in offensu & peccatu. Coloss. 2, 13. Volque mortuos in peccatis vestris divisa- vi. Tit. 3, 3. Eramus quon-

dam & nos amenios, rebelles, errantes, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & inuidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes.

V. Errant igitur Semipelagiani, homini seu preparationem, seu propensionem ad Vocationem acceptandam tribuentes.

Ratio ex dictis supra certe potest; tam nihil citatis apparet: quam enim nihil homo mortuus ad sui suscitationem con-

serre potest; tam quoque homini in Vocatione sua tribendum.

VI. Nec tamen homo se ad Vocationem ut trunca habet; est enim idoneum Vocationis subiectum, cum non leo, non canis, sed creatura ratione

ratione predita sit. Interim tamen ratio homini, priusquam illuminetur, nibil ad Vocationem juvat.

VII. Absurde hæc Vocationis gratia ad omnes homines extenditur: cum ne quicquam communis Vocationis, de qua supra, omnibus hominibus contingat; ut tola Veteris Testamenti historia docet; quippe quo Gentibus relictis tantum Iudei vocati sunt.

VIII. Forma, in gloriosa hominis, imprimis autem mentis & cordis, immutatione conficit, qua non solum mens illuminatur, sed & corda nostra lapidea, carnearum redduntur, seu ad obedientiam flectuntur.

Apparet hoc luculentem ex primis Ezechiel. 36. superioribus dictis,

IX. Falso igitur novatores Arminiani docent, intellectum quidem cognitione imbui, & affectus irresistibiliter excitari, voluntati vero liberum relinquiri, ut credat, aut non credat: potentiam credendi dari gratia irresistibili; sed aitum credendi non item.

Cui errori manifeste repugnant, quæ de cordis immutatione Deus pronunciat, Ezech. 35, 26. Sic Christus quoque non tantum electos à Deo discere & audire, sed quotquot didicerunt, ad se venire testatur, Johan. 5, 44.

X. Irresistibilis plane est Vocationis gratia, non quidem corruptæ nostra nature respectu, qua lapide durior est; sed respectu Spiritus S. per quem electos suos sic trahit, ut inevitabiliter sequantur.

XI. Hæc autem tractio nequaquam violenta

est, nec libertati voluntatis naturali repugnat; voluntas enim natura sua corrupta ad malum tantum proclivis à Spiritu S. tacta protinus late sequitur.

Talis tractio est, cum pastor viridi ramo oviculam attrahit, non vi, sed sponte sequentem: quamvis hac in re dissimilis sit ratio, quod ovicula naturali inclinatione, homo vero propensione à Spi-

tu S. indita alliciatur. Summa huc redit: Deus extrinsecus quidem vocat, simul autem intrinsecus & mentem illuminat, ut Vocationis præstantiam agnoscat; & cor flectit, ut obtemperet.

XII. *Falso quoque Novatores statuunt, gratiam sufficientem omnibus hominibus dari, non autem actum ipsum gratiam acceptandi, eaque utendi.*

Hæc opinio seipsam invertit; si enim non datur gratia credendi quoad actum, tum gratia non est sufficiens; siquidem nemo servatur, nisi credat. Faretur quidem, communem quoque vocationem

sufficientem esse ad eripendum reprobis excusationem: verum non ad salutem. Quo sensu Deus Esa. 5, 4. inquit, *Quid facerem amplius vinea mea, Quod non fecerim in ipsa.*

XIII. *Absurde Pelagiani per gratiam Vocationis naturales vires intelligi docent.*

Nusquam enim Scriptura gracie vocabulo sic utitur: sed aut gratiam gratum faciente, aut gratiam gratis datam intelligit. Ephes. 1, 5. *Ad laudem*

gloriosa sua gracie, quæ nos gratis efficit sibi gratos in illo dilecto. Roman. 12, 6. *Habentes autem varia bona, pro gracie, quæ data est nobis.*

XIV. *Finis Vocationis, est Dei gloria, & electorum salus.*

XV. *Tempus*

xv. *Tempus Vocationis Baptismo non est adstrictum, alios enim ante Baptismum, alios in Baptismo, alios post Baptismum Deus vocat.*

Sicut Abraham etiam catus & justificatus erat, ante circumcisionem vo- Romanor. 4.

xvi. *Patet ex his, quae differentia sit Vocationis communis & specialis. Illa sepe tantum externa est : hac interna exsistit. Illa si maxime intrinsecus quoque in reprobis operetur, radio saltem cognitionis salutis mentem illustrat, & gaudio cor, non nisi momentaneo, afficit : hac vero mentem plena luce irradiat, & cor non gustu tantum, sed vero sensu quoque donorum spiritualium, adeoque vero & constanti gaudio perfundit. Illa amitti potest: huius vero dona & gratia amitti nequeunt.*

De communi Vocatione hæc dicta sonant. Matth. 13. 10. Qui vero in petrosa semin excipit, is est, qui sermonem audit, & cum gaudio accipit. Non habet autem radicem in se, sed temporarius est. Hebræ. 6. 4, 5, 6. Fieri non potest, ut, qui semel fuerint illuminati, gustaverintque donum celeste, & particeps facti Spiritus sancti, gustaverintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi, si prolabantur, ut denuo renoverentur per resipiscientiam. De speciali vero Vocatione Paulus, Roman. 17, 29. Nam dona illa & illa vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum paniere non possit.

CAPUT XXIX.

In quo

De Fide salvifica.

Vocationis specialis eff. &c. a immediata sunt,
aut mediata.

Immediatum effectum, est fides salvifica.

Est autem fides salvifica, Vocationis donum,
quò homo electus promissiones gratuitas de
Christo, ex Evangelio agnitas, sibi applicat,
iisque suavissime acquiescit.

C A M O N E S.

1. Fidei vox quinque in Scriptura significata
babet; aut enim fides metonymice pro sana do-
ctrina accipitur, quæ non est fides, qua credimus,
sed quam credimus: (a) aut fides historica:
(b) aut temporaria: (c) aut fides miraculo-
rum: (d) aut fides salvifica intelligitur. (e)

(e) 1.Tim. 1,19, Reuiriens fidem & conscientiam, qua repulsa nonnulli fidei naufragium fecerunt. (b) Jac. 2, 19. Tu credis, Deum unum esse, recte facis; & Damionis credunt, & contremiscuntur. Hæc fides igitur, quæ in nudo assensu consistit, reprobis & electis communis est. (c) Matth. 13,10. Quis semen in petroso excipit, is est, qui sermonem audiebat, & cum gudio accipit. Non ha-
bet autem radicem, &c. (d) Matth.17, 20. Si habebitis fidem, quam nullum est granum simapi, diebus moniti huic demigra hinc illuc, & demigrabis. Hæc certo tan-
tum tempore concessa & reprobis quoq; data est; ut Iudæ exemplo patet, cui donum miracula edendi cum reliquis datum est, Matth.10, 8. (e) Salvifica vero & electis propria est, quam supra definivimus.

11. Causa ejus efficiens princeps, est Deus;
impulsiva

impulsua vero, est eadem gratia, qua electi & vocati sumus.

Act. 13, 48. *Et credide-* | Roman. 11, 7. *Electi asse-
runt, quoique etiam ordi-| quui sunt, caeli occuluer-
nati ad vitam aeternam.* | *nunt.*

III. *Gratuitum itaque donum est fides, non
tantum quod illam non promeritis, sed quod
infundatur quoque nobis per Spiritum sanctum.*

Contra Socinum, qui dem donum Dei esse, pa-
fidem, non quod a Spiritu S. immittatur, sed quod illam nemo meritus sit, Gratuitam nominat. At si credere, sed etiam pro eo affir-
mari ex Philip. 1, 29. *Quia
vobis dation est, in Christi
negotio, non solum in eum*

IV. *Causa instrumentalis, qua nobis fides da-
tur, in adultis ordinarie est, Dei Verbum.*

Roman. 10, 17. *Fides est ex auditu, auditus per Ver-
bum Dei.*

V. *Non igitur sola Evangelii predicatione est
causa fidei, sed quatenus conjuncta est cum effi-
cacia Spiritus sancti.*

Act. 16, 4. *Idcirco Dominus adaperium, ut attinge-
res ad ea qua dicebantur.*

VI. *Materia, qua objecti rationem habet,
communiter quidem Dei Verbum est: proprius ve-
ro, gratuitae promissiones in Christo fundatae.*

Pontificii hoc posterius membrum negant, contra manifesta Scripturæ loca. Rom. 3, 24. *Justitia Dei, per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes qui credunt,* & vers. 25. *Quem propositum* ut esset placanemur per fidem in sanguine ipsius. & cap. 10, 9. *Si confessus fu-
eris ore tuo Dominum Jesum,* & credideris in corde tuo, quod Deus eum excusaverit a mortuis, servaberis.

VII. *Forma fidei docendi causa tribus parti-*

H. 4. bus

bus describi solet, notitia, assensu, & fiducia.

Notitia, est eorum cognitio, quæ ad salutem necessaria sunt. Assensus est, quo firmiter creditur, vera esse, quæ verbo Dei traduntur.
Fiducia est, qua quisq; fidelium sibi promissiones Evangelicas applicat.

VIII. Notitia & assensus fidei historicæ cum salvifica communis est; fiducia vero huic propria exsistit.

Fiducia nominatur ab apostolo πεποιημένης, & πληροφορίᾳ, Ephes. 3, 12. applicatio Christi cum ejus beneficiis, vel pacatio conscientiae intelligitur. Priore modo forma; posteriore nomine, vel apprehensio & sensu effectus est fidei.

IX. Implicita igitur fides, qua cæco assensu creditur, quod Romana Ecclesia credit, nulla est.

Fides sine notitia esse negatur, sapientia est, qua Deus cognoscitur, Isa. 53, 11. Jerem. 31, 34. Joh. 6, 69. & 17, 3. 1. Cor. 1, 21.
Quia est ex auditu; Auditus autem per verbum Dei, Rom. 20, 17. II. Quis

X. Nec melior, quam historicæ fides est, que cum firmi fiduciæ non est conjuncta.

Papani fidem tantum intellectu esse docent, in te contrarium statuit. Roman. 20, 23. Corde creditur ad justitium. item. Scriptura vero aper-

XI. Fiducia tamen firmitatem non eam docemus, quæ nullis cum dubitationibus luctetur, sed quæ dubitationibus non finaliter succumbat.

XII. Effectus seu actus fidei, maxime proprios quod attinet, recte a Paulo ἀπόστολι, seu substantia eorum, quæ sperantur, & elenches seu demonstratio eorum quæ non cernuntur, Heb. 11, 1.

Proprium sane fidei est, futura & nondum existentia

tia sibi facere præsentia, *isti vidisse* dicitur, Johan.
Sicut Abraham diems Chri- 8, 56.

XIII. *Subjectum fidei, sunt electi, vocati.*

De infantum fide in doctrina de Baptismo actum est.

XIV. *Fidei gradus sunt non in diversis tan-
tum hominibus, sed & in eodem homine, ut alias
firmiter, alias infirmior existat, sic tamen ut nun-
quam penitus amittatur.*

*Esa. 42, 3. Arundinem caput in vobis bonum opus,
quassaram non confringet, perficiat usque ad diem Iesu
& lychnium fumigans non extinguet. Philip. 1, 6. Inuen-
Persuasum habeo, fore, ut qui ctorem Iesum Christum.*

CAPUT XXX.

In quo De Justificatione.

Effecta Vocationis mediata & ex fide proma-
enantia, sunt tum Justificatio & Sanctificatio,
tum Salutis certitudo & Christiana libertas.

Justificatio est actio Dei gratuita, qua electi
propter plenissimam Christi satisfactionem à
peccatis absolvuntur, & justi ac vitæ æternæ
hæredes prænunciantur.

C A N O N E S.

I. *Justitia in Scripturis aut causæ est, aut
personæ. Causæ justitia est, qua homo, alioquin
peccator, in certo aliquo negotio innocens aut ju-
stus dicitur. Personæ justitia est perfecta, vel
inchoata. Perfecta, Legalis dicitur, quatenus
Lex eam efflagitat; & Evangelica, quatenus
eam Evangelium in Christo ostendit. Inchoata
est, quam Spiritus sanctus in fidelibus in hac vita*

H 5 inchoat.

inchoat, in altera vero perficit. *Justitia igitur Christi perfecta, Justificationis; inchoata vero, Sanctificationis est donum.*

II. *Justificare, hoc in loco, non est supplicio afficere, aut justitiam inherentem infundere, ut volunt Pontificii: sed, forensi significatione, est a peccato absolvere & justum pronunciare.*

Proverb. 17, 15. *Qui iudicat impium, & condemnat justum, abominationis sunt Iehova aequa ambo.* Esa. 5, 23. *Justificantibus impium, & justitiam justorum ab iudicantibus.* Matth. 11, 9. *Justificata est Sapientia a filio suis.* Luc. 7, 9. *His audiis, totus populus & publicani justificarunt Deum.* Luc. 10, 29. *Ille autem volens seipsum justificare.*

III. *Causa Efficiens justificationis active intellectus, est tota SS. Trinitas.*

2. Cor. 5, 19. *Deus erat in Christo, Mordum sibi reconcilians.* 1. Cor. 6, 21. *Sed abluti estis, sed sancti- ficari estis, sed justificati estis, in nomine Domini Iesu, & per Spiritum Dei nostri.*

IV. *Causa ejus Προηγυμένη, est meragratia, seu gratitudo Dei favor.*

Hunc enim gratitum favorem, & non gratiam infusam, intelligi, appetet ex his testimoniosis. Rom. 3, 24. *Justificantur autem gratia ejus gratia.* Eph. 2, 8. *Gratia servans eis servatis per fidem; idque non ex ipsis,* Dei donum est. Tit. 3, 4, 5. *Sed postquam bonitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, non ex operibus, qua fecerimus nos, sed ex suis misericordia servauit nos.*

V. *Causa Προεταρκτης, est Christus Θεός Θρόνος.*

Christus ut Dei Filius ciens est communiter cum Justificationis causa effi- Patre & Spiritu sancto; ut

vero **Θεός** & **Me-
diator noster existit, caus-
fa ~~οργανωπειαν~~ est;** | quia hoc donum nobis me-
rito suo impetrat.

**vii. Causa ejus instrumentalis, est Verbum
Evangelij.**

*Et enim potestia Dei ad salutem curvis credentia, Ro-
man. I, 16.*

**viii. Justificationis passive sumptu, respectu
hominis qui justificatur, nulla causa est, nisi in-
strumentalis; fides.**

**viii. Phrasis hac, fide justificamur, meo-
nymica est, & equipollet huic, merito Christi
fide apprehenso justificamur.**

**ix. Sola fides justificare dicitur respectu ope-
rum, quae quidem sunt effecta, fidem consequen-
tia, sed non sunt causa justificationis; non enim
precedunt justificandum, sed sequuntur justificati.**

Etsi particula hæc, *sola*, per fidem, Eph. 28, Gal. 2, totidem literis & syllabis, 16. It si igitur fides sola non sit, sed cum operibus in Scriptura non exstet, synonymis tamen formulis conjuncta, sola tamen ju- in Scriptura non exstet, syn-
exprimitur. Quales sunt, fidei-
sine operibus, *gratis grati*, fidei-
Röm. 3, 14, 27, 28. Non nisi lus diem efficit.

**x. Fides non tanquam opus aut dignitate sua,
sed tanquam instrumentum Christum appre-
dens justificat.**

Pontificii concedunt, fi- hendit; sicut annulus au-
de nos justificari, sed fi- reus magno præcio esti-
dem hoc in negotio ut matur propter inclusam
opus considerant: At vero gemmam. Atque hinc pa-
quicquid Scriptura fidei- patet, quam pulchre concur-
tribuit hoc ei tribuit pro- dent Scripturæ loca, qui-
pter id, quod fides appre- bus nunc gratia, nunc

Christi

Christi merito, nunc fide propter meritum Christi
justificari dicimur. Justificamur enim Dei gratia, fide apprehensum.

x i. *Materia Justificationis actiue sumta, est tota Christi satisfactionis, qua & peccatis nostris penas debitas persolvit, & obedientiam Legi perfectam praestitit.*

Satisfactionem Christi obedientia positam esse, non in Passione tantum, sed & in actuali Christi

supra cap. 18. evicimus.

x ii. *Materia ejus passiue acceptae, est homo in se quidem miser, a Deo tamen electus, vocatus & fide donatus. Etsi igitur vocatio fidei, & fides justificatione natura sit prior, tempore tamen non differunt.*

Quamprimum enim homo donatur, fideque justificatio efficaciter vocatur, fide catur.

x iii. *Forma ejus actiue intellectae, est totius satisfactionis Christi imputatio, qua tota quoque nostra est; non secus ac si ipsi eam praestitissimus.*

Justitia, quæ credenti imputatur, inhaesive est in Christo, imputative in nobis. Negant Adversarii, de hac imputatione uspiciunt Scripturam testari. Sed quid clarius sequentibus locis? Roman. 4, 6. *Sicut David brauum declarat hominem, cui Deus imputat justitiam abque operibus, &c.* Philip. 3, 8, 9. *Omnia duco pro stercoreibus, ut Christum luci faciam, & compariar in eo,*

non habens meam justitiam, quæ est ex Legi, sed eam quæ est ex fide Christi, i. e. justitiam, quæ est ex Deo per fidem. Imprimis autem hoc docet antithesis, qua Christo peccata nostra, nobis vero justitia ejus imputari dicitur. 2. Corinth. 5, 21. *Fecit, ut qui non nolit peccatum pro nobis peccatum esset, ut efficeremur justitia Dei in ipso.* Pontificiis æque absurdum.

dum videtur, nos aliena justitia justos fieri, ac si quis alterius doctrina do-
ctus diceretur. Sed dispar est exemplorum ratio; cum homo homini non perinde unitus sit, ut fideles Chri-

sto tanquam Capiti suo. Adhac, Christi justitiam sibi imputari nolunt, cum non vereantur statuere, hominum mortuorum & Monachorum justitiam sibi imputari.

ixv. *Docendi tamen caussa Justificationis forma duobus exprimitur actibus, remissione peccatorum & imputatione justitiae, seu adjudicatione peccatorum & adjudicatione perfectae justitiae.*

xv. *Etsi autem hec duo beneficia subjecto & tempore sunt eadem: revera tamen distincta sunt.*

Differunt enim, I. Definitione; aliud enim est injustitiae adjudicatio, aliud justitiae adjudicatio. Quod ut recte intelligamus, sciendum est, quid sit discriminans inter hos terminos, *Non Justus & Justus: Injustus & Injustus: Non Justus & Injustus: Non Injustus & Justus. Non Justus & Justus* contradicentia sunt. *Injustus & Justus* privantia partim sunt, partim contraria. *Non Justus & Injustus*; item, *Non Injustus & Justus*, diversa sunt. Tenendum & hoc, *Injustum & Justum* non esse contraria immediata, medium enim est, *innocens*, qui neque *injustus*,

neque *justus* est. Jam vero cum peccatorum remissio sit injustitiae adjudicatio, imputatio vero justitiae sit ejus adjudicatio, illa pro non *injustis*, seu *innocentibus*, hac pro *justis* habemur. Quis vero non animadvertis, majus encomium esse, *justum quoque esse*, quam tantum *innocentem*, & non tantum *nihil mali egisse*, sed *insuper bonum fecisse*? Etsi autem nunc haec duo in homine non *subjecto*, sed *τῷ οὐρανῷ* tantum differant, olim tamen *subjecto* quoque differebant; homo enim *in paradisum collocatus*, *innocens* fuit,

sed.

sed non justus ; justitia
am enim perfecta de-
mum obedientia conse-
guuturus erat. II, Pro-
ximis & propriis causis
differunt. Remissionis
enim peccatorum cauſa,
est mors & Passio Christi,
qua expiata sunt. Hebr. 9,
22. *Absque sanguine non*
fit remissio. I. Joh. 1, 7.
Sanguis Iesu Christi filii
*Dei, purgat nos ab omni pec-
cato.* Imputationis vero ju-
stitiae cauſa, est perfecta
obedientia Christi. Rom.
5, 19. *Sicut enim per inobe-
dientiam unius hominis,*
peccatores constituti sunt
multi : ita per unius obedien-
tiam, justi constituentur
multi. Hanc vero obedien-
tiam esse actualem illam,
qua Legem totam nostro
Joco implevit, supra cap.
18. ostensam est. III, Pro-
priis effectis differunt. Re-
missione enim peccatorum
liberamur à damnatione.
Rom. 5, 9. *Justificati ignu-
eius sanguine, servabimur*
nunc multo magis per eum
ab ira. Imputatione autem
justitiae consequimur insu-
per vitam aeternam. Rom.
5, 17. *Qui redundantem il-
lam gratiam & donum ju-
stitiae accipiunt, in vita re-
gnabunt, &c.* Sic Gal. 4, 5.
interque effectus ponitur.
Factus legi obnoxius, ut eos,

qui Legi (h.e. maledictioni
Legis) obnoxii erant, redi-
meret, & adoptionem acci-
peremus. Jam vero majus
beneficium est, mancipium
redimere & redemptum in-
super adoptare, quam tan-
tum redimere. Major gra-
tia est, non tantum condonare,
sed insuper donare,
quam tantum condonare.
Mutila igitur est Justifica-
tio, qua tantum Passio
Christi imputari, quaque
in sola peccatorum remis-
sione consistere dicitur.

Varia hic objiciuntur.
I, Scripturam multis locis
solius Passionis aut remissio-
nis peccatorum mentionem
facere. Sed non mi-
rum est ; quia multis locis
Synecdochice loquitur. Sa-
tis est, quod se supra citatis
explicet. II, Apostolum
has phrases, *Peccata remit-
tere, & justitiam imputare,*
permutare, Rom. 4, 5, 6.
tanquam *equipollentes*.
Verum respondemus, aliud
esse enunciatiuum *equi-
pollentiam*, aliud earum
consecutionem, qua una
ex altera concluditur : si-
cū Paulus ex hac Phrasē
Davidis, Psal. 32, 2. *Beati,*
quorum remissa sunt iniqui-
tates, &c. hanc colligit, Da-
videm beatum prædicare
eum, cui imputatur justitia
absque operibus. Ratio con-
con-

consecutionis est, quia si fecisse dicimus. Nihil omis-
 sisse dicimus; quia Christus etiā pro omissionis nostrae
 peccatis paupers est: omnia vero præstissime dicimus;
 quia nostro loco omnia præstiterit. Differunt etiam,
 nihil omisisse, & omnia fecisse, respectu paenæ &
 præmii; etiā enim illi, qui facienda omittit, remittat-
 tur culpa & paena, non ideo tamen debetur ei
 præmium. V. Absurdum esse, unius debiti solu-
 tionem bis requiri. Si igitur passione Christi pro pecca-
 tis satisfactum sit, non requirendam satisfactionem
 quoque per activam obe-
 dientiam. At vero ignora-
 tio est elenchi; non enim ejusdem debiti duplex solu-
 tio, sed unius solutionis
 duæ partes requiruntur.
 Nec justitia Christi activa
 requiritur ad satisfactionem
 pro peccatis, sed ad satis-
 factionem pro jure Regni
 cælorum. VI. Si idem sit,
 nec prodigum, nec avarum,
 & liberalem esse; tum
 idem quoque esse, non in-
 justum & justum esse.
 Resp. Assumptum falsum es-
 se, quia non sunt opposita
 immediata, siquidem ho-
 mines sunt, qui nec prodi-
 gi, nec avari, nec liberales
 dici possunt. VII. Si idem
 sit, vestiri & nuditatem
 tegi;

vegi; tum idem esse, peccata remitti, & justitiam imputari; quia ueste justitiae Christi etiam peccata teguntur. Resp. Simile non esse idoneum; homo enim peccator non tantum uestiendus, sed prius fordida peccati ueste exuentus est. Ut igitur Sacerdoti

Jehosuæ primum uestes fordidæ detractæ, postmodum uestes mutatæ, induæ sunt, imposta quoque capiti ejus cidari munda, Zachar. 3. 4, 5. Sic quoque cœnosa peccati ueste primum exuimur; tum splendida ueste justitiae Christi induimur.

XVI. *Forma Justificationis passive accepie est, qua credentes, fide, velut animæ manu, Christum cum toto merito suo apprehendunt, sibiique applicant.*

XVII. *Finis istius beneficij, est Dei gloria & salus nostra.*

XVIII. *Ex hac canffarum commemoratione firmiter colligitur, hominem bonis operibus seu meritis suis coram Deo non justificari.*

Ratio I. Opponuntur enim, 1. Gratia justificari, & ex merito. Rom. 3, 24. *Justificantur gratis ejus gratia.* & vers. 28. Colligitur fide justificari hominem absque operibus Legis. & cap. 11. v. 6. *Si per gratiam, non jam ex operibus, alioquin gratia non esset gratia,* &c. 2. Per Christum ejusq; meritum justificari & ex operibus. Galat. 2, 21. *Si justitia est per Legem, tum Christus frustra mortuus est.* 3. Per fidem, & per opera. Rom. 3. 28. Colligitur igitur fide nos justificari absque operibus. 4. Per justitiam

imputatam, & per opera justificari. Rom. 4. 4, 5. *Ei, qui operatur, merces non imputatur ex gratia sed ex debito.* Ei vero, qui non operatur, sed credit in eum, qui justificat imputum, imputatur fides sua pro justitia. II. Si justificatione omnis glorandi materia excluditur, ut Deo soli gloria cedat, tum non justificamur ex operibus. Rom. 3, 19. *Ut omne os obnoxius, & iversus Mundus obnoxius sit condemnationi Dei.* & vers. 23. *Omnis peccarunt & deficiuntur gloria Dei.* & v. 27. *Ubi gloriantur Exclusa est. Per quam*

gillum legem Operum Non: | opera. III. Si operibus
 Imo per legem fidei. Excipi- | justificamur, tum aut re-
 unt Pontificii, his locis in- | generationem antecedentibus,
 telligi tantum opera cære- | aut etiam consequentibus. Sed neutris;
 monialia. At vero qui cata- | nam ante regenerationem
 logum operum, quæ cap. 1, | opera nostra perfecte ma-
 2, 3. ad Rom. recensentur, | la, post eam imperfecte
 expendet, animadverteret | bona sunt.
 non cæremonialia tantum,
 sed & moralia intelligi

XIX. Effecta Justificationis sunt, pax cum Deo, intrepidus ad eum accessus, gloriatio in tribulacionibus, & non solum à peccatis liberatio quoad reatum, ut singunt Papani; sed & quoad pœnam.

Alioquin frustra pro nobis Christus pœnas per- | etis superveniunt, ut Deo
 solvisset, Isa. 53. Nec satisfaciant, sed ut emen-
 castigationes divinæ ele-

XX. Justitia nobis imputata, perfecta & equalis est in omnibus creditibus.

Non obstat fidei imper- | infirma apprehendit; ita
 fectionis: Ut enim eandem | eandem justitiam Christi
 gemmam manus firma & firmi & infirmi obtinent.

XXI. Eadem inamissibilis existit.

Sunt enim dona Vocationis divinæ ἀμεταμέλητα, Roman. 11, 29.

XXII. Unica quoque est.

Cum igitur Sancti jam | fructum, confirmationem
 justificati peccata sibi | & certificationem ejus
 condonari petunt, non tam | respiciunt.
 justificationis actum, quam

XXXIII. Justificatio coram Deo alia est, quam |
 justificatio coram hominibus: illa ex fide est, hac |
 ex operibus.

De hac agitur *Jac. 2, 24.*
Videis igitur, ex operibus
justificari hominem, & non
ex fide tantum: Quod di-
cum non repugnat senten-
*tia Apostoli, *Roman. 3, 28.**
Colligimus igitur fide justifi-
cari hominem absque operi-
bus. Illic enim de justifi-
catione coram hominibus;

hic de justificatione co-
 ram Deo agitur. Illic fide
 des historica & per chari-
 tatem non efficax; hic
 vero fides vera & viva
 intelligitur. Alii dicunt,
 ex operibus justificari ho-
 minem, non caussative,
 sed declarative seu often-
 tive.

CAPUT XXX I.

In quo

De Sanctificatione.

*J*ustificationem, ut lux Solem, comitatur San-
 ctificatio.

Est hæc gratuita Dei actio, quæ fideles per
 fidem Christo insitos & justificatos, per Spir-
 itum sanctum magis magisque à nativa vitio-
 sitate liberat, & ad imaginem suam instaurat, ut
 ad eum bonis operibus glorificandum idonei
 reddantur.

CANONIS.

I. *Sanctificare, hoc loco, non est ab usu profa-*
no segregare, sanctisve usibus destinare: sed ha-
bitualiter sanctum facere.

Priore significatione jubemur sanctificare Sabbathum

II. *Appellatur Regeneratio, Renovatio,*
Conversio, Pænitentia, Resipiscientia, & Glo-
rificatio.

Hæc tamen vocabula
 ambigua sunt; Vox quippe
 Regenerationis, Renovatio-
 nis, Conversio-
 nis, vel voca-
 tioni ac fidei donationi
 equipollit; vel vitæ novi-
 tatem significat, qua actu-
 ipso homo peccato mori-
 tur

tur & vivit justitiae. Priore sensu Justificationem antecedit, ejusque causa est: posteriore vero eam consequitur, ejusque effectus existit. *Panienzia* quoque & *resipiscensia* ab effectu nominatur: quæ tamen vocabula non minus quam apud Hebreos Nicham &

Schubh, & apud Grados *metamorphoſia* & *panienzia*, differunt: illa mensis, hæc cordis est; illa etiam impiorum, hæc piorum est: quamvis hoc discrimen non sit perpetuum. *Glorificatio* dicitur, inchoative, quatenus futuræ glorificationis est præludium.

III. *Causa* efficiens ejus communiter, est tota SS, Trinitas, singulariter vero & termini respectu, *Spiritus sanctus a Christo ad hoc missus*.

Hinc *Spiritus sanctificationis* appellatur. Rom. 14.

IV. *Causa* ejus impulsiva interna, est *gratuita Dei benevolentia*.

— Tit. 3.4,5.

Sed postquam bonitas & erga homines amor, apparuit Servatoris nostri Dei. Non ex operibus iustis, quæ fecerimus nos,

sed ex sua misericordia servavit nos, per lavacrum regenerationis & renovationem *Spiritus sancti*.

V. *Causa* Προκαταρκηση, est *Christus cum merito suo & efficacia*.

Ephes. 5.25. *Christus* di- metipsum exposuit pro ea: lexi Ecclesiam suam, & se- ut eam sanctificaret.

VI. *Causa* ejus instrumentalis externa, est *doctrina Legis & Evangelii*: interna vero, est *fides, bonorum operum radix*.

VII. *Cui extraordina*ria quoque media accedunt, quibus Deus aut elata dejicit, aut dejecta erigit: ut afflictiones, miracula, terrores & similia.

VIII. In prima regeneratione seu vocatione, homo plane magnitudo sese habuit: in sanctificatione

tione vero, cum jam fide salvifica donatus sit, priuilegium quoque agens est actionum suarum, non tam sine speciali Spiritus sancti gratia & impulso.

IX. Materia sanctificationis, est totus homo, ejusque intellectus, voluntas, & affectus.

1. Thess. 5, 23. Ipse auiem & anima & corpus in culpa-
Deus pacis sanctificer vos ro-
tos, & in uestier spiritus, | se in aduentum Domini no-
sri Iesu Christi servenur.

**X. Forma duobus actibus exprimitur, averse-
one à malo, & conversione ad bonum, (a) : illa
mortificatio veteris, hæc vivificatio novi homi-
nis, (b) illa crucifixio & sepultura, hæc resur-
rectio nominatur. (c)**

(a) Psalm. 34, 15. Esa. | Coloff. 3, 9, 10. (c) Rom.
35, 7. (b) Ephes. 2, 1. | 6, 1, &c. Gal. 2, 20.

**XI. Finis ejus, est Dei gloria, salus nostra,
ejusque certitudo: nullum enim electionis eviden-
tias est terminus.**

2. Tim. 2, 21. Si quis igi 3, 3. Et quisquis habet henc
tur se ab his purgari, erit vas spem in eo statim, purificat
ad decus sanctificatiū. 1. Joh. | se, sicut & ille purus est.

**XII. Sanctificatio in hac vita perfecta non est.
Unde opera quoque Sanctorum (quippe qui Spi-
ritus & carnis luctam, quoad vivunt, in se
sentiunt) imperfecta sunt.**

Rom. 7, 19, 23, 24. Gal. 5, 17.

**XIII. Differt Sanctificatio à Justificatione:
I. Genere; illius enim justitia ad Qualitatis,
hujus vero justitia ad Relationis Categoriam per-
tinet. II. Forma. Nam 1, in justificatione fides
ut manus justitiam Christi apprebendens; in San-
ctifi-**

etificatione ut principium & radix bonorum operum, consideratur. 2, In Justificatione tollitur peccatum tantum quoad reatum & paenam, in Sanctificatione paulatim aboletur, quoad existentiam. 3, In Justificatione, Christi justitia nobis imputatur; in Sanctificatione justitia nova & inherens nobis infunditur. III. Gradibus; nam Justificatio est actus unus, individuus, perfectus, & qualiter contingens omnibus; Sanctificatio vero est actus successivus, ad perfectionem paulatim tendens, & pro donorum Spiritus sancti varietate, in aliis magis, in aliis minus lucens.

CAPUT XXXII.

In quo

De sanctorum Perseverantia.

Tantum de Justificatione & Sanctificatione: sequitur Perseverantia Sanctorum, & Christiana libertas.

Perseverantia Sanctorum, est donum Dei, quo electis justificatis & sanctificatis, Christi gratia per Spiritum sanctum ita obsignatur, ut nunquam ea penitus excidant.

CANONIS.

1. Perseverantiae nomine, non edm hic intelligimus, qua Electi in gravissima peccata labinequeant, qua fides ipsorum non labefactetur, qua Spiritus sancti presentiam efficacem ad tempus amittere non possint: sed qua fide & gratia Dei nunquam penitus & finaliter excidant.

II. Causa

II. *Causa ejus efficiens, est Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus.*

Joh. 10, 27, 28, 29. *Oes-
mea vocem meam audirem, &
Gego eas agnoscō, & sequim-
ur me, & ego vitam aet-
ernam do eis, nec peribunt in
aeternum, neque rapiet eas
quisquam e manu mea. Pa-
ter meus, qui eas dedit mihi,
major est omnibus, nec quis-
quam potest eas rapere e ma-*

*nus patris mei. Ego & Pa-
ter unus sumus. Ephes. 1,
13, 14. In quo etiam post-
quam credidit, obsignati
estis spiritu illo promissio-
nis sancto. Qui est arrabba-
hazeditatis noſtre, dico in
liberatam vindicemus, ad
laudem glorie ipsius.*

III. *Materia, quæ subjecti rationem habet,
est homo vere electus, vocatus, justificatus &
sanctificatus.*

IV. *Forma partim in voluntate perseverandi,
partim in aetū ipso consistit. Voluntas in piis
nunquam deficit; aetus autem modo intenditur,
modo remittitur.*

V. *Etsi igitur fides quoad actum secundum
amittatur, nunquam tamen amittitur quoad ba-
bitum & actum primum, quo Christum appre-
hendit.*

VI. *Finis istius doni, est certitudo salutis no-
bre, & vera ac firma consolatio.*

VII. *Ex his omnibus concludimus, electos,
vocatos, justificatos & sanctificatos, salutis sue
certos esse.*

Præter testimonia Scri-
pturæ supra citata, hoc
confirmat, I. Certitudo
electionis nostræ; Electi
enim perire aut reprobi fi-
eri nequeunt. Matth. 24,
24. *Surgen enim Pseudo-*

*propheta & Pseudo-Christi,
& edeni signa magna & mi-
racula, ut ut seducant (si
fieri possit) etiam Electos.*
2. Tim. 2, 19. *Solidum ta-
men fundamentum Dei stat,
habens sigillum hoc, Novit
Dominus*

Dominus qui sunt sui. II. quia tantum acceperunt
 Certitudo Vocationis. Ro-
 man. 11, 29. Nam dona &
 Vocatio Dei ejusmodi sunt,
 ut eorum ipsum panisere non
 possit. III. Certitudo Fidei.
 Isa. 42, vers. 1. Arundinem
 quassaram non confringes,
 lychnium fumigans non ex-
 tinguet. IV. Certitudo
 justificationis, per quam
 nulli condamnatio est ius,
 qui sunt in Christo Iesu,
 Rom. 8, 1. V. Certitudo
 Sanctificationis. Philip. 1, 6.
 Persuasum habent hoc ip-
 sum, fore, ut qui cepit in
 vobis bonum opus, perficiat
 usque ad diem Iesu Christi.
 Testimonia, quæ Bellar-
 minus in contrariam sen-
 tentiam citat, aut non de
 vere fidelibus, sed hypo-
 critis agunt; ut Marc. 24,
 vers. 12, 13. Luc. 8, 13. Joh.
 15, 2. Heb. 6 v. 4, 5, 6. & 10,
 26. 2. Pet. 3. 21, 22. Aut de
 defectione, non à fide, qua
 creditur, sed quæ creditur
 h.e. à fâna doctrina, quam
 etiam hypocrite ad tēpus
 amplectuntur: ut 1. Tim. 1,
 19, & 4, 1. & 1. Tim. 6, 19. Aut
 de vere quidem fidelibus,
 sed conditionaliter, intel-
 ligenda sunt: ut Ezech. 18,
 26. Cum averterit se justus,
 &c. & 1. Cor. 9, 27. Gal. 5,
 4. Exempla Angelorum
 malorum & primorum pa-
 tentium nihil hic faciunt,
 quia tantum acceperunt
 posse si vellent, non velle
 ut possint: alia autem est
 regenitorum ratio, qui per
 Spiritus sancti gratiam per-
 severare volunt & possunt.
 Similiter Saulis, Simonis
 Magi, & Judæ exempla a-
 liena sunt, cum reprobi
 non electi fuerint. David &
 Salomon graviter quidem
 lapsi sunt, sed fide penitus
 non exciderunt, ut striusq;
 testatur resipiscientia, Psal.
 51, & Ecclesiasticis libro.
 De Petri lapsu cum Au-
 gustino dicimus, Defecit
 professio in ore, non fides in
 corde. Rationes Adversario-
 rum duæ potissimum con-
 siderandæ. I. Temeritatis
 esse, de fidei certitudine
 gloriari, cum salus potius
 cum timore & tremore sit
 operanda. Phil. 2, 12, Resp.
 Nullius temeritatis accu-
 sandos electos; quia salutis
 certitudinem non suis vi-
 ribus adscribunt, per quas
 millies Dei gratia excidere
 possent: sed custodiuntur
 per virtutem Dei, 1. Pet. 1, 5.
 Timor igitur & tremor
 non firmæ in Deum fidu-
 cie; sed carnali præsumptio-
 ni opponitur. II. Frustra-
 neas esse omnes admoni-
 tiones, sicutque securitati
 carnali fenestrâ aperiri.
 Resp. Nullam esse conse-
 quentiam, tantum enim
 abest,

abest, ut securitati præbeat
at hæc doctrina occasio-
nem, ut potius à securitate
avocet. I. Quia aliud est,
stare; aliud, *sibi stare videt*,
1. Cor. 10, 12. II. Quia
salutis certitudinem nemo
sibi polliceri potest, nisi

fidē ex sanctificatione ex-
ploret. III. Quia tametsi
Sancti non penitus Dei gra-
tia excedant, in gravissima
tamē peccata labi possunt,
quibus Deum & proximum
offendunt, sibique varias
calamitates accersunt.

CAPUT XXXIII.

In quo
De Libertate Christiana.

Libertas Christiana, spiritualis est manu-
missio, qua fideles à servitute, qua ante con-
versionem suam constricti tenebantur, liberati
sunt, ut Deo promte & alacriter obedient.

CANONIS.

I. *Causa hujus libertatis' efficiens communis-
ter, est tota SS. Trinitas; singulariter vero,
Christus Dominus.*

Johan. 8.31,32. *Si man-
servis in sermone meo, vere
discipuli mei eritis. Et cog-
nosceis Veritatem, & Veritas
vos in libertatem vindicabit,*
& v.36. *Itaque si vos Filius
in libertatem vindicariis,
vere liberi eritis.*

II. *Causa ejus instrumentalis, est fides.*

III. *Materia, quæ subjecti rationem habet,
est homo fidelis.*

IV. *Materia circa quam, sunt Lex, servitus
peccati & mortis, conscientie afflictio in rebus
adiaphoris & hominum mandatis.*

V. *Forma variis conditionibus, pro objectorum
varietate, exprimitur.*

VI. *A Lege quatenus liberati sumus, supra in doctrina de Lega ostensum est.*

VII. *A peccato, ejusque inbasione in hac vita non penitus liberamur, sed liberamur a reatu & domino ejus: ab illo, per Justificationem; ab hoc, per Sanctificationem.*

Rom. 3.12. *Ne regnat igitur corpore, ut obedientia peccatum immortalis ve-* *cato in cupiditatibus vestris.*

VIII. *A rebus adiaphoris, h.e. nec preceptis, nec prohibitis, sic liberati sumus, ut ad illas ser- vandas aut non servandas conscientia nostra non obligetur.*

Rom. 14.2,3. *Alius credit, Qui edit, non edentem no- vescendū esse quibusvis, alius pro nihilo habet: qui nō edit, autē fide insirmis edit olera, ne edentem condemnato.*

IX. *Accurata autem in his casibus fidei & charitatis ratio habenda est. Fidei; ne res non adiaphoras pro adiaphoris habeamus: charitatis; ne proximum insirmum offendamus.*

De fide ait Paulus; Rom. 14. 23. *Qui vero ambigit, si aderit, jam condemnatus est, qui insumus est fide, assun- quicquid vero ex fide non est, dūsparsiorum, &c.*

X. *Eadem ratio est libertatis circa hominum mandata: illis enim, que Dei mandatis contraria sunt, aut cum adiaphora sint, pro necessariis obtruduntur, conscientia nostra minime obligatur. Que vero divinis preceptis consentanea sunt, illis propter conscientiam non est refragandum.*

XI. *Finis libertatis hujus est: 1. Vera con- solatio, que ex liberatione a peccato, morte &*

*sollicitudine in rebus indifferenteribus, fluit. 2. Ser-
vitus justicie, quæ vera deum libertas exsistit.
3. Verus Dei clerus, immunit a superstitione aut
proximi offensione.*

XII. *Libertati Christianæ contraria est car-
nis licentia & lascivia.*

Judæ. v. 4. *Subiacerunt condemnationem, impii, qui
quidam homines, præs. jam Dei nostri gratiam transfe-
olim descripsi ad hanc con- runt ad lasciviam.*

CAPUT XXXIV.

In quo

**De Judicij extremi Antecedentibus, nimi-
rum Adventu Christi & Carnis
Resurrectione.**

Superioribus capitibus actum est de Gratia
Statu: sequitur nunc Status Glorij.

Huc autem pertinet doctrina de ultimo Ju-
dicio.

Partes doctrinæ hujus tres sunt: prima de
antecedentibus; secunda de Judicio ipso; ter-
tia de consequentibus.

Antecedentia sunt, Christi Adventus & mor-
tuorum Resuscitatio.

Adventus extremus Christi est, quo è cœlo,
in quod sublatus est, redibit ad judicandum ter-
rarum orbem.

C A N O N E S :

I. *Reditus Christi ad judicium certissimus est.*

Revelatus jam inde à *ab Adamo, Enoch, dicens,*
Patriarcharum téporibus. *Ecce venit Dominus cum
Iude. v. 14. Prophætavit au- sanctis milibus suis, ut fo-
tem de iisus etiam sepiamur rat judicii adversus omnes,*

et redarguat, quicunq; ex testimoniis reliqua Scriptura plenissima est. Psalm. 5, 1. &c. Dan. 12. Matth. 34, 5, 25. Act. 17. Rom. 2, & 14. 2. Cor. 5, 1. Thes. 4, & 5. Peccatores impii. Istiusmodi 2. Pet. 3. Apoc. 19. &c.

II. *Etsi tempus adventus Christi exquisitum, quoad diem & horam, nemo nōrit (a): signa tamen à Christo & Apostolis tradita sunt, diem ejus appropinquantem aut instantem indigitantia. (b)*

(a) *De die autem & hora nō scis, ne Angeli quidem coloris, sed Pater mens solus.* Marci. 13. 32. *Nec ipse Filius, sed Pater solus.* I. Thes. 5, v. 1, 2. *De temporibus & opportunitatibus fratres, non opus est, ut vobis scribam.* Ipsi enim probe scitis, diem illum dominii, ut forem in nocte, ita veniuntum. (b) *Math. 24. 32, 33. A fico manum discue parabolam, cum jam ramus ejus tener sit & folia germinar, mostis prope esse astarem.* Ita & vos cum videritis hac omnia, scirete, illum prope & ad fines esse.

III. *Signa illa communia sunt, aut propria.*

IV. *Communia sunt, quae excidium Hierosolymitanum & exterritum Christi Adventum communiter significare debuerunt.*

Talia sunt, quae Christus, Matth. 24. vers. 4. 28. predicit, de Hierosolyma excidio, ut typo, & de adventu suo finali agens. Nempe, Pseudo-Prophetæ,

Pseudo-Christi, bella, pestilentia, famæ, terra-motus, persecutioes Christi causa, prædictiones, fidei & charitatis defectus, &c.

V. *Propria sunt, extrema securitas & impietas, (a) Antichristi revelatio & per Spirithum oris Christi abolitio, (b) Roma ruina, (c) & Meretricis desolatio & exustio. (d)*

(a) *Luc. 17. 26, 30. Ut fætus in utero accidit diebus Loti, etum est diebus Noach, &c.* (b) *1. Thes. 5, 3. Cum enim*

dicent, Pax & iusta omnia: vos seducat ullo modo: non
tum repenitū eis imminet
exiūm sicuti dolor partus
mulieri uerum ferent, nec
effugient. 2. Tim. 3. 1, 5. Illud
arrem scio, fore, ut extremis
diebus instante tempora mo-
lesta. Erunt enim homines
sui amantes, avari, glorioſi,
superbi, maledici parentibus
immorigeri, ingrati, impuri,
charitatis experies, nescii fa-
deris, calumniatores, intem-
perantes, inmites, minime a-
mantes bonorum, proditores,
&c. (b) 3. Thess. 2. 3. Ne quis

exim adveniet dies Christi,
quoniam veneris defectio prius,
& reiēctus fuerit homo ille
sceleratus, filius ille perditio-
nis. &c. v. 8. Et cum regeatur
impius ille, quem Dominus
Spiritu oris sui & illustris suo
adventu abolebit. (c) Apoc.
18. 2. Cecidit, cecidit Babylon
illa magna, &c. (d) Apoc. 17
16. Et decē cornua h.e. decē
Reges, odio persequuntur me-
retricē, & solā reddent illam
& nudā, & carnes ejus come-
dēti, & igne tam extinti.

VI. His signis à nonnullis accensetur Iude-
rum magna & visibilis ad Ecclesiam Christi ag-
gregatio, quam extremis temporibus exspectan-
dam esse docent.

Utique plausibilis hæc
sententia foret, si modo in
Scripturis probe fundata.
Quæ ex Prophetis testi-
monia citant, jam Aposto-
lorum tempore impleta
sunt, quibus pariete in-
tergerino sublato, cum
Gentibus in unum corpus
coaluerunt. In Apocalypsi
nihil reperitur, quod fir-
miter sententiam hancce
stabilitat. Præcipuum præ-
fidium querant in loco
Rom. 11. 25, 26. *Velim enim*
nos non ignorare, fratres, my-
sterium hoc, (ut ne sitis apud
vosmetipos arrogantes) ob-
durationem ex parte Israeli
obvniſſe, tamī ſpē dum plē-
nitudo geniūm in terroriū,
& in totuſ Israeſ ſeruabuntur.
Totus in eo eſt Apostolus,
ut dehortetur Christianos,
ne ideo, quod Iudeis reje-
ctis, ipſi vocati ſunt, ſuper-
biant ac Iudeis iuſtulent.
Ratio eſt; quia per ipſo-
rum ruinām ſalutis obtigit
Gentibus, v. 11. Sic tamen,
ut nec omnibus Iudeis
præcisa ſit ſpē reconcilia-
tionis, v. 15. nec immunes
ſint à rejeſtione, qui cum
titulo tenus tantum Chri-
ſtiani ſint, animo efferun-
tur, v. 20, 21. Prius illud de
Iudeorum rejeſtione non
plane

plane sine spe venire facta, illustrat mysterio, de Ju-
dorum non universalis, sed parciali tantum rejectio-
ne, quam πόρον δότε μέ-
ρες nominat, non temporis
ratione, quod duratura tan-
tum sit aliquando, sed re-
spectu ejus, Gentis Judaicæ,
partis, quæ reprobos
complectitur: ut sententia
sit, non omnibus Judæis,
sed parti tantum, h. e. re-
probis cœcitatem evenisse.
Nec verba illa, τανισper-
dum Gentium plenitudo in-
troierit, hunc habent sensum,
quod postquam plenitudo Gentium introierit,
demum futura sit talis
plausibilis Judorum vo-
catio. Nihil enim frequen-
tius est, quam ut particula,
donec, usque dum, τανισper-
dum, negata aut affirmata,
sit idem quod nunquam

aut semper; ut supra c. 19.
ostensum. Nihil quoq; offi-
cit huic interpretationi,
quod subdit Apostolus. v.
26. *Et ita totus Israhel ser-
vabuntur; Israhelis enim totius
nomine omnes electos in-
telligit, qui demum veri
sunt Israelitæ, ut supra c. 9.*
7. &c. ostendit, & seqq.
quoq; v. 28. c. 11. explicat,
inquiens: *Itaque quoad Eu-
gelium, sunt inimici proper-
tos: quod ad electionem au-
tem, diliguntur proper pa-
tres. Summa totius loci est,
Gentis Judaicæ rejectio-
nem δότε μέρες factam
(qua cœcitas super repro-
bis sit mansura) electis ex
Gente Judaica non fraudi-
fore, quin ipsi quoque, &
sic totus Israhel, serven-
tur. Videatur Calvinus in
hunc locum.*

*vii. Signum Christi jam presentis, erit sine
dubio, incredibilis fulgor & maiestas, cum qua
Christus venturus est.*

*Veniet enim in nubibus
celi, Matth. 26. 64. in-
credibili cum gloria, Matth.
25. 31, stipatus rōto Ange-
lorum exercitu, ibid. cum
clamore hortacionis & voce
Archangeli, 1. Thessl. 4.
16. Præ ejus majestatis
fulgore, Sol & Luna ob-
scurabitur, (tanquam in-*

men minus à majori,)
& stella cadent è celo, (h.
e. videbuntur de celo
caderè) & portantes celo
concuruunt, Matth. 24.
30. inno ad conspectum e-
jus, calum & terra fulge-
re videbuntur, Apocal.
20. 11.

Hæc de Christi adventu: Mortuorum resuscitatio, est qua corpora demortuorum resuscitabuntur, superstitum vero immutabuntur, & cum anima de integro indissolubili vinculo unientur.

CANONES.

I. *Resurreccio, Grecis ἀνάστασις & παλιστυ-
σία dicta, prima est, aut secunda: illa resuscita-
tio est à morte peccati ad vitam justitiae; bac est
revocatio à morte corporali ad vitam.*

Apoc. 20. 6. *Bearus & in resurrectione prima.
sanctus, qui partem haberet*

II. *Resurrectionem mortuorum Scriptura
probat, testimoniosis, (a) exemplis, (b) typis, (c)
& rationibus. (d)*

(a) Jobi 19.25,26. Dan.
13.2. Hes. 6.14. Matth. 23.
30. Matth. 25. 2. Johan. 5.
26,27,28. Philipp. 3.21. 1.
Thesal. 4. & aliis similibus
locis. (b) Exemplum exci-
tatorum ministerio Eliz,
1. Reg. 17.18. Eliz, 2. Reg.
4.32. 2. Reg. 13.20. à Chri-
sto: item, Matth. 9.25. Luc.
7.14. Joh. 11. Matth. 27. &
ab Apostolis. Actor. 9.40.
& 20.10. (c) Typus baculi
Aaronis revirescentis, Num.
37. Iudaici populi è Baby-
lonia reducis, Ezech. 37.

imprimis autem Henochi
& Eliz, Gen. 5. & 2. Reg. 9.
(d) Rationes peruntur à
federé Dei, quod morte
non rumpitur: Matth. 22.
30. à promissionibus vite
æternæ: à Sacramentis il-
las ob-signantibus: quæ 1.
Cor. 15, fusi declarantur.
Primaria tamen ratio pe-
nitur à Christo, qui non
tantum Resurrectionis ty-
pus & exemplum, sed &
initium exsilit; ex vita e-
nimi Capitis, mystici corpo-
ris vita indubie colliguntur.

III. *Resurreccio mortuorum tametsi naturam
& corruptam hominis rationem superet, tamen
nec contra naturam est, nec contra rectam rati-
onem,*

Ratio enim recta docet, & posse resuscitari mortuos & resuscitandos esse. Illud enim ex omnipotencia Dei : hoc ex justitia ejus concluditur. Ut namque justum est, ut quendam peccata post hanc vitam puniantur ; ita est quoque, ut quod socium suum peccatorum, sit quoque pœnarum.

IV. *Causa Resurrectionis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas ; singulariter autem, Christus Dominus.*

Tribus modis Christus caussa ejus efficiens est : 1. ut Deus : 2. ut Judex mundi : 3. ut Mediator. Prioribus duobus modis caussa efficiens est resurrectionis tam reproborum quam electorum : tertio modo caussa Resurrectionis fidelium est merito efficacia & inchoatione.

V. *Materia, est idem numero corpus, quod generavit homo in hac vita.*

Evincit hoc præter testimoniū Jobi 29. 26. ratio tertio canonī annexe, à justitia perita.

VI. *Forma, in iterata corporis & anime unione, & mortuorum quidem restitutione, superfictum vero momentanea immutatione, & liberazione à corruptione, consideratur.*

1. Cor. 15.51.

VII. *Finis, est declaratio justitiae & misericordiae Dei : illius quidem in impiis ad condemnationē ; bujus vero in pīis ad vitā aeternā suscitādiis.*
Dao. 12. 2. Johan. 5. 26, 27, 28.

VIII. *In Resurrectione pīi non tantum à corruptione & defectibus corporum liberabuntur, sed & gloria condecorabuntur.*

1. Cor. 15. v. 42, 43, 44. *Se-
minatur corruptiōni obnox-
ium, excusatū incorruptum.
Seminatur ignominio, ex-
clusus gloriōsum. Seminatur
infirmum, excusatū potens.
Seminatur corpus animalia,
exclusus spirituelle.*

CAPUT XXXV.

In quo

De *Judicio ultimo.*

SIC fuerunt antecedentia Judicii extremi. Judicium ipsum est augustissimus ille actus, quo Christus judicaturus est universum terrarum orbem.

CANONES.

i. *Judicii extremi certitudo iisdem argumentis probatur. quibus certitudo Adventus Christi & Resurrectionis nostra.*

ii. *Causa ejus Efficiens princeps communiter tota SS. Trinitas est; singulariter autem, Christus Dominus in assumta humana natura, sed glorificata.*

iii. *Judex erit Christus principali autoritate; quippe cui omnis potestas data est, & à quo ad superiorem provocare non licebit.*

iv. *Visibilis erit hic Judex & conspicuus omnibus, tum ratione subcoris & majestatis, cum qua apparebit, tum ratione humanitatis.*

Sic tamen, ut conspiciens pios vero terrore afficiat. etus ejus pios gaudio, im-

v. *Instrumentalis causa, sunt Angeli, quorum opera usurpus est, tum in congregacione judicandorum, tum in segregacione piorum & impiorum.*

Matth. 24. 31. *Is vero mūier Angelos tuba voce magni, & cogent electos ejus a qua ueniss. & 25.32.* Et cogentius coram eo omnes Genies, & separabit eos, alios ab alteris, usque ad passus se-

VI. Mag

VI. *Materia, erunt omnes homines sibi
coram Christi tribunali.*

Rom. 14.10. 2. Cor. 5. 10.

VII. *Aliter tamen pii, aliter impii judican-
di erunt; illi enim judicabuntur, sed non con-
demnabuntur; hi vero & judicabuntur & con-
demnabuntur.*

Atque hoc sensu Scripturamiri, Johan. 3. 18.
ptura negat, fideles judi- &c 6. 14.

VIII. *Nec obstat, quod impii jam judicati-
dicantur; aliud enim est occultum, aliud mani-
festum & publicum judicium.*

IX. *Forma κατοπτρωσεi processus forensis ex-
primitur: ad quem pertinent 1. Caussae cogni-
tio. 2. Sententiae dictio. 3. Ejusdem executio.*

X. *Caussae cognitio, librorum velut protocoli
similitudine exprimitur, quibus opera ipsorum de-
scripta sunt.*

Apocal. 10. 12. *Et aper- Dei omniscientia, partim
ti sunt libri, &c. Librorum hominis conscientia intel-
autem nomine partim ligitur.*

XI. *Impii judicabuntur secundam & propter
opera sua: pii vero secundum fidei opera, sed
non propter opera.*

Hinc Apocal. 20. 12. *ex operibus, sed ab altera-
Altus liber aperiri dicitur, na Dei gratia, qua libro
qui est liber Vita. Ut scia- Vitae inscripti sunt, de-
mus, piorum salutem non pendere.*

XII. *Impius cum infidelitas tum impietas sua
in propria conscientia sic ob oculos ponetur,
ut nec quicquam inficiari, nec contradicere
possint.*

Plal. 50, 21. *Aguā nō, & or-* cinq, verbū otiosum loquuntur
dine objiciā oculis tuis, Mat. fuerne homines, de eo redi-
12, 36. Sed dico vobis quod- di eum rationē in die iudicij

XIII. *Etsi autem electi quoque peccatorum suorum recordaturi sunt, adeo tamen spiritu sanguini gaudio perfundentur, ut memoria illorum nihil tristitiae ipsis sit a natura.*

XIV. *Sententiam Christi cum reprobi, cum electi audient: illa plena horroru, hac plena consolationis erit.*

Matth. 25, 34. *Venite menseis. & vers. 41. Malo-*
benedicti Patis mei, possi- di eti abue à me in ignem
dete regnum, paratum ve- aeternum, paratum Diabolo
bis à factis mundi funda- & Angelis ejus.

XV. *Exsequutio iudicij protinus sequetur sententia dictio nem, sic, ut impiis, spectantibus id piis, in infernum abripiantur, pii vero Christo in occursum rapti, una cum eo ingrediantur in vitam eternam.*

Matth. 25, vers. ult. 1. Thess. 4, 17.

XVI. *Finis Judicij ultimi, est plena & cor- summata exsequutio consilii Dei, de patefacienda iustitia & gratia sua.*

XVII. *De loco, in quo Judicium ultimum futurum est, nihil temere statuendum est.*

Sunt, qui vallem Josaphat designant, quæ est inter montes Sionis & Oliveti. Descensurum autem Christum, non in terram usque, sed ad illum usque ibeum, in quo nubes ipsum suscepit. Idque colligant ex yaticinio Joelis cap. 3,

2. Verum illic non de extremo Judicio, sed de Judicio temporali, in hostes Ecclesiæ Israeliteæ agitur, allusione facta ad insignem illorum cladem, acceptam in valle Josaphat, quæ sita erat in Hierosolymæ conspectu. Quod si ad Judici-

um hæc per anagogen transferre libet, hæc erit sententia. Ut olim hostes Josaphat & Judæorum, in conspectu Hierosolymæ occisi sunt, ita infideles quoque in conspectu spiritualis Hierosolymæ, hoc est Ecclesiæ, judicandos & in infernum deturbandos esse. Atque hoc sensu, Apo-

stoli, Matth. 19. Martyres, Apocal. 20. imo fideles omnes, 1. Corinth. 6. Mundum & Diabolos judicaturi dicuntur: non quod partiatur Christus Judicis gloriam cum Sanctis, sed quod sententiam ejus approbaturi, & justitiam ac sapientiam celestis Judicis celebraturi sunt.

CAPUT XXXVI.

In quo

*De Consummatione seculi & vita æterna,
tanquam Judicij consequentibus.*

Judicium extrellum duo consequuntur: Consummatio hujus seculi, & Vita æterna.

Consummatio seculi est, qua Mundus hic asperabilis, impiis in infernum deturbatis, & piis in cœlum Beatorum sublatis, interitus est.

CANONIS.

i. *Nominatur οὐτελέα τῆς αἰώνος.*

Matth. 24.3. & 28.20.

ii. *Causa efficiens consummationis hujus erit Deus: ejusdem enim est mundum creare & eundem destruere.*

iii. *Materia ejus est Mundus hic asperabilis, Cœlum nimirum & Terra, una cum iis, que in cœlo & terra sunt.*

Petrus Cœlum, Elementa, & Terram & que in ea sunt expresse nominat, 2. Pet. 3.

iv. *Consummationi autem huic nec infernus, nec cœlum supremum seu Beatorum, obnoxium est.*

Illuc.

Illuc enim aeternum im- pii aeterno gaudio perfru-
pi cruciabantur, hic vero | entur.

v. De forma istius consummationis queritur:

1. Mediatene an immediate futura sit & 2. An futura sit secundum substantiam, an secundum qualitates tantum?

vi. Priori questioni Petrus satisfacit, docens, facturum hoc Deum per ignem.

2. Pet. 3. 6, 7. Is quis cum ventur, terraque & qua in ea sunt opera excurenur. & versi 12. Caeli conflagrantes solvenur, & elementa afflantia liquefcent. Qualis autem futurus sit hic ignis, Deus novit, qui ignis est consumens.

vii. Circa posteriorem questionem in diver-
sas iher sententias; alii enim Mundum hunc in-
teritum volunt καὶ οἰκεῖ, alii πλάνητα.

Qui Mundum secundum qualitates tantum interi-
tum putant consummatio-
nis nomine purgationem & instauracionem intelli-
gent, duchi I. Testimoniis.
Rom. 8. 19, 20, 21, 22. Ete-
niam res creata, quasi ex serio
capie obseruantes, exspectat
revelationem filiorum Dei.
Nam vanuall creature sub-
iecta sunt, non sua sponte,
sed propter eum, qui subiecis,
sub spe, quod & ipse vindicabuntur ex servitute inse-
citus in libertatem filiorum
Dei. Sebmas enim, omnes
animes una suspirare, &

perducere, usq; ad hoc tempus.
1. Cor. 7. 31. Præterius species
seu figura hujus Mundi. 2.
Petri 2. 13. Sed celos novos
ac terram novam secundum
promissum exspectamus. Apoc. 21. 2. Deinde videtur
lam novum & terram no-
vam. II. Rationibus. 1.
Quia terra in diluvio non
secundum substantiam in-
terit. 2. Quia homo quoq;
non secundum substantiam
sed secundum qualitates
mutabitur. Qui vero con-
trariam sententiam tenent
I. Scripturis nituntur. Psal.
102. 27. & Hebr. 1. 11.

Ista peritura sunt, tu autem permanes; ista omnia ut vestimentum veterascent, ut indumentum mutabiset, &c. Isa. 51. 6. Aitollite in celum oculos vestros & insuemini in terram deorsum; calos velut fumum evaniratos & terram ut pannum veterauam. Matth. 24. 25. Calos & terra praseribunt, sermones autem mei nequaquam praseribunt. 2. Petri 3. 6. Qui vero sunt nunc cali & terra, eodem sermoni reposui, servantur igni, &c. & v. 10. Cali cum stridore peribunt, elementa vero astuania solventur, terraque & qua in ea sunt opera exquiruntur. & v. 12. Cali conflagrantes solventur, & elementa astuania liquefcent. Apoc. 21. 1. Primum celum & prima terra abierat, & mire non amplius existabat. II. Rationibus. 1, Quia Mundus hic aspectabilis hominis viatoris causa factus est; jam vero ubi viator esse desinet ac in celum sublatus fuerit, nullus Mundi hujus usus erit. 2, Quia rerum ordo hoc evincit. Cum enim Deo eternitas competit sine principio & fine; spiritibus vero eternum principium habens, sine autem carens rebus physicis tempus tribuitur, principio & fine constant. Ad superiores

autem objections respondent. Locum Rom. 8. 19, 20, 23, 32. non de instaurazione Mundi hujus, sed de liberatione à vanitate intelligendum, cui subiectus est: vanitatem autem illam in hoc consistere, quod maxima hominum pars, creaturarum ministerio nequissime abutatur, unde per προπονητας liberationem expetere dicantur. Locum 1. Cor. 7. 31. contrarium potius docere, nimurum, Mundum hunc nonmansurum. Quamvis illie loci non tam de Mundo ipso, quam de rebus mundanis, divitiis nimurum, voluptatibus & similibus sit sermo. Novum celum, de quo 2. Pet. 3. & Apocal. 21. novum quasi Mundum indigitare docent, quae electi in celesti patria incolent; nihil enim frequentius esse allegoria, qua celum beatorum nunc terræ, nunc celo aspectabili assimiletur, eodemque facere verba Petri, quae addit, *In quibus habitabit justitia.* Certum enim est, post finem hujus Mundi, justiciam nusquam nisi in celesti patria habitaturam. Ad rationem priorem respondent, nullam esse consequentiam à diluvio ad judicium multum, quia diluvii tempore finis.

finis Mundi nondum adep-
rat. Sic quoque in posteri-
ori ratione consequentiam
ab homine ad Mundum
negant; quia Mundus ho-
mini ad Vitam æternam
promoto nihil proderit,
sed conditus tantum est
propter hominem viato-
rem. Ita autem in istius-
modi controversia, qua
nullus fidei articulus labi-

factatur, liceat ~~intelligi~~,
salvo tamen aliorum judi-
cio, cordatus Lector poste-
riori sententia subscribet.
Aliud quippe est, instaurari
& in melius mutari; aliud,
instar vestimenti vetera-
cere, instar fumi evanescere,
dissolvi, liquefcere,
conflagrare, præterire, non
amplius exsistere, ut supe-
riora testimonia volunt.

Tantum de Mundi fine. Vita æterna est
summus beatitatis gradus, quo Christi gloriae
participes facti, Dei visione & cœlestibus gau-
diis fruemur in æternum.

C A N O N E S .

1. *Causa Efficiens Vita æterna communicer,*
est tota SS. Trinitas, Christus vero Dominus sin-
gulariter, qui & merito suo vitam nobis impetra-
vit & efficacia sua confert.

Hinc Pater æternitatis | metonymice *Vita ipsa*, Je-
nominatur, Isa. 9. 6. & han. 14. 6.

11. *Bona opera non sunt causa meritoria vi-
ta æterna*, lices illis vita tanquam meritis gra-
uita promittatur.

Bonis operibus merces illis vitam promereamur,
promittitur non ex debi- | sed ut ad illorum studium
to, sed ex gratia: non ut excitemur.

111. *Æterna illa felicitas perspicitur ex li-
beratione ab omni malo, & gaudiorum varietate,
magnitudine, & eternitate.*

14. *doc. 21. 4. Et absensus est Deus omnium lacrymas*
ab

ab oculis eorum, & mors que dolor exstabis amplius amplius non exstabis, neque quia prima abiuram. luctus, neque clamor, ne-

IV. *Varietas gaudiorum consideratur in hominis glorificatione, in habitationum cœlestium amœnitate, in beata Sanctorum societate, impressis autem in Dei communione.*

V. *Glorificatio tum corporis erit, tum anima.*

VI. *Corpus donabitur, 1. Claritate. 2. Impossibilitate. 3. Subtilitate. 4. Agilitate.*

VII. *Anima multo majori perfectione erit, quam fuit in homine etiam abhuc integro. Erit enim intellectus sine errore, lux sine caligine, sapientia sine ignoratione, ratio sine obscuritate, memoria sine oblivione. Erit quinetiam voluntas sine depravatione, gaudium sine mero, latititia sine dolore. In statu innocentie poterat homo non peccare; in statu glorie non poterit peccare.*

VIII. *Habitationum cœlestium amœnitas. Templi Salomonis & Hierosolymæ typo adumbratur.*

Psalm. 84.1. &c. Apoc. 21. 22.

IX. *Sanctorum communio, que cum gaudio conjuncta futura sit, convivii similitudine explicatur.*

Matth. 22. 2.

X. *Nec vero tantum communio nobis cum sanctis Angelis intercedet, sed inter nos queque erimus.*

Matth. 22. 30.

XI. *Dei communio ea erit, ut sine fine eum vivi, sine fastidio amaturi, sine fatigione laudaturi simus.*

XII. *Magnitudo gaudiorum tanta est, ut non solum eam nemo fando, sed nec cogitando asse qui possit.*

Nihil enim in hae vita quod gaudiis cœlestibus aut oculus vidit, aut auris par esset, 1. Cor. 2. 9. audivit, aut cor cogitavit,

XIII. *Neque vero talis erit hæc felicitas, cui certus praefixus sit terminus, quæ excidere iterum possimus, sed duratura est in omnem æternitatem.*

Psalm. 16. 11. *Facturus es, ut experiri sentiam viæ, sapientiam gaudiorum ante faciem tuam, amanitatem ad dextram tuam, in æternum.*

XIV. *Beatitudinis æternæ gradus erunt.*

Colligitur hoc ex Danielis cap. 12. 3. *Et erudi entes splendebunt, quasi splendore expansi, & justificantes mulcos ut stelle in secula seculorum erunt. Nec officit huic sententia, quod Matth. 13. 41. Justi in genere, Solis instar fulgori dicantur; et si enim gloria Electorum per se consideratorum, fulgori Solis & stellarum assimiletur, Danielis tamen cap. 12. Do-
ctoribus præ aliis hoc promittitur; nec alia ratio dari potest, ob quam illic erudiantium cum primis fiat mentio. Locus 1. Cor. 15. 39, 40. 41. minus com mode ad hoc probandum citatur; simile enim de-*

diversitate fulgoris Stellarum, illic non futuræ gloriæ gradus, sed corporis mortalis & glorificati differentiam astruit, ut ex sequentibus manifestum. Interim non amplectimur rationem diversitatis gloriæ, quam assignant Pontificii, diversitatem nimis meritorum. Nam ut donum fidei & sanctificationis, pro mera Dei gratia, inæqualiter Sanctis obtingit; ita gloriam quoque pro gratiosa sua voluntate distribuet, sic tamen, ut nemo de gloriæ defectu conquerendi aut alteri eam invidendi causam sit habiturus.

LIBER SECUNDUS

agens

DE DEO COLENDO.

CAPUT I.

In quo-

De Bonorum Operum Natura.

Superiore libro de Deo cognoscendo actum est. Nunc agendum de eodem colendo.

Verus Dei cultus in vera sanctitate & justitia seu in studio bonorum operum consistit.

Bona opera sunt, quæ Spiritus sancti gratia ex vera fide & ad Legis præscriptum præstantur, ad Dei gloriam, salutis nostræ certitudinem & proximi ædificationem.

CANONES.

I. *Bona opera* Virtutes quoque appellantur.

Latius tamen *Virtutis* tutes enim hic appellamus vocabulo sumto, quam à sanctos affectus, sanctas Philosophis accipitur. *Vir* cogitationes & actiones.

II. *Eadem* per synecdochem charitatis nomine comprehenduntur.

Sic enim totam Legem Christus charitatis erga Deum & proximum præcepto constare dicit, cum charitas erga Deum, ad primum præceptum pertineat; charitas vero erga proximum, ad posteriorem Legis tabulam.

III. *Causa* bonorum operum efficiens princeps, est Spiritus sanctus, quoad inchoationem, continuationem, & perfectionem.

Ejus-

Ejusdem enim est, bonum opus in nobis *incipere* & *perficere*. Philipp. 1. 6.

item dare nō velle & posse
seu efficere, cap. 2. 13.

IV. *Causa instrumentalis eorum, est fides bonorum operum radix.*

Rom. 14. 23. *Quicquid non fit ex fide, peccatum est.*

V. *Materia bonorum operum, sunt affectus & actiones hominis renati.*

VI. *Forma eorundem, est congruensia cum preceptis Decalogi.*

Cum enim peccatum sit *adropia*, I. Joh. 2. 4. ne- *cessum est peccatum esse quicquid à Legi deviat.*

VII. *Bona opera igitur non sunt, quae ad hominum, non ad Dei mandata conformantur.*

Esa. 29. 13. Math. 15. 9. *destitutas, quae sunt manda-
Frustra me colunt, docentes ia hominum.*

VIII. *Nec bona opera sunt, quae Pontificii supererogationis nominant, quibus plus quam in Legi præcipitur præstari perhibent.*

IX. *Fundamentum opinionis illorum consistit in figmento de consilio seu rebus non præceptis, sed nostre libertati commissis, quarum intermissione paenam quidem non accersit, impletio vero Legis impletione gravior sit & præmium mereatur.*

Talia consilia extare volunt Math. 19. 11. ubi consilium de cælibatu, non præceptum contineri, ait. Et vers. 31. ubi Juveni consilium, non præceptum datum esse, asserunt, ut bonis suis venditis ac in pauperes distributis,

Christum sequeretur. Et 2. Cor. 7. ubi itidem consilium de cælibatu dari dicunt.

Hæc vero sententia de operibus supererogationis & consilio falsa est. I. Quia Lex imperfectionis arguitur, dum consiliorum

orum exsecutio Legis impletioni præfertur. II. Quia si nemo Legem implere potest, tum multo minus quisquam implebit quæ graviora sunt Lege. III. Quia quotidie remissionem peccatorum petere, & talia opera jactare, sunt ðou-ga-

Loca supra citata non de consiliis hominem non obligantibus, sed de præceptis intelliguntur, particularibus quidem & certis personis pro status & donorum ratione accommodatis, sed præceptis generalibus subordinatis. Matth. 19. 11. cœlibatus non suadetur tantum, sed præcipitur, duabus tamen

conditionibus adjectis. I. Si Regni Cœlorum ratio id postuleret. II. Si homo de continentia dono certus sit. Sic vers. 21. Adolescenti non consilium, sed præceptum datur, ut detrahatur ipsi larva hypocrisias, qua totius Legis impletionem sibi arrogavit. Et 1. Cor. 7. cœlibatum iis, qui continentia donum habent, non simpliciter, sed propter temporum illorū difficultatem expedire decetur. Jam vero quid Legi divinæ magis consentaneū est, quam omnibus terrenis gloriæ divinæ caussa renunciare? Nihil igitur his locis consulitur, quam quod Lex quoque præcipit.

x. *Finis bonorum operum triplex est: Dei glorificatio nostræq; erga eum gratitudinis testificatio, salutis nostræ certitudo, & proximi adificatio.*

Dei & proximi caussa bonis operibus studendum esse, Matth. 5. 16. docetur: Sic lumen lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificansque Patrem vestrum, qui est in celis. Nostri vero caussa præstanda sunt; quia sa-

lutis, electionis, vocacionis & justificationis certi esse non possumus, nisi ex operibus bonis, tanquam fidei, justificationis & sanctificationis effectis. Unde Johannes inquit, Qui bene agit, ex Deo est. 1. Epist. 3. 11.

x1. *Subjectum bonorum operum, est homo regenitus.*

Hoc superioris libri cap. 10. ex corruptione naturæ probatum est. Unde appareat, quam futile sit Scho-

Scholasticorum doctrina de merito de congruo & de condigno, quorum illud hominis non renati, seu ante primam gratiam, hoc vero ejusdem operibus post primam gratiam acceptam tribuunt. Illud meritum de congruo nominant, quod

congruum sit, ut Deus homini secundum virtutem suam operanti, primum reddat: hoc vero meritum de condigno nominant, quia proportio sit meriti & penitentiae. Cujus sententia paduit Stapletonum & Bellarminum.

xii. *Adjuncta bonorum operum sunt, imperficio & eorundem nibilominus necessitas.*

xiii. *Imperfecta sunt Sanctorum bona opera, quoad viatores sunt; perfecta autem erunt in statu Beatorum.*

Nec obstant loca, quibus Sancti perfecta ambulasse, & neque ad dextram, neque ad sinistram declinasse dicuntur. Iстiusmodи enim locis, non tam perfectio ipsa, quam ejus studium; secundum gradum, quam

partium perfectio, seu sinceritas & integritas intelligitur, qua fideles (quorum peccata alibi Scriptura ipsa memorat) Deo divinitate ex cordis sui simplicitate servire student.

xiv. *Imperficio tamen hæc Christi perfectione legitur: unde opera nostra semiplena, imo maximis adhuc cum infirmitatibus conjuncta pro perfectis rephantur. Hac ratione de Ecclesia dicitur, quod nec rugam, nec maculam habeat.*

xv. *Necessaria sunt bona opera, necessitate precepti & medii, non autem necessitate causæ & meriti.*

Ratione precepti necessaria sunt; quia studium bonorum operum in

Scriptura nobis severissime injungitur. Ratione medii necessaria sunt; quia vocationis & electionis veræque fidei sunt

indicia

indicia & signa, & quia modus seu via sunt, qua ad cœlestem Beatitudinem itur. Ut vero si quis hæreditatis obtainendæ caussa Basilea Argentinam eat, via seu iter medium quidem est, sed non caussa meritoria hæreditatis: ita hoc quoque in negotio seres habet. Meriti rationem tum demum habent opera, si, quæ sequenti disticho exprimuntur, ipsis tribui possent,

I. *Da tuus sed qua non debes;*
2. *proportio & adfis;*
3. *meritis tuis.*

Non aliter meritum diversis esse tuum.

Primum enim, ut opus bonum meriti rationem habeat, requiritur, ut nostrum & ex nobis sit. II. Ut sit indebitum. III. Ut mercedi sit æquale. At I. Bona opera sunt à nobis, non tamen sunt ex nobis, 2. Corinth. 3.5. II. Eadem præstare tenemur, adeo ut si omnia fecissimus, fatendum nihilominus foret, nos inuiles seruos esse, Luc. 17. 10. III. Nulla est illorum proportio, si conferantur cum Vite æternæ dono.

CAPUT II.

In quo

De Virtutibus ad universum Dei cultum & decalogum pertinentibus.

Virtutes seu bona opera generalia sunt, aut specialia: illa ad universum Dei cultum, adeoque totum Decalogum pertinent; hæc ad alterutram tabulam seu singula præcepta.

Prioris generis Virtutes sunt Intellectus, aut Voluntatis.

Virtutes Intellectus sunt, Sapientia & Prudentia.

Sapientia est virtus, qua & Dei voluntatem, & nostram infirmitatem perspectam habemus, ut,

ut, quæ voluntati Dei consentanea sint, faciamus, & vires faciendi scriis precibus à Deo petamus.

Rom. 12. 3. Ut probetis, facere placitum tuum, quia
qua sit voluntas Dei bona tu Dominus meus es: tuo Spi-
ritu, placens & perfecta. ita bono duc me per viam
Psalm. 143. 10. Doce me planam.

Opponitur ei Stultitia seu viarum Dei ignorantia, & *ἀξονοφία* seu Sapientiae opinio.

Jerem. 5.4. Stulte agunt
qui ignorant viam Iesu Christi.
Ius Dei. Proverb. 3. 7. Ne
sapiens nimium.

Prudentia est virtus, qua prævidemus, quo
quidque tempore, loco & modo faciendum, &
qui negotii suscepit fatus sit eventus.

C A N O N S.

1. *Prudentia consiliorum & actionum directrix est.*

11. *Prudentia est, Mundo diffidere, & se non
temere cuivis credere.*

Jerem. 9.14. Quisq; ab a- | Prudentes esto: sicut serpe-
mico suo cavete. Matt 10.17 | tes, & simplices ut columba.

III. *Prudentia est, simulare & dissimulare.*

Sciendum tamen hic, quo
sine & quando simulare
aut dissimulare licet. Finis
est, aut Ecclesie piorum-
ve ædificatio, aut rerum
necessiarum exploratio,
aut periculorum avertio,
aut studium vitande & æ-
coria. Facere autem hoc
licet tum, quando salva
Dei gloria, circa fraudem
veritatis, charitatis, justi-
tiae, vocationis & officii
fieri potest.

IV. *Prudentiae est, in malis culpa nullum, in malis paga minus eligere.*

Sic

Sic David, triplici poena nominata, pestem præ bello & fame elegit, 2. Sam. 24. 12. Cyprianus à Präfide deliberare jussus, an parere, an vero interfici. velitis respondit, In re tam sancta non deliberandum. Condæus tribus ipfi à Callo nono Galliarum Rego propositis, Missa, Mortæ, & perpetuo carcere: respondit, se, Deo favente, primum nunquam electum, ex dnobus reliquis vero se auctorum voluntati Regis liberum relinquere.

Prudentiæ opponitur Imprudentia & Versutia ac Prudentiæ opinio.

Matth. 35. 3. Qua erant justum, quod prudenter factua, acceptis Lampadibus cesser: ubi virtutia prudens suis, non acceperant oleum dicitur γαναγρισθε. secū. Luc. 16. 8. Et laudavit Rom. 12. 16. Ne estote prudenter apud vosmetipos. Dominus Dispensatorem in-

Dictum est de virtutibus mentis: Voluntatis virtutes generales sunt, Integritas, Προδυμία seu Promitudo, & Constantia.

Integritas est, qua obedientiam Deo quantumvis imperfectam, serio tamen proposito avupimpius & tanquam coram Dei oculis præstamus.

Deut. 18. 13. Integer esto | hac est, testimonium videlicet coram Deo tuo. 2. Cor. 1. | cer conscientia nostra. 12. Nam gloria nostra

Opponitur ei Conscientiæ contemnus & Conscientia simulata seu Hypocrisys.

1. Tim. 1. 19, 20. Reueneris meneus & Alexander. Joh. fidè & bona conscientiā, qua 18. 28. Sacerdotes non intrare iupsa nonnulli fidei naufragiū fecerunt. Ex quibus Hy- ierent in Pratoribz, ne pollu- gerent, sed ut ederent Pascha.

Προδυμία seu Promitudo, Hilaritas & Alacritas, est virtus, qua sponte & cum gudio Deo obeditur.

Psal.

Psalm. 40. 9. Faceris vo- | *Populus tuus spontaneus.*
lunacem tuam, Deus mi- | 2. Cor. 9. 7. *Hilarem da-*
delector. Psalm. 110. 3. | *torum diligis Dominus.*

Opponitur ei Præcipitantiæ & Coactio.

Matth. 8. 19. *Et cum ae- | cū quiveris. 3. Cor 9. 7. Quisq;*
cessisset quidam Scriba, dicit | sicut proprias corde, ut aper-
Magister, sequar te, qua- | nō ex tristitia ani-necessitate

Constantia, est virtus, qua homo in Dei co-
gnitione, professione & cultu usque ad finem
perseverare paratus est.

Matth. 24. 13. *Sed qui su- | bitter. Exempla in Prophetis,*
stimuerit ad finem usq; serua- | Apostolis & Martyribus.

Ei opponitur Inconstantia & Pertinacia in
errore seu malo proposito.

Luc. 9. 62. *Nemo, qui mā- | idoneus est ad Regnum Dei.*
na sua admota stravro, respe- | Act. 7. 52. Duri cervice &
gerit ad ea quā retro sunt, | incircumcisē corde, &c.

CAPUT III.

In quo

*De Operibus ad primum Præceptum
pertinentibus.*

Tantum de generalibus virtutibus & ope-
ribus. Specialia ad cultum Dei immedi-
atum aut mediatum pertinent.

Immediatus Dei cultus est, qui Deo imme-
diatus præstatur, & priore tabula docetur.

Estque internus tantum, vel internus & ex-
ternus simul.

Internus tantum cultus est, qui in corde re-
sidet, et primo Dei mandato præcipitur.

Sumpna ejus est: Ut ipsum solum pro Deo
agnoscamus et colamus.

Præ-

Præceptum negativum
est, *Ne es tu tibi illus Deorum*
alienorum ante faciem me-
am. Ex hoc colligitur af-
firmativum, *Me solum pro*
Dio agnoscuo & coluo.

Ad hoc igitur præceptum pertinet Agnitio
Dei & Religiosus erga eum affectus.

Agnitio Dei est, qua Deum, qui se in Scri-
pturis cognoscendum præbet, pro unico & solo
vero Deo agnoscimus.

Deut. 4, 4. *Audi Israël, culorū me esse Deum forem,*
Jehova Deus noster, Je- & nullum præterea Deum
hova unus est. Esa. 46. 9. Re- *esse, & neminem patrem*
cordanimi priorum inde se- mihi.

Huic opponitur Atheismus & Polytheismus.

Psalm. 14, 1. *Dieūt stultus cum animo suo, non est* *tum quidem ignorantēs De-*
Deus. Galat. 4, 8. Imo *um, serviebatis illis, qui na-*
natura non sunt dii.

Religiosus erga Deum affectus in Fide, Fi-
ducia in Deo, Spe, Charitate, Timore, Re-
sponsientia, Patientia, & Animi gratitudine con-
sideratur.

Pro Deo enim aliquem *nia diligere & timere, vo-*
agnoscere est, in eum cre- luntati ejus patienter se
dere, fiduciā & spem in eo submittere, & omnia bona
collocare, eum supra om- pro ejus donis agnoscere.

Fides est, qua Deum tanquam nostrū Deum
& Patrem amplectimur, ejusq; Verbo, promissi-
onibus & cōminicationibus firmiter credimus.

Fides supra considerata *onis: hic vero consideratur*
suit ut instrumentum Ju- ut virtus & opus ad Dei
stificationis & Sanctificati- internum cultum relatum.

Opponuntur ei *Amīcia seu Infidelitas, & Du-*
bitatio de bonitate aut Potentia Dei: Præsumtio
item fidei.

Psalm. 78. 22. *Israelites non crediderunt, neque confisi erant in salutem ejus.* Num. 20. 12. *Quia non credidisti mihi, ut sanctificaretis me,* &c. Jacobi 2, 14. *Quia non utilitas, fratres mei, si quis fidem habere se dicat, opera vero non habeat?* Num. potest fides illa eum servare?

Fiducia est virtus, qua in Deo ejusq; promissionibus acquiescimus, & toti ab eo, in omnibus tam corporalibus, quam spiritualibus, pendemus.

De Fiducia, quatenus promissiones, de Christo cordi applicat, & forma fidei exsilit, supra actum est: hic ut fidei effectum con-

fideratur. De hac Salomon inquit Prov. 3, 5. *Fiduciam habe in Jehovah exercito corde tuo.*

Opponuntur ei Diffidentia erga Deum, & Fiducia idololatrica.

Diffidentia exemplum est in Israelitis. Psalm. 78, 19, 20. in Davide, 1. Sam. 27, 1. in Duce Regio, 2. Reg. 6, 35. in Ahaso, Esaie 7, 2. in iis, qui nimia virtus sollicitudine anguntur, Matth. 6, 25. Fiducia idololatrica est, quam homo aut in Diabolo collocat, ut Magi: aut in Idolis, ut Achasia, 2. Reg. 1, 2. aut in hominum figuris, sicut

Papani: aut in humano brachio, Jer. 17, 5. aut in foderibus, munitionibus, medicamentis, &c. Sicut Asla Syriorum opem implorans, & prius Medicos quam Deum consulens, 2. Chron. 16, 8. & 12. Alioquin externis praesidiis uti licet, modo fiduciam in eis non ponamus. Utendum illis; non nitendum.

Spes est qua futura Dei beneficia, imprimis autem salutis nostrae complementum, Dei promissionibus & Christi merito nixi, indubitate exspectamus.

Differt Spes à fide ut qua illa nicitur: Spei objectum est res promissa, quam illa exspectat.

Ei opponitur Dubitatio, Desperatio, & Spes idololatrica.

Dubitatio etiam in pios quandoq; cadit. 1. Sam. 27, 1. Tandem dixit David cum animo suo, confusus aliquo die manu Saulis. Desperatio plenaria & finalis non nisi in reprobos, quales erant Cain, Gen. 4. Saul, 1. Sam. 28, & 31. Achitophel,

2. Sam. 17. Judas, Matth. 27. & similes: Spes idololatrica in Pontificiis deprehenditur, qui crucem ligneam, Mariam, &c. spem suam nominant, & vitam eternam propter opera, satisfactiones, & indulgencias sperant.

Charitas est, qua Deus tanquam summum bonum sincere & supra omnia a natur.

Sic enim præcipitur Deut 6,5. Matth. 22,37.

Opponuntur ei odium Dei & Charitas idololatrica, qua Mundus & quæ in eo sunt, supra Deum amantur.

Joh. 15,18. Oderunt eum 15. Si quis diligit Mundum, me, sum Pater meus. 1. Joh. 2 non est Charitas Patris in eo,

Timor Dei est, quo Dei Verbum & Majestatem sic reveremur, ut offensam tam benigni Patris omnibus modis præcaveamus, non tam pœnæ formidine, quam Dei amore.

Timor Dei quandoque pro toto Dei cultu sumitur: hoc vero loco ea vir-

tus intelligitur, quæ timor filialis appellatur.

Huic opponitur Securitas carnalis, Timor servilis, & Timor idololatricus.

Securitas aliter in piis, aliter in impiis se habet. In piis ita, ut non excludatur omnis Dei timor. In impiis vero est omnimoda reverentia Dei. Timor servilis differt à filiali: I. Quia filialis ex amore Dei, servilis ex metu, immo odio Dei promanat. II. Quia filialis offendit Dei tanquam Patris,

servilis vero pœnam Dei tanquam Judicis metuit. III. Quia filialis hominem ad Deum allicit, servilis hominem à Deo abstrahit. Timor idololatricus non solum is est, quo ab idolis, sed quo ab hominibus & Mundo magis sibi metuit homo, quam à Deo, Matth. 10, 28. *Ne timete eos, qui corpus occidere possunt &c.*

Pœnitentia est, qua peccata agnoscimus, agnita deploramus, fiduciaque in Dei misericordia & Christi merito nos erigimus, cum firmissimo à peccatis abstinenti & Deo obediendi proposito.

Resipiscientia & Pœnitentia, sicut *μετανοιας* quoq; & *μεταμελετας* nomina quomodo differant, superiore libro capite 30, indicatum fuit. Sumitur autem *Resipiscientie vox* vel pro to- ta hominis mutatione seu vocatione speciali, vel pro sanctificatione, vel pro sanctificationis effectu & parte cultus Dei interni. Atq; in tertia significatione demum hoc pertinet.

Partes ejus tres sunt. 1, Contritio. 2, Fiducia. 3. Emendationis propositum.

Huic opponitur Perseveratio & Induratio in peccatis, & facta ac idololatrica quoq; Pœnitentia

Fictæ pœnitentia exemplum est in *Ahabo*, 1. Reg. 21. *Idololatrica vero est pœnitentia Papistarum*, quam ponunt 1, In contritione. 2, In confessio- ne, 3. In satisfactione, quaque peccata expiari putant. Atqui hæc tria in *Jude* quoque pœnitentia cernuntur, Matth. 27.

Gratitudo erga Deum est, qua humiliter agnoscimus dona & bona Dei in nos indignos collocata, cum serio Deum glorificandi proposito

Genes. 32, 10. Impar sum, inquit Jacob, omnibus iis beneficiis.

Opponitur ei *Αχαριστα* seu *Ingratitudo* in Deum, qua nulla erga Deum gratitudo declaratur,

ratur, aut homo Dei beneficia sibi, aut creaturis, aut idolis accepta fert.

- Isaie 1, 21. Filios educavi & exuli, ipsi autem defecerunt a me. Jerem. 44, 17. Adolendo rebus caelstibus, & libando libamina facieba- *mur cibo, & eramus hilares, ac malum non experiebamur. Habac. 1, 16. Impius sacrificat plagiis suis, & suffitum facit retinaculo suo.*

Patientia est, qua fide Providentiae, Potentiae, & Bonitatis Dei, suffulti, afflictionibus ab ipso nobis immisis, placide nos ejus manui submittimus.

Affectionum, in quibus Patientia se exerceat, variae species sunt. Nam præter *pietatis*, seu *vindictam*, quæ Deus in impios exerceat, afflictio priorum aut *misericordia* est seu *cælligatio*, aut *donatæcia*, tentatio seu *exploratio*, aut deniq; martyrium, idq; cruentum, cum sanguinis effusione conjunctum, vel in cruentum.

Patientia oppositur Impatientia, Patientia hypocritica, & Stoica *απάθεια*.

Ad Impatientiam pertinet *μεμιλορία* seu *quaritatio* in afflictionibus, quasi præter meritum evenirent, & mollices. Hypocritica patientia in illis cernitur, qui cruciatus ipsi sibi accersunt, ut Baalitæ. 1. Reg. 18, 28. Eremitæ, flagellato-

res, &c. Stoica vero *ἀπάθεια* ideo rejicitur, quia patientia non repugnat sensus dolorum, & querela seu lamentationes: dummodo contra Deum nihil proferatur, ac non tam de pena, quam de peccatis quiritemur.

CAPUT IV.

In quo

De Operibus ad II. III. IV. Praeceptum pertinentibus in genere.

Dictum est de cultu Dei interno. Sequitur nunc cultus ejusdem partim internus, partim externus, qui vera religio appellari soler-

& sequentibus tribus præceptis mandatur.

Vera Religio est, qua Deus ritibus à se præscriptis, & vera Nominis ejus sanctificatione tum in tota vita nostra, tum imprimis tempore à Deo destinato colitur.

C A N O N E S.

i. Religio & Pietas (Græcis Εὐσέβεια, Θεοτείβεια & Θεοπέπεια) generali significatione omnem Dei cultum; specialiter cultum Dei immediatum; specialissime vero aut internum solum, aut externum & internum simul denotat.

ii. Appellatur in Scripturis Δικτύα & Λαζαρέα.

Pontificiis Λαζαρέα Deo, Scriptura, imo contra eam. Δικτύα sanctis Angelis & Nam & λαζαρίου, Matth. hominibus, Τηρόδιλέας 4, 1. & δικτύου, Matth. 6, Mariæ tribuunt. Sed sine 24. soli Deo jubemur.

iii. Religio vera, divina est ortu, materia, forma, & fine.

iv. Religio vera unica tantum est.

Sola enim vera Religio spondet. Verum & Unum est, quæ Verbo Dei reconvertuntur.

v. Religio cum omnibus tum imprimis Magistratibus & Ministris curæ esse debet.

Sunt enim Ecclesiæ numeri. Ecclesiæ & Scholas conser- tricci. Præstant autem hoc, vado, Ministros alédo, &c.

vi. Vera Religio antiquissima est, quippe quæ jam in Paradiſo cœpit.

vii. Non solum externa est, sed interna quoq;

Rom. 2, 2. Non enim qui in propriaculo Iudeus est, Iudeus est: nec quæ est in propriaculo circumcisio, id est: in carnis, circumcisio est: sed qui in occulo Iudeus est & circumcisio cor-

VIII. *Religio, non cogenda, sed docenda est.*

IX. *Religio armis non propaganda; armis tam
men defendenda est.*

Exemplo piorū Regum, | ratorū, imprimis Constāti-
Maccabæorū, itē & Impe- | ni M. Theodos. Magni, &c.

X. *Si quid in Religionem depravationis irre-
serit, à Principe seu Magistratu reformanda est.*

Exemplo Mosis, Josuæ, | Ezechiz, Josiæ, Constan-
Davidis, Aſiæ, Josaphati, | tini M. Theodosii, &c.

XI. *Si Magistratus sit hostis Ecclesiae, nec re-
formatio ab eo impeirari queat, tum reformatio
incumbit iis, quos Deus donis ad hoc necessariis
instruxit, nec Ecclesie aut Episcoporum consen-
sus exspectandus est.*

Exempla sunt in Gede- | consensum exspectassent
one, Jehoiada, Maccabæis, | Majores nostri, nihil un-
Apostolis, &c. Sane si Ro- | quam reformatum fuisset.
manorum Episcoporum

Religioni Veræ opponitur Epicureismus &
falsa Religio.

CAPUT V.

In quo

De Operibus ad secundum Preceptum in specie pertinentibus.

R eligionis veræ tum partes, tum tempus di-
vinitus præscriptum considerari debet.

Partes veræ Religionis duæ sunt, Ritus ille,
quo Deus in Ecclesia coli vult; & Sanctificatio
nominis ejus, in reliqua tota vita.

Ritus Deum colendi est, quem nobis in Ver-
bo

bo suo suo præscripsit : de quo agitur præcepto secundo, cuius summa est, Eo Deum ritu colendum esse, quem Ecclesiæ suæ præscripsit.

Patet hoc ex recta mandati secundi analysi, quod perperam cum primo præcepto confunditur. Ut enim primo præcepto indicatur, quis pro Deo colendus sit; ita secundo ostenditur quo ritu coli velit. Et ut principio præcepto interna idololatria opponitur, ita secundo externa adversatur. Partes hujus præcepti duas sunt, Prohibitionis et Confirmatio. Prohibitionis duo sunt membra: prius de Idolorum fabrica, posterius de Idolorum veneratione. De fabrica Idolorum ait, *Nec facio tibi sculptile, aut ullam imaginem: eamque subjectorum enumeratione illustrat neque eorum, inquit, quæ in celis supra, aut quæ in terra infra, aut quæ in aquis infra terram.* Veneratio Idolorum dupli modo

declaratur, Adoratione seu incarnatione, & cultu. Confirmatio constat combinatione & promissione. Ultraq; illustratur à natura Dei & ab objecto: illic enim se *Jehovā Deum foris Zelotem, visitantē iniquitatiē;* hic vero misericordē describit: illic pœnam in tertia & quartam generationē, ipsum odio habentium, hic vero benignitatem in millesimā generationem ipsum diligentium denunciat. Jam præcepti similitudine sit, docet processus, primo à specie ad genus: Idololatria enim prohibetur una cum omnibus ritibus Dei Verbo non contentis aut ei contrariis: secundo, à negatione ad affirmationē contrariis; præcipitur enim, ut Deum colamus eo ritu, quem Ecclesiæ præscripsit.

Ritus Ecclesiæ præscripti tum partes, tum adminicula spectari debent.

Partes ejus sunt recta verbi & Sacramentorum Tractatio, & Oratio.

Recta Verbi & Sacramentorum Tractatio est, qua omnia ex illorum promulgatione & administratione fiunt secundum Christi institutionē.

Oratio est, qua Deum cum vera ac humili cordis

cordis contritione alloquimur, de iis quæ sanctæ ejus voluntati sunt consentanea.

Estq; aut Invocatio Dei, aut Gratiarum actio.

C A N O N E S.

I. *Causa Orationis* efficiens communiter, est tota SS. Trinitas: singulariter vero, *Spiritus sanctus*.

Unde *Spiritus precum* nominatur, Zach. 12, 10.

II. *Causæ impulsuæ ex parte Dei* sunt ejus (a) mandatum, (b) promissio exauditionis, (c) Majestas, (d) Bonitas, (e) Beneficia: ex parte nostri vero, necessitas nostra, quæ colligitur ex consideratione insipie, calamitatum, tentationum, periculorum &c.

(a) Psalm. 22, 8. & 50, 11. citatis locis. (c) 2. Reg. 15. Esa. 55, 6. (b) Matth. 19, 15. (a) Psalm. 86, 4, 7, 7. 1. Timoth. 2, 1. Jac. 5. (e) Psalm. 134, 2. & 1, 13. Esa. 65, 24. & jam 103, 1, &c.

III. *Materia Orationis* sunt, tum impetrata, tum impetranda.

IV. *Forma seu Idea veræ ac religiose Orationis* est *Oratio Dominica*.

Partes ejus quatuor sunt, Exordiū, Petitiones, Confirmatio & Conclusio. Exordiū sic sonans, *Pater noster*, qui es in celo, eo direatum est, ut animi nostri disponantur, 1. Ad docilitatem; indicat enim, quis invocandus sit, nempe Deus ille, qui in Jesu Christo Pater nobis factus est, nos adoptando in filios suos. 2. Ad humilitatem; quia non terrenus, sed caelestis ille

Pater est. 3. Ad fiduciam exauditionis; vult enim nos exaudire, quia Pater noster est: potest, quia Pater caelestis est. 4. Ad charitatem; quia orare docemur, Pater noster. Petitiones duæ sunt classes. Prior earū est, quæ ad Dei gloriam faciunt, quartum prima & præcipua est, *Sanctificetur Nomen tuum*. Huic posteriores duæ subordinatae sunt: *Adveniat Regnum tuum*; *Fiat voluntas*

tua sicut in celo, ita & in terra. Posterior classis eorum est petitionum, quae ad nostram necessitatem pertinent, tam quoad presentem vitam, quam quoad futuram. Ad presentem facit quarta petitio, Panem nostrum quoridianum da nobis hodie. Ad futuram spectant duas postremas; Erremus nobis debita nostra, sicut & nos remitterimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo: illa ad justificationis, haec ad sanctificationis donum commode refertur. Confirmata-

tio his verbis sequitur; *Quia tuum est Regnum, Potentia & Gloria in secula, seculorum: quibus docetur, 1. Cordi esse Deo preces nostras, quia Rex noster est, quippe cuius est Regnum. 2. Posse nos ab ipso exaudiri, quia ejus est Potentia. 3. Velle Deum nos exaudire, quia ejus est Gloria. 4. Nec mutari ejus in nos affectu, quia talis est in secula seculorum. Cöclusio est in particula Amen, qua & serio & cum exauditionis fiducia nos haec petitio testamur.*

v. *Finis Orationis, est Dei gloria & salus nostra.*

Hac enim Orationis a gloria inchoantur, & in & a. Hunc Orationis Do salte nostra terminan minicæ petitiones a Dei tur.

vi. *Effecta Orationis sunt longe maxima: non ex Orationis velut operis operati merito, sed ex promissionis divinae pax.*

vii. *Objectum Orationis (ad quod) est tota S. Trinitas, sicut tamen, ut aut omnes persona conjunctim, aut qualibet illarum separatim invocetur.*

Patrem invocandum esse, *Johannes Apoc. 1.4,5. Et nemo negabit. Filium invocat Stephanus, Act. 7,59 imo omnes Angeli cum adorant, Heb. 1.16. Spiritum Sanctum cum Patre & Filio, hymnus ille Angelorum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Filio quoque applicatur, Joh. 12,41. & Spiritui Sancto, Act. 21.26,27.*

viii. *Objectum Orationis (pro quo) sunt non mortui*

mortui, sed viventes & ad mortē non peccantes.

Pro iis enim, qui ad dum; aut enim damnati, mortem peccant, orari aut beati sunt: illis precēs Deus non vult, r. Joh. 5, nostrae nihil prosunt, his 16. Pro mortuis non erant necessaria non sunt.

IX. Objectum (contra quod) sunt aperti Dei hostes

Non autem statim ipsis imprecati debemus & eternum exitium: sed orandus Deus, ut potenti sua manu eos humiliet & convertat; quod si vero converti non possint, in eternum eosdem puniat. Imprecationes ab iis factæ, qui Propheticō spiritu à Deo donati erant, non temere nobis inexemplum sunt trahendæ; difficile enim est, inter eos, qui ad mortem peccant, & eos de quibus adhuc bene sperandum est, discernere.

X. Preces conjunctæ esse debent cum humili peccatorum agnitione, cum vera & firma fiducia, ac constanti resipiscentiae proposito.

XI. Externi gestus decenter usurpati ad devotionem animi tum excitandam, tum testificandam plurimum faciunt.

Et hæc de partibus ritus illius, quo Deus à nobis vult coli: Externa ejusdem adminicula sunt Jejunia & Vota.

Jejunium est abstinentia à cibo et potu, ad certum tempus ideo suscepta, ut carnis lascivia retundatur, et Deus ardentius à nobis colatur.

C A N O N E S.

I. Jejunium coactum est, aut voluntarium. Illud pauperum est, ob cibi penuriam; hoc eorum, quos cibus non deficit. Voluntarium naturale, politicum, aut Ecclesiasticum est. Naturale est, quod valetudinis caussa suscipitur. Politicum est, quod

publico

publicorum negotiorum cauſſa à Magistratu indi-
citur. Ecclesiasticum denique eſt, quod defini-
vimus.

II. Jejuniū Ecclesiasticum privatū eſt, aut pnblicum.

III. Privatum eſt, quod quisque ſibi aut fa-
milia ſue propter cauſſas privatas indicit.

Exempla ſunt, Jobi 1, 12. 2. Samuel. 3, 36. &c 12, 16.
Nehemias 1, 4.

IV. Publicum eſt, quod à Magistratu ſeu Ec-
clēſia publicū de cauſſis, & imprimis calamitatib-
us ingruentibus p̄cipitur.

Exempla, 2. Chron. 20. Eſthræ 4.

V. Verum jejuniū ex modo & fine iudicandū.

VI. Modum ſi ſpectemus, verum Jejuniū,
1. Non in ciborum delectu, ſed in abſtinentia
ab omni cibo: 2. Non in extera tantum abſti-
nentia à cibo, ſed & in abſtinentia à peccatis
consiftit.

Eſa. 58, 6, &c. Joelis 2, 12.

VII. Finis Jejunii nullus aliud eſſe debet, niſi
ut cultui divino ac precibus ardentius vace-
mus, carnis laſciviam retundamus, coram Deo
abjectionem & coram proximo veram teſtemuſ
reſpifcentiam.

VIII. Jejunia non adſtricta ſunt certo tem-
pori, ut in Veteri Testamento: ſed libere, ur-
genib⁹ neceſſariis cauſſis, ſuſcipi debent.

Tale eſt Jejunium. Votum eſt pollicitatio
de re licita Deo ſancte facta: ad teſtificandam
ani ni noſtri ad Deum colendū promptitudinem

CANONES.

I. *Votum hoc loco, non preces aut desiderium, sed promissionem religiosam devotat.*

II. *Votum generale est, aut speciale: illud de rebus praeceptis est & ab omnibus exigitur, quale est votum Baptismi: istud de rebus licitis est & a quibusdam singulari de causa suscipitur. Illud pars cultus divini; istud adminiculum tantum ejus existit.*

III. *Votum speciale ex Efficiente, Materia, Forma & Fine judicandum est.*

IV. *Efficientem si spectemus: excluduntur a voto speciali. 1. Qui rationis & judicii usum nondum sunt asequunti. 2. Qui sui juris non sunt, sed vel patria vel maritali autoritate constricti.*

Numer. 6.

V. *Materia voti, est res licita, & in nostra potestate sita.*

VI. *Forma in deliberatione mentis, in proposito voluntatis, & in promissione interna aut etiam externa consistit.*

VII. *Finis, est vel grati animi testificatio, vel private discipline exercitamentum.*

Prioris generis votum est, cum quis ex morbo aut periculo liberatus votivam oblationem velut gratitudinis tesseram Deo conse- erat. Posterioris generis votum est, cum quis a re aliquin licita, sibi tamen periculosa, velut a vino aut similibus, voto abstinet.

VIII. *Subjectum, cui vota nuncupanda sunt solus Deus est.*

IX. *Votum nondum nuncupatum, arbitrarium est: nuncupatum vero & legitime factum, seruumendum est.*

Pl. 76, 12. Vovete & vota reddite Iehova Deo nostro Haec tenus.

Hactenus de vero Deum colendi ritu ; cui, præter ejus intermissionem , opponitur ritus Deum colendi falsus.

Estque objecti ratione triplex : aut enim à Deo non præceptus ; aut ab eo expresse prohibitus ; aut præceptus quidem est, sed in alienum finem directus.

Ritus Deum colendi ab eo non præceptus
Ἐθελοθρησκία dicitur, cultus nimirum ex humano cerebro confictus.

Hunc Deum colendi ritum Paulus opponit libertati Christianæ. Colos. 2. 20, 21, 22, 23. Ita quæ si morruis cum Christo, liberi es tu a clementiis hujus Mundi, quid ut viventes in Mondo nimibus oneramis? Ne assigeris, neque gustaris, neque contristaris? Quia omnia ipso usu pereunt, præscripta ex mandatis & doctrinis hominum. Quæ rationem quidem habent sapientia in cultu voluntario, (ιερὸθρησκοία) & submissione animi, & in eo, quod corpori non parcant: non tamen ullius sunt prei, cum ad ea spectent, quibus faciuntur caro. Tales sunt ritus à Pontificiis introducti, in Baptismi & Sacramentorum administratione. Quinque item Sacra menta ab ipsis confida: Tempus erationi & precibus desinitum: Linguæ Latinae & sphæcularum in precibus

iusus: Jejunia in ciborum delectu potius, quam abstinentia posita: in primis jejunium quadragesimale: Votum item paupertatis, obedientiæ monasticæ & continentiae religiosæ. Paupertatis votum impium existit; quia cum homo, ex Dei mandato, in sudore vultus sui victimum sibi querere debeat, ejusmodi voluntaria paupertas ordini ejus repugnat. Eadem ratio est voti obedientiæ; quia illo homo à Christo tam pretioso λύτρῳ redemptus, pecunia servituti subjicitur & à vocatione legitima abstrahitur. Temerarium vero est continentiae votum; quia rarius vita donum est, & hoc voto quam plurimi, sub pretextu castitatis, Satanae laqueis impllicantur.

Ritus cultus religiosi Dei Verbo prohibitus, est Idololatria & Sanctorum adoratio.

Idololatria, est qua idolum fabricatur, retinetur, aut religiose colitur.

Idololatriæ duo sunt genera. Prius est, cum pro Deo habetur & colitur, quod verus Deus non est; atq; hæc primo præcepto repugnat. Posterior idololatriæ genus est, cum verus Deus colitur, sed aut in Idolis, aut in sanctis, atq; Angelis & demortuis.

Idolum est imago seu simulacrum cultus religiosi caussa factum.

C A N O N E S

I. *Idolum ab imagine & simulacro ut species à genere differe.*

Dupliciter igitur hoc in negotio errant Pontifici. Primo, idem volunt esse idolum & simulacrum; duxi hac ratione, quod simulacra à simulando dicantur: cum à simulando potius seu simili vox deducta sit. Non igitur statim omne simulacrum est idolum; si quidem Tertullianus hominem quoq; simulacrum Dei nominat. Frustra coenantur asserere ubi in Scripturis est vox simulacri ibi in Graeco esse εἰδωλος. Nam etiam in Latinis Bi-

bliis testimonia sunt in contrarium. Exod. 34, 15. Levit. 26, 30. A& 17, 73. Secundo statuunt, Imagines rerum existentium esse, Idola non existentium. At notum est, etiam Gentiles idola habuisse non tantum fictarum, sed & earum rerum, quæ revera fuerunt. Nec obstat Pauli dictum, 1. Cor 8, 4. Scimus idolum nihil esse in Mundo; id enim non objecti respectu dieit, quod idolo representatur, sed respectu virtutis, quæ in Idolis nulla est.

II. *Idololatriæ tres gradus sunt, fabricatio, retentio, & cultus.*

III. *Fabricatio Idoli est, cum imago seu simulacrum sit cultus religiosi caussa.*

IV. Non igitur omnis imaginis aut simulacri fabrica est idololatria: talia enim memorie, oblectationis, aut alterius politici usus caussa facere licet.

V. Cherubini, Serpens æneus, & similia, Dei jussu facta sunt, non cultus religiosi caussa, sed ut essent typi Christi.

Inepte igitur illorum adorari cœpit, contractus est: 2. Reg. 18, 4. his vero cultus religiosus exhibetur. III. Cum typi omnes Christi adventu sublati sint, nihil tale in Novo Testamento locum habet.

VI. Imagines Christi, Angelorum, Marie & Sanctorum à Papam fabricatae, revera sunt Idola.

Ratio; quia fabricantur cultus religiosi causâ. Pontificii Idola esse negant: I. Quia non sunt simulacra rerum non existentium. II. Quia non agnoscantur pro diis. III. Quia Angelis facies humana tribuatur & aliae. IV. Quia Sancti revera humanam formam gesserint. V. Quia libri sint Laicorum. R. in primo & secundo argumento, I. Nulla est consequentia: utrinque falsa ponitur Idoli definitio: non enim tantum illud idolum est, quod est rei non existentis, aut quod pro Deo agnoscitur; nam

& Gentiles idola habuerunt rerum, quæ revera fuerunt, & idola à rebus ipsis disreverunt. II. Utinque falsum est Antecedens simpliciter intellegendum. Certum enim est, Papistas etiam Imagines facere eorum, qui nunquam fuerunt, ut S. Georgii, Christophori, & similium. Certum quoque multos istiusmodi Idola pro diis agnoscere, siquidem & vim divinam & honorem divinum illis tribuunt. In tertio itidem nulla est consequentia à vivis Imaginibus, quas Deus in visionibus exhibuit, ad Imagines mu-

tas.

tas. In quarto hoc solum sequitur, Sanctorū Imagines fabricari posse, nempe si non id fiat cultus religiosi causa. In quinto falsum

est Antecedens; quales enim libri sint, patet ex Jer. 10. 14, 15. & Hab. 2. 18, 19. ubi idola mendacii & vanitatis Doctores appellatur.

VI. SS. Trinitatis imaginem fabricare idolatria est maxime horrenda.

Rationes sunt. I. Quia Deus imagines tales fieri non vult, Deut. 4, 15. &c. II. Quia SS. Trinitas effingi aut similitudine representari non potest, ut expresse docetur, Ies. 40, 18. & 46, 5. III. Quia similitudine hominis, aut simulacro, ex ligno aut lapide facta, Deum velle effingere, Majestati divinæ summe contumeliosum est, ut docetur Esa. 40. 19, 20. & 46, 6. Rom. 1, 23. &c. Objiciunt, Imagines, quibus SS. Trinitas representatur, non exprimere Dei essentiam, sed tantum proprietates aut acti-

ones. Ergo non esse Idola. 2. Imagines istas in visionibus oblatas esse; non igitur esse Idola. R. In primo argumento Antecedens laborat falsa separatione proprietatum Dei ab essentia, cum revera sint ipsa essentia; Consequentia vero falsa est; quia nec se, nec actiones aut apparitiones sicut imagine vult exprimi, Deut 4, 16. &c. In secundo falsum est Antecedens; non enim imagines manu factæ & mutæ, sed vivæ oblate sunt sanctis Dei viris, quas tamen nec pingi, nec fingi curarunt.

VII. Ut fabrica Idolorum, ita retentio quoque illorum in Scripturis damnatur.

Deut. 7, 5. Sic faciote eis: altaria eorum dñi vitoris, & statuas eorum frangite, et iu- luceos eorū succidite, & sculp- tilia eorū cōburiae igni. Esa. 30, 22. Polluetis techoriū scul- ptiliū argensiū rūi, & amictū fusilis ex auro rūo, separa- bis ea, ut laborant ex men- sibus; apage, dices eorum euīq; 2. Cor. 6, 16. Quia consensio

templi Dei cum Idolis. Huc faciunt exēpla Josaphati, Ezechiæ, Josie, &c. Adver- sariorum est contrarium sic argu- mentatur. Qui imagines in tēplis retinent, non cultus sed ornatus causa, nō sūt I- dololatré. At qui nos &c. R. Falsa est Major. I. Quia li- cet imagines non colātur, cultus tamen periculū sub- est. 2.

2. Quia id ad ornatum Templi nihil facit, quod in Dei contumeliam facit: meretricius hic ornatus est, & pristina scortationis nota. Objiciunt quoque, Serpentem æneum non prius fuisse confractum, quam coleretur. R. Imparem esse rationem serpentis ænei & idolorum; quia serpens

æneus cultus religiosi causa non est erectus, sed ut Christi typus esset; tum vero demum in idolum conversus est, cum religiose coli cœpit. Quod si serpentis ænei retentio periculo non carnit, quanto minus citra periculum retinentur, quæ revera idola sunt & fuerant;

ix. *Cultus Idolorum in adoratione & servitute conflit.* Adoratio fit capitis apertione, corporis incurvatione, genuflexione, osculatione, & similibus gestibus. Servitus vero religiosa idolis exhibetur, cum ornantur auro, argento & gemmis, cum incensa eis offeryuntur, cum loco eminentiore collocantur, cum vota illis nuncupantur, cum honorantur peregrinationibus, muneribus, cereis, lampadibus, altaribus, templis, festis & similibus ceremoniis religiosis.

Cultus hic gravissime prohibetur hoc secundo mandato. *Ne incurvato te eis neq; colito ea.* Item Deut. 4.15, 16, 17. Psal. 115, 3, &c. Habac. 3, 19. 1. Cor. 10, 14.

1. Joh. 5, v. ult. Excipiunt hic Pontifici, I, citatis locis de Idolis Gentilium agi. II, se non imaginem, sed Deum in imagine colere, ut habent Verlus;

Nam Deus est, quod mago docet, sed non Deus ipsa, Hanc video, sed mente colas, quod cernis in ipsa.

Ad priorem exceptionem respondemus, I, citatis locis imprimis hoc mandato, & Deut. 4, omnes imagines religionis caussa fastas damnari. 2. Rationes, propter quas Idola Gentilium abominanda sunt, in Ima-

gines quoque in Papatu erectas competere; nam & illæ ex auro, argento, ære, ligno, & lapide sunt, & nec videre possunt, nec audire, nec ambulare, Apoc. 9, 20. Ad posteriorem exceptionem dicimus, I, Revera Imagines

Imagines in Papatu adorari, siquidem nulla pars est cultus religiosi, canone hoc IX descripti, quem imaginibus suis non exhibant. 2. Non excusari eos, qui, se Deum in imagine colere, prætendunt: quia istiusmodi cultum prohibuit, & non adorari vult nisi in Spiritu, Joh. 4, 23. Alioquin hac ratione Israelites quoque se excusare potuissent: non enim tam amentes erant, ut vitulum aureum, Deum esse crederent; sed Deum in vitulo, tanquam symbolo colere volebant.

X. Idolorum cultui affinis est Adoratio hostie consecrata.

Æque idololatricum est fundamentum, quod huic cultui substernunt, præsentia nimis Christi in pane Eucharistia seu ex-ternis ejus accidentibus, ob quam panem deificatum seu Deum appellare non dubitant, juxta hymnum, *Non es panis, sed es Deus, homo liberator meus.*

XI. Eodem pertinet Imaginis crucis adoratio.

Sic enim eam alloquuntur in Antiphona, *O crux, ave spes unica, auge piis iustiis, regis dona veniam.*

XII. Non minus horrenda est Idololatria, quam Imagunculae, quas Agnos Dei vocant, in Papatu fabricantur & consecrantur, quibus eadem virtus tribuitur, que Dei Filio, in peccatis purgandis, fulguribus depellendis, &c.

XIII. Reliquiae Sanctorum non solum magna cum idololatria, sed & summa cum impostura in Papatu honorantur; suppositicias enim illas esse, vel inde manifestum est, quia nullus Sanctorum est, cuius non monstrantur apud Papistas diversis in locis duo aut tria corpora.

Videatur Calvini admonitio de Reliquiis.

Hæc hactenus de Idololatria. Adoratio Sanctorum, est cultus religiosus seu precatio ad Sanctos, Angelos, & defunctos directa.

CANONIS.

I. *Duplex est adoratio, civilis seu socialis, & religiosa: illa in externo & civili honore, haec in religiosa invocatione consistit.*

II. *Sanctis presentibus adorationem seu honorem civilem exhibere licet.*

Exempla, Genes. 10, & 19. 1. Reg. 18, 7. 2. Reg. 2, 15.

III. *Imo defuncti quoque & ex nostro conspicu in cælum subducti, honorandi sunt: 1. Honorifice de illis sentiendo. 2. Virtutes illorum, tanquam Dei dona, prædicando. 3. Easdem imitando.*

Matth. 26, 13. *Amen gelium in toto Mndo, etiam amen dico vobis, ubiunque quod hac fecis, dicetur ad prædicatum fuerit hoc Evan- memoriam ipsius.*

IV. *Religiose vero nemo Angelorum aut Sanctorum defunctorum adorari seu invocari debet.*

Rationes sunt. I. Quia ejus rei nec præceptum, nec exemplum, nec promissio in Scripturis reperiatur. II. Quia invocatione Sanctis omniscientia, omnipotentia & similia tribuntur, quæ solius Dei sunt. III. Quia in Sanctos non est credendum. Jam vero, *Quomodo invocabunt eum, in quem non crediderint?* Roman. 10, 14. IV. Quia religiose adorari noluerunt. Exemplo Petri, Act.

10, 25, 26. & Angeli, Apoc. 19, 10. & 22, 8. Objectiones Pontificiorum frivola sunt. Dicitur Genes. 48, 16. non de creato, sed increato Angelo seu de Filio Dei intelligendum est. Genes. 48, 16. *Vocari nomen-Jacobi super filios,* est, à Jacobo denominari & in numerum posterorum ejus recipi. Sicut Esaïa 4, 1. Locus Jobis, 1. in Versione vulgata corrupte legitur. Nec ibi Eliphas.

phas Jobum hortatur, ut
Sanctos demortuos invo-
cet, sed ad Sanctorum vi-
ventium testimonium pro-
vocat. Male quinetiam
concludunt, Sanctos de-
mortuos invocandos esse,
quod ipsorum preces, dum
in hac vita sunt, expetere
jubeamur, Jac. 5, 14. Alia
enim est Sanctorum in hac
vita conditio, alia in fu-
tura: in hac vita norunt af-
flictiones nostras, in altera

non item, Isa. 63, 16. In
hac vita non inveniuntur
sed ad preces pro nobis
fundendas invitantur. At à
Pontificiis Sancti demortui
religiose inveniuntur & in
auxilium vocantur. Fun-
damentum sententiae Pon-
tificiorum est, quod San-
cti mediatores sunt; mi-
nimum intercessionis. Sed
quam falsum hoc sit, su-
perioris libri cap. 18. o-
stensum est.

Sic quoque de ritu cultus religiosi à Deo pro-
hibito actum est. Ritus à Deo quidem præcep-
tus, sed in alienum finem directus est cultus
superstitiosus & hypocriticus.

Cultus Dei superstitionis est, cum ritibus
externis à Deo præceptis singularis quædam
vis & efficacia, velut ex opere operato, ascri-
bitur.

Ut cum certis verbis,
vocabulis aut scriptis, vis
abigendi Satanam, sanandi
morbos, &c. tribuitur: cum
Sacramentis per se vis ser-
vandi, & à peccatis libe-
randi inesse fingitur: cum
βεττολογία seu pluralitas
verborum & similia preci-
bus pondus addere statu-
untur: cum cibus aliis alio
& dies aliis alio sanctior
judicatur, cum Votis eo-
rumque persolutioni ra-
tio bene de Deo merendi
ascrribitur.

Cultus hypocriticus est, cum externi quidem
ritus à Deo præscripti observantur, sed sine in-
terno cultu animique devotione.

Vehementer Deo di-
plicet, Psalm. 50, 8. &c. &c. &c. Ierem.
Esaie 1, 10. &c. 29, 13, &c.

CAPUT VI.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad tertium Preceptum spectantibus.

Tantum de ritu Deum colendi. Sanctificatio Nominis ejus in reliqua tota vita tertio præcipitur mandato.

Summa ejus est, Etiam extra Dei ordinarium cultum sanctificationi Nominis divini in omnibus studendum esse.

Mandati duo sunt membra: interdictum & confirmatione ejus. Interdictum est, *Ne assumis nomen Dei tui in vanum. Nomen Dei non tantum titulos significat, qui Deo tribuuntur, sed proprietates, verbum, opera & quæcunq; ad Nomen ejus assumserii in vanum* minis divini glorificatione pertinent. Ex hoc itaq; interdicto colligitur præceptum, *Nomen Dei nusquam blasphemare. Confirmatione gravissima cōminatione constat, Nam non relinquet ipsum nomen Febova eum, qui Non assumserii in vanum*

Sanctificatio divini nominis in affectu consideratur, aut in effectu.

In affectu, est zelus pro Dei gloria, vehemens nimirum animi studium tuendi & propagandi Nominis Dei glorificationem cum justo dolore & indignatione adversus ea, quæ contra Dei gloriam fiunt.

Exempla ejus sunt in *in Jeremia, Jer. 33. 9, 10, Lotho, 2. Petri 3, 8. in 11. in Johanne Baptista, Mose, Exod. 32, 19. in Pi- Mat. 14, 14. in Christo, nehaso, Num. 25, 9. in Da- Johan. 2, 14. &c. in Pau- vide, Psalm. 69, & 119, 10, Act. 14, 14. & 17. 53. in Elia, 1. Reg. 19, 10. 16, 17.*

Huic opponitur Stupor Dei gloriam non curans

rans, (a) zelus errans seu sine scientia, (b) zelus inconsideratus, (c) & zelus simulatus. (d)

(a) 1. Samuel. 3,9. Hoc nos filios tuos supra me, & cap. 3,13. Quia maledictionem inferentibus sibi filiis suis, non tamquam repressi eos.

(b) Rom. 10,2. Testor enim de ipsis, eos zelum Dei habere, sed non ex notitia. (c) Jonn. 4, 1. Quod cum male haberet Jonam, pessime; & accensa esset ira ejus, ora-

vit Iehovam, dicens: queso Iehova, an non erat hoc verbum meum? &c. Luc. 9, 54. Cum autem hoc vidissent discipuli ejus, Jacobus & Iohannes dixerunt, Domine, vis, dicamus ut ignis descendat a calo, & consumat eos ut etiam Elias fecit. (d) Ies. 17, 12. Dixit Abas, non petam gloriam, neque inzabo Iehovam.

Sanctificatio nominis divini est. Quia seu actu ipso fit verbis & factis.

Sanctificatio verbis praestanda, est sancta Nominis divini usurpatio, & constans ejus confessio.

Sancta Nominis Dei usurpatio est, qua non nisi necessariis de caussis, & summa cum reverentia, ac gloria in eo reluentis admiratione & celebratione usurpatur.

Deut. 28,58. Timendo | summe reverendum istud, Nomen glorioissimum & nō p̄ Iehovam Deum meum.

Opponitur ei superstitionis Nominis divini Reticentia, levis ejus Assumptio, Facetiae & Sables à Scripturis, et Blasphemia seu Probrum in Deum immediate conjectum.

Exemplum horrendæ | Esa. 10. & Duece ejus Rab-blashemiae est in Assyrio, | face, Esa. 37.

Sanctæ Nominis Dei usurpationis species cernuntur in consecrando, jurando & sortiendo.

Con-

Consecratio est, qua res nostris inter-
vientes Verbo Dei ac precibus sanctificantur.

Sanctificare, hoc loco, est, ad bonum & licium usum segregare. Qua ratione consecrantur Templia, Ministri, Opera Vocationis, Cibus & Potus. *1. Tim. 4, 5.*

Nam quicquid creavit Deus, bonum est: nec quicquam rejiciendum est, si cion gratiarum actione sumatur. Sanctificatus enim per verbum Dei & precos.

Opponitur Consecrationi huic, praeter ejus intermissionem, Consecratio superstitionis, qua certis formulis verborum, singularis vis & efficacia inesse creditur: & magicæ Consecrati-
ones ac incantationes.

Intermittunt hanc con-
secrationem, qui cibo, potu-
&c. citra preces & gratia-
rum actionem utuntur.
Superstitiones consecratio-
nis exempla quamplurima
sunt apud Pontificios, in
consecratione aquæ, salis,
cere, &c. Magicæ consecra-
tiones & incantationes non
excusantur verborum bo-
nitatem; nisi enim bonis bene-
uturam, abominandus est
Verbi Dei abusus.

Jurando Sanctificatur Nomen Dei, tum ju-
rejurando, tum adjuratione.

Juramentum est contestatio Dei, in re gravi,
tanquam veritatis testis & mendacii vindicis.

C A N O N E S.

I. *Jurandum res est per se bona & sancta.*

Ratio. I. Quia à Deo
præceptum, Deuter. 6, 13.
& 10, 23. Isa. 65, 16. Jer.
12, 16. II. Quia Deus
quoque & Angeli jurant,
Genes. 22. Psalm. 95.

Hebr. 3, & 6. Apocal. 10,
&c. Huc facit illud Ter-
tulliani, *O bestos, quorum
caussa jurat Deus! O miser-
imos, si ne quidam Deo
jurantes credimus!*

II. *Persona juramentum preßans, talis esse
debet*

debet, quam juris jurandi reverentia non excludat. Non admittendi igitur, 1. Qui rationis usum nondum sunt assequuntur. 2. Furiosi. 3. Perjurii convicti.

III. Materia juramenti esse debet res gravissima, magni momenti & licita.

IV. Forma ejus vel explicata est contestatione & imprecatione, vel contracta, & alterna pars parte constans.

V. Finis juramenti, est confirmatio veritatis, decisio litium, & gloria Dei illustratio ac hominum salus.

Hebr. 6, 16.

VI. Objectum juramenti, per quod jurandum, solus Deus est.

Ita præcipitur Deut. 6, 13. *Yehovam Deum suum timeo, & illum colio, & per Nomen ejus juram.* Rationes quoque sunt. I. Quia solus Deus *καρδιογένες* est, qui

omnia videat, solus omnipotens qui perjurium ultiscatur. II. Quia juramentum cum invocatione conjunctum est, quæ soli Deo debetur, ut supra ostensum.

VII. Cum creaturarum in juramento à Sanctis fit mentio, per metonymiam aut Deus ipse aut ejus vindicta intelligitur, quam sibi homo imprecatur.

Sic Gen. 31, 33. *Jacob ju- 2. Cor. 1, 23. Ego vero telle- ravit per patrem Parris sui, Deum invoco in anxi- h. e. per Deum, quem paye- meam. h. e. ut puniat me, bat Isaacus.* Sic Apostolus, si scienter fallam.

VIII. Adjunctorum ratione juramentum in publicum seu solenne & à Magistratu requisitum & privatum seu sponte, non temere tamen, oblatum, in assertorium item & promissorium distinguitur.

ix. *Servanda sunt juramenta etiam vi extorta & nobis damnosa.*

Psalm. 15,4. *Juratus in
dannum suum, non remem-
munt. Quæritur autem hic
An juramentum latroni fa-
ctum, quo quis se redem-
tarum paciscitur, sit servan-
dum? Resp. Promissio illa
aut de $\lambda\beta\gamma\mu$ tantum est,
aut de re tota silentio re-
genda. Prius promissionis
genus hominem obligat:*

posteriorius non item, cum
prius & arctius obstrictus
sit Magistratui, cuius præ-
dones arcere intercesserint. Pre-
inde qui exitii metu ad-
actus, prædoni se hac rati-
one obstrinxerit, re ad Ma-
gistratum delata, fidei illius
nexu, autoritate pub-
lica, exsolvi poterit.

x. *Juramento affinis est, gravis asseveratio.*

Tales asseverationes sunt,
Genes. 41, 15. *Ita vivat
Pharao, hoc est, quam vere
vivit Pharao, cumque vi-
vere cupio. & 1. Sam. 1, 36.*

*Vivit anima tua, Domine
mi, sum multus illa. Huc
pertinet asseveratio à
Christo usurpara, Amen
amen.*

*Juramento opponitur in defectu, ejus impro-
batio; aut legitime delatai derectatio.*

Priore modo peccanti
Anabaptista, præcedentes
Christi dictum, Matth. 5,
14. *Ne juretis omnia, &
illud Jacobi parallelum,
Jac. 4, 12. Sed non ani-
madvertunt, utrobique
non juramentum legiti-*

*mum, sed temeraria tan-
tum & idololatrica jura-
menta prohiberi. Posteri-
ore modo peccant, qui
cum juramento Dei glori-
am aut proximi salutem
promovere possent, id ta-
men facere non sustinent.*

*In excessu opponitur juramento, 1, Perjur-
ium. 2, Juramentum temerarium, 3, Inju-
stum. 4. Idololatricum.*

Perjurium est, cum aut scienter falsum affe-
ritur, aut promissio sit absquo servandi propo-
bito, aut cum proposito servandi facta, non im-
pletur.

Fu-

Fugiendum est I. Propter gravitatem peccati. Peccat enim perjurus in Deum, quem rei falsæ testimoniūm advocat, cuius sanctissimum Nomen profanat: peccat in proximum, quem perjurio circūvenit & gravissime scandalizat: peccat in seipsum, dira quæq; sibi imprecatus. II. Propter gravitatem pœnæ; perjuria enim non inulta manent. Exempla sunt in Regibus Sodom, &c. Gen. 14,4. in Hosea Rege Istra-

elis, 2. Reg. 17,4. in Zedekia. 2. Reg. 25, 3. &c. in Rudolpho Bavarie Duce, in Ladislao Ungarie Rege, & aliis quamplurimis. Detestabile quoq; fuit apud Ethnicos. Unde Tibullus,
Ab mihi est: quæ primæ perjuria celest!

*Sera tamen tacitis pana
venit pedibus.*

Perjuriis autem æquivalēt Sophistica & Jesuiticae illorum interpretationes, quibus tamē à perjurii labore & pœna se non vindicabunt.

Juramentum temerarium est, quod citra necessitatem usurpatur.

Exemplum ejusmodi terribilis est Saul, 1. Sam. 14. merarii & assidui jurato- vers. 40, & 45.

Juramentum injustum est, quod fit de re illicita aut in honesta.

Tale fuit juramentum Davidis, quo minatus est domui Nabalis exitium, cucus revocatione docuit, juramenta illegitima peti

us rescindenda quam servanda esse, 1. Sam. 25. Talia quoq; sunt juramenta Monachorum, fidelitatis, obedientiæ, &c. in Papatu.

Juramentum idololatricum est, cum per falsos deos aut per creaturas juratur.

Huc non solum pertinent juramenta facta per etiū, terram, &c. quæ prohibentur, Matth. 5,14. sed & juramenta facta per Sanctos; ut enim illis invocationis honor sine

idololatria deferri nequit, ita neque honor juramenti. Nec enim Papani metonymice per Sanctos Deum intelligunt, sed per ipsos Sanctos jurant.

Tantum de jurejurando. Adjuratio est obtestatio sub Dei nomine, imperio aut precibus facta, ut secundum conscientiam, aut quasi juramenti loco, veritas dicatur.

Exemplum Jos. 7, 19. gloriām Jēbōvā Deo Iṣrā-Tum dixit Jōsua ad Ā-elis, & ede ei confessionem. chanem, Fili mi, nunc tribue.

C A N O N .

Adjurations obtēperandū est in iis, quæ Dei gloria & proximi dilectioni non aduersantur.

Exemplum in Christo, qui ad Pontificis, quantumvis impii, adjuratiōnem, se Filium Dei profes-sus est, Matth. 26, 34. Quod si igitur Tyrannus nos adjurarer, ut fratres nostros, aut ipsorum conventus proderemus, minime id faciendum foret.

Opponitur ei Adjuratio temeraria, Adjuratio Diabolorum magica & Imprecatio impia, qua Deus aut ejus creaturæ in hominis exitium adjurantur.

Adjuratio Diabolorum (quam exorcismum nominant) magica est, minime que responderet factis Apo-stolorum, qui non adjurando, sed in nomine Christi imperando, dæmonia ejecerunt.

Sors seu sortilegium est exploratio ejus, quod cuique à Deo destinatum in divisionibus, ob-componendas lites, externis signis facta.

Sortes divinæ sunt, aut humanæ. Illarum exempla sunt, Levit. 16. Jof. 7. 1. Sam. 10. Nehem. 10. Joban. 1. A&e. 1. Atque haec non imitandæ sunt, quod mandato destituamur. Hæ vero (divisoriæ dictæ) usurpari possunt, sic tamen, ut persuasum habeamus, eas divinitus regi, Proverb. 16, 3.

Huic opponuntur supersticiose electiones ac consultationes & sortitio fraudulenta.

Hacte.

Haec tenus de nominis Dei usurpatione: Professio ejus est, quum veritatem ex Dei verbo agnitam, quoties opus est, ad ejus gloriam, libere & aperte coram hominibus confitemur.

Matth. 10, 32. *Quisquis confitebitur me coram hominibus, confitebitur & ego eum coram Patre meo, qui est in celis.* Roman. 10, 10. *Corde credimus ad justitiam, ore autem confessio fit ad saltem 1. Petr. 3, 15. Esto te semper paratus ad respondendum cuilibet, perenni rationem ejus spei, qua in verbis est.*

Opponitur ei, 1. Veritatis dissimulatio. 2. Aperta ejus abnegatio. 3. Intempestiva ejusdem confessio.

Dissimulationis exemplum est in Iudeis, Christum propter excommunicationis metum non profertibus, Joh. 12, 34. Abnegationis, ex infirmitate tamen facta, adeoq; non plenaria, exemplum Petrus est, Matth. 26, 69. &c. De intempestiva confessione Christus monet, Matth. 7, 6. *Ne date, inquit, sanctum canibus, nec projiciatis margaritas vestras coram porci, ne quando conculcent eas pedibus & confervi in vos lacerent vos.*

Sic ostensum quomodo Nomen Dei sanctificetur verbis. Facto ipso sanctificatur, cum vita & actiones, sanctae nostrae professioni respondent.

Matth. 5, 16. *Ita splendeat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificant Patrem vestrum, qui est in celis.*

Opponitur ei actionis congruentis professio- ni nostrae Intempestio & Impietas.

Prioris exemplum est in Mose & Aarone, qui Deum, cum aquas contentio- nis ex petra daret, coram oculis filiorum Israelis, non sanctificasse dicuntur,

Numer. 20, 12. Posterioris exemplum est in Iudeis, de quibus Paulus ait, Roman. 2, 24. *Nam Dei nomen propter vos blasphematus inuerit Genius.*

CAPUT VII.

In quo

*De Operibus ad IV. Præceptum
pertinentibus.*

Hucusque de partibus cultus Dei actum est: sequitur nunc tempus peculiariter cultui divino destinatum.

De hoc agitur præcepto quarto, cuius summa est, Ut Sabbati diem sanctificemus.

Mandati duo sunt membra, præceptum, ejusque confirmatio. Præceptum est, Ut Sabbatum sanctificemus. Quod illustratur I. Particula hortatoria, Recordare dñi Sabbati, quæ argumento est, prius quoq; Israelitas de ejus sanctificatione monitos fuisse, ejus vero contemptum ac neglegitum, Israelitis sub Pharaone pressis, invaluisse. II. Declaratione præcepti, quæ sit dñi operum sex diebus faciendum, & die septimo omitendum. III. Subjectorum distributione; sunt enim vel homines, vel ju-

menta. Homines aut domestici sunt, aut peregrini, utriusque superiores, aut inferiores. Sex (inquit) diebus operaberis & facies omne opus tuum. Die vero septimo Sabbatum est Fehova Deo tuo, ne facias ullum opus, tu aut filius tuus, seruus tuus aut ancilla tua, aut jumentum tuum, aut peregrinus tuus, qui est in terra portator tuus. Confirmatio nittitur exemplo Dei, Nam sex diebus perfecit Fehova celum ipsum & terram, & mare & omnia quæ in eis, quisuit vero die illo septimo: idcirco benedixit Fehova diei Sabbati & sanctificavit illum.

Sanctificatio Sabbati est, qua à laboribus & operibus externis cessatur, ut homo una cum familia & iumento suo reficiatur, diesque ille cultui divino impendatur.

CANONIS.

I. Præceptum de Sabbati sanctificatione non primum in monte Sinai, sed jam in creationis primordio sancitum, docet, primo homini, quantumvis integrō, cultus divini rationem præscriptam fuisse.

II. Sanctificare Sabbatum, non est diem illum sanctum facere, sed à profano usū segregare, & cului divino destinare.

III. Causæ ad sanctificationem banc impellentes sunt, 1. Præceptum Dei. 2. Æquitas præcepti. 3. Promissiones obedientibus factæ.

Præceptum, præter quartum hoc mandatum, exstat Levit. 19. 3. & 23. 1. Jer. 17. 22. & aliis locis. Æquitas ex duobus patet: 1. Quia Deus ex septē diebus unctionis cultū solenni destinat. II. Quia suopte prælucet exemplo. Promissiones sunt Es. 56. 2. &c. & 58. 13.

IV. Materia seu objectum hujus sanctificationis, est dies Sabbati seu septimus, in Ecclesia Judaicā: cui successit dies primus, à Resurrectione Christi, Dies Dominicus, à S. Eucharistie usū, Dies Panis, & à Baptismi administratione olim Dies Lucis dicitur.

V. In præcepto de Sabbati sanctificatione discernendum est inter τὸ ηδύκαρε τὸ νυκτοῦ, seu inter id quod morale aut ceremoniale est.

Ceremoniale fuit: I. autem primum sanctificat Ecclesia, exemplo Christi, qui eum sanctificavit resurrectione sua, & apparitione, Johan. 20. 19. & 26. Exemplo item Ecclesiz Apostolicz. Actor. 20. 7. 1. Cor. 16. 2. Apoc. 1. 10. Quod dies septimus præcisè sanctificatus erat. II. Quod haec ratione Judai è Gerribus discerni debebant. Morale vero est, quod aliquis ex septem diebus Dei cultui sit destinandus. Diē

VI. Forma sanctificationis hujus diei in omissione & actione conflit.

VII. Omittenda sunt opera externe ac temporales vocationis.

Hæc operibus cultus dividitur, Sex diebus facies omni opposuntur, dum in nomine opus tuum.

VIII. Concessa tamen sunt, que citra ingens damnum in alium diem rejici nequeunt.

Luc. 24, 5. Quis vestrum, si ipsi astrus auro bos in putum incidat, non statim exstrahet eum die Sabbati Ag. neverunt hoc olim Maccab. 2, 41. Clade enim Sabbatho accepta constituerunt se contra hostem defendere. In tali casu necessitatis valeret Christi regula, Sabbathum proprius hominem factum esse, non hominem proprius Sabbathum. Marci 2, 18.

IX. Facienda sunt Sabbatho opera; quibus dies ille destinatus est: quod genus sunt, Sacros cautus frequentare, Verbum Dei meditari; Sacra menta participare, munis hortationibus & exemplis sese invicem ad pietatem invitare, agrotos invisere, egenus benefacere, &c.

X. Finis sanctificationis hujus, naturalis aut spiritualis est.

XI. Naturalis est, ut homines & jumenta requie reficiantur.

XII. Spiritualis finis Iudeis proprius erat, 1. ut ipsis quies illa, post labores in Aegypto & molestias in deserto, in terra Canaan concessa, adumbraretur. 2. ut hac pedagogia parte ad Christum spiritualis quietis a peccato & operibus carnis autorem, ducerentur.

XIII. Hodie vero finis ejus spiritualis est 1. ut Ecclesie caetus sit appetibilis, & fideles sese

se se ad eam, velut Noachi arcam, aggregent. 2. Ut consideratione natalis hujus Mundi & Resurrectionis Christi, Deum Creatorem & Redemptorem nostrum celebremus. 3. Ut quiete ab operibus, de quiete a peccatis nostris admoneamur. 4. Ut ad perpetuum futuræ vite Sabbatum magis magisque apparemus & assurgamus.

Triplex hinc Sabbatum statuitur: typicum & cæremoniale, adeoque tempore tantum; spirituale, sed tantam inchoatum; cœlestis & aeternum.

xiv. Sabbati sanctificatio cum omnibus, tum maxime Magistratibus & Pastoribus incumbit.

Magistratus est, exemplo Nhemiez, cavere ne Sabbatum petulanter violetur, Neh. 13, 15. &c. Ejusdem est, necessitate ita postulante, strictam dicti illius observationem ita mede-

rari, ut charitatis quoque habeatur ratio. Exemplo Maccaborum, Maccab. 2, 41. & Constantini M. qui sicubi summa postulavit necessitas, etiam rustica opera indulxit.

xv. Sabbato affinia sunt, Christianorum familia, non ad iudeo-gnosticas, sed ad beneficiorum Christi commemorationem instituta: modo conscientiis absolute necessitatis laqueus non injiciatur.

Colos. 2, 16. *Ne quis igitur aut respectu diei festi, aut novos dñs, ob cibū vel potum vilunt, aut Sabborum.*

Sanctificationi Sabbati ejus tum neglectus, tum profanatio opponitur.

Neglectus Sabbati aut simpliciter committitur, cum nulla ejus habetur ratio: aut secundū quid, cū vel sola cessatione ab operibus nostris adeoque; ignavo otio transmittitur, omissois iis operibus, quibus Sabbatum destinatum est; de quibus Can. 7, vel opera illa perfunctorie tantum &

sine interna animi devotione peraguntur, quale Sabbathum merito hypocriticum dicitur.

Vide *Ies. 1.4.*

Profanatio Sabbati sit, 1. Operibus externæ vacationis citra necessitatem susceptis, velut itineribus, debitorum exactiōibus, &c. 2. Operibus carnalibus, cum dies Sabbathi fabulis, lusu, comediis, choreis, comessationibus, & id genus aliis peccatis transfigitur. 3. Operibus idololatricis.

Istiusmodi profanatio 35. *Nehem. 13. 16.* Je-
gravissimum peccatum est. *rem. 17, 27.*
Exod. 31, 13, 14. Num. 15.

CAPUT VIII.

In quo

*De Virtutibus ad Precepta secundæ Tabule
in genere pertinentibus.*

Superioribus capitibus actum est de cultu Dei immmediato: nunc mediatus sequitur, in virtutibus & operibus secundæ Tabulæ.

De hoc cultu agendū generatim & speciatim.

Generatim ad cultum Dei mediatum & secundam Tabulam pertinet Charitas & Justitia

Charitas erga homines, est tum hominis erga seipsum, tum ejusdem erga proximum.

Charitas hominis erga seipsum est, quā post Deum tunusquisq; fidelium seipsum diligit, sumamq; temporalem & æternam salutem quærit.

*Matth. 7. 12. Quocunque ibo enarris ac foveris eam.
volueritis, ut faciam vobis dominos, & vos faciis. Eph. 5. 29. Nemo suam ipsius car-
am unquam odio habens.* *Phil. 2. 12. Cum timore ac
tremore vestram ipsorum sa-
lutem confidite.*

Op.

Opponitur ei tum odiū sui ipsius perversum, tum φιλαυτία seu inordinatus amor sui ipsius.

Odii perversi exempla in illis videmus, qui obstinate Deo rebellant, & in exitium ruunt. φιλαυτία vero vitium in iis deprehenditur, qui nimio sui amore inebriati, proximū non solum juxta se contēnunt, sed se quoque supra Deum amant. De his inquit Christus Johan. 13, 25. Qui animam suam amat, perdet eam. E contrario de piis Apocal. 12, 11. dicitur, Non dilexerunt animam suam usque ad mortem.

Charitas erga proximum est, qua proximum ut nos ipsos diligimus.

C A N O N E S.

I. *Causa efficiens charitatis hujus, est Deus Pater in Filio per Spiritum sanctum.*

Gal. 5, 22. *Fructus autem Spiritus est charitas.*

II. *Instrumentalis ejus causa, immo radix, est Fides per charitatem efficax.*

Gal. 5, 6.

III. *Materia seu objectum ejus, est proximus noster, h.e. quilibet, cui vel officium, vel auxilium exhibere debemus.*

Luc. 10, 36, 37.

IV. *Maxime tamen exercenda est erga domesticos fidei, Gal. 6, 10.*

His enim non tantum rituali devincti sumus. E. communi & naturali charitatis vinculo, sed & spi-

rituali devincti sumus. E. phes. 4, 1, 2.

V. *Neque hac in parte excludendi inimici.*

Hæc enim charitas cum primis nobis commendatur, Exod. 23, 4, 5. Si videtur aspernari aut bouem ini-

mici tui errantem, &c. Provi. 25, 21, 22. Si esurias oson tuus, ciba eum pane, &c. confer Roman. 12, 14, 20.

Mauth.

CHRIST. THEOLOGIA

Matth. 5, 44. &c. Ad tandem incitare nos debet exemplum Patris cœlestis benefacientis bonis & malis, Matth. 5, 48. tradentis Filium pro nobis inimicis, Roman. 5, 8.

VI. Forma charitatis in proximum, consistit in ejus analogia, cum charitate erga nos ipsos.

Lev. 19, 18. Diliges proximum tuum sicut iesum.

VII. Finis ejus, est testificatio nostre erga Deum charitatis, & certudo regenerationis ac salutis nostre.

1. Joh. 4, 20. Si quis dixerit, diligo Deum, & fratrem suum odere, mendax est: qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem

non vidit, quomodo diligeret. 1. Joh. 4, 7. Quisquis diligit, ex Deo natus est, & v. 12. Si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat.

Opponitur Charitati, 1. Charitatis defectus & neglectus. 2. Charitas hypocrita. 3. Odium proximi injustum. 4. Charitas inordinata, qua homo plus diligitur quam par est.

De primo vitio Paulus inquit, 1. Cor. 13, 1. Si linguis hominū loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum a resonans aui cymbalum timorens. De secundo Jac. c. 2. 15, 16. Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano viciū, dicat autē eis aliquis vestrū. Abite enim pace & saturamini; non tandem dederitis eis que apia sunt corporis, que erit utilitas. De tertio Joh. I. Epist. c. 3, v. 3. Quisquis odit fratrem suum, homicida est. De quarti. Deus ipse, 1. Sam. 2, 30.

Honorasti filios tuos supra me. Et Christus, Matth. 10, 37. Quis amat parentem que matrem supra me, non est me dignus. Sciendum autem hic, duplex odium erga homines probari: prius est, cum hostes Dei, quatenus tales sunt, odio habemus. Ps. 139, 21. At non osores tuos, Iehova, odio habeo & Posterior est, cū odio prosequimur, quæ nos à Christo aut constanti ejus confessione abstrahens, quatenus calia sunt. Luc. 14, 26. Si quis ad me venire, & non dividere, matrem, uxorem, &c. Charias.

Charitas absolute consideratur, aut reciproce. Absolutæ consideratæ tres species sunt, Humanitas, Benevolentia, & Misericordia.

Humanitas est, qua ad dilectionem nostram quibusvis hortando, monendo, consolando, juvando, &c. testificandam propendemus.

Vocatur *σωστὴ ἡμέρα* 2. Corinth. 8, 16. Appellatur quinetiam officia, & quatenus peregrinis aut advenis exhibe-

tur, hospitalitas, que nobis commendatur Esaiæ 16. 3, 4. Roman. 16, 2, 3. Tert. Epist. Johannis v. 8. Hebr. 13, 2.

Opponitur ei tum inhumanitas, qua aut humanitatis opera intermittuntur, aut crudelitas exercetur; tum intempestiva humanitas cum humanitatis officia aut iis præstatur qui indigni sunt, aut non eo modo, quo præstari debebant.

Inhumanitatis foret, si quis cæco offendiculū posseret, aut furdo malédiceret. Inhumanitatis exempla sunt in Edomitis & similibus Gentibus, Judæis afflictis afflictione adjacentibus, Amosi 1, & 2. In Levita quinetiam & Sacerdote, somimortuum deserentibus. Intempestiva humanitatis est, pro quovis temere spōdere, Prov. 6, 1 & 11, 15. aut quibusvis elemosynam erogare, non habita ratione dignitatis, 2. Thessal. 3, 10.

Benevolentia seu favor est, quo in proximi bonum & eomodum sic inclinamus, ut prosperitatē ei ex animo precemur & gratulemūr.

Es. 66, 10. *Latamini cum urbe Hierosolyma, &c.* Rom. 12, 15. *Gaudete cum gaudēzibus.* Exempla in beatis Angelis, Luc. 3, 10. & 15, 10. in Paulo, Rom. 1, 8. & pluribus locis: in Johanne, 2. Joh. 4, & 3. Joh. 3, 4. *In-*

Opponitur ei Invidia, seu Ægritudo ob alterius bonum; Malevolentia item, qua quis alterius perniciem optat: & simulata Benevolentia.

In-

Invidiæ quatuor gradus sunt. I. Cum quis ferre nequit, ut aliis eodem secum bono fruatur. Exempla in primis operariis, Matth. 20, 11. &c. & Act. 13, 4, 5. in Iudeis Gentibus salutem invidentibus. II. Cum quis alteri id invidet, quod ipse impetrare non potest. Exemplum in Satana, in Caino, Genes. 4. in Esavo, Gen. 27. in fratribus Josephi, Act. 9, 7. in Maria forore Mosis, Num. 12. in Saule, 1. Sam. 18, 7, 8. in Proceribus Regni Persarum, Dan. 6. in Pompeo & Caesare, de quibus Lucanus,

— *Nec jam ferre potest,
Cesarum priorem,
Pompeiusque parentem.* —

III. Cum quis moleste fert alium eo bono ornari, quo is, quem diligit. Exemplum in Josua, invidente Eldad & Medad, quod eque ac Moses prophetarent, Num. 11. in discipulis Johannis, Joh. 3, 26. & Christi, Marci 9, 38. IV. Cum quis alteri invidet

aut ejus odio destruit id, quod ipse frui non cupit. Exemplum in Philistæis puteos, quos foderant servi Abrahæ, oscludentibus. Genes. 26. Simile, à cane, scenum non comediente, animalia vero, quæ eo vescuntur, latratu suo arcente; & à Stellione, cutem, quam quotannis exuit, devorante, ne serviat homini comitiali morbo laboranti. Vitandum est invidiæ vitium: I. Quia graviter prohibetur. Psal. 37, 1. Prov. 3, 31. II. Quia conjuncta est cum fastidio bonitatis Dei. Matth. 20, 15. *An oculus tuus malus, quia ego bonus?* III. Quia impellit ad nefaria delicta. Homicidia Genes. 4, 2. Sam. 3, vers. 20. Seditiones. Num. 12. Hæreses. Vitam quintam reddit inquietam, Jac. 3, 16. Malevolentia, invidiæ & simulati favoris exemplum est in Phariseis Christum invitantibus. Luc. 14, 1, &c.

Misericordia est, qua nobis sic cordi est aliorum miseria, ut eam lenire aut tollere omnibus modis studeamus.

Matth. 5, 7. *Bassi misericordes, &c.* Luc. 6. *Estate misericordes, Roman. 12, 13.* *Fleas cum fletibus.* 1.

Theff. 5, 14. *Sublevate infirmos.* Species ejus memorantur. Matth. 25, 35, &c. Exempla in Job. Job

Job 30, 25. in Davide. thane, 1. Sam. 20. in Sa-
Psalm. 40, &c. in Jona- maritano, Luke 10.

Opponitur ei Immisericordia, qua quis af-
flicti aut non miseretur, aut afflictionem ei ad-
dit: *Ἐπιχαρηγία*, qua quis alienis malis ke-
tatur: Misericordia item simulata & illicita.

Immisericordia prohi- Gravissime prohibetur;
betur, Proverb. 3. 27, Proverb. 24, 17. Simulata
28. Meretur damnatio- misericordia cernitur in
nem absque misericordia, hostibus Davidis, Psalm.
Jac. 2, 13. *Ἐπιχαρηγί- 41, 7. Misericordia Croco-
ας* exempla sunt in Do- dili appellatur, qui devo-
ego, Psalm. 52. in Edo- raturus hominē lacrymas
mais, Psalm. 137. in ho- fundit. Illicita misericordia
stibus Christi, Matth. 27. damnatur Jerem. 15, & 16.

Charitatis absolute consideratæ species fue-
runt. Reciproce consideratæ species sunt Cha-
ritas fraterna & Amicitia.

Charitas fraterna est, quæ ultro citroque in-
tercedit membris Christi, seu domesticis fidei.

Hæc eo se extendit, ut thāne, in Maccabæis, in
pro fratribus animam po- Paulo, &c. Hæcque etiam
nere debeamus: 1. Joh. 3, erga mortuos exercenda
16. Exemplum in Jona- est, luctu, sepultura, &c.

Amicitia est charitas duobus pluribusve in-
tercedens, qua mutua, vera, & singulari beno-
volentia se complectunt ad præstanta officia
honesta & possibilia.

C A N O N I S .

1. *Omnibus nos humanos, benevolæ & misericordes, sed non omnibus nos amicos preberetemus.*

Ratio est, quia amicitia lari vinculo nitens, quod
in reciproca & mutua be- adeo arctum est, ut secre-
nevolentia consistit, singu- tissima quæque in amicum-
finum

finum effundere licet: jam vero non omnibus tu-
to confiditur, unde & sa-
pienter ambulare jube-
tur, Zachar. 7, 5. Nemo
fidat proximo suo. Ephes. 5,

15. *Videte igitur, quomo-
do accurate incedatis, non
ne insipientes, sed ut sapi-
entes, redimenter occasio-
nem, quoniam dies mali
sunt*

II. *Amicitia vera ex fine judicatur: nempe
sepietatis & honestatis causa colatur.*

Aristot. docet 8. Ethic.
Amicitiam jucunditatis,
utilitatis, & virtutis seu
honestatis causa coli, atq;
ex tribus his finibus po-

stremum probat. *Vulgus
amicitias utilitate probat,
inquit Poeta. Verum piis
potissimum honestatis ha-
benda est ratio.*

Amicitiae opponitur **Amicitia simulata**: item
Amicitia, Foedera, ac nimia conversatio cum
improbis seu infidelibus.

Amicitiae simulata ac
falsa exemplum est in ho-
stibus Davidis, Psalm. 41,
7. & 55. 13, 14. & in Juda
proditore. De foederibus
cum impiis sciendum, illa
pacis esse, aut belli. Fœdus
pacis est, quod imitur tran-
quillitatis publice ulro
et quoque servande causa.
Quale fuit fœdus Abraha-
mi cum Hamer & Escol,
Genes. 14, 13. & cum Abi-
meleco, Genes. 21, 27.
Iсаaci cum eodem, Genes.
26, 20. Salomonis cum
Hiram, 1. Reg. 5, 2. Fo-
dera belli sunt, quæ de-
fensionis aut offenditionis
causa panguntur. Hæcque
aut cum fidelibus, aut
cum infidelibus feriuntur.

Illa concessa sunt, sic ta-
men, ut iis non nitamur,
sed utamur: hæc vero
gravissime a Deo prohibi-
tentur: Exod. 34, 12.
*Cave tibi, ne pangas fœdus
cicon habuatores terre illius.*
2. Cor. 6, 14. *Ne copulemini
impari iugo cum impiis. In-
felix talism fœderum e-
ventus cernitur in Josaphato,*
2. Chron. 19, 20.
in Assa, 1. Reg. 15. & 2.
Chron. 16. in Ahaso, Esa.
7, 8, & 9. in populo Juda-
ico, Ezech. 16, 17, 18. Con-
versatio cum infidelibus &
impiis licita est, si con-
juncta sit cum spe emen-
dationis ipsorum & cum
prudentia, ne ipsorum fa-
miliaritate corrumperetur.

Hæc

Hæc de Charitate. *Justitia est virtus, qua cuique suum tribuimus.*

Justitia nomen ambiguum est; quandoque enim totius Legis observacionem denotat: quandoque ad secundam tabulam refertur, quatenus ea exerceatur erga proximum.

Estque distributiva, aut commutativa.

Distributiva est, quæ versatur in distributione bonorum, præmiorum, pœnarum, & similiūm, observata proportione Geometrica, pro personarum conditione, meritis aut dignitate.

Commutativa est, qua cuique suum proportionem Arithmetica, pro rerum æqualitate aut inæqualitate, tribuitur.

Justitiaz opponitur *injustitia* tam privative, quam adversative.

Vitanda autem est, quia cœlorum. 1. Corinth. 6, 9: excludit hominem è regno.

CAPUT IX.

In quo

*De Virtutibus & Operibus ad quintum
Præceptum pertinentibus.*

Cultus Dei mediæ, de quo hactenus generatim actum, tum partes tum gradus spectari debent.

Partes ejus duæ sunt: prior de officio superiorum erga inferiores & contra; posterior de officio quorumlibet erga quoslibet.

Officium inferiorum erga superiores & contra, quinto præcipitur mandato, cuius summa est, *Ut superioribus & inferioribus ordo Deo placens intercedat.*

Man-

Mandatum hoc præcepto & promissione constat. Præceptum est, *Honora parentem tuum & marrem tuam.* In quo, parentum nomine, synecdochice omnes superiores intelliguntur: sicut & *honoris* vocabulum, quæ honori affinia sunt, complectitur. Promissio est,

Ut diu vivas in terra, quam tibi Dominus Deus tuus datus est. In hac autem promissione voluntatis divine & salutis nostræ conditio subintelligenda est; sepe enim Deus piis hujus vite brevitatem, alterius felicitate compensat.

Personæ, in hoc præcepto considerandæ, sunt, in Statu Politico, Magistratus & Subditi; in Statu Ecclesiastico Pastores & Auditores; in Statu Oeconomico, Patentes & Liberi, Maritus & Uxor, Heri et Servi. Quibus *αγαλόγως* accensentur Præceptores & Discipuli, Tutores & Pupilli; senectute aliisque donis præstantiores & inferiores.

Virtutes inferiorum erga superiores sunt, Reverentia, Obedientia & Gratitudo.

Reverentia est, quæ superiores debito honore prosequimur, de illis honeste sentiendo, reverenter eos alloquendo, infirmitates eorum tolerando, & sermonis, sedis, actionumque primatum eis tribuendo.

Exhibenda est hæc reverentia Magistratui, Rom. 13,7. *Cui timorē timorē: cui honorem, honorem.* Ministris, Matth. 10, 40. *Qui vos recipiūt, me recipiūt; & qui me recipiūt, recipit eum, qui misericordiā parentibus.* Levit. 19, 3. *Quisq[ue] parentem suum & marrem suam timet.* Vide Prov. 23, 22. Ephel. 6, 1. *Marito,* Ephes. 5, 33. *Uxor videat,*

ut reverentur virum. Henr. 1. Tim. 6, 1. *Quicang[ue] sub iugis* sunt servi, *suos dominos* omni honore dignos ducuntur. Senioribus, Levit. 19, 32. *Coram canuie assurgit, & honorem habeo faciūt semis,* &c. Hæc est eorum ratio, qui insignioribus donis à Deo ornati sunt, qui ethice Seniores dicuntur, non tam auctorū, quæ donorū respectu Reve-

Reverentiae opponitur Irreverentia & despectus Superiorum.

Exempla Irreverentiae: In Subditis, 1. Sam. 10, 27. Homines non quam dicebant, (de Saule) quid servaret nos iste & concubines eum. In Auditoribus, Jer. 43, 2. Falsum loqueris, (dicebant Iudei) non misit te Jehovah Deus tuus. In Liberis, Genes. 9, 22. Respiciens vero Cham pater Canaanis, nudi-

tatem patris sui, indicavit duobus fratribus suis foris. In Uxore, Jobi 2, 9. Tum dicebat ei Uxor ejus, adhuc tu veritas integratam tuam, benedicendo Deo ac moriendo. In Servis, Genes. 16, 4. Cum uidisset Hagar se concepisse, levius habuisset hera in oculis ejus.

Obedientia seu subjectio est, qua superioribus in rebus honestis & licitis obedimus, tanquam Domino: & admonitiones, castigationes ac correctiones illorum patienter ferimus.

Obedientia praestanda est Magistratui, Rom. 13, 1. Omnis anima potestatibus superiorumqueibus subjecta esto &c. Ministris, Hebr. 13. Obedire ducibus vestris & obsecundare; vigilans enim pro animabus vestris. Parentibus, Ephes. 6, 1. Liberi at-

scultate parentibus vestris in Domino; Maritis, Eph. 5, 22. Uxores propriis Viris subjecta esto, ut Domino. Heris, Ephes. 6, 5. Servi auscultate Dominis vestris secundum carnem, etiam timore ac more, cum simplicitate cordis vestri, ut Christo.

C A N O N E S.

1. Obedientia non tantum piiis Magistratibus ac Dominis, sed Tyrannis quoque praestanda est:

1. Petr. 2, 13. Subjecti enim gratu est, si quis, propter conscientiam Dei, suffert molestias, injusse afflictus. Exempla sunt in Israe lis obediensibus Pharaoni, Exod. 3. &c. In Daniele ite obediens Nebuchadnezeri, Dan. 2.

11. Mi-

11. *Minime vero prestanda est, si quid jubeatur Dei Verbo & Conscientiae bona contrarium*

Exemplum in obstetri-
cibus, Exod. 1. in servis
Saulis. 1. Samuel. 22, 17.
in Daniele, Dan. cap. 6. in

Apostolis, A& 4, 19. dicen-
tibus, *an apud Deum justum*
sit viris potius quam Deo
auscultare, iudicare.

Obedientia repugnat Inobedientia, Rebel-
lio, Correctionis Impatientia, & Obedientia in
rebus illicitis.

Inobedientia ac rebel-
lionis exempla sunt Miriā
& Aaron, Num. 12. Core,
Datan & Abiram, eorum
que complices, Numer. 16.
Israelite, Numer. 13. Ab-
salon, 2. Samuel. 15. Seba,

3. Samuel. 20. & similes.
Populus Israel Prophetas
contemnens. Filii Heli, 1.
Sam. 2. Uxor Lothi, Gen.
19. Gehazi, 2. Reg. 5. Obe-
dientie in illicitis exem-
plum est Doeg. 1. Sam. 23.

Gratitudo est, qua inferiores superiorum
benevolentiam ac beneficia agnoscentes, gratum
animum voluntate & facto, quotiescumque &
ubicunque possunt, testantur.

Prestanda est hæc quo-
que Magistratui, reddendo
tributum, vestigia, &c. Rom.
13, 7. & pro eodem errando,
1. Tim. 2, 1. &c. Ministris,
1. Thess. 5, 12. Rogamus
autem uos, fratres, ut agno-
scatis eos, qui laborant inter
vos, & præsunt vobis in
Domino, & admonent vos,

& quam maxime charos
ducatis propter opus ipsorum,
&c. Parentibus, Proverb.
23, 25. Lateat puer tuus
& mater tua, exsultetque
genitrix tua. Exemplum
in Josepho, Davide, &c.
Atque hæc gratitudo in
specie nominatur ἀγα-
λαγία.

Gratitudini opponitur ἀχαριστία, qua Super-
rioribus nulla aut mala gratia refertur: cuius
exemplis Scriptura plena est.

Et hæc de Inferiorum virtutibus. Superiorum
virtutes sunt, Benevolentia, Justitia & Sedulitas

Bene-

Benevolentia Superiorum est, qua propenso erga Inferiores sunt animo, eundemq; affectum, quoties possunt, facto ipso declarant.

Benevolentia hujus exempli Magistratibus proponitur in Mose, Exod. 32. Ministris in Paulo, Rom. 9, 1. Parentibus commendatur eadem Ephes. 6, 4. Et vos patres, ne provocate liberos vestros ad vitam, &c. Atque haec parentum benevolentia *50ργα*

appellatur etiam à Gentibus. Eandem incalcat Paulus Maritis, Eph. 5, 12. *Vixi, diligite uxores vestras, sicut & Christus Ecclesiam, &c. & Dominis, v. 9. ejus. cap. Et vos Domini eadē facite erga illos, remissis ministris, scientes vestrum erum ipsorum Dominum esse in celis, &c.*

Opponitur ei Inferiorum contemnus, *ἀσφέγγα*, & similia.

De contemtu inferiorum loquitur Deus, Deut. 17, 18 | Christus ait, Matth. 7, 9. *Quis est ex vobis homo, qui si filius ejus pessime sit ab eo parentem, des ei lapidem?*

Justitia Superiorum est, qua hoc agunt, ut Inferiorum cuique quod aequum est tribuatur.

Exercent hanc imprimis Magistratus, utramque Legis tabulam custodiendo, veramq; Religionem promovendo & asserendo: ut vidimus superiore libro in doctrina de Eccle-

sia. Exercent eandem, leges ferendo, transgressores puniendo, observatores praeiūs afficiendo, & subditos aduersus vim injam defendendo.

Opponitur huic Neglectus justitiae & Tyrānis.

De justitiae neglectu legitur Isa. 1, 23. *Pupillo jus non dicunt, & vidua causa non pervenit ad eos. De iniustitia & tyrannide ibidem, Principes sui contumaces, socii furum. Eandem*

gravissime reprehēdit Deus, Ezech. 34. in Pastoribus populi Israelitici. Parentes similiter aut nimia indulgentia peccant, ut Eli. 1. Samuel. 3. aut nimio rigore, ut Saul 1. Sam. 14.

Sedu-

Sedulitas, quæ & Diligentia, Fidelitas, Vigilantia dicitur, est virtus, qua quisque superiorum labores officiū sui libenter exsequitur, donecque à Deo acceptis, Inferioribus prodesse satagit.

De hac virtute inquit Apostolus, Rom. 12, 8. Qui præfuit, cum diligencia (præfuit.) Bandem inculcat Paulus Ministris & Senioribus, Act. 20, 28. Attende vos ipsos & rationem gregem, in

quo vos *Spiritus sanctus* constituit *Episcopos, &c.* Parentes eandem probant, filios in *Dei timore* educando, Ephes. 6, 4. & iisdem in *temporalibus quoque propicando.* 2. Corinth. 12, 14.

Opponitur ei Ignavia & Πολυτραχοσύνη.

De Ignavia clamat Deus, Jerem. 48, 10. Maledictus, qui opus Domini fāciet fraude. De πολυτραχοσύνῃ Petrus 1. Pet. 4,

vers. 15. Ne quis vestrum affligatur, ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarium rerum impeller, aut αλλοτριοεπισχωτός.

CAPUT X.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad sextum preceptum pertinentibus.

Hactenus de virtutibus & officio Superiorum erga Inferiores, & contra. Sequitur nunc officium cuiusvis erga quosvis.

Versatur illud circa hominis bona interna, aut externa.

Interna ejus bona sunt, Vita & Pudicitia.

De Vita agitur sexto præcepto, cuius summa est, Ut nostram proximiq; vitam conservemus.

Præceptū negativum est, mativum colligitur, *Viam Non occides.* Ex quo affir- iuā & proximi conservab.

Virtus

Virtus igitur hic præcepta, est studium conservandæ vitæ tum nostræ, tum alienæ quoquæ.

Nostræ vitæ conservatio, consistit in legitimo usu legitimorum mediorum: quod genus sunt cibus & potus, recreatio, medicina, periculorum declinatio & injuriæ propulsatio.

C A N O N.

Injuriæ propulsatio tum legitima est, cum sit,
 1. *In continenti.* 2. *Necessitate sic efflagitante.*
 3. *Non ulciscendi aut ledendi animo, sed ita, ut*
quis solum sui conservandi & ab injuriatiuendi
voluntatem & intentionem habeat.

Propriæ vitæ conservationi opponitur tum ejus Neglectus, tum Autoxipia, qua quis sibi ipsi mortem conciscit, & Conservatio vitæ illegitima.

Qui media vitæ negligunt, omittendo peccant: qui vero sibi ipsis mortem conciscunt, committendo delinquunt. Sunt autem Autoxipias gradus; aut enim directe fit, seu gladio, seu laqueo, seu veneno, seu alio tali medio: vel indirecte, qualiter se ipsos

interimunt, qui temere ac petulante se periculis exponunt, ut facere solent pugiles, funambulones, helluones, &c. Conservatio vitæ propriæ illegitima est, quæ sit veritatis abnegatione aut simili me dio.

Studium conservandi vitam proximi est, quo non solum ab ejus lœfione abstinemus, sed vitam ac incolumentem ejus amamus, & eandem pro virili tuemur.

Huic non solum ejus neglectus, sed & cædes injuste, odium & maledictum seu exprobratio peccati admissi aut inhaerentis defectus opponuntur.

Neg-

Neglectus exemplum in iis est, qui eos, qui injuste occiduntur, cum possent, non afferunt. Prov. 24, 11. Eripe sapios ad mortem; nam a declinansibus ad necem an cohoberes te. Si dicas, en ignoramus hoc, &c. Cades injusta non ex officio Magistratus aut sub inculpate tutelæ modera mine, sed ex privato affectu patrata, quam gravis sit, quamque gravem me.

reatur poemam, patet ex 9. cap. Genes. v. 6. Qui effundit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effunditor; quia in imagine sua fecit Deus hominem. De odio inquit Joh. 1. Epist. 3, 15. Quisquis odit fratrem suum, homicide est. De maledicto Christus, Matth. 5, 22. ait. Quisquis dixeris fratrem suo, Raca, tenebatur confessu: quisquis vero dixerit, facie, tenebatur gehenna igni.

Studio huic duo virtutum genera subordinantur: aliæ enim ad nos ipsos, aliæ ad alios quoque coercendos, & ab homicidio abstrahendos faciunt.

Prioris generis sunt, **Innocentia**, **Mansuetudo**, **Clementia** & **Empatia**.

Innocentia est, quæ quis omnibus modis à proximi læsione sibi cavit.

Opponitur ei **Injuria** verbo factove illata, & **Innocentia** fucata.

Verbo quoq; injutiam inferti, eoque vitam lædi, certum est; siquidem vita non judicatur, nisi qua bene vivitur. Unde Christus quoque maledictum, ad homicidium refert, Matth. 5. Fucata innocentia exemplum est in Pilato, manus abluente, Matth. 27.

Mansuetudo virtus est, quæ ira, ne ἀτάκτως effervescat, cohabetur, & velut fræno compescitur.

Matth. 5, 5. Beati qui terram hereditatis iure possunt minos, quoniam ipsi debuerunt.

Opponitur **Mansuetudini** **Iracundia**, **Ira** **injusta**, **Lentitudo** seu **iræ** etiam **justæ** **Vacuitas**, et **Vindictæ** **cupiditas**.

De

De iracundia Salomon inquit Eccles. 7, 9. *Ne perturbate spiritu tuo indignatio.* De ira iusta Moses, Lev. 19, 18. *Ne ueliscitor, ne* que iram afferuato in popula-
res tuos. De letitidine Heli Sacerdotis legitur 1. Sam. 3. Vindictæ cupiditas citato loco, Levit. 19. damnatur.

Clementia est, qua in poenitentia inferendis iusta adhibetur moderatio.

Opponitur huic Feritas seu Crudelitas, & nimia Indulgentia.

Utrumque vitium est homicidii quoddam genus; nam & nimio rigore & nimia indulgentia in pro- ximi vitam & salutem peccatur. Bonis nocet, qui malis parcit.

Emetica est virtus Clementiae cognata, qua de nostro jure, aut propter publicam, aut eorum, qui peccant, salutem, aut propter scandalum vitandum aliquid remittimus.

Difserit haec a clementia: *Emetica* vero requiratur ab quod clementia proprie omnia Christianis, Philippi. 4. vers. 5. tribuatur Magistratui, *Emetica*.

Opponitur ei summa Jus, quod vulgo summa dicitur Injuria.

Posterioris generis sunt Justitia vindicatrix, & Fortitudo.

Justitia vindicatrix est, qua maleficia convenientibus poenitentibus coercentur, ut unus potius pereat, quam unitas.

Opponitur ei nimia Lenitas, quæ scelerum licentiae parit patrocinium.

Non tantum occidendo requirit, non occidendo. E-peccatur, sed etiā, cum jus xepium in Saule, 1. Sam. 15

Fortitudo est, qua pro singulari excelsi invi-
ctique animi robore aspera perferuntur, & ar-
duz

dua suscipiuntur, ad glorię Dei, nostri & proximi defensionem.

Ei opponitur Ignavia seu Pusillanimitas ex metu periculorum vel voluptatum cupiditate orta: Temeritas item & nimia Audacia: quo & Duella ancipitis juris probandi cauſa aut ex alia levi & temeraria occasione suscepta faciunt.

Optime istiusmodi conflictus ad *duroχειαν* refertur.

Ultraque, Justitia nimirum et Fortitudo, pacis aut belli tempore elucet: unde togata aut bellica nominatur.

Bellum est inimicitia publica, quam Magistratus armata manu exercet, ad fines Deo placentes et Reipublicæ utiles.

C A N O N I S.

3. *Bellum gerere Christianis non minus licet quam olim Iudeis.*

Ratio est, quia nusquam id in Novo Testamento prohibetur; & in fidelium numerum referuntur quoque Capitanus Caperna-
iticus, Matth. 8. & Cornelius Centurio. Act. 10. Nec Johannes milites à bello, sed ab injustitia dehortatus est, Euc. 3.

ii. *Bellum non privata, sed Magistratus auctoritate gerendum est.*

iii. *Bellum non geratur, nisi iustum & necessarium fuerit.*

iv. *Iustum erit, materiae, forma & finis respelta, si in causa iusta, si bono fine & iuxta Verbi Dei prescriptum geratur.*

v. *Necessarium erit, si priuares consilio, quam armis tentata fuerit.*

VI. Suscepto bello, ri an ex insidiis ac dolores agatur, nihil interest.

VII. Dolus cum mendacio & pactorum violatione conjunctus, probandus non est: cum dissimulatione vero peractus, probandus est.

VIII. Etsi verbo non ferro Ecclesia exstruatur: exstruenda tamen sicut armis adversus vim injustam jure propugnatur.

CAPUT XI.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad septimum
Præceptum spectantibus.

Sic fuit officium nostrum circa vitam proximi: de nostra et aliorum Pudicitia conservanda agitur septimo præcepto.

Summa ejus est, Velle cœlestem Legislatorē, ut nostra aliorūq; pudicitia inviolata conservetur.

Præceptum hoc negativum est, *Non mechaberis.* intelligitur. Hinc itaque affirmativum formatur, ut Synecdochicum item; Ad temperantie studendo nostram aliorumque pudicitiam conservemus.

Pudicitia conservandæ duo sunt media, temperantia et Conjugium: prius omnibus præcipitur, posterius iis, qui ad conjugium vocantur.

Temperantia virtus est, quæ animi nostri affectus in voluptatibus corporis appetendis seu fugiendis moderatur.

Tit. 2, 11, 12. Illuxit gratia illa Dei sapienta quibusvis hominibus. Erudiens nos, ut abnegata impieitate & mundanis cupiditatibus, temperanter, iuste & pie vivamus in hoc seculo, exspectantes bestiam illam speciem, & illustrem illorum adventum gloria, magni illius Dei ac Servatoris nostri Iesu Christi.

Temperantia^z opponitur Intemperantia & *Avarezia*, qua quis etiam voluptates licitas & honestas aspernatur; nec non Temperantia hypocritica, qualis est Eremitarum & Monachorum.

Temperantia tum sobrietas & castitas est, tum verecundia & honestas. Piores virtutes ad nos, posteriores ad proximum referuntur.

Sobrietas est temperantia à superfluo cibo & potu.

Studendum sobrietati :
 I. Propter Dei mandatum.
 II. Propter rationes, quae
 ei adduntur; petitas à vo-
 catione nostra, 1. Thess. 5,
 8. *At nos, qui sumus dici,
 sobrii sumus.* A precum ne-
 cessitate, & à Mundi fine,
 1. Petr. 4, 7. *Omnium au-*

*tem finis imminet. Estote
 agitatis temperantes & sobrii
 ad precas.* A Satana deni-
 que infidiis, 1. Petr. 5, 8.
*Sobrii estote, & vigilate,
 nam adversarius ille vester
 Diabolus ut leo rugiens ob-
 ambulat, querens quem ab-
 sorbeat.*

Sobrietati opponitur Cupedia, qua in cibo & potu nimis queruntur deliciae ac laetitiae; Ingluvies item seu voracitas ac Ebriositas & Abstinencia noxia.

De cupedia Salomon ait, Prov. 23, 1, 2, 3. *Quando se-
 debis ad vescendum cum
 dominante, diligenter con-
 sidera, quid propositurus sis
 tibi. Alioquin indeces cul-
 tellum facibus tuis, si appre-
 tentia praeceperit tibi. Ne affi-
 ciaris desiderio cupidiarum
 ejus; est enim cibus mendax.*
*Ingluvies vero & ebriosi-
 tas vitanda est : I. Quia à
 Deo interdicta, Prov. 23,
 20, 31. Luc. 21, 34. Rom. 13,*

13. II. *Quia nocentissima
 sunt ejus effecta : impedit
 enim meditationem operum
 Dei : Isa. 5, 12. & cogitati-
 onem de adventu Christi,
 Luc. 21, 34. Preces item, 1.
 Pet. 4, 7. aceendit iras &
 rizas, Proverb. 20, 1. &
 29, 30. incentivum est li-
 bidinis, Proverb. 23, v. 31,
 32. scandalum præberet, ut
 docet exemplum Noachi,
 Genes. 9, & Regno Dei
 excludit, 1. Corinth. 6, 10.
 Gal.*

Gal. 5, 21. Abstinentia | potu, cum valetudinis di-
noxia est, qua à cibo & spendio, abstinetur.

Sobrietati affinis est Vigilantia, qua à nimio
aut intempestivo somno abstinetur, ut Deo
alacriter serviamus & vocationis operibus in-
vigilemus.

I. Pet. 5, 1. *Sobrii estote, &* | 13, 3. ita *Vigilantia* sepe
vigilate. *Hoc autem sobrietatis* | spiritualis intelligitur tan-
nomine, quandoque absti- | quam abstinentia à securi-
nentia à superbia & pravis | tatis somno, quo fere respi-
affectibus notatur, Rom. | cit Petrus citato loco.

Vigilantia oppositum Somnolentia, & Vigil-
lia superstitiosa, quales sunt Monachorum.

Castitas, quae & Sanctimonia dicitur, Rom.
6, 19. est temperantia à libidine.

Studendum castitatis I. *Hoc est voluntas Dei, sancti-*
Quia à Deo præcipitur, *ficatio vestris, h.e. ut abstine-*
Lev. 19, 2. *Sancti estote, quo-* | *ris à scortatione.* II. *Quia*
niā ego *Jehova Deus vestris* | *ajus scortatores Deum vide-*
sanctus sum, i. Thess. 4, 3. | *bunt, Mat. 5, 8. Heb. 12, 14.*

Opponitur Castitati tum Castitas simulata,
qualis eorum sacerdotum est; qui voto castitatis ob-
stricti sunt; tum omnis impuritas, velut Forni-
catio, Adulterium, Stuprum, incestus, Rapius,
Mollicies, Sodomia, Bestialitas, &c.

Et si autem istorum pec- | offendatur, docet Diluvi-
tatorum sint gradus, omnia | um, Sodomæ conflagratio,
ramen Regno cœlorum | Israelitarum clades, Num.
excludunt, ut docetur a- | 33. Calamitates Davidi
perte I. Cor. 6, 10. &c. Et | immisæ, Trojæ excidium,
quam graviter illis Deus | & similia.

Verecundia est temperantia à verborum
obscenitate, & gestuum lascivia.

Hebr. 13, 28. *Teneamus | Deum propter gratiam ei simus, cum*
gratiam per quam ita colimus | öni verecundia & reverentia.

Opponitur ei Verborum obscenitas & gestuum lascivia ac turpitudo: choreæ item, obscenæ picturæ & cantiones, turpia spectacula, &c.

Proverb. 6, v. 12, 13. *Honestus neque capiat te palpebris sumo nequam, ut nihil ambulat peruersus: nictat oculis suis, verba facit pedibus, docet dipinis suis.* & v. 25. *neque capiat te palpebris suis. Nam propter mulierem meretricem deueniunt usque ad frustum panis, &c. Eccl. 5, 4. Obscenitas, fulloquium & scurrilias, quam ejus cum animo tuo, non conveniunt.*

Honestas est temperantia à turpi. aut lascivo corporis vestitu ac cultu.

Exod. 20, 26. *Neque ascendas gradus ad Altare meum, ut non desegas tu pudenda tua.* 1. Tim. 2, 9. *Volo iidem mulieres amictu honesto, cum reverentia meum, ut non desegantur pudenda tua. et cetera.*

Hæc de priore Pudicitia conservandæ medio; posterius est Conjugium.

Est autem conjugium unius maris & unius foeminae ex legitimo consensu individua conjunctio, ad Dei gloriam & conjugatorū bonum instituta.

C A N O N E S.

I. *Conjugium non tantum juris nature & gentium, sed & juris divini exsistit; quippe à Deo institutum & præceptum, & per Christum ab abusibus & corruptelis, quasi postliminiis jure, vindicatum.*

Gen. 1, 21. & 2, 23. Malth. 19, 8. &c.

I'. *Nec temere seu citra singularem Dei providentiam contrahitur.*

Proverb. 19, 14. *Domus & substantia possessio est pateris: à Febova autem est uxor intelligentis.*

III. *Caussa ejus efficiens proxima est legitimus consensus.*

IV. *Eisque consensus ille cum parentum seu eorum qui parentum sunt loco, cum conjugandorum.*

V. *Parentum consensus prior tempore esse debet, ad conservandum filialem reverentiam.*

Exod. 22, 17. *Si plane etiam filii vestris uxores, & renuit patrem dare. Deut. 7, 3. Filiam tuam ne dabo filio ullius eorum, & filiam ullius ne accipio pro filio.* Ier. 29, 6, *Accipie*

vestras nadas viris. Testatur eventus, conjugia invitis parentibus contracta sene numero esse infelicia.

VI. *Conjugandorum autem consensus prior est jure.*

Ratio, quia nisi conjugandis consensus intercedat, nullus erit amor conjugalis, nulla mutua benevolentia, ideoque nullum conjugium. Ut igitur filialis reverentia est, ante omnia parentum requirere consensum: ita paternæ *σορόγε* est, filium seu filiam nec tyrannice à conjugio honesto abstinere, nec ad conjugium invitos cogere. Non igitur statim propter parentum dissensionem cor-

jugium nullū est, nisi personæ conjugandæ *τες* as inferior, aut aliz graves & ponderosæ caussæ subfint. Quod si vero parentes legitimas caussas conjugiū impediendi aut adconjugium cogendi non habeant, non ideo statim parentū consensus contemni debet, sed Magistratus, Ministrorum, amicorum & similiū erit, parentes sui cōmonefacere officii, ut tandem suum quoq; consensum præbeant.

VII. *ut autem à consensu abesse debet coactio, ita fraus quoque.*

Variz in contrahendis conjugiis fraudes committi solent: quæ aut Personam concernunt, sicut Ja-

cobo tradita est Lea pro Rahele; aut Castitatem alterius, velut si quis ignorans ducit ab alio com-

pressam; aut facultates, ut si quis putavit sponsam nobilem aut divitem esse. Primum fraudis genus conjugium dissolvit. Postea Jacobus Leam repudiare, quia prius ei cum Lea non intercesserat consensus. Secundum genus quod attinet, Mosis est

sententia Deuter. 22. tal-
lem pro adultera haben-
dam & lapidibus obruen-
dam esse. Usitato autem
jure, si accesserit sponsi
congressus, pronunciatur,
ut talem retineat. Terti-
um fraudis seu erroris ge-
nus, conjugium non diri-
mit.

VIII. Si consensus absolute præbetur & sine conditione, sponsalia de præsenti dicuntur: si vero cum conditione, consensus parentum, doris, &c. sponsalia de futuro nominantur. Prius con-
sensus genus, verum initium est conjugii præsen-
tis; posteriorius conjugium non facit, nisi conditio
requisita adimplatur, aut non exspectata ejus
impletione intercesserit concubitus.

IX. Materia conjugii, sunt personæ conjugan-
de, quarum considerari debet. 1. Numerus. 2.
Ætas. 3. Propinquitas. 4. Religio.

X. Numerum quod attinet, conjugium est uni-
us maris & unius fæminæ. Unde & bigamia &
polygamia damnatur.

Rationes sunt. I. Quia bigamia & polygamia re-
pugnant institutioni pri-
mævæ, qua non duas aut
plures, sed unam fæminam
Deus uni Adamo despon-
savit. Genes. 2. II. Quia
repugnat instaurationi Le-
gis à Deo initio latæ, (Ad-
hæsabit vir uxori sua, erunt
in carnem unam;) à Chri-
sto factæ; Matth. 19,5. E:

qui duo fuerant, erunt caro
una. III. Quia bigamia
& polygamia inventum est
hominis impii; primus e-
nimir bigamus fuit Lemecus
Gen. 4. IV. Quia tollit ve-
ram conjugum pacem, ut
patet exemplo Jacobi,
Genes. 30. & Elkanæ,
1. Samuel. 2. Nec vero
quia concubinatum & bi-
gamiam toleravit olim
Deus,

Dens, ideo approbavit: Locus Levit. 18, 18. ut contrarium enim patet ex eum vertit Janus, bigamie Christi sententia citata. am expresse prohibet.

XI. Etas justa requiritur, propter sobolis procreationem, propter prudentiam aeconomicam & tam sancti ordinis honorem.

XII. Propinquitas in quibus gradibus coniugium impedit, docetur Levit. 18.

XIII. Est autem consanguinitas, aut affinitas: illa eorum est, qui ab una communis stirpe descendunt; haec aut uxor est cum mariti, aut mariti cum uxor consanguineis.

Proprie loquendo, inter guineos nulla intercedit mariti & uxor consanguinitas.

XIV. In his gradus & linea spectari debet. Gradus est distantia a stirpe seu communi parente. Linea est graduum series, sive inter ascendentibus & descendentes, que recta linea; sive inter collaterales, que linea transversa, & aut æqualis, aut inæqualis dicitur.

Primario quidem gradus est. Quo enim gradus & linea in consanguinitate, analogice vero in affinitate, quis consanguineus est uxor, codem quoque affinitatem quoque confidit marito.

XV. Gradus conjugandorum non ex jure Canonicus judicandi sunt; quum Pontifex Romanus se supra omne Numen efferens, & a Deo prohibitis non probibitos addat; & expresse a Deo prohibitos interveni pretiis relaxet: sed ex Levit. 18. & Deut. 27.

XVI. In linea recta ascendentium & descendientium perpetuum est conjugii obstatum.

Hinc si Adamus super- | non posset: nec Eva alii mu-
stes esset, uxorem ducere | bere posset, quam Adamo.

XVII. *In linea collaterali aequali, jure divino, arcentur à conjugio, in consanguinitate frater & soror: maritus item & uxoris defuncta soror, aut uxor & defuncti mariti frater.*

Patruelium & consobrinorum conjugium Lex di-
vina non improbat, sed jus
Canonicum, & certarum
Rerum publicarum statu-

ta, qualia sunt Reipublice
Bafiliensis. Causa ejus rei
est, ut majore reverentia
à gradibus à Deo prohibi-
tis abstineatur.

XVIII. *In linea collaterali in aequali non pos-
sunt ducere aut ducere, qui parentum loco sunt, qui
stipiti seu superioribus à latere adjunguntur.*

Nec igitur nepos amitam
aut materteram ducere,
nec neptis nubere potest
patruo aut avunculo. Affi-
nitatem quod attinet, pro-
hibitio conjugii cum foro-
re uxoris aut cum fratre
mariti est juris naturæ. In
reliquis non ita late se ex-
tendit affinitas: maritus à
consanguinea uxoris absti-
nere deber, non autem ma-
riti consanguineus à con-
sanguineis uxoris & è

contrario. Possunt igitur
contrahere duo fratres
cum duabus sororibus; pa-
ter & filius cum matre &
filia, non autem pater cum
filia, & filius cum matre;
sic enim ordo naturæ in-
verteretur: possunt quoque
contrahere privigni & pri-
vignæ. Pater vero & Fili-
us duas sorores ducere non
possunt; una enim alteri-
keret socrus.

XIX. *Religionis quoque habenda est ratio: ne
contrahatur cum persona, que alterius est re-
ligionis.*

Aliud est, loqui de con-
jugio jam contracto, de
quo Apost. 1. Corint. 7. ali-
udi de conjugio contra-
hendo. Tale enim severissi-

me prohibetur, Exod. 34.
12. &c. Deut. 7, 3. ubi ratio-
quoque adducitur à periculo
seductionis. Quibus & Pau-
li dictum consonat, 1. Cor.
6, 14.

6,14 *Nec impari jugo copulamini cum impiis.* Et quis talium conjugorum sit eventus, docent tristia exempla, primi Mundi, Gen. 8. Salomonis, 1. Reg. 22. Ahabi. 1. Reg. 21,15. Josa-

phati, qui filio- Joramō uxorem dedit filiam Ahabi, à qua seductus fuit, 2. Reg. 8. Valentis Imperatoris, à conjugē ad Arianismum seducti & impulsi.

xx. *Forma Conjugii in mutua conjugum benevolentia consistit, cuius nomine mutuus amor, mutuum auxilium, solatium & similia intelliguntur.*

Vide 1. Corinth. 7, 3, | 1. Tim. 2, 8. 1. Petr. 3, 5. 4, 5. Ephes. 5, 22. &c. &c.

xxi. *Publicæ consecrationis ritus etsi à Deo expresse non præceptus sit, pie tamen inter Christianos servatur.*

xxii. *Finis conjugii præcipuus est Dei gloria: subordinatus naturalis est vel adventitus. Naturalis est, ad quem conjugium initio est institutum, scilicet nimirum procreatio & mutuum auxilium. Adventitus est, ut post naturæ corruptionem, castitatis & pudicitiae tuendæ sit remedium.*

xxiii. *Conjugii præceptum non simpliciter necessarium est, nec omnes homines obligati sed eos tantum obstringit, qui extra conjugium castitatem illibatam servare nequeunt, adeoque ad conjugium quodammodo facti videntur.*

Matth. 19,11. *Non omnes sunt capaces huius seminis: sed quibus dation est.*

xxiv. *Interea, ut conjugium per se honestum est, ita nullus hominum ordo est, quem deceat.*

Impie igitur Papani conjugio Ministris interdicunt. Per se honestum esse, non solum dicto Apostoli, Hebr. 13. *Conjugium honestabile est inter omnes, constat;* sed ex ejus divina institutione, in statu innocentia: Genes. 2. ex

ejus assertione adversus abusus: Matth. 19. & ex benedictione neogamis in Cana Galilæe facta: Iohann. 2. Quod vero Ministros quoque deceat, pater ex iis quæ supra lib. 1. c. 26. san. 3. dicta.

xxv. *Si quis adulterio à se pollutam duxerit, non conjugium est, sed adulterii continuatio.*

Conjugio alia secundum quid, alia simpliciter repugnant.

Secundum quid ei repugnant, quæ pacem & mutuam benevolentiam conjugum turbant; quod genus sunt 1. Zelotypia. 2. Socordia incuranda re familiari. 3. Merositas & amarulentia. 4. Contumacia, garrulitas, procacitas.

Simpliciter conjugio repugnant, adulterium seu scortatio cum alterius conjuge; & malitiosa desertio.

Taliter adulterium deforbitur iis locis, quibus ut capitale interdicitur, Levit. 18, 20. & 20, 10. Deut. 22, 22. Proverb. 5, & 6. Adulterium igitur non perpetratur nisi cum alterius conjuge, seu à marito id fiat, seu à juventine. Congressus autem mariti cum soluta seu meretricie, fornicatis in Scripturis dicitur, Proverb. 23, 27, 28.

Utrumque istorum parit divortium.

Matth. 19, 9. *Dico vobis, quicunque dimisierit uxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, evan. macteri, &c.*

1. Corinth. 7, 15. *Ali si infidelis se separat, separatus esto, non est servituri subiectus frater aut soror in hujusmodi rebus.*

CAPUT XII.

In quo

De Operibus ad octavum Preceptum
pertinentibus.

Officium in nostra aliorumq; Pudicitia conservanda, sequitur officium nostrum circa facultates terrenas nostras & proximi.

De hoc agitur præcepto octavo, cuius summa est, ut & in nostris & aliorum facultatibus conservandis æquitati studeamus.

Præceptum negativum na, specis intelligitur. Unde
et syncedochicum est, Ne affirmativum concluditur,
furatur: ubi furti nomine, ut in rebus terrenis justè
syncedochice quævis ini- agamus.
quitaris, circa fortunæ bo-

Virtutes ad hoc præceptum pertinentes ad proximum aut ad nos ipsos referuntur.

Ad proximū refertur Justitia & Beneficentia.

Justitia huc pertinens est commutativa, quia ita cum proximo nostro agimus, ne aut nobis, aut ipsi fiat injuria.

1. Thess. 4, 6. *Ne quis op- ultius est Dominus omnium
primat aut circumveniat in istorum, &c.*
negotio fratrem suum: nam

Justitiae opponitur injustitia, quæ hoc præcepto furti nomine designatur.

Est autem furtum, cum quis rem alienā suam facit, inscio vel invito domino seu possidente.

CANONES.

1. *Varie furtum committitur, seu modum, seu res objectas spectemus.*

II. Modum quod attinet, furtum directe, vel oblique committitur. Directe, rem alienam auctam seu inscio possessore, (a) aut vi aperta, seu conscio & invito Domino, rapiendo. (b) Oblique admittitur factis aut verbis, factis rem inventam non restituendo, (c) aut cum furibus partiendo; (d) de verbis vero in foro perpetratur a leguleiis & judicibus, aut falsam sententiam fermentibus, aut jus pervertentibus. (e)

(a) Exemplum clandestini furti est in Micha Ephraimita, qui inscia matre, argentum mille centum sacerdotum abstulit, Jud. 17, 2. (b) Furtum vi aperta committentes, raptore dicuntur, seu milites, seu alii sicut Lue. 3, 14. Inveniogerunt autem Iohannem milites, dicentes, & nos quid faciemus? Et ait, neminem concuine, neque opprime quenquam sed contenti estote stipendiis vestris. (c)

III. Objectum quod attinet furtum committitur in personis, (a) aut in rebus, seu privatis seu publicis: quo pertinet perfida administratio boni publici in Republica; (b) aut in Ecclesia seu rebus Deo consecralis; (c) terminorum mutatione; (d) mercedis fraudulenta detentio. (e)

(a) Tale furtum plagiun nominat Apostolus, 1. Tim. 1, 10. (b) 1. Cor. 4, 2. Illud requiritur a dispensatib; ut fidus quisque inveniatur. (c) Hoc furtum

Deut. 21, 1. Videns bovem fratris tui, aut pecudem ejus devios, non occultabis: et ab illis, sed omnia redi cito eos ad fratrem tuum. (d) Proverb. 29, 24. Quipartitur cum fure, (Der den Sach auf hebt.) odit seipsum. (e) Isa. 1, 23. Principes tui consumaces & socii futurum: non quisquis amarit murus & settatur retribu- tiones; pupillo ius non dicunt, &c.

sacrilegum nominatur, Proverb. 20, 22. Tendicula est hamoni, deglutiire sacrum, &c. Exemplum ejus in Achane, Jos. 7. & in Iuda, Joh. 12, 6. (d) Prov. 23, 28. Ne
movere

invento terminum antiquum | perterritum, qui mesuerunt
quoniam epuratum Majores tuos | regiones vestras, incepit a
(e) Jac. 5, 4. Ecce merces o- | vobis clamans.

Justitia commutativa pro contractuum va-
riete triplex est: aut enim exerceatur in rebus
vendendis ac emendis; aut in utendis; aut in
custodiendis.

Justitia in vendendo & emendo est, quae
rerum & pretii aequalitatem observat.

Huic opponitur injustitia, quae exerceatur.
in re non vendibili. (a) 2. In re vendibili:
Peccatur enim a Venditore, corrupta pro pu-
ris vendendo; (b) mensuras & pondera cor-
rumpendo; (c) rerum pretia citra necessita-
tem augendo; (d) merces monopilii insti-
tuendi causa coemendo. (e) Ab Emptore vero
peccatur aut rem venditam dolose extorquen-
do, (f) aut non solvendo. (g)

(a) Actor. 8, 18. Argem-
num tuum pareas, qui donum
Dei existimas pecunias ac-
quiri, ait Petrus ad Simonem Magum. Unde non
Simonis Petri, sed Simonis
Magi imitatores sunt, &
Simoniaci dicuntur, qui in
sacris nundinantur. Similes
sunt illis, qui jus venale
prostituant, qui munera &
familia vendunt. (b) Velut
cum vino aqua, & tritico
palez admiscentur. Amos
8, 6. *Si quisquilius frumen-*
ti vendamus. (c) Deut. 25,
13. *Non es tu tibi in eculo*

novo diversum pondus. &c.
Amos 8, 5. *Misericordia E-*
phom, maius faciendo pon-
dus & pervertendo laniibus
dolosus. (d) Amos 6, 8.
Comparando pecunie ienses.
(e) Similes sunt, qui hoc
faciunt, ovibus petulcis,
quae saturate reliquum
pasquierum conculcant pe-
dibus. Ezechiel. 34, 18. (f)
Prov. 20, 14. *Pessimum est,*
ais emptor, sed cum digressus
fuerit, rum scipsum laudat.
(g) Psalm. 37, 21. *Mu-*
tus accipit improbus, & non
solvit.

Justitia

Justitia in rebus utendis est, quando in locatione & conductione, usus aut fractus lucro æquatur.

In istiusmodi contractu *xatio, vobis autem oppressio* valeat Regula, 2. Cor. 8, *sed pari condicione, &c.*
13. *Non ut aliis sit rela.*

Opponitur ei Injustitia ex parte locatoris & emtoris. Locator peccat, pretium exigendo, ubi gratis dare debebat, (a) aut nimium pretium petendo, (b) aut rem locatam citius, quam par est, repetendo. (c) Conductor peccat, pretium æquum negando, rem non integrum aut non iusto tempore restituendo, aut debitorum dissimulatione creditorem circumveniendo. (d)

(a) *Premium olim à fratribus exigi Deus noluit, Exod. 22, 25. Sic Christus quoq; Luc. 6, 35. Miserum date, nihil inde sperantes.* Quæ regula tum valet, ubi non iis facultatibus est proximus, ut sit solvendo. (b) 2. Cor. 13. *Non ut aliis sit relaxatio, vobis vero oppressio, & conira.* (c) *Testatur experientia, quam noxium sit hoc injustitiae genus.* (d) *Pertinet huc scelionatus crimen, quando quis pro suo venditat, aut pignori dat, quod jam alii oppignoratum est.*

Opportune hic agitur de Ufura, quæ est frustus, quem res locata domino suo parit.

C A N O N E .

I. *Ufura licita seu compensatoria est, vel illicita seu tantum lucratoria.*

II. *Licita ex objecto, fine & modo judicatur.*

III. *Objectum usurae, est homo iis facultatibus praeditus, ut creditori aliquid retribuere possit.*

IV. *Finis.*

IV. Finis est, ut non tantum suum quisque lucrum, sed & proximi adjumentum spectet.

V. Modus est, ut Collocans charitate moveatur, Accipiens vero aequitate & honestate ad agnoscendum beneficium & gratum animum avitum testandum.

VI. Haec conditiones si observentur, usura reprehendi non potest.

Usuram per se ac simpli- citer improbandam non esse, patet: I. Quia si simpli- citer turpis esset non con- cessisset Deus, ut extraneo in usuram daretur, Deut. 23, 20. II. Quia si fundus, domus, equus & familia ad fructum elocari possint, cum & pecunia. Regionis Canaanæ fructus Deus usuris subjici noluit, cere- moniali significacione: quemadmodum nec agros ejus, lege mancipiū vendi voluit, Levit. 25, 23.

VII. Usura igitur illicita est, que aut in pau- peres, aut lucri solius studio, præter charitatem & aequitatem exercetur.

Hæc usura Hebreis, na- schach à morbu vel rosione pdicitur. Hæcque gravissime prohibetur, Exod. 22, 25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo, pauperi ipsi, qui tecum est: ne esto ei tan- quam fonsator, ne usuram imponis ei. Psal. 15, 5. Pe- cuniam tuam non expeni- fonsori. Ezech. 18, 8. In usu- ram non dans, & fons non recipiens. Luc. 6, 35. Mutuū date, nihil inde sperantes.

Justitia in rebus custodiendis est, qua in de- positis ac pignoribus repetendis aut restituendis aequitas observatur.

Exod. 22, 7. Si quis dederit proximo suo pecuniā aut suppellectilia ad servandum, & id furo ablatum fuerit e domo illius, si deprehendetur fur ipse, reperditus duplum: si non deprehendetur fur ille, rum fessor dominus illius domus, coram Magistratis, jurejurando se purgaveris, si non extendit manum suam in rem proximi sui.

Similis

Similis lex de asino, bove & parva pecude sequitur v. 10, 11. Pignus accipiens videat, ne aut pignus recipiat a paupere, aut pignoris loco id retineat, quo pauper carere nequit. Exod. 22, 26. Si pignore acciperis vestrum proximum tuum, dum incitas Sol, restituio illam ei, nam solum operimentum ejus est. Deut. 24,

6. Ne pignore accipio quicquam mesam aut caribbum: nam is viuum accipere. & v. 10. Ne ingreditur dominum ejus, ad pignorandum pignus ejus. Foris subfiliio, ut sit ille, cui tu mutuas, preferas ad te pignus suum frater: Ezech. 18, 7. Neminemque oppressor, pignus suum debuori relinuerit.

Tantum de Justitia, Beneficentia est, qua facultanibus nostris ultero proximum nostrum juvamus: hæcque virtus in largitionibus minoribus, *Liberalitas*; in majoribus, *Magnificentia*; pauperum item respectu, *Eleemosyna*; exulum vero & peregrinorum ratione, *Hospitalitas* nominatur.

Ad hanc Scripturam nos incitat, I. Mandato. Luc. 6. Date, &c. II. Exemplo Sanctorum, imo Dei ipsius, qui fons est omnis boni, Luc. 6, 36. *Estate misericordes, prout Pater vester misericors est.* III. Dulcissimis promissi-

omibus. Luc. 6, 38. *Date & dabitis vobis, &c.* Imprimis promissione vita æternæ, Matth. 25, 32. *Venire benedicti Patris mei, &c.* *Huius enim & dedicatus mihi, quo uesceret, &c.*

Opponitur ei Beneficentia neglectus, Scridties, Immisericordia & Beneficentia intempestiva, &c.

Vide supra cap. 8.

Atq; hæc de Virtutibus ad alios relatis. Virtutes ad nos ipsos relate, sunt *Autopraesia* Par- simonia & *Philozelia*.

*Autopraesia virtus est, qua homo juste partis suaque sorte contentus est.

1. Tim.

I. Tim. 6, 6. *Et autem animo sua sorte contento.*
magnus quatinus pietas, cum

Opponitur ei incredula anxietas de sustentatione vitæ hujus (a); Avaritia (b), & Falldium rerum præsentium (c).

(a) Quia non melius reficitur, quam illustri illa Christi concione, Matth. 6, 25, &c. (b) Avaritia, solitudine nimia longe destabilior existit; avarus enim quo plus habet, eo plus appetit & cumulat. Avaritia autem, *πλεονεξία* & *αιχμητικία* serio vitanda est: I. Quia à Christo

prohibetur, Luc. 19, 15. *Videte & caueite ab avaritia.* II. Quia est *idolatria*, Matth. 6, 24. & Colloff. 3, 5. & Ephes. 5, 5. III. Quia radix omnium malorum existit, I. Tim. 6, 10. (c) *Judee* vers. 16. *Hi sunt inimici vestri, queruli. Alter* Paulus, Phil. 4. *Novi deprimi & abundare.*

Parsimonia, Frugalitas quoque dicta, est virtus, qua sumptus ita moderamur, ut non nisi necessarios faciamus, reliquosque in futuros usus servemus.

Studendum ei. I. Quia præcepta, Joh. 6, 12. *Colligere reliqua fragmenta, ne quid pereras.* II. Quia re-

medium est adversus inopiam, & medium ad exercendam beneficentiam.

Opponitur ei nimia Tenacitas & Profusio.

Φιλοπονία, seu studium honeste rem parandi, est virtus, qua quis honestis laboribus facultates comparat, ut vitæ lise & aliorū prospiciat.

Præcepta est hæc in Paradiso, Gen. 3, 19. *Præcipitur eadem à Paulo, Eph. 4, 28. Qui fui ab anno non am-*

plius fuerit, sed potius labore, operando membris quod bonum sit, ut possit im-

perire ei, cui opus fuerit. Opponitur ei Otium & Vita inordinata: Artes lucrandi in honestat, Fœnus, Alca, Militia

276 CHRIST. THEOLOGIE
tia mercenaria aliaque media ditescendi per fas
& nefas.

Vide quæ otiosis occi- 2. Reliqua ex superiori-
nuntur Proverb. 6, 1. & bus sunt manifesta.
13, 11. & Ecclesiast. 4, 1,

CAPUT XIII.

In quo.

De Virtutibus & Operibus ad nonum Præceptum pertinentibus.

Officium circa nostras & proximi faculta-
tes, nunc officium circa nostram proximi-
mam famam sequitur, nono mandato præceptū.

Summa ejus est, Ut proximi juxta & no-
stram famam illibatam conservemus.

Præceptum negativum aut existimatio laeditur.
est & synecdochicum; *False* Hinc colligitur præcep-
tum testimonii nomine tam affirmativum, ut no-
mone id intelligitur, quo *stra & proximi fama tuen-*
nostra aut proximi fama da studeamus.

Virtutes hujus quoq; præcepti duplices sunt,
aliæ ad proximum, aliæ ad nos ipsos relatæ.

Ad proximum relatæ præcipue sunt Veraci-
tas & Candor.

Veracitas virtus est, qua ad ea, quæ vera sunt,
cognoscenda, & ad cognita, sicut se habent, pro-
ferenda seu significanda propensi sumus.

Zech. 1, 16. Loquimini veritas est quisq; cum proximo suo.

Opponitur eis in defectu, Veritatis negle-
ctus (a) & Diffimulatio vitiosa; (b) in excessu
vero Mendacium, (c) & falsum testimonium. (d)

(a) *Psal. 58, 5. Venenum est illis, simile veneno serpantis,*
sicut

scutis aspidis furea, obturantis aurum suum. (b) Non omnis dissimulatio culpabilis est; nec enim semper, quæ vera sunt profiteri cogimur, ut in sequentibus apparebit. Sed ea dissimulatio intelligitur, quando quod verum est, reticetur, cum gloriae Dei aut proximi in commodo. (c) Mendacium est, quo falsum, animo fallendi, verbis facti significatur. Ex hac definitione patet: I. Schemata, Metaphoras, Allegorias & similia, mendacia non esse, siquidem illorum veritas, non à rerum fictarum existentia, sed ab earum cum veris similitudine penderit. Eadem est Ironiarum ratio, que non fallendi sed erudiendi proposito usurpantur, qualibus usi sunt Elias, I. Reg. 18. & Micha, I. Reg. 32. II. Aliud esse, falsum dicere, aliud, mentiri: falsum enim dici potest, aliorum dicta referendo, aut dicendo, que quis vera esse putat; is vero mendacium dicit, qui falsum, fallendi animo, profert, seu sermone, seu nutu, seu alio modo id fiat. III. Dissimulationes, dolos & stratagemata in bellis non esse mendacia, modo absit.

perfidia aut perjurium. Distinctio mendacii in officiosum, jocosum & perniciosum, hoc tantum infert, mendacium aliud alio gravius esse: interea nullum mendacium excusandum, sed fugiendum omnibus modis, cum, quia à Deo, qui Veritas est, gravissime interdicitur, Zacher. 8, 16. cum, quia est vitium diabolicum, Joh. 8, 44. Quibus & pena addenda, mendacibus superventura. Psal. 5. Perdis loquentes mendacium. (d) Testimonium falsum aut extra judicium perhibetur, aut in judicio, à Judice, à partibus litigantibus, à caussidicis & à testibus. Qua de re legem severissimam sanxit Deus, Deuterono. 19, 16. &c. Si surrecerit testis iniurias in aliquem, ad testificandum in eam apostoliam, tum si stans se duo viri, quoniam fuerit controversia illa, certam Februa, ante Sacerdotes atque Judices, qui erunt in dubiis illis, cunctaque inquisiſtraverint Judices bene, si ecce testis falsus est, testis ille falso testatus est contra faciem suam. Omnino facite ei, quemadmodum miseris fuerit, &c.

Candor virtus est, qua ingenue & aperte cum

cum proximo agitur, dona Dei in eo agnoscendo (a) dicta & facta dextre accipiendo (b), malis ambiguis fidem non temere adhibendo (c), comperta vero celando, (d) aut in meliorem partem interpretando (e).

(a) Philip. 2, 3. *Per lenitatem animi sui, unusquisque proximum suum, tanquam præstantiorem se, reputet.* (b) 1. Cor. 13, 5. *Charitas omnia credit, omnia sperat.* (c) 1. Cor. 13, 5. *Charitas non co-*

gitat malum. (d) Prov. 10, 12. *Odium excusat contentiones, omnes vero defectiones obregit charitas.* (e) Matth. 7, 1. *Ne judicate, us ne judicemini, &c.*

Opponuntur ei varia vitia: Suspiciones nimurum pravæ (a), Curiositas in vitiis proximi non emendandi: sed calumniandi studio indagandis (b); Calumniæ ipsæ (c), & Adu-latio (d).

(a) 1. Tim. 6, 4. *Ex quibus nascuntur inuidia, lis, maledicentie, suspiciones, &c.* Exempla in Heli. 1. Sam. 2. in Saule, 1. Sam. 23. in Hanone, ejusque Satrapis. 2. Sam. 10. in Melitensibus, Act. 31. (b) Luc. 6, 41. *Quid auiem aspicis festucam, qua est in oculo fratris tui: tamen auiem, qua est in oculo proprio, non anomadvertis?* (c) Calumniæ sunt, aut mædacia de proximo spar-gendo, Exod. 23, 1. *Ne effe-rerumorem mendaci: ne apponino manum tuam cum improbo, agendo testem in-juriam, aut verba factave proximi malitiose inter-*

pretando, Matth. 16, 6. *Iste dixit; possum dissolvere templum Dei, & midu ipsum adficare;* aut vera quidem memorando sed in detrimentum proximi; 1. Sam. 23, 9. *Respondit autem Doeg Eddamus, qui adstebat cum seruis Saulis dicens;* Vidi filium Isai, venientem Nobis, ad Abimelicum filium Ahituth, qui consuluit pro eo Iehoram, & viaticum dedit ei, etiam gladium Gobæthi Philisthai dedit ei. Basilius recte docet calumniatorem tribus personis simul nocere. Nam delatum injuria afficit; auditores veritate privat; & con-

conscientiā propriam sau-
ciat. Et Bernardus in ean-
dem sententiam ait, De-
tractio & auditor detractoris
uterque habent Diabolum:

ipse in lingua; hic vero in
aure. (d) Proverb. 27, 6.
Fidelia sunt vulnera ami-
ci, deprecanda vero oscula
inimici.

Veracitati & Candori tanquam præcipuis
virtutibus subserviunt, Fides, Gravitas, Tac-
turnitas, Comitas, Urbanitas, & Parthosia.

Fides seu Fidelitas est dictorum ac facto-
rum constantia.

Appellatur etiam *Syn-*
ceritas. Ephes. 4, 15. *Syncere nos gerentes in*
charitate.

Opponitur ei Διπλότης in sermone, qua ho-
mo aliud sedendo, aliud stando loquitur; ali-
ud dicit, aliud agit (a): Simplicitas imprudens
quum aliquid temere promittitur, re nondum
satis explorata (b): & simulata Simplicitas ac
Fides (c).

(a) Psal. 12, 2. Defecrunt
veraces ex filiis hominum.
Vanum loquuntur alter cum
altero, labio blanditiorum,
duplici corde loquuntur. (b)
Matth. 26, 36. Dicit ei Pe-
trus, etiam si oportuerit me
mori tecum, non tamente
abnegabo. Similuer & omnes
Discipuli defecrunt (c) Mat.
2, 8. Exquirere de puerulo,
postquam autem inveneritis,
renunciare mihi, ut ego ve-
niam & adorem eum.

Gravitas est, quæ non nisi probe ponderata
& Christianam sapientiam redolentia ac ad
ædificationem facientia profert.

Coloss. 4, 6. Sermo vester se-
per cù gratiæ & salte conditus | sit, ut scias, quomodo ope-
rez vos unicuq; respondere.

Opponitur ei Garrulitas (a), Stultiloquium
(b) & Gravitas simulata. (c)

(a) Vide insignem locum | 3. &c. (b) Nullus sermo cor-
de lingua frenanda, Jac. 3, | rupius ex ore vestro egredia-
tur.

10. (c) 1. Cor. 2. *Et ego non vici cum omnibus fratris, cum venirem ad vos, cunctis, &c.*

Taciturnitas est virtus, quæ secreta sibi commissa fideliter tegit.

Matth. 18, 15. *Si vero vesti & argue eum inter te peccaverit in te frater tuus, & ipsum solum.*

Opponitur ei **Perfidia**, qua secreta revelantur (a), & Taciturnitas vitiosa, qua cælantur quæ non cælanda (b).

(a) Prov. 11, 13. *Ambulans cum detractione revelat arcanum: at fidus animo regit rem.* Virtus hæc cum alios, tum imprimis Ministros decet, ne in ipsorum finum effusa temere evul-

gentur, nisi conjuncta sint *mutuū, & nos saceremus;*

Comitas virtus est, qua nos affabiles præbemus

1. Petr. 3, 8. *Eilate densique concordes, mutuū mole-*

stiarum sensu affetti, frater-

na charitate prædicti, ad inti-

matam misericordiam proni-

comes.

Opponitur ei **Morositas** (a) et **Comitas simulata** (b).

(a) Lue. 18, 3, 4. *Erat autem in urbe illa vidua, qua venit ad Iudicem, dicens. Vindicame ab Adversario: ille autem moluit per multum tempus.*

(b) 1. Sam. 15, 3, 4. *Dicebat Absalom, considera ratiomes tuas, bona sunt & recte: sed qui audiat, nema est tibi à*

Rege. Et dicebat Absalom, utramque ponerem me Iudicet in hac terra, ut ad me veniret, cuicunque lis est aut causa, & iugum pronunciatum iustum. Eras etiam cum quis appropinquaret, incurvaturus se ei, ut extensa manus sua eum apprehensum deoscularetur.

Urbanitas est, qua sermo liberalibus jocis et salibus conditur, ratione circumstantiarum, decori et honesti, habita.

Opponitur ei **Rusticitas**, qua quis nec liberales

rales jocos commode proferre, neque aequo animo audire potest; Scurrilitas item & Dicacitas seu Sermo aculeatus.

Ephes. 5,4. *Et obscenitas, & stultiloquium, & dicacitas, qua non conueniens.*

Parthesia est virtus, per quam' citra periculi metum veritatem loquimur, & peccantes corripimus.

Lev. 19,17. *Ne odio habe. libere corripiro proximū tu. to fratre tuum in corde tuo, um, ne ferio in eo peccatum.*

Opponitur ei proposita Timiditas (a), & nimia alios censendi Cupiditas (b).

(a) 1. Sam. 3,15. *Samuel timebat indicare Heli istam visionem.* (b) Luc. 6,41. *Quid auem aspicis festucam in oculo fratris tui?* Vitium hoc in iis cernitur, qui aut officii ratione non exigeant, aut ex præpostero affectu, proximum censent ac reprehendunt: ministros quid deceat, patet ex 2. Tim. 4,1,2.

Hac de virtutibus ad proximum relatibus.

Virtutes ad nos relatæ sunt Περιωτολογία & Vita inculpata.

Περιωτολογία est, qua de nobis ipsis modeste loquimur, & laudes proprias non nisi in necessaria existimationis nostræ defensione commemoramus.

Rom. 13. *Enimvero per vos, ne sapient supra quam gratiam, que mihi data est, oportet, sed sapient ad sobrietatem cuiusvis versanti interitatem, &c.*

Opponitur ei Impudentia, qua quis de vitiis ac sceleribus suis gloriari non dubitat (a), præfidens ac stulta Gloriatio (b) & Extenuatio hypocritica propriæ virtutis & facultatis, cuius specie aut vanam laudem quis auctupatur, aut beneficium præstare recusat (c).

(a) Isa. 3, 10. *Obfumatio
vultus eorum reflatur contra
ipsos: cum peccatum suum si-
cure Sodom enunciari non
celens.* (b) Proverb. 27, 1. *Ne
gloriare de crassimo, quia
nescis, quid parvus sis di-
es.* &c v. 7. *Laudes te os extra-
nu, non auctem os tuum:*

alieni, non auctem labia tua.
(c) *Taliter agunt, qui ubi
proximus juvandus erat,
indigentiam suam præten-
dunt,* Proverb. 24, 11. *E-
ripe rapto ad mortem, &c.
Si diuina, en ignoramus hoc,
nonne expendens animos,
ipse intelligeret;*

Vita inculpata est, qua homo non tantum
bonam conscientiam apud Deum, sed & famam
bonam apud proximum servare studet.

Proverb. 13, 1. *Opatus* | *lior. Ecclesiast. 7, 2. Me-
est nomen diviū amplius,* | *lior est homini fama un-
argento & auro grata me-
guento optima.*

Opponitur huic impietas seu Famæ ac Con-
scientiæ contemtus, (a) & famæ seu popula-
ris auræ Affectatio hypocritica (b), nimiaque
in diffamatione ferenda Impatientia (c).

(a) *Luc. 18, 3. Iudex qui-
dam erat in quadam civitate
qui nec Deū temebat, nec ho-
mines reverebat.* (b) *Matt.
23, 5. Omnia vera opera sua
facient ut spectentur ab ho-
minibus.* (c) *2. Sam. 1, 5. 9, 10
Tum dicente Abisai, quareli quare sic facis?*

CAPUT XIV.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad decimum Præceptum spectantibus.

Hactenus de officiis nostri erga Proximum
seu cultus Dei mediati partibus actum est:
nunc de supremo ejusdem gradu, præcepto de-
cimo.

Summa

Summa ejus est, Ut animus quoque noster alienus sit à pravo appetitu, cogitatione & affectu erga nos aut proximum.

Præceptum negativum est, Non concupisces, quo in ordinati appetitus, cogitationes & affectus prohibentur. Reliqua ad declarationem faciunt ex objecto

petitam: quæ membratim sit, expressæ nominando dominum, uxorem, seruum, ancilam, bovē & asinū: summam vero hac clausula, & quicquid est proximi tui.

C A N O N I S.

I. Ut primum & secundum præceptum male confunduntur, ita decimum in duo præcepta de domo proximi & de ejus uxore perperā discerpitur

Rationes. I. Unitatem Præcepti docet communis clausula, *Et quicquid est proximi tui.* II. Substantia præcepti in his verbis consistit, *Non concupisces*, ut citatur à Paulo, Rom. 7,7.

III. Uno versu & una sententia comprehenduntur; cum præcedentia, quantumvis brevia, singulis versibus exprimantur.

IV. Deuter. 5. prius de concupiscentia uxoris agitur: si igitur duo præcepta essent, Moses ex decimo fecisset nonum. V. Qui contrariam sententiam tuentur, hæc conuentim explicant & exemplis declarant. David Chytræus de Regulis Vite, & Hondorffius in Promptuario.

II Præceptum decimum ad secundam Tabulam pertinet.

De interno enim affectu erga Deum agitur primo prioris tabulae præcepto.

III. *Justitia originalis non hujus præcepti, sed totius Decalogi objectum exsistit.*

Justitia enim originalis conformitas est cum rota Lege: sicut peccatum originale deformitas est toti Legi repugnans.

IV. *Proprium objectum hujus præcepti, sunt appetitus,*

N 2 appetitus,

appetitus, cogitationes & affectus hominis erga se & proximum.

v. Finis ejus est, ut pateat, mediatum quoque Dei cultum non externis tantum actionibus, sed & intimis affectibus prestandum esse.

vi. Ut igitur primum præceptum prime tabule, ita hoc quoque secundæ tabule norma & regula efficit.

Ut enim primum Præceptum cor ipsum, reliqua actiones quoque regunt: ita præceptum quintum, sextum, septimum, octavum, nonum, actiones: decimum vero cor ipsum quoque dirigit. Unde apparet, præceptum hoc minime supervacaneum esse.

Virtutes ad hoc Præceptum facientes, sunt Concupiscentiae, ordinatio, et Lucta adversus pravas cupiditates.

Concupiscentiae ordinatio est, qua appetitus et affectus nostri sic reguntur, ut iis nec in nos ipsos, nec in proximum nostrum peccemus.

1. Thess. 5, 23. *Ipsa autem Deus pacis sanctificat vos, &c.*

Opponitur ei Coneupiscentia inordinata, quæ Concupiscentia κράτος ἐξοχή in Scriptura dicitur.

Rom. 7,7. *Nem etiam concupiscentiam non sciebam nisi Lex dixisset, Non concupiscet.*

Partes hujus ordinationis duæ sunt, una circa appetitus, altera circa affectus occupatur.

Concupiscentie vox apud Theologos latius accipitur quatenus homo est. A Philosophis vero strictius interpretatur: sic, ut appetitus inferiores ad concupiscentiae, affectus vero ad irascitum animal est, hi vero, bilem facultatem referant.

App.

Appetitus ordinati sunt, quibus homo cibum, potum, quietem, somnum & similia moderate & ad finem a Deo destinatum appetit.

1. Tim. 5, 33. *Ne amplius e-
lo uire, propter st̄oachū tuū
sio abstemias, sed uino paucu-
& cœbras infirmitates tuas.*

Opponitur ei Appetitus inordinatus, quo plus appetitur, quam natura aut Dei ordinatio requirit, aut alio fine, quam eo, ad quem Deus res naturales licitas destinavit.

Rom. 13, 13. *Non in comediationibus & ebrietatibus,
non in cubilibus & proseruiss.*

Affectus præcipui sunt: Amor, Odium, Gaudium, Tristitia, Spes, Metus & Ira.

Amor ordinatus est, quo proximum sincere diligimus, & que bona, pulcra, & boni nominis sunt, desideramus.

Rom. 12, 9. *Dilectio esto
misime simulata. Esto ab-
hortentes a malo, aggluimati
siqua uirtus, & siqua Ius-
bene, Phil. 4, 8. Quacunque est, hac cogitate.*

Opponitur ei Amor proximi nimius, (a) φιλαυτία, (b) Amor impurus, (c) & Amor hujus Mundi. (d)

(a) 1. Sam. 2, 27. *Uerba tuā
firū filios tuos supra me.* (b) 2. Tim. 3, 2. *Erunt homines sui
amantes (c) Prov. 6, 25. Ne
desiderato pulchritudine ejus,
neq; se capiat palpebris suis*

(d) 1. Joh. 3, 15. *Ne diligatis
Mundum, &c. & v. 14. Quo-
niam quicquid est in Mundo,
cupiditas carni, & libido ocu-
lorū, & fastus uite, non est
ex Patre, sed ex Mundo est.*

Odium ordinatum est, quo eos tantum odio prosequimur, qui Dei osores sunt (a); in cæteris hominibus ac nobis ipsis non personam, sed peccatum, omnibus modis odimus & aversamur (b).

(a) Psal. 139, 21. *Annonc* argue cum inierit te & ipsum
osores tuos & Jehovah, odio solus, &c. Rom. 7, 19. Non e-
babeo, &c. (b) Mat. 18, 15. Si nim facio bonum quod volo;
peccaverit in te frater tuus, sed malum, quod nolo, hoc ago.

Opponitur ei Odium proximi injustum, (a)
& odium bonorum (b). ~

(a) 1. Joh. 15. *Quisquis odit* | Ps. 51, 6. *Inimici mei de me*
fratre suum, est homicida. (b) dicebant, quando morientur:

Gaudium ordinatum est, quo homo de pro-
pria incolumitate moderate (a), & de proximi
felicitate ex animo latitatur. (b)

(a) Psal. 30, 12. *Converti-* | ream. (b) Rom. 12, 15. *Gau-*
isti planum meum in cho- | *dete cum gaudentibus.*

Opponitur ei Gaudium carnale et immoder-
atum (a). Gaudium item de infortunio prox-
imi, seu Ἐπιχειρησία (b).

(a) Luc 6, 25. *Va* vobis qui | & flebitis. (b) Pro. 34. *Cū ca-*
ridetis nunc: nam lugebitis dit inimicus tuus, ne Lazarus.

Tristitia ordinata est, qua proprias criminis
moderate lugemus (a), proximo vero afflito
ex animo condolemus. (b)

(a) Jac. 5, 13. *Ag*er est a- | (b) Rom. 12, 15. *Flete cum*
*liquis animo in*te *voss* ore, flentibus.

Opponitur ei Tristitia immoderata, (a)
Tristitia item de bonis proximi (b), & Tristi-
tia nimia de improborum pena. (c)

(a) Prov. 17, 22. *Animus* lus tuus malus est, quia ego
latius medicinam facio; spiri- | bonus sum. (c) 1. Sam. 16, 1. *Quousq* uides de Schaula,
ratus aure fractus explicat ossa. | cum ego spreverim eum?

(b) Matth. 20, 15. *An* oculi

Spes ordinata est, qua homo de se & proxi-
mo ex charitatis lege meliora exspectat.

De spe, quatenus virtus est, supra actum Philipp. 1, 7. *Charitas omnis sufficit, omnia credit, omnia sperat.*

Opponitur ei Spes inordinata, qua plus spei in nobis aut proximo collocamus, quam par est Jer. 17, 5. *Maledictus vir ille, qui fiduciam habet in homine.*

Metus ordinatus est, quo sollicite ambulamus nec nobis, nec aliis hominibus nimium fidentes Prov. 14, 8. *Sapientia astuti est, advertere ad viam suam.*

Opponitur ei Metus inordinatus, quo homo sibi ab aliis nimium timet.

Matth. 10, 28. *Ne timete ab eis, qui trucidant corpus &c.*

Ira ordinata est, qua homo aut sibi, aut aliis, iusta de causa moderate tamen & cum emendationis proposito, succenseret.

Ephes. 4, 22. *Irascimini, & ne peccare.*

Opponitur ei Ira inordinata, qua homo aut levibus de causis, aut plus, quam par est, excandescit, aut vindictam privatam meditatur.

Jac. 3, 20. *Ira viri iustitiam non sequitur.*

Tantum de Concupiscentiæ ordinatione. Lucta adversus tentationes & pravæ conscientiæ insultus est, qua homo Christianus pravam concupiscentiam abnegat, carnem suam una cum cupiditatibus crucifigit, & adversus Carnis, Satanæ & Mundi impetus strenue vigilat & militat.

Rationes, quæ nos ad 1. Cor. 10, 6. Gal. 5, 6, 36. strenue luctandum incitant, Coloss. 3, 5. 1. Thess. 4, 5. sunt plurimæ. I. Quia Scriptura cupiditates pravas prohibet, Proverb. 6, 25. II. Quia cupiditatibus dedicatus Deum non amat, 1. Joh. 2, 15, 16. III. Quia

cupiditates in regenitis turpes sunt, Gal. 5.16,17. IV. Quia accendunt iram Dei, Coloss. 3.5,6. V. Quia adversus eas nos Apostolus Dei παντάλεα instruit, Ephes. 6. Vincuntur à nobis invisibles cupiditates, Au- gust. VI. Quia cupiditatum ignis nocentissimus est, & in tristissimos lapsus erexit. Exemplis Scriptura plena est. Nullum unquam peccatum admissum est, cuius scaturigo non fuerit prava concupiscentia.

Opponitur huic Securitas carnalis, qua homo carni suæ blanditur, qua cupiditates sponte invitat, qua otio & inertiæ (quæ satanæ pulvinat est) sese dedit, qua sacra exercitia intermittit, qua cor intensperantia, avaritia et similibus vitiis gravat.

Luctæ contra cupiditates tres gradus sunt: cōtra suggestionem, delectationem, et assensum.

Ad hos gradus intelligendos facit illud Jacobi 1,14. *Unusquisque tentatur, dum à propria conscientia abstrahitur, & inescatur. Deinde cupiditas, postquam concepit, paris peccatum, peccatum vero peractum gignit mortem.* Primum itaque repugnandum suggestioni seu cogitationibus: quæ aut ascendentes sunt, ex concupiscentiæ somite, aut descendentes aliunde suggestæ. Priores vicio non carent; posteriores, si maxime à Satana injiciantur, sed prætervolent & à te

non recipiantur, peccata non sunt. Quod si primum gradum evitare non possumus, secundum declinemus, ne cum delectatione pravas cogitationes foveamus. Imprimis autem cāvendum à tertio gradu, ne assensum præbeamus. Nam concupiscentiæ malū tanto augetur magis, quanto ei magis obeditur. Quod ut magis magisq; vitemus, faxit Dens Pater in Filio suo per Spiritum sanctum, cui trinuno Deo sit laus, honor & gloria in secula seculorum. Amen.

SERIES CAPITUM
LIBRI PRIMI.

I	<i>De Essentia Dei.</i>	Pag. 9
II	<i>De Personis Deitatis.</i>	14
III	<i>De Operibus Dei in genere & de Dei Creaturis.</i>	19
IV	<i>De Praedestinatione.</i>	24
V	<i>De Creatione.</i>	29
VI	<i>De Actuali Dei Providentia.</i>	35
VII	<i>De Gubernatione Angelorum.</i>	39
VIII	<i>De Gubernatione Hominis in Statu Innocentie.</i>	42
IX	<i>De Lapsu primorum Parentum.</i>	45
X	<i>De Peccato Originali.</i>	48
XI	<i>De Peccatis Actuallibus.</i>	53
XII	<i>De Pœna Peccati.</i>	54
XIII	<i>De Lege Morali.</i>	57
XIV	<i>De Lege Ceremoniali & Forensi.</i>	62
XV	<i>De Evangelio.</i>	70
XVI	<i>De Persona Christi Theologiæ.</i>	72
XVII	<i>De Officio Christi Mediatorio.</i>	84
XVIII	<i>De Christi Exinanitione.</i>	87
XIX	<i>De Christi exaltatione.</i>	103
XX	<i>De Vocatione Electis & Reprobis communis.</i>	108
XXI	<i>De Fædere Gratiae.</i>	111
XXII	<i>De Sacramentis in genere.</i>	115
XXIII	<i>De Baptismo.</i>	126
XXIV	<i>De S. Cœna.</i>	130
XXV	<i>De Ecclesiæ visibilis natura.</i>	134
XXVI	<i>De externa Ecclesiæ Administratione.</i>	142
XXVII	<i>De Falsa Ecclesia.</i>	154

xxviii	<i>De Vocations speciali Elektorum.</i>	167
xxix	<i>De Fide salvifica.</i>	172
xxx	<i>De Justificatione.</i>	171
xxxii	<i>De Sanctificatione.</i>	180
xxxii	<i>De Sanctorum Perseverantia.</i>	183
xxxiii	<i>De Libertate Christiana.</i>	186
xxxiv	<i>De Christi reditu, & de Mortuorum Resuscitatione.</i>	188
xxxv	<i>De Judicio Ultimo.</i>	194
xxxvi	<i>De Consummatione saeculi hujus & de Vita eterna.</i>	197

SERIES CAPITUM LIBRI SECUNDI.

i	<i>De Bonorum operum Natura.</i>	203
ii	<i>De Virtutibus ad eorum Decalogum seu Dei cultum spectantibus.</i>	207
iii	<i>De Virtutibus primi Precepti.</i>	210
iv	<i>De secundo, tertio, quarto Precepto generaliter.</i>	213
v	<i>De Virtutibus secundi Precepti.</i>	217
vi	<i>De Virtutibus tertii Precepti.</i>	222
vii	<i>De Virtutibus quarti Precepti.</i>	240
viii	<i>De Virtutibus Tabula secundæ generalibus.</i>	244
ix	<i>De Virtutibus quinti precepti.</i>	251
x	<i>De Virtutibus sexti Precepti.</i>	256
xi	<i>De Virtutibus septimi Precepti.</i>	259
xii	<i>De Virtutibus octavi Precepti.</i>	269
xiii	<i>De Virtutibus noni Precepti.</i>	276
xiv	<i>De Virtutibus decimi Precepti.</i>	282

INDEX

RERUM ET VERBORUM

A gnegatio veritatis.	239	Autem p̄missa.	274
Adami & Eva lapsus.	46	Autem p̄missa.	257
Adamus in lapsu non ut privata persona considerandus.	47	B aptismi vox quid significat,	133
Adjutorio quid.	238	cet, 116. à S. Cœna differentia.	133
quatenus ei parentum.	ibid.	Baptismus an à privato admittandus, 127. trina an una aspersione peragendus.	ibid.
Diabolorum.	ibid.	infantibus an conferendus,	128.
Adoratio religiosa Idolorum.	228.	quomodo ad salutem necessarius, 119. Christi & Johannis an idem.	ibid.
Hostia, Crucis & Reliquiarum.	229.	Beatus in eternis num gradiuntur futuri.	202
Sanctorum Angelorum & demortuorum ib.		Bellum quatenus licitum.	258
Adulatio.	278	Beneficentia.	274
Adulterium quid & num divortium parat.	263	Benevolentia.	255
Adventus Christi ultimus.	188	Bona Ecclesiastica.	145
eius signa.	ibid.	C alumniarum ferendorum impatentis.	282
Affectus quatuorlices.	208	Candor.	277
Agnitio Dei.	211	Castitas quid, & cur ei studendum.	261
Agnus Dei idololatricus.	229	Cenfendi libido.	283
Amicitia vera & fucata.	250	Charitas erga Deum, 213. erga proximum quid & quotuplex.	250
Amor ordinatus & inordinatus.	285	Christus aeternus Deus, 16, 17. ejus incarnatione, 77. quot modis primogenitus dicatur.	84
A rauðnoia.	260	in oruē an desperarit, 91. quale post resurrectionem corpus habent, 104. quomodo in S. Cœna præsens.	118
Angeli quando creati.	30	Clavium potestas quid, 148. quomodo à potestate Magistratus differat.	151
quid 32. quali corpore appa- reuerint.	ibid.	Clementia.	257
Angelorum bonorum Caput.	39	Cœna Domini, 130. ejus à Baptismo differentia.	133
felicitas, ordo, officium.	ibid.	Comitas.	280
adoratio num licita.	229	Communicatio Idiomatum.	78
Angelorum malorum 30. 50. a- oia 40. peccati genus	ibid.	Conceptio Christi.	76
Princeps & qualitates relin- dux.	ibid.	Coneilium ejusque convocandi ratio.	112, 153
Animæ humanæ origo, 33. im- mortalitas, 35. facultates.	ibid.	Coneupiscentia originis, 34. actualis, 265, 266. lucta ad- versus eam.	ibid.
Antichristus quid & quis, 155, & 156. ejus ruina quomodo judicii signum.	ibid.	Cœna	
Apotelesma Christi quid sit.	81		
Appetitus ordinatus & inordi- natus.	270		
Arbor scientiæ boni & mali quid.	43		
Arca forderis.	66		
Ascensio Christi, ejusque fru- ctus.	105		
A sgop̄ia.	255		
Atheismus.	211		
Avaritia.	275		
Audacia.	253		

I N D E X.

C onfessio veritatis	239	ma 136. Caput <i>ibid.</i> quomo- de uns, sancta, Catholica	
Conjugium quid, qualiter &c inter quos contrahendum, quibus de causis dissolven- dum	262	137. an errare possit 138. ejus notæ 139. administra- tio.	
C onscientia	209	141	
Consecratio vera & superfliti- osa	234	E lectio, pro vocatione ad of- ficium 109. pro vocatione	
Consilii præter Legis præcep- ta à Pontificis conficta	204	spirit. 163. pro Dei decreto: quid, quæ ejus causæ, notæ 23	
Constantia	210	E lecti an reprobant 184	
Consummatio seculi	197	E leemosyna	274
Contemptus superiorum	253	E missio	257
Contractus qualiter instituen- di.	271	E xarchia	249
Corpus Christi post resurrec- tionem quale 104, num adhuc sit in terra 106. in S. Coena quomodo præsens 118. 133		E phesios	224
Correctionis impatientia	253	Evangelium quid 70. à Lege quomodo differat	71
C reatio	29	E xaltatio Christi	103
Crudelitas	247	E xinanitio Christi	87
Cultus Dei versus	224	F ama bona	282
spontaneus	209	Fœdus gratiæ 111, 112.	
Cultus Idolorum	227	Novum & Vetus quomodo differant 113. utriusque sigilli	
Cupedia	260	121. fœdus operum & sigilla ejus.	
Cupiditates pravae	269	Festa	42
Curiositates	278	Fidei præsumtio	211
D amnatio an sit finis repro- bationis	28, 29	Fides, pro cultus divini parte	
Damnatorum status	55	<i>ibid.</i> pro dictorum & facto- rum constantia 279, mira- culorum temporaris, histori- ca 168. salvifica quid <i>ibid.</i> unde 159. qualis: quis ejus gradus <i>ibid.</i> quo sensu justi- ficare dicatur 173. implicita quid	
Decalogus: ejus partes: inter- pretandi regulæ	60, 61	Fiducia pro forma fidei <i>ibid.</i> pro effectu fidei & bono o- pere 212. Idololatrica <i>ibid.</i>	
Decretum Dei quid 21, 22.		F ortitudo	257
ejus causa, objecta: unum an multiplex, &c. 23 (92, 93)		Frugalitas	275
Descentus Christi ad inferos		Fortum quid quotuplex	269
Desertio malitiosa an parat divortium	268	G arrulitas	279
Desperatio	213	Generatio Christi du- plex	83
Detentio Christi triduana in		Gestus externi in precibus	221
sepulcro	92	Gloriatio fulta	281
Deus, ejusque nomina, essentia, proprietates	9, 10, 11	Glorificatio nostri	190
Difffidentia erga Deum	212	Gratitudo erga Deum	214
D ιπλότης	279 (208)	erga superiores	293
Dissimulatio licita & illicita		Gravitas	279
Dolus quando licitus	259	H æreticus quis	155
D όξοσφις	268	Hominis creatio	32
Dubitatio de bonitate & po- tentia Dei	213, 214	q[uod]d[u]m	
Briolitas	260		
E cclesia quid 135. ejus for-			

INDEX.

quadruplex status	<i>ibid.</i>	Irreverentia erga superiora
Homo quid	33	253
Homo ante lapsum quomodo immortalis 44. ante vocatio-		Judicium ultimum, quid; quæ eius circumstantiae & signa
nem qualis	164	194
Homicidium	257	Juramentum quid & quotuplex
Honestas	262	235. à quo & quomodo præ-
Hostia agoratio	228	standum. <i>ibid.</i> præstitutum eur-
Humanæ naturæ Christi ex-		sevandum 236. delati detra-
cellentia 80, 81. adoratio		ctatio <i>ibid.</i>
<i>ibid.</i> an divinae naturæ exal-		Justificare in Scripturis quid sit
tatione sit exequata	106	171
Humanitas	247	Justificationis causa, partes 14.
Hypocrisia	209	Justitia in Scripturis quot me-
J Dololatria quid & quotu-		dis dicitur 179. Christi quid,
plex	125	quotuplex 98. in proximum
Idolum quid & quomodo à si-		quid & quotuplex 251. com-
mulacro & imagine differat		mutativa quomodo exercen-
	<i>ibid.</i>	da <i>ibid.</i> superiorum erga in-
Jejunium quid, quotuplex, et		feriores 240. vindicatio 257
quomodo celebrandum	221	
Iguavia	256	L Abor ante lapsum qualis 44
Imago Dei quid 32. quibus do-		Lapsus primorum paren-
nis confit 43. quid de ea		tum: eius causa 45
post lapsum reliquum	49	Lévitarum officium
Imagines Christi & Sanctorum		44
num sunt Idola 226. & pi-		Lex quid 57. cur post lapsum
ctus 55. Trinitatis	227	repetita 58. an à Christo
Immisericordia	249	correcta <i>ibid.</i> ab Evangelio
Impatientia	215	quomodo differat 71. cere-
Imprecationes	238	monialis 62. forensis 64
Imprudentia	209	Liberalitas
Incarnatio Christi	73	274
Inconstantia	210	Libertas, essentialis voluntatis
Indulgentia nimia	257	proprietas
Induratio quomodo Deo tri-		35
buatur	38	Christianæ
Infantum Baptismus & fides	19	356
Infernus ubi	51	Liberum arbitrium quotuplex
Infidelitas	211	44
Ingratitudo erga Deum	214	Limbus patrum & infantum 56.
Inhumanitas	247	Lux primigenia
Injuria propulsio legitima	257	31
Inobedientia erga superiores		
	255	M Agistratui quomodo obe-
Integritas	209	diendum
Intemperantia	260	153
Intercessio Christi	182	Magistratus Ecclesiæ nutritio
Intercessores Pontificiorum <i>ibid.</i>		16
Invidia	247	Magnificentia
Iracondia	237	274

Meritum.

INDEX.

Meritum de congruo & con-		44, 45. primum originale 48
digno	206	&c. actuale 52. in Spiritum
Ministri Ecclesie quotuplices		sanctum 55d.
143. eorum vocatio 145. offici- um in tacentis secretis 151		Perfidia 280
Miseria nostra quotuplex 45		Πτεραυτελογία 281
Misericordia 248		Perjurium 236
Mors hominis quadruplex 54.		Perseverantia Sanctorum 183
Christi qualis 91. an pro om- nibus hominibus 97		Perseveratio in peccatis 214
Mundi interitus qualis 198		Persona Christi quo modis
N ativitas Christi cum ejus fructu 82		consideretur 72
Nazirzi 64	723	Persona Deitatis quid & quo 14, &c. illarum Trinitas &
Nominis divini sanctificatio		Unitas 19
Nota Ecclesie 139		Persona Θεος & ιη-
O bedientia Christi activa &		σάμας, quomodo differant 14
passiva 88. utriusq; necessi- tas, 8. Christi activa quomo- do olim adumbrata 101.		Pertinacia in malo 210
Christi passiva quomodo cau- savit vitam aeternam 100		Φιλοτυπία 375
Odium Dei 213, proximi 246		Pignora acceptanda aut resti- tuenda 273
Officii Christi functio in statu Humiliationis 88, 102, et in		Poculum Domini Laicis non eripiendum 131
statu exaltationis 106		Prædamnatorum 54
Officium Christi Mediatorium		Prænitentia 214
quid 84. secundum quam na- turam Christo tribuatur 85.		Πολυθεϊσμός 356
quotuplex sit 86		Polytheismus 211
Opera bona quæ 203. an justifi- cent 179. an ab irregenis		Prædestinatio quid, quotuplex 25. an absolute facta ibid. me- dia ejus exsequenda 26
præstentur 206. quatenus ad salutem necessaria ibid. Chri- sti Mediatoria et θεαθρίκα		Πρόγνωστος, προειδομός & προφέτης quomodo differant 27
76. Dei quotuplicia 20, 21		Profusio 275
supererogationis qualia 204		Promitudo Deo serviendi 109
205		Propititorum 66
Oratio quid 218. quæ partes		Providentia Dei aeterna 21,
ejus 219. causa impulsivæ 16.		differentia ejus à fato 36,
perfecta idea in Orat. De- min. ibid. pro quibus et contra		circa peccata ut versetur ibid.
quos 221		Prudentia 208
Otium 275		Pudicitia conservanda media
P anis Eucharisticus qualis 131		259
Parrhesia 281		Quiritatio in afflictionibus 215
Parsimonia 275		R edemptionis necessitas ex
Passio Christi 89. nulla ejus		Lege, Veritas ex Evan-
particula à λύτρῳ excluden- da 90. quomodo tribuatur		gelio 57
Christo, et quotuplex sit 93		Redemptor quis 77. cur Deus &
Patientia 203		homo 75
		Reditus Christi. v. Adventus.
		Reformatio Religionis 216
		Reformatorum Religionis vo-
		catio an legitima fuerit 146
		Rege.

I N D E X.

R egenerationis vox varie summa	189
ta	180
R egnum Christi quotuplex et quomodo Patri tradendum	277
	107
R eligio vera quid 216. ejus antiquitas <i>ibid.</i> num armis defendenda 217 (216)	260
R eligionis vox varie accepta	238
R eliquiarum cultus	229
R eprobatio an sit 28. ejus causa	232
	<i>ibid.</i>
R esurrectio Christi 104 mortuorum	192
R everentia erga superiores 232	280
R itus Deum colendi verus 217	239
R usticitas	68
	280
S Abbati sanctificatio & profanatio	240
S acerdotes Papani	96
Veteris Testamenti	63
S acerdotis summi ornatus	64
S acramenta ante Iapsum	43
Novi Testamenti quomodo veteribus clariora 122, &c. quinque à Pontificiis confitata	124, &c.
S acramentales phrases 119, 120	
S acramentorum & Verbi differencia 121. Veteris & Novi Testamenti differentia 122, 123	
S acrificia Veteris Testamenti quid & quotuplia 67, &c.	
S acrificio Christi contraria est	
Missa	96
S alutis certitudo	183 &c.
S anctificatio quid 180 ejus causa 181 Nomin. Dei	232
S anctorum adoratio 229, 230	
S apientia	207
S cientia Christi quotuplex 80, 81	
S criptura S. divinitas 3 autoritas 6, &c. Libri perfectio 7, lectio, translatio, sensus <i>ibid.</i>	
S curritas	281
S ecuritas carnalis	213
S edulitas	256
S epultura Christi	91
S ignorum quatuor species	189
S implicitas ficta	279
S imulare quando licet	277
S obrietas	260
S ors	238
S pes	232
S teLLarum creatio & usus	31
S tultitia	208
S stupor Dei gloriam non curans	232
S upersticio	231
T Abernaculum ejusque instrumenta	53
T aciturnitas	280
T emperantia	239
T empora sacra	68
T estamentum Vetus et Novum. <i>Vide</i> Fœdus.	
T estimonium falso	276
T heologiz præcognitis	1
T imor Dei 213. servilis et filialis	<i>ibid.</i>
T ropus quomodo in verbis S. Coenæ	120
T yrannis	255
V Eradicatio	278
V Verbum Dei <i>λόγος</i> & <i>λόγιος</i>	2
V erecundia	261
V ersutia	209
V igilantia	261
V igilia superstitione	<i>ibid.</i>
V indictæ studium	257
V ita eterna	200
U nio naturæ divinae et humanae Christi 78. signi et signati in Sacramentis 117	
V ocatio quotuplex 109. electis et reprobis communis 110 electis propria 163. à communis quomodo differt 165	166
V oracitas	260
V otum quid 223, quotuplex	
	<i>ibid.</i>
U rbanitas	280
U sura licita et illicita 271, 273	
Z elus pro Dei gloria	232

E N D S.

ANATOMIE CORPORIS THEOLOGICL.

SS. THEOLOGIA agit de DEO

Cognoscendo

In se, ratione

Essentia, ex

Nominibus.

Proprietatibus,

Incommunicabilibus, ut sunt

Similitudines.

Infinitas.

*Communicabilibus, in effectu analogi,
quales sunt*

Vita.

Voluntas.

Potentia.

Trium personarum,

Differencium

Ordine.

Proprietatibus.

Modo operandi.

Convenientium

Organis

Intuiti.

Exemplis.

In operibus, quae sunt

Primo,

Essentia.

Personalia.

Secundo,

Ad intra,

Ad extra,

Immanentia:

Transcendentia:

vid. B.

Colendo: vid. A.

B. *Immanenia* : *Decretum*

De omnibus rebus,
| *Prudentia aeterna dictum.*
De creaturis rationalibus { *Angelis.*
| { *Homino.*
| *Prædestinatio dicta, confitans*
| { *Electio.*
| { *Reprobatio.*

Transseuntia :

Creatio sex dierum.

Providentia actualis.

Generalis, *qua gubernantur omnia*
| *Bona, efficiendo.* { *Permiserendo.*
| *Mala.* ————— { *Determinando.*
| { *Dirigenda.*

Specialis, gubernans

Angelos { *Bonos.*
| { *Malos.*

Nominem in flum.

Parum

Innocentia; *ubi*
| *Fædus operum.*

Sacramenta: *Arbor*
| *Vita*

Scientia { *boni &*
| { *malii.*

Miseria *qua est*

Culpa: *Peccatum*

Primum

Orium à primo

Originale

Actuale, ex { *Infirmitate,*

Malitia.

{ *Temporalis.*
| { *Æterna.*

Pena: *etique*

Parum, vid. C.

C. Partim

Gratia, in

Redemptione, cuias

Moralis.

Necessitas, ex Lege

Ceremoniali.

Forensi.

Veritas, ex Evangelio: de Christi

Persona, qua

Ab aeterno, Dei Filius.

In tempore, Incarnata per

Conceptionem,

Ex virtute Sp. Sancti.

Ex sanguine B. Virginis.

Nativitatem.

Officio

Prophetico.

Sacerdotali.

Regio.

Statu

Exinanitionis.

Exaltationis.

Vocatione ad Redemptorem, qua

Communis electio & reprobio, ad externam

Communionem Fidei, seu

Testamenti gratia, quod

Substantia, inde a prima predicatione

in Paradyso, idem est.

Administratione diversion, scil.

Vetus, obscurius

Oblatum, doctrina prophetica,

Obsignatum, — Sacrificis.

Ordinavie, — Circumcisione.

— Paschale.

Extraordinarie, variis typis.

Novum, manifestius: vid. D.

Societatem Ecclesie; vid. E.

Propria electis: vid. F.

Gloriae: vid. G.

D. Novum manifestissimum
Oblatum, doctrina Christi.
Objugatum, Sacramentum
Baptismi.
S. Cana.

E. Societatem Ecclesie, consideraram
In se, respectu
Natura, secundum
Partem
Militantem.
Triumphantem.
Notas, puram
Verbi prædicationem.
Sacramentorum administrationem.

Administrationis,
Ordinaria:
Publica;
Ecclesiastica.
Politica.
Privata.
Extraordinaria.

Opposite, respectu hostium
Aperiotorum:
Ethnicorum.
Iudaorum.
Mahomedanorum.
Dissimilatorum:
Pseudo-Christorum.
Avii-Christorum: quorum
Alii Communies; Hæretici.
Unus, κατ' ἑρχων sic dictus.

F. *Propria electus; cuius fructus sum;*
Fides salvifica.
Effecta fidei:
Parum
Justificatio,
qua
{ a. Peccata abjudicantur.
{ b. Justitia adjudicatur;
proper imputatam Christi
a. Passionem.
b. Obedientiam.
Sanctificatio,
qua
{ c. Peccata parim abolenuntur.
{ d. Justitia nova infunditur.
virtute Christi, ejusque
x. Mortis.
d. Resurrectionis.

Peritum
Perseverantia in Dei gratia.
Christianiana libertas.

G. *Gloria: qui inchoabitur in die Iudicii, cuius*
Antecedentia:
{ Advenitus Christi.
{ Resurrectio mortuorum.
Conitantia: *Augustissimus processus, in*
Impiis
{ Condemnandis.
{ In infernum conjiciendis.
Piis
Absolvendis.
In celum transferendis.
Consequentia:
Mundi Consummatio,
Vna aeterna.

A. *Colendo* : *Cultus autem Dei virtutes complectionis*
Generales, qua sunt

Intellectus { *Sapientia.*

Prudensia.

Sinceritas.

Voluntas { *Promiscudo,*

Constansia.

Speciales, pertinentes ad cultum Dei

Immediatum, juxta 1. Tab. exinde

Insernum tantum, secundum

Praceptum 1. quo praecepitur

Agnitio Dei.

Religiosus erga eum affectus;

Fides.

Fiducia.

Spes.

Charitas.

Timor.

Penitentia.

Gratitudo.

Patientia.

Externum interno junctum, cajus

Partes, ex

Pracepto II. Ritus Deum calendi, selec-

nia, cuius

Partes,

Recte nocturno

SVerbi.

{ *Sacramentorum.*

Oratio.

Admodicula.

Tejanum.

Votum.

Pracepto III. vid. H.

Tempus : vid. I.

Mediastum : vid. K.

H. Praceptio III. Sanctificatio nominis Dei,
qua sit

In affectu, Celo pro gloria Dei.

In effectu,

Verbis; Nominis Dei

Usurparione, in

Consecratione,

Paramenis.

Sortibus.

Confessione.

Factis; Vira pietate.

I. Tempus: Sabbatum, quod ex

Praceptio IV. sanctificatur

Omittendo nostra opera.

Faciendo à Deo praecepta; ut sunt,

Cultus religiosus.

Opera charitatis.

K. Mediatum, juxta II. Tab. qui complectitur unitates

Generales, quales sunt

Charitas.

Erga nos ipsos,

Erga proximum; que considerata

Absolute, est

Humanitas.

Benivolentia.

Misericordia.

Reciproca, est

Charitas fraterna.

Amicitia.

Justitia,

Distributiva.

Communitativa.

Speciales: vid. L.

L. *Speciales, pertinentes ad culus medianus*

Partes, de officio

Superiorum & inferiorum.

Requiritur enim ex Prac.

Ab inferioribus

Reverentia.

Obsequium.

Gratitudo.

Ab superioribus

Propensio.

Fuicitia.

Sedulitas.

Quorumvis erga Quosvis: in bonis

Internis;

Vita ad cuius, in nobis &

proximo, conservationem, ex
Prac. VI. sequuntur virtus, relata.

Ad nos:

Innocentia.

Mansuetudo.

Clementia.

Fauiditudo.

Ad alios:

Vindicatrix iustitia.

Fortitudo.

Pudicitia: cui servanda ex
Prac. VII. requiruntur media,
mandata

Omnibus: Temperantia, qua

*Tum *Sobrietas.**

*Tum *Castitas.**

!

*Tum *Verecundia.**

*Tum *Honestas.**

Quibusdam: Conjugio.

Externis: vid. M.

Gradum sumnum: vid. N.

M. Externis;

Facultatibus: quae ex Prac. VIII.

Facientes virtutes, relata

Ad proximum:

Fusilis, in

{ Venerabilis et emendat.

Utradic.

Castodiendat.

Beneficentia, que in
Rebus

{ Majoribus, Magnificentia,

{ Minoribus, Liberalitas.

Personis

{ Pauperibus, Eleemosyna,

{ Peregrinis, Hospitalitas.

Ad nos ipsos:

Autoscrupula.

Parcimonia.

Philanthropia.

Fama: ad quam ex Prac. IX. pertinent virtu-
tes, relata

Ad proximum,

Veracitas { quibus Fidelitas.
Candor { servium Taciturnitas.
Grauitas.
Comitatem.
Urbanitas.
Parbefia.

Ad nos ipsos,

Печалитология тодорка.

Vita pauperrima.

M. Gradum summum: Prac. X. In

Ordinatione

Appetitum animalium;

{ Cibi.

{ Potus, &c.

Affectum;

Amoris.

Odi.

Gaudii, &c.

Lustri, contra concupiscentiam.

F I N I S.

